

๐ **สำนักศิลปะและวัฒนธรรม**
มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
กำแพงเพชรศึกษา
ปีที่ 6 ฉบับที่ 6 ประจำปี 2566

วารสาร

กำแพงเพชรศึกษา

ปีที่ 6 ฉบับที่ 6 ประจำปี 2566

เจ้าของ : สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร
หมู่ 1 ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร
โทร 0-5570-6555 ต่อ 1601

ที่ปรึกษา : ผศ.ดร.ปรียานุช พรหมภาสิต รักษาการแทนอธิการบดี
มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
ผศ.ดร.ชญาดา กลิ่นจันทร์ รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและศิลปวัฒนธรรม
และกิจการนักศึกษา
รศ.ดร.ศุภโชคชัย นันทศรี ผู้ช่วยอธิการบดี งานด้านศิลปวัฒนธรรม
และสื่อสารองค์กร

บรรณาธิการ : ผศ.ดร.พชรไพโร ประภัสสร ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
ผศ.เยาวลักษณ์ ใจวิสุทธิहरรรษา ที่ปรึกษาผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

กองบรรณาธิการ : อาจารย์อนุลักษณ์ อาสาสู รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
อาจารย์วันสนันท์ นุชนารถ รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
อาจารย์ ดร.พิมพ์นารา บรรจง รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
อาจารย์ธัญธนาสร ชัยรักษนิธิภัทร รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
นางสาวธฤชวรรณ ธรรมสอน รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

พิสูจน์อักษร : อาจารย์ธัญธนาสร ชัยรักษนิธิภัทร
นางสาวจิรวรรณ ผึ้งบางแก้ว
นางสาวสุวลัย อินทรรัตน์
นางสาวอภิญา แซ่ยั้ง

ออกแบบรูปเล่ม : นางสาวจิรวรรณ ผึ้งบางแก้ว

ออกแบบหน้าปก : นางสาวจิรวรรณ ผึ้งบางแก้ว
นายเทพทัต ทองคุ้ม

บทบรรณาธิการ

วารสารกำแพงเพชรศึกษา เป็นวารสารวิชาการของสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ปีที่ 6 ฉบับที่ 6 ซึ่งเป็นเนื้อหาที่พัฒนามาจากข้อมูลโครงการกำแพงเพชรศึกษา ประกอบด้วยบทความวิชาการ จำนวน 10 บทความ โดยมีรายละเอียดข้อบทความ ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของชีวิตชาวม้ง อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร
โดย อภิญญา แซ่ยั้ง, พนิดา ถาเปียง, ลีลาวดี เลหาทาง, สุพัตตรา เกิดแสง, อัจฉรา บุญแซมชู, สายชล แซ่ไซง และ ธนวัฒน์ พันธเกตุกิจ
2. ต้นพืชมงคลกับฮวงจุ้ยแบบไทย ๆ
โดย อรรถยุทธิน ศรีสุพัฒนะกุล, เจนจิรา วงษ์ใจ, ญัฐฐา ปานฤทธิ์, สุลักขณา แก้วนกสิกรรม, วัชรวิศา ปะละสี, วรดา วงษ์ศรี และ ประภัสสร โพธิ์ศรี
3. การละเล่นผีนางกวัก ในชุมชนคลองลานพัฒนา จังหวัดกำแพงเพชร
โดย สุวัลย์ อินทรรัตน์, ภัทรวดี คุ่มแก้ว, นภาพร สกฤตนิย, เพ็ญญา จิตรภาพ, อภิขยา ศรีเกาะ, อัจฉรา ศรีสุขสาม และ อังคณา ครรธมาลา
4. หญิงตั้งครรภ์กับงานอวมงคลของคนพราวนกระต่าย อำเภอพราวนกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร
โดย ชูตินธร ฉิมสุข, รัชนิกร แป้นจันทร์, หฤทัย เบ็ญจา, รัตน์ติกาญจน์ ยะสาร, อัจฉรียา ปินตา, รุ่งฤดี มณีนิล และ ศรวณีย์ ศรีชัย
5. ร้างทรง เข้าทรง ความหวัง ความเชื่อ ความศรัทธา
โดย เบญจมาศ ผิวขาว, รณพร ศรีภุมมา, ทนเดช นิลพัท, มนัสวี ระวังภัย, ยุภาพร แสนแก้วภาค, ศศิธร อนุสัตรธรรม, วนิตา ไต่ละแฮ
6. ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อและข้อห้ามของหมู่บ้านวังกะสัง ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร
โดย ประภัสสร บัวเผื่อน, พิมพ์ แซ่ม้า, วรดา แซ่ม้า, ธนพัชร์ ลอยมา, ญัฐพล แซ่ม้า และ กรรณิภา เอี้ยงเต๊ะ
7. แกงขี้เหล็กวันลอยกระทง จังหวัดกำแพงเพชร
โดย วันสนันท์ นุชนารถ, อติชาติ หมดใส และ อารีรัตน์ โพธาราม
8. เทศกาลกินกล้วยเตี้ยว
โดย วันสนันท์ นุชนารถ, รุ่งอรุณ จุลมุสิก และ กิตติกา ศรีสุกใส
9. รำแม่ศรีจังหวัดกำแพงเพชร
โดย ธนัฐธนสร ชัยรักษันธิภัทร, ศรสวรรค์ เอี่ยมพันธ์ และ นันทวัฒน์ รอดย้อย
10. ศาลเจ้าพ่อแห่งเจ็ย จังหวัดกำแพงเพชร
โดย ศุภโชคชัย นันทศรี, สุชัยญา หม่อมขุนทด, ตรัยรัตน์ ทองภู และ พิเชษฐไชย พิไลแซมซ้อย

กองบรรณาธิการ ขอขอบคุณทีมงานทุกท่าน ที่ได้สละเวลาและร่วมจัดทำวารสารกำแพงเพชรศึกษา ฉบับนี้ได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ทั้งนี้ทางสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ขอขอบพระคุณผู้เขียนบทความทุกท่าน ที่ได้พัฒนางานวิชาการและงานวิจัยที่จะเป็นประโยชน์แก่ชุมชนและสังคม

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ความเชื่อเกี่ยวกับจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของชีวิตชาวม้ง อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร อภิญญา แซ่ยั้ง, พนิดา ถาเปยง, ลีลาวดี เลาหาง, สุกพัตตรา เกิดแสง, อัจฉรา บุญแซมชู, สายชล แซ่โงง และ ธนวัฒน์ พันธเกตุกิจ	1
ต้นพันทิบกกับฮวงจุ้ยแบบไทยๆ อรัญญารัตน์ ศรีสุพัฒนะกุล, เจนจิรา วงษ์ใจ, ณีฐา ปานฤทธิ์, สุลักษณ์า แก้วนกลีกรรม, วริศรา ปะละสี, วรดา วงษ์ศรี และ ประภัสสร โพธิ์ศรี	11
การละเล่นผีนางกวัค ในชุมชนคลองลานพัฒนา จังหวัดกำแพงเพชร สุลลีย์ อินทรรัตน์, ภัทรวดี คุ่มแก้ว, นภาพร สุกุลณีย์, เพ็ญนภา จิตรภาพ, อภิขยา ศรีเกาะ, อัจฉรา ศรีสุขสาม และ อังคณา ครรธมาลา	19
หญิงตั้งครรภ์กับงานอวมงคลของคนพรานกระต่าย อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ชุตินธร ฉิมสุข, รัชนิกร แป้นจันทร์, หลุทัย เบ็ญจา, รัตน์ติกาญจน์ ยะสาร, อัจฉริยา ปินตา, รุ่งฤดี มณีนิล และ ศรวณีย์ ศรีชัย	29
ร่างทรง เข้าทรง ความหวัง ความเชื่อ ความศรัทธา เบญจมาศ ผิวขาว, รณพร ศรีภูมิมา, ทนเดช นิลพัด, มนต์วี ระวังภัย, ยุภาพร แสนแก้วกาศ, ศศิธร อนุสัตธรรม, วณิดา โต๊ะละแฮ	37
ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อและข้อห้ามของหมู่บ้านวังกะสัง ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ประพัลสร บัวเผื่อน, พิมพ์ แซ่ม้า, วรดา แซ่ม้า, ธนพัชร์ ลอยมา, ณีฐพล แซ่ม้า และ กรรณิกา เอี้ยงเตจ๊ะ	47
แกงขี้เหล็กวันลอยกระทง จังหวัดกำแพงเพชร วนัสนันท์ นุชนารถ, อติชาติ หมดใส และ อาริรัตน์ โพธาราม	57
เทศกาลกินกล้วยเดี่ยว วนัสนันท์ นุชนารถ, รุ่งอรุณ จุลมุสิก และ กิตติกา ศรีสุกใส	69
รำแม่ศรีจังหวัดกำแพงเพชร ธัญชนสร ชัยรักษนิธิภัทร, ศรสวรรค์ เอี่ยมพันธ์ และ นันทวัฒน์ รอดย้อย	79
ศาลเจ้าพ่อแห่งเจีย จังหวัดกำแพงเพชร ศุภโชคชัย นันทศรี, สุชัยญา หม่อมขุนทด, ตรัยรัตน์ ทองภู และ พิเชษฐไชย พิไลแซมซ้อย	89
การเขียนบรรณานุกรม รูปแบบ APA 7 th	103

ความเชื่อเกี่ยวกับจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของชีวิตชาวม้ง อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร

อภิญญา แซ่ยัง¹, พนิดา ภาเปยง², สีสาวดี เลหาหง³, สุพัตตรา เกิดแสง⁴, อัจฉรา บุญแซมชู⁵, สายชล แซ่โง้ง⁶
และ ธนวัฒน์ พันธเกตุกิจ⁷

บทนำ

พิธีศพที่ครบถ้วนถูกต้องส่งวิญญาณผู้ตายไปสู่สุคติ และควรที่จะตายในบ้านของตน หรือบ้านญาติก็ยังคงดี เมื่อทราบแน่ชัดว่าบุคคลนั้นใกล้เสียชีวิตแล้ว บรรดาญาติสนิทจะมาชุมนุมพร้อมเพียงกัน เพื่อที่จะได้มาดูแล คนที่ใกล้จะเสียชีวิต ม้งมีความเชื่อว่าการตายในบ้านของตนเองนั้น เป็นผู้มีบุญมาก เพราะได้เห็นลูกหลานของตนเองก่อนตาย ผู้ตายจะได้นอนตายตาหลับพร้อมกับหมด ห่วงทุกอย่าง เมื่อแน่ใจว่าสิ้นลมหายใจแล้ว ญาติจะยิงปืนขึ้นไปบนฟ้า 3 นัด เป็นสัญญาณบอกว่าการตายเกิดขึ้นในบ้านหลังนั้น

ม้งมีความเชื่อว่าการเดินทางไปยังปรโลก วิญญาณของผู้ตายอาจถูกรั้งไว้ ด้วยการปกคลุมหมอก ในชั้นปรโลก ทำให้เดินทางไปได้ช้าลง ดังนั้นชาวม้งจึงนิยมพันนิ้วมือศพด้วยด้ายสีแดง เพื่อให้วิญญาณสามารถอ้างได้ว่าเจ็บนิ้ว ไม่สามารถปกคลุมได้ รวมทั้งมีการสวมรองเท้าให้ศพ ตามความเชื่อที่ว่าวิญญาณจะต้องเดินทางฝ่าดงบังยักษ์ ซึ่งศพจะถูกจัดวางบนแคร่หามสูงจากพื้นประมาณ 1 เมตร ตั้งบนพื้นใกล้ศาลพระภูมิ หรือศาลบรรพชน ภาษาม้งเรียกว่า "ลือ ก่าง-xwm kaab" รอให้ญาติมารวมกันครบ ระหว่างรอญาติเดินทางมา จะมีการตั้งข้าวให้ศพ วันละ 3 เวลา แต่แต่ละครั้งจะต้องยิงปืน 3 นัด และมีการจุดตะเกียงวางไว้ที่ลำตัวของศพ

คำสำคัญ: ชาวม้ง, อำเภอคลองขลุง, จังหวัดกำแพงเพชร

ความเชื่อการเกิดของคนม้ง

ในอดีตม้งมีความเชื่อว่าการตั้งครรภ์เกิดจากผีพ่อผีแม่ให้เด็กมาเกิด เวลาใกล้คลอดหญิงมีครรภ์จะไม่ไปไหน มาไหนโดยลำพัง จะต้องมีคนไปด้วยอย่างน้อย 1 คน การคลอดบุตรเป็นไปตามธรรมชาติ โดยหญิงตั้งครรภ์จะนั่งอยู่บนม้านั่งขนาดเล็ก หน้าห้องนอนเอนตัวฟังสามี ปิดประตูบ้านห้ามเด็กเข้าไปยุ่งในบ้าน

หลังจากคลอดเสร็จจะทำความสะอาดเด็ก ตัดรกด้วยกรรไกร ถ้าเป็นเด็กชายจะนำรกไปฝังไว้ที่เสากลางบ้าน ซึ่งเป็นเสาที่มีผีเสถิตอยู่ เพราะเด็กผู้ชายควรจะรู้เรื่องผี ถ้าบุตรเป็นหญิงจะฝังรกไว้ใต้แคร่นอนของมารดา เพราะต้องการให้ลูกสาวรู้จักรักนวลสงวนตัว และรู้จักการบ้านการเรือน

เด็กที่เกิดได้ 3 วัน บิดาจะทำพิธีตั้งชื่อ โดยต้องนำไก่มาเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษ 2 ตัว และขอบคุณผีพ่อผีแม่ที่ส่งเด็กมาเกิด พร้อมทั้งบอกผีบ้านขอให้คุ้มครองเด็ก และรับไว้เป็นสมาชิกของครอบครัวของวงศ์ตระกูล

ม้งเชื่อว่าถ้าเด็กที่เกิดมายังไม่ครบ 3 วัน ยังไม่เป็นมนุษย์ หรือยังเป็นลูกผีอยู่ จึงยังไม่ตั้งชื่อให้ หากเด็กนั้นตายลงจะไม่ทำบุญศพให้ตามประเพณี และสามารถนำไปฝังได้เลย

ในปัจจุบันนี้ม้งที่เป็นผู้เฒ่า ผู้ใหญ่บางคนยังมีความเชื่อนี้อยู่ แต่ม้งที่ได้รับการศึกษา จะไม่ค่อยมีความเชื่อเช่นนี้ แต่เด็ก หรือบุตรที่เกิดมาจะต้องมีการทำพิธีตามประเพณีของม้งทุกประการ ส่วนการเกิดในปัจจุบันนี้ ส่วนใหญ่จะไปคลอดที่โรงพยาบาลเท่านั้น ม้งจะไม่คลอดเองตามธรรมชาติ เนื่องจากเกรงว่าอาจจะเกิดอันตรายต่อหญิงตั้งครรภ์ได้ด้วย (njoy, 2550)

¹ เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

²⁻⁷ นักศึกษา คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ความเชื่อเกี่ยวกับ

การเกิดของเผ่าม้ง

ประเพณีการเกิด การตั้งครรภ์มีทั้งแบบปกติคือเกิดจากคู่สามีภรรยา ซึ่งไม่ได้เป็นปัญหาอะไร แต่บางครั้งหากเกิดขึ้นกับหญิงสาวชาวม้งที่คบผู้ชายหลายคน และไม่ทราบว่าตั้งครรภ์กับใคร หญิงสาวก็จะบอกให้พ่อแม่ทราบเพื่อจะได้หาทางทำแท้ง แต่หากสามารถบอกชื่อชายหนุ่มคนใดคนหนึ่งได้ ผู้ถูกเอ่ยนามก็ต้องยินยอมแต่งงานด้วย ถ้าปฏิเสธก็จะถูกปรับเป็นค่าทำคลอด แล้วแต่กรณีไป แต่หากครรภ์แก่ใกล้คลอด หญิงสาวจะคลอดบุตรในบ้านบิดามารดาไม่ได้ตั้งนั้นบิดาจะสร้างกระท่อมหลังเล็ก ๆ ใกล้บ้านเพื่อให้ลูกสาวคลอดบุตร จากนั้น 1 เดือนจึงจะยอมให้เข้าอยู่บ้านใหญ่ได้ ชาวม้งเชื่อว่า การตั้งครรภ์เกิดจากผีพ่อแม่ให้เด็กมาเกิด เมื่อเวลาใกล้คลอดหญิงมีครรภ์จะไม่ไปไหนมาไหนโดยลำพังต้องมีเพื่อนอยู่ด้วยอย่างน้อย 1 คน การคลอดบุตรโดยทั่วไปจะเป็นไปตามธรรมชาติสังคมชาวม้งนั้น ไม่มีผู้ทำคลอดในตำแหน่งหมอตำแยอย่างเป็นทางการ (ไม่ได้มีประจำในลักษณะที่เวลาคลอดต้องไปเรียกหมอตำแยคนนี้ตลอด) ดังนั้นเมื่อผู้หญิงจะคลอดบุตร นอกเหนือจากสามีแล้วผู้ช่วยทำคลอดส่วนใหญ่จะเป็นเพศหญิงโดยเฉพาะมารดาของสามีหรือญาติเพศหญิงก่อนการคลอดนั้นจะมีการเตรียมต้มน้ำ เพื่อเช็ดทำความสะอาดมดหรือกรรไกรคมๆไว้สำหรับตัดสายรก ยาสมานแผลสมุนไพรรักษา และผ้าเช็ดตัวเด็ก ให้หญิงตั้งครรภ์ที่ใกล้จะคลอดบุตรจะนั่งอยู่บนม้านั่งขนาดเล็กหน้าห้องนอน ตัวคลุมด้วยผ้าห่มนอนเอนตัวพิงสามี ปิดประตูบ้านห้ามเด็กเข้าไปยุ่งในบ้าน หลังจากคลอดจะทำความสะอาดเด็ก ตัดรกด้วยกรรไกรหลังจากคลอดออกมาแล้วหากเป็นชายจะเอารกไปฝังบริเวณเสาฝักกลางบ้าน ซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษหรือที่เรียกว่าเสายืดเหนี่ยววิญญาณบรรพบุรุษ เนื่องจากเชื่อว่า ลูกผู้ชายจะต้องสืบสกุลและรับภารกิจของครอบครัวต่อจากบิดามารดา หากเป็นหญิงก็จะนำรกไปฝังไว้ใต้เตียงห้องนอนของพ่อแม่เด็ก เหตุผลเพราะชาวม้งเห็นว่าผู้หญิงจะต้องแต่งงานออกเรือนไปหลังจากนั้น อีก 3 วันจะทำพิธีเรียกขวัญ และตั้งชื่อให้เด็ก แต่ถ้าหากเด็กเสียชีวิตภายใน 3 วันก่อนที่จะทำพิธีเรียกขวัญ ก็จะนำศพไปฝังอย่างง่าย ๆ เพราะถือว่ายังไม่เป็นคนโดยสมบูรณ์ แต่ถ้าหากไปคลอดที่โรงพยาบาลก็就不用การทำพิธีฝังรกแต่จะมีพิธีเรียกขวัญเด็ก โดยปกติหญิงที่คลอดลูกจะต้องอยู่ไฟ (ใจ) ที่เตาไฟเล็กภายในบ้าน หลังจากทีคลอดแล้วจะต้องกินข้าวกับไก่หรือไข่เป็นเวลา 30 วัน บ้านไหนที่มีการคลอดลูกจะมีเฉลว หรือกิ้งไม้สดปักไว้ที่ประตูบ้าน ซึ่งเป็นการบอกให้รู้ว่า บุคคลภายนอกห้ามเข้าหากมีเรื่องจำเป็นก็ต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง เช่น ถอดรองเท้า ถอดหมวก ปลดถุงย่ามออกก่อน เป็นต้น แต่ในปัจจุบันนี้หลายแห่งได้คลายความเคร่งครัดในข้อปฏิบัติเหล่านี้ลงมากแล้ว เมื่อครบกำหนดก็เป็นอันสิ้นสุดการอยู่ไฟ

การเกิด ตามหลักความเชื่อพุทธศาสนา

ประวัติของ เองพระธานี และพระมหามิตร จิตปัญโญ (2561) การเกิดชีวิต ในทัศนะของพระพุทธศาสนานั้นเป็นการเกิด 2 ครั้ง ครั้งแรกคือการเกิดทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งจิตเดิมเป็นจิตบริสุทธิ์ ไม่มีเรื่องเศร้าหมอง ไม่มีกิเลส ส่วนการเกิดครั้งที่ 2 เป็นการเกิดในจิตใจ เกิดโดยวิญญาณ ซึ่งไม่มีพ่อแม่เป็นปัจจัยให้เกิด เป็นการเกิดความทุกข์ สาเหตุมาจากเด็กมีสภาพจิตด้วยด้วยคุณธรรม ขาดสติ ไม่มีปัญญาชัดตามความเป็นจริง (อวิชชา) ซึ่งเป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา ตัณหา อุปทาน ภพชาติ ฯลฯ ซึ่งเป็นกระบวนการเกิดความทุกข์ในจิตใจ ความทุกข์จะเกิดดับ เกิดดับ สลับกันไปเป็นลูกโซ่ ประดุจสายฟ้าแลบ เป็นวงกลมหมุนเวียนเช่นนี้เรื่อยไปตลอดชีวิต จนกว่าจะดับทุกข์ได้

ส่วนการเกิดในโลกของมนุษย์ เช่นการเกิดของคนและสัตว์ ต้องอาศัยพ่อแม่เป็นเชื้อให้ด้วยการผสมพันธุ์ อาศัยธรรมชาติ อาศัยอาหาร ตามนัยอภิธรรมกล่าวไว้ว่า การเกิดเป็นมนุษย์เริ่มตั้งแต่มีปฏิสนธิวิญญาณ ซึ่งเกิดขึ้นต่อจากจุดจิตในมรณาสันนวิถี อันเป็นดวงจิตสุดท้ายต่อจากชาติก่อน ตายจากชาติก่อนแล้วเกิดทันที ไม่มีระหว่างกัน ปฏิสนธิจิตนี้แหละเป็นส่วนหนึ่งในการเริ่มต้นของชีวิต 3 อย่างคือ

- บิดามารดาอยู่ร่วมกัน
- มารดามีระดู (ไข่พร้อมที่จะสืบพันธุ์)
- คันธัพพะ (มีปฏิสนธิจิตหรือปฏิสนธิวิญญาณมาอาศัย)

การเกิด ตามหลักความเชื่อศาสนาคริสต์

คริสต์ศาสนามองว่ามนุษย์ไม่ใช่เจ้าของชีวิตของตน พ่อแม่ก็ไม่ใช่เจ้าของชีวิตที่ตนให้กำเนิด พ่อแม่เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างของพระเป็นเจ้า การให้กำเนิดชีวิตมนุษย์เป็นอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เหนือธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น การปลุกกล้วยเขียว มนุษย์นำกล้วยเขียวไปใส่ในถาดและรดน้ำ นำไปไว้ในสถานที่ และอุณหภูมิที่เหมาะสม มนุษย์ไม่ใช่ผู้ทำให้กล้วยงอก แต่เป็นอำนาจเหนือธรรมชาติ เพราะกล้วย ที่ปลูก ไม่ใช่ทุกเมล็ดจะงอก ฉะนั้นคันธนั้น พ่อแม่เป็นเพียงผู้สร้างโอกาสและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม แต่พระเจ้าเป็นผู้บันดาลให้ชีวิตมนุษย์เกิดขึ้น

เมื่อชีวิตมนุษย์เกิดมาทุกคนต้องมีเกิด เจ็บป่วย แก่ และตาย อันเป็นธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ วัตถุประสงค์ของบทความนี้ เพื่อนำเสนอโลกทัศน์หรือมุมมองของคริสต์ศาสนิกชนต่อชีวิตของตนเองว่าเป็นอย่างไร มุมมองต่อชีวิตจะส่งผลต่อการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เช่น คนที่มีนามสกุลต่างๆ หรือมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก อาจมีโลกทัศน์ว่าคนอื่นต้องมารับใช้ตนเองแต่ถ้าคนนั้นมีโลกทัศน์ว่าตน เท่าเทียมคนอื่น เขาก็อาจจะไม่ถือตัว หรืออาจจะอยู่กับคนอื่นได้อย่างมีความสุข

การทำพิธีรับขวัญลูกของเผ่าม้ง

เด็กที่เกิดได้ 3 วัน บิดาจะทำพิธีตั้งชื่อ โดยต้องนำไก่มาเช่น ไก่ฟ้าบรพบุรุษ 2 ตัว และขอบคุณผีพ่อแม่ที่ส่งเด็กมาเกิด พร้อมทั้งบอกผีบ้านขอให้คุ้มครองเด็ก และรับไว้เป็นสมาชิกของครอบครัววงศ์ตระกูล

กำหนดกาลและเวลาของการทำพิธีรับขวัญ

การรับขวัญเด็ก และตั้งชื่อให้เด็ก จัดทำพิธีในเช้าวันที่ 3 หลังจากการคลอดลูกแล้ว

- เชิญญาติผู้ใหญ่มาเข้าพิธี เพื่อรับรู้เพื่อรับรู้การรับเด็กเป็นสมาชิกของครอบครัววงศ์ตระกูล
- ปูหรือย่าของเด็ก เริ่มการทำพิธีรับขวัญ
- จุดธูป เทียน ไวก่กลางบ้าน เพื่อให้ผีบรรพบุรุษรับรู้
- นำไก่มาเช่น ไก่ฟ้าบรพบุรุษ 2 ตัว
- กินข้าวร่วมโต๊ะสำหรับญาติผู้ใหญ่
- หลังกินข้าวเสร็จ บิดาญาติผู้ใหญ่ที่มาร่วมงาน ให้มาผูกข้อมือเด็ก เพื่ออวยพรให้ไม่เจ็บไม่ไข้ และ

เติบโตมาเป็นเด็กดี

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำพิธีรับขวัญ

- อาหาร 1 มื้อ สำหรับญาติผู้ใหญ่
- ธูป เทียน
- ไก่ที่มีลักษณะสมบูรณ์ 2 ตัว
- สายสิญจน์

ความหมายของการตาย

ความตาย หรือ การเสียชีวิต เป็นการสิ้นสุดการทำหน้าที่ทางชีวภาพอันคงไว้ซึ่งสิ่งมีชีวิต ปราภฏการณ์สามัญที่นำมาซึ่งความตาย ได้แก่ โรคชรา การถูกล่า ทูพโภชนาการ โรคภัย อัศวินบาตกรรม (การฆ่าตัวตาย) ฆาตกรรม ความอดอยาก การขาดน้ำ และอุบัติเหตุ หรือการบาดเจ็บภายในร่างกาย ร่างกายหรือศพของสิ่งมีชีวิตจะเริ่มเน่าสลายไม่นานหลังเสียชีวิต ความตายถือว่าเป็นโอกาสที่เศร้าหรือไม่น่ายินดีโอกาสหนึ่งสาเหตุมาจากความผูกพันหรือความรักที่มีต่อบุคคลผู้เสียชีวิตนั้น หรือการกลัวความตาย โรคกลัวศพ

ความกังวลใจ ความเศร้าโศก ความเจ็บปวดทางจิต ภาวะซึมเศร้า ความเห็นอกเห็นใจ ความสงสาร หรือความโดดเดี่ยว (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2550)

ความเชื่อการตายของเผ่าม้ง

njoy (2550) ม้งเชื่อว่า พิธีศพที่ครบถ้วนถูกต้อง จึงจะส่งวิญญาณผู้ตายไปสู่สุคติ และควรที่จะตายในบ้านของตนหรือบ้านญาติก็ยิ่งดี เมื่อทราบแน่ชัดว่าบุคคลนั้นใกล้เสียชีวิตแล้ว บรรดาญาติสนิทจะมาชุมนุมพร้อมเพียงกัน เพื่อที่จะได้มาดูแลคนที่ใกล้จะเสียชีวิต ม้งมีความเชื่อว่าการตายในบ้านของตนเองนั้นเป็นผู้มีบุญมาก เพราะได้เห็นลูกหลานของตนเองก่อนตาย ผู้ตายจะได้นอนตายตาหลับพร้อมกับหมดห่วงทุกอย่าง เมื่อแน่ใจว่าสิ้นลมหายใจแล้ว ญาติจะยิงปืนขึ้นไปบนฟ้า 3 นัด เป็นสัญญาณบอกว่าการตายเกิดขึ้นในบ้านหลังนั้น

ชาวบ้าน หรือญาติใกล้เคียงจะมาช่วยกันจัดงานให้กับผู้ตาย โดยอาบน้ำให้ศพก่อน จากนั้นก็จะแต่งกายให้ศพ ด้วยเสื้อผ้าที่ลูกหลานได้เตรียมไว้ให้ก่อนตาย ซึ่งเป็นผ้าปักด้วยลวดลายงดงาม มีฝักรองศีรษะต่างหมอน หากว่าเป็นผู้ชายจะมีผ้าคาดเอว หรือปกเสื้อ หากว่าเป็นผู้หญิงบริเวณใบหน้าจะคลุมด้วยผ้าแดง เพื่อไม่ให้ผู้ตายต้องตากหน้าต่อหน้าธารกำนัล ผู้ชายจะให้แต่งกายด้วยเครื่องแต่งกายของผู้หญิง ส่วนผู้ตายที่เป็นผู้หญิงจะให้แต่งกายด้วยเครื่องแต่งกายของผู้ชาย แล้วนำศพไปวางนอนขนานกับฝาผนังซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับประตูบ้าน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละนามสกุลที่แตกต่างกันออกไป จะมีการผูกข้อมือญาติทุกคนด้วยผ้าสีแดง ห้ามแกะออกจนกว่าจะเสร็จงานศพ บางแห่งจะมีการคาดศีรษะด้วยผ้าสีขาว ดังเช่นพิธีศพของชาวจีนชาวม้งเชื่อว่า เมื่อมีเด็กหรือใครก็ตามที่ทักลุ่มบริเวณบ้านของผู้ตาย ให้รีบทำพิธีเรียกขวัญบุคคลนั้นกลับมา มิฉะนั้นวิญญาณของผู้ตายจะนำวิญญาณของผู้ทักลุ่มไปด้วย

ชาวม้งมีความเชื่อว่าจะระหว่งการเดินทางไปยังปรโลก วิญญาณของผู้ตายอาจถูกรังไว้ ด้วยการปกหัวหอมในชั้นปรโลก ทำให้เดินทางไปได้ช้าลง ดังนั้นชาวม้งจึงนิยมพัน นิ้วมือศพด้วยด้ายสีแดง เพื่อให้วิญญาณสามารถอ้างได้ว่าเจ็บนิ้ว ไม่สามารถปกหัวหอมได้ รวมทั้งมีการสวมรองเท้าให้ศพ ตามความเชื่อที่ว่าวิญญาณจะต้องเดินทางฝ่าดงบุงยักษ์ ซึ่งศพจะถูกจัดวางบนแคร่หามสูงจากพื้นประมาณ 1 เมตร ตั้งบนพื้นใกล้ศาลพระภูมิหรือศาลบรรพชน ภาษาม้งเรียกว่า "สือ ก่าง-xwm kaab" รอให้ญาติมารวมกันครบ ระหว่างรอญาติเดินทางมา จะมีการตั้งข้าวให้ศพ วันละ 3 เวลา แต่ครั้งจะต้องยิงปืน 3 นัด และมีการจุดตะเกียงวางไว้ที่ลำตัวของศพ

หากผู้ตายยังมีหนี้สินอยู่ ญาติจะช่วยกันชำระหนี้แทนให้เรียบร้อยก่อนจะฝังศพ เพื่อให้ผู้ตายมีชีวิตที่เป็นอิสระ มั่งคั่ง และมีความสุขในชาติหน้า (ปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็นการนำศพไว้ในโลง เพื่อไม่ให้ศพมีสภาพที่ไม่น่าดู แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความเชื่อ และฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวนั้น ๆ ด้วย) เมื่อญาติมาครบแล้ว จึงนำแคร่วางศพตั้งในที่สูงเหนือพื้น และฆ่าไก่สำหรับเซ่นไหว้ นำไปวางไว้ข้างศีรษะศพ ผู้เฒ่าซึ่งเป็นหมอผีในการทำพิธีสวดให้ผู้ตายไปสู่ปรโลก โดยจะใช้ไม้เสียบสายยาวประมาณเจ็ดนิ้ว เสียบสายทางให้กับวิญญาณผู้ตายพร้อมกับรินเหล้า และตักข้าวปลาอาหารไปด้วย ผู้เฒ่าจะบอกกับวิญญาณว่าเมื่อไปถึงที่ใดให้ทำอย่างไร เช่น หากร้อนแดดให้เข้าอาศัยร่มเงาจากปีกไก่ หรือใต้หางไก่ หากฝนตกให้เดินทางสายกลางตามไก่ เพื่อไปสู่ดินแดนแห่งบรรพชน เมื่อไปถึงสถานที่ตรงนี้ให้จุดธูป จุดเทียนเผากระดาษ เป็นต้น ซึ่งในระหว่างที่ผู้ตายเดินทางไปสู่ปรโลก หากว่าพิธีกรรมไม่นาน แสดงว่าวิญญาณของผู้ตายรับรู้ และยินยอมที่จะไปตามทางที่ว่านั้น แต่หากว่าพิธีกรรมนาน แสดงว่าวิญญาณของผู้ตายไม่ยอมไป ยังมีความเป็นห่วงลูกหลาน ญาติ พี่น้องอยู่ในระหว่างจัดพิธีศพนั้น จะมีการปักกระดาษเป็นรูปต่าง ๆ เช่น รูปเรือ กระดาษที่ใช้จะเป็นกระดาษเงิน กระดาษทอง เพื่อให้วิญญาณของผู้ตายจะได้ไม่ลำบากในระหว่างเดินทางไปสู่ปรโลก และจะได้มั่งมีศรีสุขในชาติหน้า

หากผู้ตายเป็นผู้สูงอายุ ลูกหลานจะรวมตัวกัน เพื่อคารวะศพทุกวัน เช้า และเย็น ภาษาม้งเรียกว่า "ซอก-xyom" มีพิธีการมอบผ้าปัก เป็นผ้าสีเหลืองสีแดง มีการปักเป็นลวดลายต่าง ๆ ภาษาม้งเรียกว่า "น้อง จ๋อง-noob ncoos" ซึ่งผ้าเหล่านี้จะทำให้วิญญาณมีไร่ มีนา มีทรัพย์สิน มั่งคั่งร่ำรวยในชาติหน้า ผู้ที่จะให้

น้อง จ๋อง-noob ncoos นี้คือลูกสาวของผู้ตายจะเป็นผู้ที่ทำให้ มีการตัดกระดาดแขวนไว้ข้างฝาทั้งสองข้างของตัวบ้าน เพื่อที่จะเผา และเป็นการส่งตัวผู้ตายให้ไปถึงที่หมายด้วย (ปัจจุบันได้มีการนำพวงหรีดไว้อาลัยร่วมกับการแขวนกระดาดด้วย) พิธีศพของมั่งบรรดาญาติ และผู้คนที่อยู่ในหมู่บ้านนั้น ๆ และต่างหมู่บ้านจะมาช่วยเหลือพิธีกรรมด้วยทุกคืน

โดยเฉพาะสมาชิกในบ้านที่เป็นผู้ชาย ภาษามั่งเรียกว่า "เป่า หยุ่น-txwg tuag" ซึ่งเชื่อกันว่า เมื่อเราได้รับความช่วยเหลือเขา และเมื่อครอบครัวของเรามีงานศพจะได้มีคนอื่นมาช่วยอีก เป็นการแสดงน้ำใจอย่างหนึ่งของชาวมั่งเรา หากผู้ตายเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง และเป็นที่นับหน้าถือตาแก่บุคคลทั่วไป จะจัดพิธีใหญ่โต และครบถ้วนแขกเหรื่อ หรือบุคคลที่รู้จักกับผู้ตาย จะมาร่วมแสดงความอาลัยอย่างสุดซึ่งต่อหน้าผู้ตาย โดยทายาทของผู้ตายจะเป็นผู้ไปปรับแขกด้วยตัวเองถึงประตูบ้าน และเชิญให้แขกมายังตัวศพเพื่อร่วมไว้อาลัย

เมื่อมีแขกที่ให้ความช่วยเหลือทุนทรัพย์ในการจัดพิธีศพ ทายาทของผู้ตายซึ่งเป็นเจ้าภาพจะต้องกล่าวขอบคุณแขกผู้้นั้นด้วย ซึ่งในคืนก่อนวันที่จะนำศพไปฝังจะมีการสวด และบอกเรื่องราวต่าง ๆ ในภาษามั่งเรียกว่า "ฮ่า จืด สาย-has txwv xaiiv" โดยจะมีคนหนึ่ง ซึ่งร่ำเรียนมาทางด้านการสวดโดยเฉพาะเป็นผู้บอกกล่าว นิยมทำกันกรณีที่ผู้ตายเป็นผู้ใหญ่ที่มีลูกหลาน หรือญาติพี่น้องเยอะ และผู้ตายเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงเป็นที่นับหน้าถือตาซึ่งพิธีนี้จะเป็นการส่งสอนลูกหลานว่าเมื่อตัวเองไม่มีหัวหน้า ครอบครัวแล้วควรจะทำอย่างไรต่อไป ซึ่งจะบอกเป็นท่วงทำนองที่คล้องจองกันไพเราะและซาบซึ้งมาก หากไม่ได้ฟังตั้งแต่ต้นจนจบจะไม่สามารถเข้าใจในสิ่งที่พูดได้ จะพูดเป็นเรื่องราวติดต่อกัน ตั้งแต่เวลาประมาณสองทุ่มไปจนถึงสองยาม หรือประมาณตีสองตีสาม

ในคืนนี้จะมีบรรดาเพื่อนบ้าน หรือญาติพี่น้องมารวมตัวกัน เพื่อที่จะฟังการสวดด้วย วันที่จะนำศพไปฝังช่วงเช้าจะให้ลูกหลานของผู้ตายทำความสะอาดศพอีกรอบ โดยจะล้างมือของศพให้ครบทุกคน จะมีการฆ่าวัวเพื่อบูชาศพ บางนามสกุล ญาตินำคานมาหามแคร่วางศพออกจากเรือน เพื่อนำไปยังสถานที่ได้เตรียมไว้เพื่อทำพิธีกรรมอีกรอบ ซึ่งเรียกว่า "ซื่อ ฉ่า-tswm tshaav" แต่บางแห่งจะไม่มีการ "ซื่อ ฉ่า-tswm tshaav" เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วญาติจะนำคานมาหามศพไปฝังในสุสาน ในช่วงเวลาประมาณบ่ายคล้อย หรือ 16.00 น.

ในขบวนแห่ศพจะมีผู้นำขบวนเดินเป่าแคนไม้ซางตลอดทาง ตามด้วยสาวถือคบเพลิง เพื่อส่องทางให้ศพ แต่เมื่อนำศพผ่านพันเขตหมู่บ้าน สาวจะโยนคบเพลิงทิ้งแล้ววิ่งหนีกลับบ้านไป ซึ่งเชื่อว่าจะทำให้วิญญาณไม่สามารถย้อนกลับเข้าบ้านได้ เมื่อขบวนถึงสุสาน จะมีผู้เฒ่าสวดทำพิธีอีกครั้งหนึ่ง ศพจะถูกหย่อนลงในหลุมที่เตรียมไว้ซึ่งหลุมศพนี้จะดูจากตำราฮวงจุ้ย หรือผู้เฒ่าที่เชี่ยวชาญเรื่องฮวงจุ้ยในหมู่บ้านนั้น ๆ บางครั้งก็เป็นสถานที่ฝังศพผู้ตายได้ตระเตรียมบอกกล่าวล่วงหน้าแก่ลูกหลาน ว่า เมื่อถึงเวลาตัวเองสิ้นลมหายใจ ให้นำศพตัวเองไปฝังไว้ยังสถานที่ที่ตนได้บอกไว้ จากนั้นญาติจะกลบดินปิดปากหลุม แล้วจัดวางก้อนหินเหนือหลุมศพ รวมทั้งปิดด้วยกิ่งไม้เพื่อไม่ให้สัตว์มาคุ้ยเขี่ยหลุมศพ แล้วจึงจัดการเผากระดาด หรือทุกสิ่งทุกอย่างที่มอบให้กับศพ เมื่อครั้งจัดพิธีที่บ้านส่วนแคร่ที่หามศพมานั้น จะถูกตัดครึ่งเพื่อไม่ให้กลับบ้านไป พาคนอื่นสู่ปรโลกอีก

ในระหว่างทางนั้น ห้ามไม่ให้เด็ดดอกไม้ หรือใบหญ้าใด ๆ ทั้งสิ้น เพื่อให้วิญญาณได้ไปสู่สุคติ และห้ามไม่ให้ลูกหลาน หรือญาติร้องไห้ในระหว่างทาง มิฉะนั้นวิญญาณจะกังวลใจในการไปสู่ปรโลก สำหรับศพของผู้มีอายุจะถูกฝังตามไหล่เขา ซึ่งมีสันเขานานอยู่รอบด้าน สันเขาด้านซ้ายหากหันหน้าไปทางทิศตะวันออก จะมีบริเวณฝังศพของญาติฝ่ายหญิง ด้านขวาของสันเขาเป็นของญาติฝ่ายชาย ทิวเขาที่รายล้อมรอบเขาที่ฝังศพส่งผลกระทบต่อลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยนับจากทิวเขาที่อยู่ด้านซ้ายของศพ เป็นฝั่งที่บอกถึงความเจริญรุ่งเรือง สุขภาพ และความมั่งมีศรีสุข หากมีทิวเขาที่อยู่ด้านซ้ายของศพยาวมากกว่า หรือสูงกว่าอีกฝั่ง แสดงว่าจะมีความเจริญรุ่งเรืองมากกว่า

มั่งห้ามฝังศพลูกในวันคล้ายวันฝังบิดามารดา เพราะเชื่อว่าจะทำให้การทำมาหากินไม่เจริญ และห้ามนำศพอื่นไปฝังในระดับเดียวกันอีกในไหล่เขานั้น เว้นแต่จะฝังให้ต่ำกว่า หรือเอียงไปจากศพที่ฝังไว้ก่อน ถ้าฝัง

อยู่ในระดับเดียวกันจะทำให้ผู้ตายแย่งที่ทำกินกัน และจะกลับมารบกวนทำให้ญาติพี่น้องเจ็บป่วย ห้ามฝังศพไว้บนไหล่เขาซึ่งมีหมู่บ้านตั้งอยู่ สำหรับศพเด็กนิยมนฝังไว้ในบริเวณเดียวกัน เพื่อให้เป็นเพื่อนเล่นกันแก่หมา มังเชื่อว่าเด็กนั้นยังความกลัวผีมาก ฉะนั้นจึงนำไปฝังที่ใกล้ ๆ กัน หรือที่เดียวกัน

บางครอบครัวอาจจะล้อมรั้วบริเวณหลุมศพ เพื่อไม่ให้สัตว์ หรือแมลงต่าง ๆ มาคุ้ยเขี่ยหลุมศพได้ พอหลังจากนี้แล้วห้ามไม่ให้ญาติไปดูแลหลุมศพของผู้ตายอีก เมื่อครบ 13 วัน จะมีการทำพิธีปลดปล่อยดวงวิญญาณของผู้ตายให้ไปผุดไปเกิด และหากเมื่อพ้น 13 วันไปแล้ว จึงจะสามารถไปดูแลหลุมศพ หรือสร้างสุสาน (ฮวงซุ้ย) ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละนามสกุลด้วยเช่นกัน ที่จะทิ้งช่วงเป็นระยะเวลาที่วัน กี่ปี จึงจะไปดูแลหลุมศพได้

ชาวม้งเชื่อว่าหลุมศพ หรือสุสานที่มีหลุมรก ๆ เช่น ผักโขม (ที่มีหนาม) จะทำให้ครอบครัวญาติพี่น้องของผู้ตายอยู่ดีมีสุข อย่างไรก็ตาม ความเชื่อสำหรับกรณีที่เกี่ยวข้องชีวิตด้วยอุบัติเหตุ หรือถูกทำร้ายด้วยอาวุธ บางนามสกุลญาติจะไม่นำศพเข้าบ้าน แต่จะจัดสุราอาหารออกไปเช่นไหว้ให้ไกลจากตัวบ้านออกไป ก่อนจะฝังศพในลักษณะเดียวกับศพทั่วไป แต่บางนามสกุลก็จัดพิธีในบ้านเช่นเดียวกับศพทั่วไปเช่นกัน

การไว้ทุกข์ ญาติพี่น้องจะไว้ทุกข์ให้ผู้ตายประมาณ 13 วัน ไม่มีการแต่งตัวเป็นพิเศษแต่อย่างใด คงเป็นไปตามปกติ แต่ห้ามปฏิบัติกิจบางอย่างซึ่งจะทำให้ผู้ตายไปเกิดไม่ได้ กล่าวคือ ห้ามซักเสื้อผ้าและหวีผม เพราะสิ่งสกปรกในผ้าจะเข้าไปในอาหารของผู้ตาย ห้ามต่อด้ายเพราะด้ายจะพันแข้งขาของผู้ตาย ห้ามเย็บผ้าเพราะเชื่อว่าผู้ตายจะถูกเข็มแทง ถ้าสามีหรือภรรยาตาย ห้ามแต่งงานใหม่ในทันที จนกว่าจะพ้น 13 วันไปแล้ว เพราะจะทำให้ผู้ตายมีความกังวลในสามีหรือภรรยาของตน ในปัจจุบันม้งยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมนี้ไว้ไม่มีการเปลี่ยนแปลง จะเปลี่ยนก็คือมีการนำศพมาบรรจุไว้ในโลงศพ เพื่อให้แขกที่มาแสดงความเสียใจจะได้มีความรู้สึกที่ดีไปด้วย ส่วนในอดีตนั้นไม่มีการนำศพมาใส่โลง และจะนำมาใส่แคร่ไม้แทน

ความเชื่อที่เกี่ยวข้อง ตามหลักศาสนาพุทธ

มนุษย์ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ รูป (ร่างกาย) และจิต ร่างกายอาจเสื่อมถอยไปตามอายุชัยและแตกดับไป แต่จิตยังคงวนเวียนไปตามผลกรรมที่ได้กระทำเมื่อยามที่ยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งแนวคิดนี้มีความคล้ายคลึงกับวิญญาณจิตของศาสนาคริสต์ หากต้องการให้จิตหลุดพ้นจากวัฏจักรอันเป็นทุกข์ไม่สิ้นสุดต้องประกอบกรรมดีละเว้นจากการทำบาปทั้งปวง และมุ่งฝึกพัฒนาจิต ละกิเลสซึ่งเป็นเครื่องผูกมัดเหนี่ยวรั้งใจทั้งปวง จึงจะได้พบกับนิพพาน การหลุดพ้นหรือจุดสูงสุดของพุทธศาสนา

แต่ในความหมายของพระพุทธศาสนา ความตายเป็นการดับของขั้น 5 ซึ่งประกอบด้วย รูป วิญญาณ สัญญา เวทนา และสังขาร เมื่อขั้น 5 ดับ คือกายกับจิตดับลง จุดนั้นเรียกว่าความตาย การแพทย์เรียกว่าความตายก็ต่อเมื่อ “หัวใจหยุดเต้น” หรือ “สมองหยุดทำงาน” ดังนั้นจึงจำกัดอยู่เฉพาะทางกาย เท่านั้น แต่ในทางพุทธศาสนา ความหมายของความตาย ไม่ใช่เฉพาะทางกาย แต่ยังรวมถึงการดับลงของจิตด้วย ดังนั้นแนวทางการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในทางพุทธ จึงต้องดูแลครอบคลุมทั้งมิติทางกาย ใจ และจิตวิญญาณ

พิธีกรรมของชาวพุทธส่วนใหญ่จึงเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย เพราะเชื่อว่าจะส่งผลให้วิญญาณผู้ตายไปสู่สุคติ ไปสู่ภพภูมิที่ดีการประกอบพิธีกรรมหลายวันของคนไทยก็เป็นการคลายความโศกเศร้า การได้พบหน้าพบตากันของบรรดาญาติมิตรสหาย การร่วมกันบำเพ็ญจิตกุศลให้แก่ผู้วายชนม์ ตามประเพณีดั้งเดิมของคนไทยการจัดงานพิธีศพมีขั้นตอนแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1. วันถึงแก่กรรม 2. วันตั้งศพบำเพ็ญกุศล 3. วันฌาปนกิจ (วันเผา) 4. วันหลังฌาปนกิจ

งานศพไทย

แต่ละขั้นตอนของพิธีศพล้วนแฝงคติธรรมเพื่อเตือนใจให้ระลึกถึงความตายและพิจารณาถึงความไม่เที่ยงแท้ของชีวิต เช่น ทิศทางการวางศพ โดยหันศีรษะของศพไปทางทิศตะวันตก เพราะเชื่อว่าเป็นทิศของคนตาย

ซึ่งแฝงคติธรรมให้พิจารณาว่าการตายคือการเสื่อมสิ้นไป เหมือนพระอาทิตย์ที่ตกทางทิศตะวันตกเสมอ นอกจากนี้พิธีกรรมในหลายขั้นตอนยังสะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตาย เช่น พิธีนำเงินใส่ปากศพ โดยถือว่าเป็นการมอบทุนทรัพย์ให้ผู้ตายติดตัวไว้ใช้ในการเดินทางสู่โลกหน้า

การตั้งศพบำเพ็ญกุศลอาจกำหนดเป็น 3 วัน 5 วัน หรือ 7 วัน แล้วแต่ฐานะของเจ้าภาพ แต่ถ้าเป็นการตายแบบผิดธรรมชาติหรือตายเร็วกว่าเวลาที่ควรจะเป็นอาจตั้งศพบำเพ็ญกุศลเพียงหนึ่งคืน และประกอบพิธีฌาปนกิจให้เร็วที่สุด การนิมนต์พระสงฆ์มาสวดพระอภิธรรม แม้จะมองดูว่าเป็นการกระทำเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ แต่มีคติธรรมที่แฝงอยู่คือการเตือนสติให้ญาติมิตรที่ยังมีชีวิตอยู่ได้พิจารณามรณานุสติความไม่เที่ยงแท้ของสังขาร ให้มีสติกำกับการใช้ชีวิตอยู่ตลอดเวลา ไม่ประมาทในการใช้ชีวิต ทำความดีและสร้างสมบุญกุศลทั้งปวงเพื่อความสุขทั้งยามมีชีวิตและเมื่อละสังขาร

การไปร่วมงานศพและการเคารพศพถือเป็นการแสดงความระลึกถึงผู้ล่วงลับ ขอขมาลาโทษและโหสิกรรมให้แก่กัน วันที่สำคัญที่สุดของประเพณีงานศพคือวันฌาปนกิจหรือวันเผา เนื่องจากมีขั้นตอนพิธีกรรมมากมาย และเป็นช่วงเวลาที่ครอบครัว ญาติมิตร และเพื่อนฝูงจะได้ส่งผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย ตามประเพณีจะไม่นิยมเผาศพในวันพระและวันศุกร์

วันหลังฌาปนกิจ ลูกหลานและญาติมิตรของผู้ล่วงลับจะนิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธีบังสุกุลและเก็บกระดูกหรืออัฐิใส่โกศหรือภาชนะมีฝาปิดตามแต่ฐานะของครอบครัวผู้ล่วงลับ เพื่อนำไปเก็บรักษาไว้ที่วัด บางรายอาจแบ่งอัฐิบางส่วนมาเก็บไว้ที่บ้าน ส่วนเถ่าถ่านที่เผาศพจะรวบรวมและนำห่อผ้าขาวไปลอยที่แม่น้ำลำคลองหรือทะเลสมัยก่อนงานศพส่วนใหญ่จัดขึ้นที่บ้านของผู้ล่วงลับ แต่ปัจจุบันนิยมจัดพิธีบำเพ็ญกุศลที่วัด เพราะสะดวกทั้งเรื่องสถานที่และการทำพิธีกรรม

ความเชื่อที่เกี่ยวข้อง ตามหลักศาสนาคริสต์

หัวใจของคริสต์ศาสนา รวมถึงพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายต่างๆสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องการสิ้นพระชนม์ การกลับคืนพระชนมชีพของพระเยซูเจ้า การสิ้นพระชนม์ของพระองค์ไถ่บาปของมนุษย์ และการกลับคืนของพระชนมชีพนั้นก็เป็นการนำเอาชีวิตและวิญญาณจิตกลับมาสู่มนุษย์อีกครั้ง คริสต์ศาสนิกชนโยงความตายกับแนวคิดเรื่องบาปว่า ความตายเป็นผลจากบาปของมนุษย์ เป็นราคาที่มนุษย์ต้องจ่ายเพราะฝ่าฝืนน้ำพระทัยของพระเจ้า คำว่า “ความตาย” นี้ไม่ได้หมายถึง ความตายทางเนื้อหนังร่างกายแต่เพียงอย่างเดียว แต่การที่ต้องพลัดพรากจากสิ่งที่รัก และการต้องอยู่กับสิ่งที่ไม่รัก รวมทั้งความวิโยคโศกเศร้าทั้งหมดที่เกิดขึ้นในชีวิตของมนุษย์นั้น ก็ถือว่าเป็นความหมายของความตายด้วยเช่นเดียวกัน

ตามคติของคริสต์ศาสนา ความเชื่อเรื่องความตาย ทุกคนเกิดมาพร้อมกับมีวิญญาณจิตและมีบาปติดตัวมาด้วยตั้งแต่ตอนเกิด ซึ่งสิ่งเหล่านี้อยู่กับชีวิตจนสิ้นอายุขัยที่พระเจ้าทรงประทานให้ ทุกคนต้องตายทางร่างกายในครั้งแรก ส่วนวิญญาณจิตจะดำเนินต่อไปเป็นนิรันดร โดยไม่ต้องอาศัยเนื้อหนังร่างกายอีกต่อไป ดังนั้นช่วงเวลาที่ยุทยานจิตของมนุษย์ดำเนินไปในเนื้อหนังร่างกาย คือช่วงสำคัญและมีค่าที่สุด

เริ่มแรกนั้น คริสต์ศาสนิกชน ได้ขยายแนวคิดเรื่องครอบครัว และวงศ์ญาติ รวมถึงพระศาสนจักร โดยถือว่าล้วนเป็นเพื่อน หรือญาติพี่น้องที่จะต้องตายจากกันด้วยในที่สุด เพื่อรอพระผู้เป็นเจ้าเสด็จกลับมาอีกครั้งหนึ่ง และกลับมามีชีวิตอันนิรันดรอีกครั้ง ในพระอาณาจักรแห่งพระองค์ ความคิดเรื่องการฟื้นคืนชีพนี้คาดว่าทำให้บรรดาคริสต์ศาสนิกชนนิยมการฝังมากกว่าการเผา แม้จะมีผู้แย้งว่า อันที่จริงในอดีต ชาวอียิปต์ยังไม่ได้เข้ารีต ก็ทำพิธีศพด้วยการฝังโดยจะเก็บกระดูกไว้ในโถ เนื่องจากความเชื่อที่ว่าผู้ตายจะฟื้นคืนชีพใหม่ในภายหลัง แนวคิดของคริสต์ศาสนิกชน เรื่องการฝังนี้เข้ามาแทนที่การเผา ซึ่งเดิมเป็นที่นิยมในอาณาจักรโรมัน ดังพบว่าในระยะต้นคริสต์ศตวรรษที่ 2 เมื่อชุดหลุมศพของชาวโรมัน จะพบแต่เถ่ากระดูก เมื่อล่วงเข้ากลาง

ศตวรรษ บางหลุมศพก็จะเป็นเพียงกระดูก ขณะที่บางหลุมเป็นเก้ากระดูก และสุดท้ายเมื่อถึงปลายศตวรรษที่ 2 หลุมศพที่ขุดพบส่วนใหญ่มักจะพบแต่กระดูกของผู้ตายเท่านั้น

ในอังกฤษนั้น ประเพณีการฝังนี้ได้ดำรงอยู่จนกระทั่งเมื่อถึงประมาณศตวรรษที่ 17 โดยมีการปฏิวัติอุตสาหกรรม ชุมชนเมืองเริ่มขยายตัว เกิดความแออัด ยากต่อการหาที่ฝังศพ ทำให้ประเพณีการทำศพเริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงในเมืองใหญ่ เช่น สุสานมักเริ่มย้ายไปตั้งห่างออกจากตัวเมือง และเริ่มมีการทำศพด้วยวิธีการเผาศพ อย่างไรก็ตามคริสตศาสนาบางนิกายยังยืนยันที่จะทำศพด้วยกันฝัง เมื่อมีผู้ป่วยหนักใกล้จะตาย ญาติพี่น้องจะรีบเชิญบาทหลวงไปประกอบพิธี ยังสถานที่ ที่คนป่วยรักษาตัวอยู่ เพื่อให้ตายในศีลในพระพรของพระเป็นเจ้า

สุสานขาวยิว

คริสตศาสนิกชนนั้นเชื่อว่า เมื่อตายวิญญาณจะออกจากร่างกาย การจากไปอย่างสงบแสดงว่า วิญญาณนั้นมีความสุข ขณะที่ผู้ซึ่งตายอย่างยากลำบาก เจ็บปวด ทรมาน แสดงถึงปัญหาต่างๆกับผู้ที่กำลังจะจากไปและผู้ที่ยังอยู่ ดังนั้นในพิธีเป็นปกติที่จะต้องไม่แสดงความเศร้าโศกออกมาเนื่องจากเชื่อว่าเป็นการรบกวนการจากไปของผู้ที่กำลังจะสิ้นใจ

ความเชื่อเรื่องความตายของศาสนาคริสต์ มีอยู่ 3 ประการ

1. เป็นสภาวะการเปลี่ยนผ่าน “เราจะไม่ไปไหน มีเพียงร่างกายที่เปลี่ยน” ความตายเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่แล้วและกำลังจะมาถึง ซึ่งนำไปสู่การตั้งคำถามว่า “เราจะมีชีวิต โดยใช้ชีวิต อย่างไร”
2. ความเป็นหนึ่งเดียวของชีวิต และความตาย การมีชีวิตจึงต้องเป็นไปเพื่อสร้างความหมาย เพื่อรับใช้สังคมและโลก
3. โลกไม่ใช่โลก หากประกอบด้วยชีวิตภายใน ประวัติศาสตร์ มนุษย์ไม่ได้มีแต่เพียงประวัติศาสตร์ของเศรษฐกิจ การเมืองหากยังประกอบด้วย มิติทางศาสนธรรม และจริยธรรม (จิตวิวัฒน์, 2549)

นอกจากนี้แล้ว ความตายในทัศนะของคริสตศาสนิกชน ไม่ได้หมายถึงความตายของปัจเจกเท่านั้น หากยังรวมถึงความบีบคั้น การบิดเบือน ความมอดุติธรรมในสังคม การทำลายสิ่งแวดล้อมและโลก เหล่านี้เป็นบาปเป็นความตายเชิงคุณค่า คริสตศาสนิกชนย่อมต้องทำลายบาปเหล่านั้น ด้วยการมีชีวิตในการสร้างสังคมที่ดี

โลกทัศน์ของคริสตศาสนิกชน คือการมองว่าสรรพสิ่ง ล้วนประกอบด้วยความมีชีวิต และชีวิตย่อมมีความศักดิ์สิทธิ์ โลกที่ศักดิ์สิทธิ์ไม่ได้เป็นโลกเดียวกับโลกียะ ความอยู่รอดของบุคคลย่อมเป็นสิ่งเดียวกับความอยู่รอดของโลกและจักรวาล

รูปแบบของการเตรียมศพ

- เมื่อมีการตายเกิดขึ้น ณ บ้านใด ญาติจะยิงปืนขึ้นไปบนฟ้า 3 นัด เป็นสัญญาณว่ามีการตายเกิดขึ้นในบ้านหลังนั้น

- อาบน้ำให้ศพจากนั้นก็แต่งกายให้ศพด้วยเสื้อผ้าชุดชนเผ่าม้ง
- พันนิ้วมือศพด้วยด้ายสีแดงและสวมรองเท้าให้ศพ
- จัดวางศพบนแคร่และหามสูงจากพื้นประมาณ 1 เมตร
- ตั้งข้าวให้ศพ วันละ 3 เวลา แต่ทุกครั้งจะต้องยิงปืน 3 นัด และมีการจุดตะเกียงวางไว้ที่ลำตัวของศพ
- ผูกข้อมือญาติทุกคนด้วยผ้าสีแดงและห้ามแกะออกจนกว่าจะเสร็จงานศพ บางแห่งจะมีการคาดศีรษะด้วยผ้าสีขาว

- ก่อนจะนำศพไปฝังจะมีพิธี “ซื่อ ฉ่า” (Tswm Tshaav) โดยพิธีกรรมนี้จะต้องจัดในลานกว้าง ๆ

- เมื่อขบวนถึงสุสานจะมีผู้เฒ่าทำพิธีที่หลุมอีกครั้งหลังจากนั้นจะเผากระดาษหรือทุกอย่างทุกอย่างที่จะมอบให้กับผู้ตาย จึงหย่อนศพลงหลุมและกลบดินปิดปากหลุม

- หลังจากฝังแล้วจะไว้ทุกข์ ให้ผู้ตายประมาณ 13 วัน มีข้อห้ามระหว่างการไว้ทุกข์คือ ห้ามซักเสื้อผ้า และหวีผม

การเป่าแคน

ใช้แคนเป็นตัวแทนในการส่งจิตวิญญาณของผู้ตาย เพื่อนำทางให้ผู้ตายไปถึงจุดหมาย

การตีกลอง

กลองที่ใช้ในงานศพ ทำจากหนังวัวและโครงไม้ใช้เชือกครึ่ง ทั้งการเป่าแคน และการตีกลองล้วนต้องเรียนกันมาทั้งนั้น การตีกลองและเป่าแคนอย่างมีจังหวะล้วนมีความหมายในตัว

การแต่งกายศพ

ลูกสาวและลูกสะใภ้ทุกคน ทุกบ้านจะต้องมีเตรียมไว้เสมอ เมื่อมีเหตุฉุกเฉินจึงได้หาได้ทันทั้งที่ ดังนั้น 1 ผู้ตายก็อาจได้ใส่หลายชุดซ้อน ๆ กัน

เสื้อผ้าผู้ตาย จะต้องใหม่สะอาด โดยมีชุดที่เต็มไปด้วยลายปัก มักนิยมใช้สีแดง

มีผ้าสีแดงคลุมหัว เรียกว่า “น้อง จ๋อง” (Noob Ncoos) มีความหมายว่า เป็นที่ดิน ไร่นา ในโลก วิญญาณ เพื่อให้ไปใช้ชีวิตอย่างไม่ลำบาก

รองเท้า จะต้องมีการเตรียมรองเท้าให้ผู้ตายด้วย โดยจะเป็นผ้า มีความเชื่อว่าหากมีรองเท้าให้ผู้ตาย ในการเดินทางไปโลกวิญญาณ ก็จะไปได้อย่างสะดวก ไม่กลับมารบกวนลูกหลาน

บรรณานุกรม

จิตวิวัฒน์. (23 กันยายน 2549). *ความตายของเธอ ชีวิตของฉัน*. Blogger.

<https://jitwivat.blogspot.com/2006/09/blog-post.html?m=1>

ประวิทย์ เฮงพระธานี และ พระมหามิตร ฐิตปญโญ. (2561). พระพุทธศาสนากับการเกิดของมนุษย์ตามหลักพันธุศาสตร์. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 18(3), 405-416

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (6 พฤษภาคม 2550). *ความตาย*. <https://th.wikipedia.org/wiki/ความตาย>

Njoy. (12 มิถุนายน 2550). *ชนเผ่าม้ง - การตาย*. Openbase. <http://www.openbase.in.th/node/753>

Njoy. (12 มิถุนายน 2550). *ชนเผ่าม้ง - การเกิด*. Openbase. <http://www.openbase.in.th/node/752>

ต้นทับทิมกับฮวงจุ้ยแบบไทยๆ

อริญญ์รัตน์ ศรีสุพัฒน์กุล¹, เจนจิรา วงษ์ใจ², ณัฐภา ปานฤทธิ³, สุกข์ขณา แก้วนกสิกรรม⁴,
วิศรา ปะละสี⁵, วรตา วงษ์ศรี⁶ และ ประภัสสร โพธิ์ศรี⁷

บทนำ

ความเชื่อ คือ สิ่งที่ยังรากลึกลงไปในวิถีชีวิต ความคิด และการกระทำของคนรุ่นสู่รุ่น ความเชื่อในประเทศไทยมีหลากหลายรูปแบบ ทั้งความเชื่อในตัวบุคคล ความเชื่อในความคิดของช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ยกตัวอย่างเช่น ความเชื่อเรื่องจาดูตามรามเทพ ความเชื่อในพรการเมือง ความเชื่อในศาสนา ความเชื่อในสิ่งที่เรามองไม่เห็น อาทิ ความเชื่อเรื่องผี เทวดา รวมไปถึงความเชื่อในเรื่องศาสตร์หรือพิธีกรรมต่าง ๆ อาทิ ฤกษ์แต่งงาน ฤกษ์ขึ้นบ้านใหม่ ทิศการวางพระ รวมไปถึงสิ่งอื่น ๆ เมื่อเรียกรวม ๆ กันแล้ว คนจีนจะเรียกสิ่งนี้ว่า ฮวงจุ้ย หรือ ศาสตร์ในการกำหนดที่ตั้งให้เหมาะสม และเป็นมงคลสำหรับสร้างสุสาน บ้าน เมือง เป็นต้น โดยมีองค์ประกอบธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ต้นไม้ เข้ามาเกี่ยว

ประเทศไทยก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีความเชื่อแทรกซึมเข้ามาอยู่ทุกช่วงของชีวิตตั้งแต่เกิด บวช แต่งงาน หรือเสียชีวิต พิธีกรรมต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่มีความเชื่อ สิ่งที่ทำได้ สิ่งที่ไม่ได้ ถ้าทำแล้วจะเป็นแบบนี้ แบบนี้ เช่นเดียวกับการปลูกต้นทับทิมในบริเวณบ้าน ก็เป็นความเชื่อของคนไทย

คำสำคัญ: ต้นทับทิม, ความเชื่อ, ฮวงจุ้ยแบบไทยๆ

ความหมายของความเชื่อ

ภิญโญ จิตต์ธรรม (2522) ได้กล่าวถึงความเชื่อสรุปได้ว่า ความเชื่อ คือ สิ่งที่ไม่ให้ถูกลงโทษ และเพื่อให้อำนาจสิ่งลึกลับนั้นพึงพอใจ ต่อมาจึงได้มีพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อบูชาเพียงพที่จะนำมาใช้พิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นก็ได้ มนุษย์ค่อย ๆ เรียนรู้ ทำความเข้าใจโลกมาเป็นหลายพันปี และเชื่อว่ามีอำนาจลึกลับสามารถบันดาลให้มนุษย์ได้รับผลดีและผลร้าย เมื่อมนุษย์กลัวอำนาจสิ่งลึกลับนั้นก็กระทำการสิ่งต่าง ๆ เพื่อไม่ให้ถูกลงโทษ และเพื่อให้อำนาจสิ่งลึกลับนั้นพึงพอใจ ต่อมาจึงได้มีพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อบูชาเช่นสรวง เพราะเชื่อสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นต้องมีผู้บันดาลให้เป็น สมปราษฎย์ อัมมะพันธ์ (2536) ได้กล่าวถึงความหมายของความเชื่อไว้ในหนังสือประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทยไว้หลายประการ ดังนี้ "ความเชื่อ คือ การยอมรับข้อเสนอข้อใดข้อหนึ่งไว้ว่าเป็นจริง การยอมรับเช่นนี้โดยสาระสำคัญแล้วเป็นการรับเชิงพุทธิปัญญา แม้ว่าจะมีอารมณ์สะเทือนใจเข้ามาประกอบร่วมด้วย ความเชื่อจะก่อให้เกิดภาวะทางจิตขึ้นในบุคคลซึ่งอาจเป็นพื้นฐานสำหรับการกระทำโดยสมัครใจของบุคคลนั้น" "ความเชื่อ คือ คำตอบสิ่งลึกลับที่เกี่ยวกับการดำรงอยู่ของตนโดยให้พื้นฐานการศรัทธาและอารมณ์มากกว่าที่จะเป็นเหตุผล หรือวิทยาศาสตร์" จันทศรี นิตยฤกษ์ (2523) ได้กล่าวถึงความเชื่อในหนังสือความรู้เรื่องคติชนวิทยาว่า เชื่อ ความหมายว่า เห็นจริงด้วย นับถือ มั่นใจ อาจจะช่วยความรู้สึกรู้สึกหรือการไตร่ตรองด้วยเหตุผลก็ตาม เมื่อเกิดความเชื่อแล้วก็มีมีการแสดงออกทางการ คือ การปฏิบัติและทางวาจา เช่น ตักเตือน สั่งสอน หรือให้ผู้อื่นทราบ ความเชื่อของบุคคลกลุ่มใดย่อมมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับประเพณี สุภาจิต คำพิงเพย ตลอดจนคติชนแขนงอื่น ๆ เป็นต้น ความเชื่อจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะกำหนดการแสดงออกของคนในสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ความเชื่อเป็นตัวกำหนดคติชนแขนงอื่น ๆ ในสังคมนั้น ๆ ทั้งนี้เพราะเมื่อคนในสังคมมีความเชื่อเรื่องใดย่อมประพฤติปฏิบัติหรือแสดงออกด้วยประเพณี พิธีกรรม และอื่น ๆ

¹ อาจารย์ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

²⁻⁷ นักศึกษา คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ให้สอดคล้องกับความเชื่อนั้น ๆ นอกจากนั้น มารยาท กิจสุวรรณ (2526) ได้กล่าวถึง ความเชื่อของชนชาติไทยไว้ในวารสารวัฒนธรรมไทย ดังนี้ ความเชื่อของชนชาติไทยแต่ดั้งเดิมก็เหมือนกับชนชาติอื่นในสมัยโบราณ คือเชื่อในสิ่งที่ไม่เห็นตัวตน โดยเข้าใจว่า มีฤทธิ์อำนาจอยู่เหนือคนอาจบันดาลให้ดีหรือร้ายแก่คนได้ ความเชื่ออันนี้คือ ความเชื่อในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ (Super Nature) ที่ไม่อาจพิสูจน์ได้ด้วยวิธีทาง วิทยาศาสตร์ใด ๆ แต่ความเชื่อเช่นนี้ก็มีอิทธิพลเหนือความคิด และการกระทำของคนไม่ว่าจะเป็น ยุคใด ๆ แต่ความเชื่อเหนือสิ่งธรรมชาติบางชนิดก็อาจจะจัดอยู่ในรูปของศาสนาดั้งเดิม (Primitive Religion) ก่อนที่จะพัฒนามาเป็นสิ่งใหม่ ๆ

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่าความเชื่อ คือ การยอมรับนับถือหรือยึดมั่น ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยไม่จำเป็นต้องมีเหตุผลมาอธิบาย การยอมรับนับถืออาจยอมรับด้วยความศรัทธา ด้วยความจงรักภักดีแฝงไว้ด้วยความกลัวหรือรับสืบเนื่องกันมาและปฏิบัติตามจนกลายเป็นประเพณีและวัฒนธรรมในปัจจุบัน

ความเชื่อเกี่ยวกับการปลูกต้นไม้ของคนไทยสมัยโบราณ

ความเชื่อเกี่ยวกับการปลูกต้นไม้ สืบเนื่องมาจากในสมัยโบราณ คนไทยมักจะชอบบ้านที่มีบริเวณกว้างขวาง แล้วมักจะมีพฤติกรรมรักในการปลูกต้นไม้ในนาชนิดไว้รอบบ้าน การปลูกต้นไม้แต่ละต้นจึงมักจะมีคำนิยามถึงทิศทางทั้งแสงแดด ลม และการใช้ประโยชน์ในการปลูกต้นไม้แต่ละชนิด รวมไปถึงการปลูกไม้มงคลภายในบริเวณบ้านด้วย ไม้มงคลที่ควรปลูก อาทิ

- ต้นกล้วย กล้วยเป็นไม้ที่ปลูกง่ายและมีประโยชน์มาก ซึ่งสามารถใช้ประโยชน์ได้ตั้งแต่ลำต้น ใบ หัวปลี และผล โดยคนสมัยโบราณมีความเชื่อว่า การปลูกกล้วยไว้ในบ้านนั้น ไม่ว่าจะคิดสิ่งใดหรือกระทำสิ่งใดก็ง่าย สำเร็จได้โดยง่าย ต้นกล้วยควรปลูกไว้ทางทิศตะวันออกของบ้านเสมอ

- ต้นคูณ หรือต้นราชพฤกษ์ คนไทยเชื่อกันว่าหากปลูกไว้ในบ้านจะร่ำรวย ทรัพย์สินเงินทองจะทวีคูณยิ่ง ๆ ขึ้นไป เมื่อกกล่าวถึงทิศการปลูกต้นคูณนั้นโบราณกล่าวว่า ต้นคูณควรปลูกไว้ทางทิศใต้

- ต้นมะพร้าว หรือ ต้นไผ่สีสุก โบราณกล่าวไว้ว่าควรปลูกไว้ทางทิศตะวันออก ซึ่งมีความเชื่อว่าจะทำให้คนในบ้านหรือคนในครอบครัวปราศจากโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ

- ต้นเป็ดยืน ปลูกแล้วจะทำให้ร่ำรวย ให้โชคลาภเจริญรุ่งเรือง ทิศที่เหมาะสมกับการปลูก คือ ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

- ต้นจำปี ใครปลูกไว้ในบ้าน จะทำให้เกิดความสบายอกสบายใจ ไม่มีเรื่องกังวลใจ ต้นจำปี โบราณกล่าวไว้ว่า ควรปลูกในทิศตะวันตก

- ต้นมะม่วง ปลูกมะม่วงไว้ทางทิศใต้จะช่วยป้องกันคนอื่นมารังแก

- ต้นฝรั่ง ป้องกันคาถาอาคม เวทมนต์ หรือ คุณไสย ต่าง ๆ บางท้องถิ่นเชื่อกันว่า ต้นฝรั่ง สามารถป้องกันภูติผีปีศาจได้ด้วย ควรปลูกทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

- ต้นขนุน โบราณเชื่อว่า ปลูกไว้ในบ้านจะมีคนสรรเสริญ ป้องกันอันตรายและคนใส่ร้าย อีกทั้งมีผู้อุปการะอุดหนุนคอยให้ความช่วยเหลือ ทิศที่เหมาะสมคือ ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ

- ต้นมะยม เชื่อกันว่า ปลูกแล้วจะได้รับความนิยมนิยมชมชอบ มีชื่อเสียง มีคนรักใคร่ มะยม ทิศทางที่ควรปลูก คือ ทิศตะวันตกเฉียงใต้ของบ้าน

- ต้นมะขาม ควรปลูกไว้ทางทิศตะวันตก เพื่อป้องกันคดีความ ฝิซ้าด้ามพลอย และทำให้คนชื่นชอบเป็นที่น่าเกรงขาม

ส่วนพันธุ์ไม้ที่คนโบราณห้ามปลูกไว้ในบ้าน เนื่องจากจะนำความวุ่นวายมาสู่ครอบครัว ได้แก่

- ต้นตะเคียน เชื่อกันว่ามีวิญญาณผู้หญิงมาสิงสู่ จะทำให้คนที่อยู่ในบ้านไม่เจริญ

- ต้นไทร โบราณมีความเชื่อว่าจะไม่ควรปลูกต้นไทรไว้ในบ้านเพราะจะทำให้ครอบครัว เกิดความวุ่นวาย

- ต้นยาง เป็นไม้ที่นิยมนำมาทำหีบศพ เชื่อว่าปลูกไว้ในบ้านแล้วจะทำให้คนในครอบครัวถูกอาเพศ และตายได้

- ต้นโคก ระกำ สั่นทม เป็นชื่อที่ไม่มี ความมงคล จึงไม่นิยมให้ปลูกในบ้าน เชื่อว่าจะทำให้เกิดความ อับมงคลกับคนในบ้าน จะเกิดทุกข์เกิดเรื่องไม่ดีกับคนในครอบครัว

- เฟื่องฟ้า เป็นไม้ที่มีหนามแหลมคม คนโบราณจึงไม่ให้ปลูกไว้ในบ้าน โดยเชื่อกันว่า ถ้าบ้านไหนมี ลูกสาว ลูกสาวก็จะไร้คู่ เป็นต้น ปัจจุบันความเชื่อต่าง ๆ เหล่านี้ถูกลบเลือนไปตามกาลเวลา เพราะมีกระบวนการ ทางวิทยาศาสตร์มาพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น

สำหรับต้นทับทิม นั้น คนไทยมีความเชื่อว่า ต้นทับทิม นั้นเป็นอัญมณีแห่งผลไม้ คือ ชื่อเรียกขานผลทับทิม ตามความเชื่อของคนโบราณโดยมีความเชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ ความร่มรื่น และนำยินดี โดยเฉพาะชาวจีนมักนิยมนำผลทับทิมให้เป็นของขวัญแก่คู่แต่งงานเพื่อเป็นการอวยพรให้มีลูกเต็มบ้านมีหลาน เต็มเมือง นอกจากนั้นแล้วยังมีความเชื่ออีกว่า ใบหรือกิ่งของต้นทับทิมให้คุณด้านการป้องกันภัยจากภูตผี เราจึงมักเห็นการใช้ใบหรือกิ่งทับทิมแช่น้ำล้างหน้า ล้างมือ พรหมศรชะหลังกลับจากการร่วมงานศพเพื่อปิดเป่า สิ่งไม่ดีที่ติดตามมา (Kaset Today, ม.ป.ป.)

ความเชื่อเกี่ยวกับต้นทับทิมในแต่ละประเทศ

ประเทศจีน

ประเทศจีนถือว่าต้นทับทิมเป็นไม้มงคล และเนื่องจากผลทับทิมมีเมล็ดมาก ชาวจีนจึงยกให้ทับทิม เป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ ความมีลูกหลานมากมาย จึงนิยมให้ผลทับทิมเป็นของขวัญแก่บ่าวสาว ในพิธีแต่งงานเพื่อให้มีลูกหลานมาก ๆ ในพิธีแต่งงานก็นิยมปักยอดทับทิมไว้ที่หม่อมบ่าวสาว และปักยอดทับทิมไว้ ที่สิ่งของเช่นไห่เจ้า ชาวจีนยังเชื่อว่า ใบหรือกิ่งทับทิมมีอำนาจไล่ภูตผีปีศาจได้ จึงนิยมปลูกต้นทับทิมไว้ใน บริเวณหน้าบ้าน และใช้ใบทับทิมแช่น้ำ ล้างหน้า ล้างมือ หลังกลับจากงานศพ เพื่อมิให้ปีศาจติดตามมา

ประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นเชื่อว่าผลทับทิมเป็นเสมือนเจ้าแม่ที่คอยปกป้องรักษาเด็ก ๆ ให้ปลอดภัย และเชื่อว่า เมื่อเด็ก ๆ ได้รับประทานผลของทับทิมแล้วจะปลอดภัยจากภูตผี ปีศาจทั้งปวง ผลไม้ชนิดนี้จึงเป็นที่นิยม ในญี่ปุ่น อีกทั้งยังเชื่อว่า การรับประทานทับทิมจะช่วยให้ความจำดีขึ้น ช่วยป้องกันมะเร็งในผู้สูงอายุ โรคหลอดเลือดหัวใจ รวมถึงความดันโลหิตสูง นอกจากนี้ทับทิมยังเป็นผลไม้ชะลอความชราแล้วยังสามารถ ช่วยบรรเทาอาการเหนื่อยล้าจากการทำงานได้ดีเนื่องจากในผลทับทิมมีสารที่เรียกว่า กรดซิตริก

ประเทศกรีซ

ประเทศกรีซมีความเชื่อว่าต้นทับทิมเกิดจากโลหิตของไดโอนีซุส ซึ่งเป็นกษัตริย์แห่งเทพเจ้าทั้งปวง และเทวีนาน่า ซึ่งเป็นพรหมจารีตั้งครรรค์ขึ้นโดยการสอดใส่ผลทับทิม และให้เกิดเทพเจ้าแอตติส ดังนั้นผู้ที่ เคารพนับถือเทพแอตติสจึงไม่กินผลทับทิม ชาวยิวในสมัยพระเจ้าไซโลมอนก็ถือว่าทับทิมเป็นผลไม้ศักดิ์สิทธิ์ ดังปรากฏอยู่บนยอดเสาของวิหารกษัตริย์ไซโลมอน ชาวฮินดู ในอินเดียเชื่อว่า พระพิฆเนศทรงโปรดทับทิม ผู้ที่เคารพพระพิฆเนศจึงนิยมนำผลทับทิมไปถวาย นอกจากนี้ ยังใช้ดอกทับทิมบวงสรวงบูชาพระอาทิตย์ พระนารายณ์ และเทวีลักษมี อีกด้วย

จากข้อมูลข้างต้นเกี่ยวกับต้นทับทิมของทั้ง 3 ประเทศ พบว่าทั้ง 3 ประเทศมีความเชื่อเกี่ยวกับต้นทับทิม ที่แตกต่างกันออกไป โดยในประเทศจีนและญี่ปุ่นจะมีจุดประสงค์ไปในทางเดียวกันคือ ต้นทับทิมสามารถปกป้อง รักษาจากสิ่งที่ไม่ดีจากภูตผีปีศาจได้ แต่ในประเทศกรีซต้นทับทิมถือเป็นสิ่งที่ยอมรับใช้บูชาเทพเจ้าที่นับถือให้เป็น ศิริมงคลกับตัวเอง (จารุพันธ์ ทองแถม, 2519)

ความเชื่อในแต่ละศาสนา

พราหมณ์-ฮินดู

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูนั้นมีความเชื่อว่าทับทิมเป็นผลไม้วิเศษมีเทพหลายองค์โปรดปรานผลไม้ชนิดนี้ เช่น ตำนานในศาสนาฮินดูเล่าว่า ใครใดที่นำทับทิมที่สวยงามไร้ตำหนิถวายแด่องค์เทพกฤษณะ ความปรารถนาของเขาจะสัมฤทธิ์ผล และเช่นเดียวกันพระพิฆเนศก็โปรดปรานผลไม้ชนิดนี้ด้วย และยังเชื่อกันว่าน้ำที่แช่ใบทับทิมถือกันว่าเป็น "น้ำมงคล" คือ มีพลังที่ดีจากธรรมชาติ แต่ถ้าแช่ทิ้งไปในน้ำเฉยๆโดยไม่มีกรกล่าวบทสวดหรือท่องคาถาตามศาสนพิธีก็จะไม่เรียกว่าน้ำมนต์

พุทธมหายาน

ในนิกายนี้พุทธมหายานมักนำกิ่งใบทับทิมเป็นใบไม้สิริมงคลที่ใช้ทุกงานที่มีน้ำมนต์ประกอบในพิธี โดยจะใช้พรมน้ำมนต์มีไว้ติดตัวเพื่อคุ้มครองป้องกันภัย และยังนำกิ่งทับทิมไปใช้ประพรมน้ำพุทมนต์-น้ำเทพมนต์ หรือนำไปแช่ในน้ำสะอาดประพรมกันหรือแก้อาถรรพ์ได้ เช่น ประพรมหลังจากกลับจากงานศพ เป็นต้น

ศาสนาของชาวอียิปต์โบราณ

ในศาสนาอียิปต์โบราณถือว่าทับทิมเป็นผลไม้ศักดิ์สิทธิ์เนื่องจากเมล็ดทับทิมมีลักษณะคล้ายอัญมณีล้ำค่าแสดงถึงความมั่งคั่งร่ำรวยและเมล็ดของผลทับทิมยังแสดงถึงการมีลูกหลานมากมายอีกด้วย นอกจากนี้ยังนิยมนำไปบูชาเทพเจ้าของชาวอียิปต์ไม่ว่าจะเป็นเทพเจ้ารา (สุริยเทพ) เทพเจ้าอามุน (เทพอากาศ/ราชาแห่งปวงเทพ) เทพเจ้าอานุบิส (เทพแห่งความตายและการรักษาศพ) เป็นต้น และขับไล่ภูติ ผี ปีศาจที่มีเจตนาจะทำร้ายรุกราน (จาร์พันธ์ ทองแถม, 2519)

ประสบการณ์ความเชื่อเกี่ยวกับต้นไม้ทับทิม

ภาพที่ 1 ต้นทับทิม

(Kaset Today, ม.ป.ป.)

ต้นทับทิม จัดเป็นต้นไม้มงคลปลูกหน้าบ้านที่ช่วยป้องกันสิ่งชั่วร้าย โดยสามารถนำไปต้นทับทิมมาประพรมน้ำมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคลหรือขจัดสิ่งชั่วร้ายได้ อีกทั้งผลทับทิมก็ยังอุดมไปด้วยวิตามินซีและแร่ธาตุต่าง ๆ ที่ช่วยป้องกันโรคเลือดออกตามไรฟันและบำรุงฟันให้แข็งแรง ทับทิมเป็นผลไม้มงคลของจีน กิ่งใบทับทิมเป็นใบไม้สิริมงคลที่ใช้ทุกงานที่มีน้ำมนต์ประกอบพิธี โดยจะใช้พรมน้ำมนต์และ มีไว้ติดตัวเพื่อคุ้มครองป้องกันภัย มีเรื่องเล่าว่า เพราะเป็นพันธุ์ไม้ที่ถูกลำมา เผยแพร่ในเมืองจีนพร้อมกับ พระพุทธศาสนา ซึ่งประวัติศาสตร์บันทึกไว้ว่า " พระถังซำจั๋ง " ได้ไปอาราธนาพระไตรปิฎกที่อินเดีย ท่านได้นำพันธุ์ไม้ต่าง ๆ มาด้วย และหนึ่งในนั้นก็คือ ทับทิม ด้วยความที่ทับทิมมีเมล็ดมาก จึงสื่อความหมายถึงการ ให้มีลูกชายมาก ๆ จึงได้กลายเป็นความเชื่อที่ว่า หากมีวิญญูณตามติดเรามา ถ้าเมื่อมาเจอต้นทับทิมที่เราปลูกเอาไว้ ภายหน้าบ้านพวกเขาจะเกิดการกลัวและไม่กล้าเข้ามาในบ้านเรา การไปงานศพเมื่อกลับมา ก็ให้เอาใบทับทิมแช่น้ำแล้วให้อามาพรมก่อนเข้าบ้าน

เพื่อป้องกันสิ่งที่มองไม่เห็นไม่ให้ตามเราเข้าบ้าน นั่นเอง และเราจะสังเกตได้ว่าที่ไหนที่เขาปลุกต้นทับทิมเอาไว้ บริเวณหน้าบ้าน เมื่อที่พวกเขาเวลากลับมาจากงานที่ไม่เป็นมงคล ก็จะนำก้านทับทิมที่แช่น้ำไว้หน้าบ้าน นำมาพรมบนร่างกายก่อนเข้าบ้านเสมอเพราะด้วยลักษณะของต้นไม้ชนิดนั่นเองซึ่งความเชื่อนี้ได้รับอิทธิพลมาจากประเทศจีน อย่างบางตำราว่ากันว่า ต้นทับทิม ถือเป็นต้นไม้หรือพันธุ์ไม้มงคล ที่สามารถช่วยขจัดปัดเป่าสิ่งไม่ดีให้ออกไปได้ และช่วยในเรื่องของการเสริมดวงให้กับผู้อยู่อาศัย รวมไปถึงงานมงคลพิธีสำคัญต่าง ๆ ก็จะใช้ยอดจากต้นทับทิม นำไปปักไว้เพื่อให้เกิดเรื่องราวดี ๆ ในอนาคตนั่นเอง จากประสบการณ์ข้าพเจ้า โปรดใช้วิจารณญาณก่อนอ่าน เมื่อหลายปีก่อนปู่ของข้าพเจ้าได้ประสบอุบัติเหตุรถล้มร่างกายไม่แข็งแรงเลย การล้มในครั้งนั้นรุนแรงมีกระดูกหักปอดและมีน้ำในปอด ด้วยร่างกายที่แก่มากแล้วจึงทำให้ท่านทรุดหนักมากจนถึงขั้นเข้าห้อง ICU ญาติของข้าพเจ้าจึงได้นำกิ่งของต้นทับทิมมาทำน้ำมันต์และนำน้ำมันมาให้ปู่กินรวมทั้งทาตามตัว หลังจากนั้นหนึ่งวันอาการของปู่ก็เริ่มอาการดีขึ้นรู้สึกตัวสามารถพูดได้ขยับตัวได้หลังจากที่นอนไม่มีแรงมาหลายวันค่ะ หลังจากนั้นบ้านข้าพเจ้ามีความเชื่อว่าต้นทับทิมนั้นปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายได้จึงนิยมนำมาปลุกไว้เพื่อไม่ให้สิ่งชั่วร้ายเข้ามาภายในตัวบ้าน และในพื้นที่บริเวณตำบลข้าพเจ้าก็มีการนำต้นทับทิมไปใช้ในเรื่องต่าง ๆ เช่น บางบ้านที่ทำการค้าขายก็มักปลุกต้นทับทิมไว้ในบ้านเพื่อเสริมสร้างความมั่งคั่งและมั่นคงในการทำงาน หรือทำให้ความค้าขายมีความรุ่งเรืองธุรกิจขยายตัวอย่างรวดเร็วแต่ในความเชื่อของคนที่เชื่อสายจีนนั้นเชื่อว่าการปลุกต้นทับทิมไว้ในบ้านจะเสริมเรื่องของชีวิตคู่ การที่ลูกทับทิมมีเมล็ดเยอะแสดงถึงการมีลูกตก คนจีนจึงนิยมนำมาเป็นของขวัญให้คู่บ่าวสาว

การปลุกต้นทับทิมภายในบ้าน

1. ทิศทางที่มงคล

ทิศเหนือ : เป็นที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับหน้าที่การงาน เสริมในเรื่องการงานรุ่งเรือง ในการทำงานอาจจะช่วยในการเลื่อนขั้นได้

ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ : เป็นทิศทางที่ช่วยในด้านสติปัญญาและประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน

ทิศตะวันออก : มีความเชื่อว่าหากปลุกต้นไม้ในทิศนี้จะช่วยให้คนในบ้านมีสุขภาพแข็งแรง รวมถึงการมีชื่อเสียง หน้าที่การงานเป็นไปในทางที่ดี

ทิศตะวันออกเฉียงใต้ : เป็นทิศทางแห่งความร่ำรวย และอุดมสมบูรณ์

ใต้ : เป็นทิศที่ช่วยในเรื่องหน้าที่การงาน และอำนาจบารมี

ทิศตะวันออกเฉียงใต้ : เป็นทิศทางที่ช่วยส่งเสริมดวงความรัก และคนในบ้านมีความสุข ไม่ทะเลาะเบาะแว้ง

ทิศตะวันตก : เป็นทิศทางที่ช่วยเรื่องหน้าที่การงานรวมถึงการศึกษาความรู้

ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ : เป็นทิศทางเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ และการเริ่มต้นสิ่งใหม่

2. เวลาที่เหมาะสม

เวลาย้ายต้นไม้ที่ดีที่สุดควรเป็นช่วงบ่าย เพราะเป็นเวลาที่มีอากาศที่แดดไม่ร้อนเกินไป อุณหภูมิของอากาศจะค่อยลดและต่ำลง ทำให้ต้นไม้ได้รับความร้อนต่อเนื่องเป็นเวลานานจนถึงรุ่งเช้า และควรปลุกในช่วงหน้าฝนถึงกลางฤดูฝน จึงเป็นเวลาที่เหมาะสมเพื่อให้ต้นไม้แข็งแรงได้เร็ว

3. ช่วยในเรื่องใดบ้าง

ช่วยป้องกันสิ่งชั่วร้ายโดยสามารถนำไปต้นทับทิมมาปะพรมน้ำมันต์เพื่อความเป็นสิริมงคลหรือขจัดความชั่วร้ายได้ อีกทั้งผลทับทิมก็ยังอุดมไปด้วยวิตามินซีและแร่ธาตุต่าง ๆ ที่ช่วยป้องกันโรคเลือดออกตามไรฟันและบำรุงฟันให้แข็งแรง (Kapook, ม.ป.ป.)

คาถา

วิธีในการทำน้ำมันต์และบทธวด

1. ชะเอมเทศ ซ้อมมาเป็นกึ่งตัวยาวประมาณ 2 นิ้ว ใช้ทั้งหมด 5 กิ่ง ถ้าเหลือเก็บในตู้เย็นไว้ใช้งานหลังได้
2. ชั้นน้ำมันต์ 1 ใบ (อันนี้เราใช้ชั้นน้ำใหม่ เสร็จงานก็เอามาใช้ต่อ)
3. น้ำเปล่า 1 ขวด (เราใช้ขวดลิตร 1 ขวด)
4. กิ่งทับทิม 5 กิ่ง มัดรวมกัน (เลือกกิ่งใหญ่หน่อย เพราะพอใช้พรมน้ำแล้วมันจะเหี่ยว)

วิธีการทำ

1. เทน้ำเปล่าลงในชั้นน้ำมันต์ ใส่ชะเอมเทศ และกิ่งทับทิมลงไป
2. นำไปวางที่หน้าโต๊ะหมู่หรือหิ้งพระก่อน แล้วค่อยไปทำที่เจ้าที่โดยอธิษฐานดังต่อไปนี้" (ตั้งนม 3 จบ)

วันนี้เป็นวันดีของลูกช้าง ลูกช้างขอทำการจัดดวงจ้อยขออัญเชิญคุณพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ณ สถานที่แห่งนี้ลงมาช่วยอธิษฐานจิต จัดทำน้ำมันต์อันศักดิ์สิทธิ์ เพื่อประสานแผ่นดิน ธาตุทั้ง 5 ของบ้านเข้าด้วยกัน และหลังจากประพรมน้ำมันต์แล้ว ขอให้ ..... (ว่าไปเลย) "โดยทิ้ง 2 ที่หลังจากจุดธูปแล้ว ทิ้งไว้ 5-10 นาทีแล้ว ค่อยลา

3. จากนั้นเดินพรมน้ำมันต์ให้ทั่วบ้าน ถ้าเหลือจะเก็บไว้ หรือเอาไปรดน้ำต้นไม้ก็ได้

บทสรุป

จากบทความข้างต้นสรุปได้ดังนี้ว่าความเชื่อ คือ การยอมรับ นับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีตัวตน หรือไม่มีตัวตนก็ตาม ว่าเป็นความจริงหรือมีอยู่จริง การยอมรับ หรือการยึดมั่นนี้อาจมีหลักฐานที่จะพิสูจน์ได้ หรืออาจไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์สิ่งนั้นได้ ความเชื่อเกี่ยวกับต้นทับทิมจึงหมายถึงการยึดมั่นเกี่ยวกับต้นทับทิมว่าหากปลูกต้นทับทิมแล้วจะเป็นสิริมงคล คนโบราณมีความเชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ ความร่มรื่น และน่ายินดี ใบหรือกิ่งของต้นทับทิมให้คุณด้านการป้องกันภัยจากภูตผี เราจึงมักเห็นการใช้ใบหรือกิ่งทับทิมแช่น้ำล้างหน้า ล้างมือ พรมศีรษะหลังกลับจากการร่วมงานศพเพื่อปัดเป่าสิ่งไม่ดีที่ติดตามมา ความเชื่อเกี่ยวกับคนทับทิมในแต่ละประเทศแต่ละศาสนาก็แตกต่างกัน โดยประเทศจีนถือว่าต้นทับทิมเป็นไม้มงคล และเนื่องจากผลทับทิมมีเมล็ดมาก ชาวจีนจึงยกให้ทับทิมเป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ ความมีลูกหลานมากมาย จึงนิยมให้ผลทับทิมเป็นของขวัญแก่บ่าวสาวในพิธีแต่งงานเพื่อให้มีลูกหลานมาก ๆ ในพิธีแต่งงานก็นิยมปักยอดทับทิมไว้ที่หม่อมบ่าวสาว และปักยอดทับทิมไว้ที่สิ่งของเช่นไหว้เจ้า ประเทศญี่ปุ่นเชื่อว่าผลทับทิมเป็นเสมือนเจ้าแม่ที่คอยปกป้องรักษาเด็ก ๆ ให้ปลอดภัย และเชื่อว่าเมื่อเด็ก ๆ ได้รับประทานผลของทับทิมแล้วจะปลอดภัยจากภูตผี ปีศาจทั้งปวง ผลไม้ชนิดนี้จึงเป็นที่นิยมในญี่ปุ่น ประเทศกรีกมีความเชื่อว่ต้นทับทิมเกิดจากโลหิตของไดโอนีซุส ซึ่งเป็นกษัตริย์แห่งเทพเจ้าทั้งปวงและเทวีนาน่า ซึ่งเป็นพรหมจารีตั้งครรรค์ขึ้น โดยการสอดใส่ผลทับทิม และให้เกิดเทพเจ้าแอตติส ดังนั้นผู้ที่เคารพนับถือเทพแอตติสจึงไม่กินผลทับทิม ชาวฮินดูในอินเดียเชื่อว่า พระพิฆเนศทรงโปรดทับทิม ผู้ที่เคารพพระพิฆเนศจึงนิยมนำผลทับทิมไปถวาย นอกจากนี้ ยังใช้ดอกทับทิมบวงสรวงบูชาพระอาทิตย์ พระนารายณ์ และเทวีลักษมี อีกในทางศาสนาก็เชื่อต่างกัน ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูนั้นมีความเชื่อว่ทับทิมเป็นผลไม้วิเศษมีเทพหลายองค์โปรดปรานผลไม้ชนิดนี้ เช่น ตำนานในศาสนาฮินดูเล่าว่า ใครใดที่นำทับทิมที่สวยงายไรตำหนิถวายแด่องค์เทพกฤษณะ ความปรารถนาของเขาจะสัมฤทธิ์ผล และเช่นเดียวกันพระพิฆเนศก็โปรดปรานผลไม้ชนิดนี้ด้วย และยังเชื่อกันว่าน้ำที่แช่ใบทับทิมถือกันว่่าเป็น "น้ำมงคล" คือ มีพลังที่ดีจากธรรมชาติ แต่ถ้าแช่ทิ้งไว้ในน้ำเฉย ๆ โดยไม่มีกรกล่าวบทสวดหรือท่องคาถาตามศาสนพิธีก็จะไม่เรียกว่าน้ำมันต์ ในศาสนาฮินดูถือว่าทับทิมเป็นผลไม้ศักดิ์สิทธิ์เนื่องจาก

เมล็ดทับทิมมีลักษณะคล้ายอัญมณีล้ำค่าแสดงถึงความมั่งคั่งร่ำรวยและเมล็ดของผลทับทิมยังแสดงถึงการมีลูกหลานมากมายอีกด้วย นอกจากนี้ยังนิยมนำไปบูชาเทพเจ้าของชาวอียิปต์อีกด้วยในเรื่องของทิศทางการปลูกต้นทับทิมในแต่ละทิศจะเป็นมงคลแตกต่างกันในเรื่องต่าง ๆ เวลาที่ดีที่สุดในการปลูกต้นทับทิมจะเป็นเวลาในช่วงบ่าย ส่วนในเรื่องคาถาที่ใช้สวดตอนพรมน้ำมนต์อยู่ในข้อมูลข้างต้น

บรรณานุกรม

จันทร์ศรี นิตยฤกษ์. (2523). *ความรู้เรื่องคติชนวิทยา*. สำนักพิมพ์วิทยาลัยครูธนบุรี.

จารุพันธ์ ทองแถม. (2519). ทับทิมและการทำสวนทับทิมในประเทศไทย. *เกษตรสาร*, 7(1), 79-94

ภิญโญ จิตต์ธรรม. (2522). *ความเชื่อ*. สำนักพิมพ์มงคลการพิมพ์.

มารยาท กิจสุวรรณ. (2526). ความเชื่อดั้งเดิมของไทย. *วารสารวัฒนธรรมไทย*, 22(11), 14-21.

สมปราษฎ์ อัมมะพันธ์. (2536). *ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย*. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

Kapook. (ม.ป.ป.). *ประโยชน์ของทับทิม ผลไม้คุณค่าสูงยิ่ง ป้องกันได้หลายโรค*.

<https://health.kapook.com/view4905.html>

Kaset Today. (ม.ป.ป.). *ทับทิม ไม่ผลมงคล อัญมณีแห่งความอุดมสมบูรณ์*.

<https://kaset.today/พันธุ์ไม้/ทับทิม/>

การละเล่นผีนางกวัก ในชุมชนคลองลานพัฒนา จังหวัดกำแพงเพชร

สุวลัย อินทรรัตน์¹, ภัทรวดี คุมแก้ว², นภาพร สกุนดิย์³, เพ็ญภา จิตรภาพ⁴, อภิขยา ศรีเกาะ⁵,
อัจฉรา ศรีสุขสาม⁶ และ อังคณา ครรรธมาลา⁷

บทนำ

ประเทศไทยประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อาศัยกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ เช่น กลุ่มชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ม้ง เมี่ยน อาข่า มูเซอ ลีซู ซึ่งอาศัยกันอยู่อย่างหนาแน่นในแถบภาคเหนือตอนบน ในภาคอีสานมีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มอาศัยกระจายอยู่ในหลายพื้นที่เช่นกัน (ศรีณย์ นักรบ, 2549) และยังพบกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อีกมาก เช่น ภาคใต้มีชาวซาไกต์ มอแกน อูรักละโว้ย ภาคอีสานมีชาวลาวเชื้อสายต่าง ๆ ชาวลาวภูไท ไทดำ ไทลื้อ ชาวกูย ภาคกลางมีชาวจีน มอญ เขมร ลาวซ่ง ลาวครั่ง เป็นต้น ชาวลาวครั่งที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยเดิมมีภูมิลำเนาอยู่แถบเมืองเวียงจันทน์และหลวงพระบางได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีเป็นต้นมาด้วยเหตุนี้ประเทศไทยจึงมีวัฒนธรรมที่หลากหลายมีประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มเป็นของตนเองซึ่งอาจจะแตกต่างกันไปตามบริบทของสังคมนั้น ๆ ชาวลาวครั่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่ปัจจุบันประกอบอาชีพที่หลากหลาย นับถือศาสนาพุทธ แต่ยังคงมีความเชื่อในเรื่องสิ่งลี้ลับ ภูตผี วิญญาณ ตลอดจนสิ่งเหนือธรรมชาติต่าง ๆ กล่าวอีกนัยหนึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์เปรียบเสมือนเป็นแรงผลักดันให้เกิดกิจกรรมทางศาสนาของมนุษย์แบบดั้งเดิม (ฐานข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย, ม.ป.ป.) การละเล่นนางกวักเป็นการละเล่นพื้นบ้านตามประเพณีอย่างหนึ่งที่สำคัญของชาวไทยเชื้อสายลาวครั่งที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติหรือภูตผีเทวดาในอดีตมีอิทธิพลมากต่อการดำรงชีวิต ซึ่งมีการนับถือผี เป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานตามแต่บรรพบุรุษ ซึ่งคำว่า “ผี” ของชาวลาวครั่งไม่ใช่ผีที่ชั่วร้ายหรือผีที่ทุกคนต้องกลัวหรือผีในทางลบแต่เป็นผี ปู่ ย่า ตา ยาย ผีป่า ที่มาช่วยปกป้องตนหรือไร้สวนของตน (ตุ้ ทาทำนุก, การสัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2565) ซึ่งเป็นการละเล่นตามประเพณีดั้งเดิมที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของตนเองได้เป็นอย่างดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านความเชื่อระบบความเชื่อเรื่องผีถือเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่มีบทบาทและหน้าที่ที่เกี่ยวข้องผูกพันมิใช่เฉพาะแค่การแสดงออกในรูปแบบของประเพณีพิธีกรรมเพียงเท่านั้นแต่ระบบความเชื่อเรื่องผียังถือเป็นสิ่งที่ฝังลึกอยู่ในมโนทัศน์ของผู้คนกลุ่มต่าง ๆ อย่างมีนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างคนกับอำนาจเหนือธรรมชาติที่ทำหน้าที่ในการควบคุมพฤติกรรมและรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คน (เชาวนมนัส ประภักดิ์, 2558) กล่าวคือ ชาวลาวครั่งมีความเชื่อในช่วงเทศกาลสงกรานต์เทวดาจะปล่อยผีบรรพบุรุษให้ลงมารับส่วนบุญส่วนกุศลและมาเที่ยวหาเยี่ยมเยียนลูกหลานจึงได้มีการเชิญดวงวิญญาณผีบรรพบุรุษหรืออาจจะเป็นผีเร่ร่อนก็ได้ขึ้นอยู่ว่าผีตนใดจะเข้ามาสิงสถิตในตัวนางกวัก ซึ่งนางกวักนั้นเป็นการเรียกตามอุปกรณ์ที่ใช้ในการเชิญดวงวิญญาณหรือผีให้เข้าสิงนั่นเองกล่าวคือ ผีนางกวักมีเครื่องเช่นประกอบการละเล่นเอกลักษณ์ที่สำคัญของการละเล่นคือการร้องเพลงเพื่อเชิญผีให้เข้ามาสิงยังหุ่นนางกวัก ซึ่งมีลักษณะคล้ายหุ่นไล่กา การร้องเพลงจะร้องวนไปเรื่อย ๆ จนกว่าผีจะมาเข้ายังนางกวัก เมื่อดวงวิญญาณหรือผีเข้าสิงแล้วก็จะเริ่มการซักถามเรื่องราวต่าง ๆ ทั่วไปไม่ว่าจะเป็นเรื่องหน้าที่การงาน การศึกษา การเงิน ความรัก คู่ครอง หรือ เรื่องอื่น ๆ ตามความต้องการของผู้ซักถาม การละเล่นจะดำเนินไปจนกว่าจะหมดคำถาม ผู้เล่นก็จะเชิญดวงวิญญาณหรือผีที่เข้าสิงออกจากนางกวักโดยการเหวี่ยงตัวหุ่นนางกวักออกไปด้านข้างของผู้เล่นหรือผู้เชิญถือเป็นอันจบการละเล่น

¹ ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งรักษาการหัวหน้าสำนักงาน สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

²⁻⁷ นักศึกษา คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

นางกวัก ซึ่งการเล่นนางกวักถือเป็นการเล่นที่ใช้เพื่อความบันเทิงเท่านั้น ปัจจุบันการเล่นนางกวักได้ปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตของชาวลาวครั้งในพื้นที่ต่าง ๆ จนกลายเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนแต่อาจมีรูปแบบการเล่นที่มีความแตกต่างกันไปในรายละเอียด ทั้งนี้จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นผู้วิจัยพบว่าบ้านตำบลคลองลาน อำเภอลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร เป็นชุมชนเล็ก ๆ ที่ได้มีการปฏิบัติและสืบทอดการเล่นนางกวักและนางกวักมาอย่างยาวนานตามรูปแบบดั้งเดิมมากที่สุดแห่งหนึ่งอย่างไรก็ตามบทเพลงประกอบการเล่นนางกวักของชาวบ้านในพื้นที่อำเภอลองลาน จังหวัดกำแพงเพชรที่สืบทอดต่อกันมาในลักษณะปากเปล่า มิได้มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้ไม่สามารถสืบทราบได้ว่ามีที่มาอย่างไร หรือใครเป็นผู้ริเริ่ม การเล่นนางกวักนี้ เพียงแต่ทราบว่าได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่รุ่น ปู่ ย่า ตา ยาย ถึงแม้ว่าชุมชนชาวลาวครั้งยังคงมีการเล่นนางกวักอยู่ในปัจจุบัน แต่กระแสความนิยมในวัฒนธรรมเมืองได้เข้ามามีอิทธิพลเพิ่มมากขึ้นต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่อำเภอลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ในทุกบริบทอย่างเด่นชัด และอาจส่งผลให้การละเล่นผี นางกวักได้รับความนิยมน้อยลง และอาจสูญสิ้นไปได้ในอนาคต ผู้วิจัยได้ตระหนักถึง ประเด็นดังกล่าว จึงมีความสนใจอย่างยิ่งที่จะทำวิจัยในครั้งนี้

คำสำคัญ: การละเล่นผีนางกวัก, จังหวัดกำแพงเพชร

ความหมายของผีนางกวัก

ความหมายของผี

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ได้อธิบายว่า “ผี” คือ สิ่งที่มีมนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับ มองไม่เห็นตัว แต่อาจจะปรากฏเหมือนมีตัวตนได้ อาจให้คุณหรือให้โทษได้ มีทั้งดีและร้าย เช่น ผีปู่ย่า ตายาย ผีเรือน ผีฟ้า เรียกคนที่ตายไปแล้ว (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, ม.ป.ป.)

ตามความเชื่อและ ตำนานโบราณ ผี (อังกฤษ: ghost) เป็นวิญญาณ (soul) หรือสปิริต (spirit) ของคนหรือสัตว์ที่ตาย ซึ่งสามารถปรากฏให้คนเป็นเห็นได้ ไม่ว่าจะในรูปที่มองเห็นได้หรือสำแดงออกมาในรูปอื่น รายละเอียดการปรากฏตัวของผีมีหลากหลายมากตั้งแต่การแสดงตนแบบมองไม่เห็น ปรากฏเป็นรูปร่างบอบบางที่โปร่งแสงหรือแทบมองไม่เห็น ไปจนถึงการเห็นภาพสมจริงดุจมีชีวิต (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2565)

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ผี คือสิ่งที่มีมนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับ มองไม่เห็นตัว ที่สำแดงร่างกายหลอกหลอนหรือขอส่วนบุญ อาจสิงอยู่หรือท่องเที่ยวไปในที่ต่าง ๆ ได้

ความหมายของนางกวัก

เมื่อได้ยินคำว่า “นางกวัก” คนส่วนใหญ่จะนึกถึงตุ๊กตานางกวักนำโชคที่ตั้งอยู่บนหิ้งตามร้านค้าต่าง ๆ แต่สำหรับชาวไทยพวน นางกวัก หมายถึง การละเล่นพื้นบ้าน เป็นการเข้าทรง สอดคล้องกับความเชื่อเรื่องผีที่มีมาแต่โบราณ เช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ (สมคิด จุ่มทอง, 2561)

การละเล่นผีนางกวัก

ความเชื่อเรื่องผีนางกวักในจังหวัดกำแพงเพชร

การละเล่น "ผีนางกวัก" ซึ่งเป็นประเพณีการละเล่นของคนอีสาน "ลาวครั่ง" ที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานตั้งแต่โบราณ และนิยมเล่นกันในช่วงสงกรานต์เดือนเมษายนทุกปี หรือในโอกาสที่ต้องการสื่อสารกับสิ่งลึกลับต่าง ๆ โดยมีความเชื่อว่าการละเล่น "ผีนางกวัก" จะสามารถสื่อสารกับดวงวิญญาณของผู้ตายไปแล้ว และสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ ได้ จะนิยมเล่นกันในช่วงกลางคืน บริเวณทางสามแพร่ง โดยมีอุปกรณ์สำหรับการละเล่นคือ เครื่องมือสำหรับพันด้ายหรือฝ้ายที่ใช้ทอผ้า, เสื่อยืด, ไม้คานหาน้ำ, สากตำข้าว, ชั้น 5 (ดอกไม้รูปเทียน) ซึ่งต้องเป็นของแม่หม้ายที่สามียายไปแล้วเท่านั้น โดยนำทั้งหมดมาแต่งมัดรวมกัน สมมติเป็นแขน ตกแต่งด้วยเสื้อและผ้าให้เหมือนกับหุ่นหรือตุ๊กตา ชาวบ้านเชื่อว่าการละเล่น "ผีนางกวัก" จะเป็นการเชิญผีหรือดวงวิญญาณให้เข้าสิงในกวัก (อุปกรณ์ที่เตรียมไว้) โดยจะเล่นกันเพียง 2 คน จับอุปกรณ์ที่เรียกว่า "กวัก" เมื่อผู้นำได้ยกชั้น 5 ขึ้น พร้อมกล่าวเชิญวิญญาณให้เข้าสิงแล้ว เป็นภาษาลาวครั่ง คนอื่น ๆ ก็จะนั่งล้อมวงรอบ ๆ เคาะสากตำข้าว และปรบมือตามจังหวะ จากนั้นก็จะถามว่า "วิญญาณ" ที่เข้าสิงในกวักนี้เป็นใคร กวักก็จะโยกไปโยกมาโดยปลายของไม้จะเขียนอักษรลงพื้นดินเพื่อให้คนอื่น ๆ เห็นว่าเป็นใคร มาจากไหน ซึ่งหากใครอยากสื่อสารกับคนที่ตายไปแล้ว หรือญาติมิตรสหายคนในครอบครัวก็สามารถเชิญเข้ามาสิงในกวักได้ หรือจะให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่คนในหมู่บ้านนับถือเข้ามาสิงเพื่อที่จะสอบถามในเรื่องการทำมาหากิน เนื้อคู่ หรือบางครั้งก็จะถามเรื่องโชคชะตา หรือเรื่องส่วนตัวอื่น ๆ ของตนเองก็ได้เช่นกัน (ไทยรัฐออนไลน์, 2564)

ความเชื่อเรื่องผีนางกวักในจังหวัดลำพูน

ผีที่มาลงส่วนมากจะเป็นผีผู้ชายและเป็นผีดี ไม่ดุร้าย เมื่อผีลงมาในกวักแล้ว ก็จะแสดงอาการทำให้ตัวปากกวักเหมือนมีชีวิต เคลื่อนไหวได้ด้วยกายโยกแกว่งไกวเหมือนกับว่าผู้ที่ถือไม่ได้ออกแรงทำเอง เมื่อผีมาลงแล้วก็จะหยุดร้อง จากนั้นผู้เล่นจะตั้งคำถามเพื่อต้องการรู้ว่าผีที่มานี้เป็นใคร โดยจะตั้งคำถามว่า “เป็นน้อยหรือเป็นหนาน” (น้อยหมายถึงผู้ชายที่เคยบวชเณร ส่วนคนที่บวชพระแล้วลาสิกขาเรียกว่าหนาน) จากนั้นก็จะเชิญผีปากกวักดื่มน้ำหรือเหล้าตามแต่ผีต้องการ ถือเป็นการต้อนรับ วิธีการดื่มน้ำผีปากกวักจะใช้ปลายแขนจุ่มลงในแก้วน้ำแทนปากหรือนำน้ำไปเทรดลงบนหัวของปากกวัก ตำแหน่งใกล้เคียงกับปาก จากนั้นคนจับกวักจะเชิญผีฟ้อนหรือเต้นรำเพื่อความสนุกสนานก่อนเหมือนเป็นการสร้างความคุ้นเคยกันก่อน จากนั้นคนจับกวักก็จะชวนคุย ชักถามตามแต่ที่มันต้องการถาม เช่น เรื่องการเรียน การงาน เหตุการณ์บ้านเมือง เนื้อคู่ เป็นต้น ผีจะตอบด้วยการโยกตัว โยกพื้นและเขียนบนพื้นดิน คำตอบจะมีแค่ใช่หรือไม่ใช่ เมื่อผู้เข้าร่วมพิธีไม่มีคำถามแล้วผู้จับปากกวักจะกล่าวคำขอบคุณและขอร้องแทนผู้ถามคำถามทุกคน ที่อาจใช้คำพูดหรือกริยาไม่เหมาะสมหรือลบหลู่โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จากนั้นจะนำน้ำขมิ้นส้มป่อยไปประพรมที่ตัวปากกวัก เมื่อผีปากกวักออกไปแล้วปากกวักจะนิ่ง ผู้ถือจะรู้สึกได้ว่าปากกวักจะเบา ไม่นหนักเหมือนตอนที่ผีเข้าประทับ การละเล่นผีปากกวักมักใช้เวลาเล่นราว 1-3 ชั่วโมงต่อครั้ง ปัจจุบัน ผู้สนใจการละเล่นผีปากกวักน้อยลง แม่สายคำ เชื้อนควบ ผู้เล่นผีปากกวักของบ้านโฮ้ง ที่ความคิดเห็นต่อเรื่องนี้ว่า “เมื่อก่อนเวลาเล่นผีปากกวักจะมีคนมาดู มีทั้งคนบ้านเรา และหนุ่มๆ ต่างบ้าน เขาจะมาทุกคืนเลย มากุ้ยด้วย เวลาเล่นก็สนุกดี มีเพื่อนมาหลายคนมาช่วยกันเล่น หนุ่มสาวมาเยอะจะสนุก มันจะล้อกัน แชวกัน บางทีก็ถามว่าแฟนคนนี้มีไหม ถ้ามาก็ให้โชกแรงๆ สาวก็อาย เดี่ยวนี้มันเลือนรางหายไป ไม่ค่อยมีใครสืบสาน มันคงจะหมดสิ้นกับแม่นี้แหละ เด็ก ๆ มันไปร่ำไปเรียนกันหมด เดี่ยวนี้คนดูก็มีแต่เด็ก ๆ พวกหนุ่ม ๆ ไม่ค่อยมาดูแล้ว เดี่ยวนี้เขาไม่ค่อยเชื่อกันแล้วเรื่องผี เสียตายอยู่เหมือนกัน เราทำสืบทอดมาแต่เด็ก ๆ ก็คงจะไม่เอาแล้ว ไปไหนกันหมดแล้ว ยุคนี้นั้นยุคโทรศัพท์ ยุคก็มหน้า ไม่ดูผีแล้ว” (ปณิตา สระวาสี, 2561)

ความเชื่อเรื่องผีนางกวักในจังหวัดนครปฐม

การละเล่นผีนางกวักจะนิยมเล่นในช่วงสงกรานต์ ใครมีทุกข์ มีสุข งามเรื่องงาน เรื่องความรัก เรื่องโรคภัยไข้เจ็บ สามารถถามได้ทุกเรื่องผีนางกวักจะบอกด้วยการเคาะสากตำข้าว และเขียนลงบนทรายที่ได้เตรียมไว้ทำให้ชาวบ้านได้มีขวัญและกำลังใจในการดำเนินชีวิตต่อไปอย่างมีความสุข การละเล่นผีนางกวักนิยมเล่นในช่วงเทศกาลสงกรานต์ของลาวครั้งประมาณเดือนเมษายน ของทุกปี การละเล่นผีนางกวักจะเป็นการเชิญผีให้สิงในกวัก (เครื่องมือสำหรับพันด้ายหรือฝ้าย) ในการทอผ้า จากนั้นจะมีการถามผีนางกวักให้ทักทายในเรื่องต่าง ๆ มักเล่นในเวลาากลางคืน หลีกจากการเล่นก็จะเชิญผีออกจากกวัก วันรุ่งขึ้นจึงจะเชิญมาเล่นใหม่ การละเล่นนี้จะเล่นจนถึงวันสุดท้ายของสงกรานต์ คือก่อนวันสงกรานต์ 1 วัน เงินที่ได้จากการละเล่นก็จะนำไปเข้าพุ่มผ้าป่าถวายวัดในการแห่สงกรานต์ เริ่มต้นด้วยการเตรียมอุปกรณ์ให้พร้อมเมื่อได้เวลาพลบค่ำผู้นำการละเล่นก็จะชักชวนเพื่อนบ้าน นำอุปกรณ์ทั้งหมดไปที่ทางสามแพร่ง ผู้เล่นผู้หญิงสองคนจะทำหน้าที่ถือกวักคนละด้าน ผู้นำจุดธูปเชิญผีให้มาสิง ในกวัก จากนั้นก็จะร้องเพลงเชิญนางกวัก มีการซักถามนางกวักให้ทักทายเรื่องราวต่าง ๆ เช่นการทำมาหากิน เนื้อคู่ หรือบางครั้งก็จะถามเรื่องห่วย ใครประสงค์ที่จะถามก็จะต้องนำเงินใส่ลงไปในพานชั้นธูปห้าเป็นค่ากำนัล ตัวอย่างคำถาม “มื่ออื่นช้อยจะได้พบรักบ่ ถ้าพบให้นางกวักเคาะสากเต๋อ” “ขอห่วยสองโต เขียนลงบนดิน ให้เบิ่ง” เป็นต้น หากนางกวักจะตอบ ก็จะใช้แขนเคาะลงบนสากตำข้าว การละเล่นก็จะดำเนินไปเรื่อย ๆ บางครั้งก็มีการร้องเพลงหรือเป่าแคนให้นางกวัก ได้สนุกสนานเต้นไปตามจังหวะ จนกว่าจะได้เวลาตีกลองแล้ว จึงเลิกเล่น ก็จะเชิญผีออกจากกวัก ด้วยการใช้นิ้วมือแหย่ลงไปในตาของกวัก ผีก็จะออกไปเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งหมดนี้ บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ไว้เพื่อให้เกิดความรักความสามัคคี การรวมกลุ่มกันของชาวบ้านให้ได้มีกิจกรรมร่วมกัน เป็นการสร้างพลัง สร้างขวัญและกำลังใจให้กับชาวบ้าน ในการดำรงชีวิตให้มีความเข้มแข็ง ก่อให้เกิดกำลังใจในการประกอบสัมมาอาชีพ เพื่อเป็นหลักของครอบครัว ชุมชน และสังคม ต่อไป (ปนิทัศน์ มามีสุข, 2560)

การละเล่นผีนางกวักอาจจะสามารถพบได้ในหลายๆพื้นที่ แต่ในแต่ละพื้นที่จะมีเอกลักษณ์หรือลักษณะการละเล่นผีนางกวักที่แตกต่างกัน ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า การละเล่นผีนางกวักในอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร มีความเชื่อว่าการละเล่นผีนางกวักจะสามารถ สื่อสารกับวิญญาณ และขอโชคลาภได้ ส่วนการละเล่นผีนางกวักในอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน มีความเชื่อว่าการละเล่นผีนางกวักจะสามารถ ช่วยในเรื่องการทำมาหากินให้ดีขึ้น สุดท้ายคือ การละเล่นผีนางกวักในอำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม มีความเชื่อว่าการละเล่นผีนางกวัก เป็นการขอบคุณเครื่องมือทำมาหากิน และเป็นการเสี่ยงทายในชีวิตเรื่องการเจ็บไข้ได้ป่วย และความเป็นไปในเรื่องของธรรมชาติที่จะเกิดขึ้นในหมู่บ้าน

การละเล่นของไทย

ความหมายของการละเล่น

การละเล่น หมายถึง มหรสพการแสดงต่าง ๆ เพื่อความสนุกสนานรื่นเริง

เล่น หมายถึง ทำเพื่อสนุกหรือผ่อนคลายอารมณ์ เช่น เล่นเรือ เล่นดนตรี การแสดง เช่น เล่นโยน เล่นละคร เล่นงานหมา สาละวน หรือหมกมุ่นอยู่กับสิ่งใด ๆ ด้วยความเพลิดเพลิน เป็นต้น เช่น เล่นกล้วยไม้ (SiamSporttalk, ม.ป.ป.)

ความหมายการละเล่นของไทย

การละเล่นของไทย หมายถึง การละเล่นดั้งเดิมของเด็กและผู้ใหญ่ เพื่อความบันเทิงใจ ทั้งที่เป็น การละเล่นที่มีกติกา หรือไม่มีกติกา ไม่มีบทร้องประกอบ หรือมีบทร้องประกอบให้จังหวะ บางทีก็มีท่าเต้น ทำรำประกอบ เพื่อให้งดงาม และสนุกสนานยิ่งขึ้น ทั้งผู้เล่น และผู้ชมมีส่วนร่วมสนุก (ไม่ครอบคลุมไปถึง การละเล่นที่เป็นการแสดงให้ชม โดยแยกผู้เล่น และผู้ดูออกจากกัน ด้วยการจำกัดเขตผู้ดู หรือการสร้างเวที สำหรับผู้เล่น เป็นต้น) (Plookpedia, 2560)

วัตถุประสงค์ของการละเล่น

1. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในวัฒนธรรมการละเล่น
2. เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความสนุกสนานในขณะเล่น
3. เพื่อส่งเสริมฝึกกำลังในการอนุรักษ์การละเล่นท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป
4. เพื่อให้ผู้เรียนได้เปลี่ยนบรรยากาศในการเรียนรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์จริง

รูปแบบของการละเล่น มีกี่รูปแบบอะไรบ้าง

เนื่องจากการละเล่นของไทยเรานั้นมีมากมายจนนับไม่ถ้วน (กรมพลศึกษารวบรวมไว้ได้ถึง 1,200 ชนิด) แต่พอจะแบ่งคร่าวๆ ได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ การละเล่นกลางแจ้งและการละเล่นในร่ม และในแต่ละประเภทก็ยังแบ่งย่อยอีกเป็นการละเล่นที่มีบทร้องประกอบกับที่ไม่มีบทร้องประกอบ

การละเล่นผีนางกวัก

ความหมายของการละเล่นผีนางกวัก

จากคำบอกเล่ากล่าวว่า ได้เล่นสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจำความได้ ก็เห็นพ่อแม่เล่น นิยมเล่นใน เทศกาลสงกรานต์เพราะเชื่อว่าเขาปล่อยผี ดังนั้นเวลาเชิญจะทำให้ผีลงมาสถิตในเวลา อันรวดเร็ว วัตถุประสงค์ ของการลงผีลอบ ผีนางกวัก เพื่อเป็นการนำเอาอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำมาหากินมาเช่น ไห้ และนำมาให้ลูกหลาน ได้รู้จัก เชื่อว่าเป็นการขอบคุณเครื่องมือทำมาหากินด้วย ผีนางกวัก ถือว่าเป็นการเสี่ยงทาย ในชีวิตเรื่องการ เจ็บไข้ไม่สบาย ให้ระมัดระวัง และความเป็นไปเรื่องของธรรมชาติที่จะเกิดขึ้นในหมู่บ้าน เช่น ฝนจะตกมาก น้ำจะท่วม จะมีพายุ ฯลฯ ซึ่งเป็นเรื่องราวต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในปีถัดไป จากคำบอกเล่าของพี่เลี้ยงกล่าวว่า ในอดีตการลงผีนางกวักนั้นสามารถเล่นได้ตลอดเวลา ไม่ได้เฉพาะเจาะจงว่าเป็นเทศกาลสงกรานต์ เช่น กรณีของ หากเจ็บไข้ไม่สบายก็จะมี การลงผีนางกวักเพื่อให้ชี้แนะ ปัจจุบันการละเล่นผีนางกวักยังคงมีการเล่นอยู่ที่ บ้านทุ่งผักกูด และเป็นการละเล่นที่ได้รับความนิยมชอบทั้ง คนในชุมชนและคนนอกชุมชน ผู้เข้าร่วมมีทั้งคน หนุ่มสาวและวัยผู้ใหญ่ สามารถส่งเสริมให้เป็นการละเล่นที่ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ เช่นเดียวกับการละเล่นผีลอบ (ณภัทร ประศาสน์ศิลป์ และ ศราวุฒิ ปิ่นทอง, 2565)

วัตถุประสงค์ของการละเล่นผีนางกวัก

การละเล่นนางกวัก เป็นหนึ่งในการละเล่นที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยพวนที่ยังมีให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน แต่เหลือเล่นไม่กี่จังหวัด ในพื้นที่ภาคกลางตอนล่าง 5 จังหวัดที่เป็นพื้นที่ใน การศึกษาครั้งนี้มีเพียงจังหวัด สระบุรีและลพบุรีเท่านั้นที่ยังมีการละเล่นนางกวัก วัตถุประสงค์ของ การละเล่นนางกวักเพื่อการเสี่ยงทาย เหมือนกับการละเล่นนางด้ง แต่การเสี่ยงทายในการละเล่น นางกวักที่นิยมคือการเสี่ยงทายเรื่องคู่ครอง “เสี่ยงซู้” การละเล่นนางกวักเป็นการละเล่นเข้าผีแต่ แตกต่างกับการละเล่นเข้าผีชนิดอื่น ๆ ตรงที่ผีจะไม่เข้าที่ตัวคนเล่น แต่จะสิ่งที่ตัวกวักแทน ดังนั้น นางกวักจะพูดไม่ได้จะใช้วิธีการเขียนตอบในการทายโดยมีผู้ถือกวักเป็นผู้เล่นใน การจับตัวนางกวักเท่านั้น (สังวัลย์ เครือแก้ว และสมคิด จุมทอง, 2561 อ่างถึงใน อาริวรรณ หัสติน, 2562)

ความเชื่อของการละเล่นผีนางกวัก

มนุษย์มีความเชื่อเพื่อผลทางจิตใจ การสร้างอุปนิสัยสุขภาพอนามัย ขนบธรรมเนียมประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ คนไทยในท้องถิ่นต่าง ๆ มีความเชื่อที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษด้วยกันทุกท้องถิ่น โดยแบ่งความเชื่อตามหลักเหตุผลเป็น 2 ประเภท คือ ความเชื่อที่มีเหตุผลและความเชื่อที่ไม่มีเหตุผล หากพิจารณาความเชื่อจากบุคคลที่ยึดถือ แบ่งได้ 2 ประเภท คือ ความเชื่อส่วนบุคคลและความเชื่อกลุ่ม การละเล่นผีลอบและการละเล่นผีนางกวักนั้น มีการสืบทอดมาอย่างยาวนานเป็นแหล่งสั่งสมความคิด ภูมิปัญญา ศรัทธาและความเชื่อหลายรูปแบบ เช่น ความเชื่อเรื่องบาป-บุญ ขวัญ-วิญญูณ เทวดา-ผี และสิ่งลึกลับ ได้สืบทอดความเชื่อเรื่องผีลอบ ผีนางกวัก เป็นพิธีการละเล่นที่สร้างขึ้นจากความเชื่อของมนุษย์โดยใช้ อุปกรณ์ทำมาหากินเป็นเครื่องแสดงออกถึงความเชื่อเรื่องผี โดยนำเอาการละเล่นผีลอบและการละเล่นผีนางกวักมาใช้ในพิธีเสี่ยงทายของนายทนายทักเรื่องฟ้าฝนที่จะตกลงมา ซึ่งแนะนำทางการรักษาโรคต่าง ๆ ความเชื่อเรื่อง การละเล่นทั้งสองประเภทที่มีต่อชุมชนก็คือ เป็นการแสดงออกถึงความสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งอันเดียวกันในชุมชน เป็นการสร้างความหวังกำลังใจในการประกอบอาชีพ ความสบายใจ ทำให้อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข (ฉัตรประศาสน์ศิลป์ และ ศราวุฒิ ปิ่นทอง, 2565)

รูปแบบของการละเล่นผีนางกวัก มีกี่รูปแบบอะไรบ้าง

1. เล่นเพื่อขอโชคลาภ
2. เล่นเพื่อสื่อสารกับดวงวิญญาณ
3. เล่นเพื่อทำนายฝนฟ้าอากาศ
4. เล่นเพื่อเสี่ยงทายการเจ็บไข้ ไม่สบาย
5. เล่นเพื่อการทำมาค้าขาย ทำมาหากิน

บทร้องในการละเล่นผีนางกวักของแต่ละพื้นที่

บทร้องในการละเล่นผีนางกวักในจังหวัดกำแพงเพชร

“ นางกวักเอ๋ย นางกวักเจ้าแม่กวัก อีพ่อยักแย้ อีแม่แย้ยอ คนยกคนยอ
เจ้าสูงเพียงช้าง เจ้าอวดอ้างต่ำหูกเดือนหงาย ตกดินตกทรายเดือนแจ่ม
เจ้าแฉ่งแม้งนางฟ้าลงมา นางสีดาแกว่งแขนต้องแต่ง ต้องแต่ง ”

(มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ม.ป.ป.)

บทร้องในการละเล่นผีนางกวักในจังหวัดลำพูน

รำเชิญผี ชุมชนบ้านวังหลวง หมู่ 1 ต.ป่าพลู อ.บ้านโฮ่ง จ.ลำพูน คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นคนโยน หรือ “โยนก”

“นางกวักเอ๋ย นางกวักเจ้าแสบ แย่หี่ยมแย่
แม่เสื่อลาย ลงมาหลายหลาย จะฝายตาผ่อ
เหน็บดอกซอมพอ ห้อยหอยพะสาท นางอวดอาด
สู่มมีดสู่มด้า หลับฝันหัน สุดเจ้าสุดค้ำ
ย่าดินทราย ทไหลดินเกียง นางลงบำเสี้ยง
เงินนางลงมาพ้อน บ่ากวักเจ้าแสบ”

รำเชิญผี บ้านเกาะทุ่งม่าน หมู่ 12 ต.ป่าพลู อ.บ้านไธสง จ.ลำพูน คนในชุมชนส่วนใหญ่มีเชื้อสายยอง

“แห่่งแย๊ะแห่่ง แห่่งเสื่อลาย ลงมาหลายหลาย
จักถวายเป็นดอกไม้ดอกหอมพอดั้หอประสาท
นางโอดอาตสู่มืดสู่มดำ หลับฝันหันก็เจ้ากู่ค้ำ
ชนดินทรายถวายเป็นแก้ง ลงบ่เส่ียงตามหมู่ในดง
(ปณิตา สระวาสี, 2561)

ความแตกต่างกันของบทร้อง

ในจังหวัดนครปฐม ไม่มีบทร้องในการละเล่น แต่จะเป็นในรูปแบบของคำถาม

เครื่องเซ่นไหว้

เหมือนหรือแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่

แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ เนื่องจาก จังหวัดกำแพงเพชร จะใช้เป็นขันธ 5 จังหวัดลำพูน จะใช้ขันน้ำ
ขมิ้นส้มป่อย และดอกขอมพอดหรือดอกหางนกยูง จังหวัดนครปฐม จะใช้พานครุ

อุปกรณ์การละเล่นผีนางก๊วก

เหมือนหรือแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่

จังหวัดกำแพงเพชร จะมีอุปกรณ์ที่ใช้คือ

1. ก๊วก ที่มีการนำไม้ไผ่มามัดติดกับก๊วก สมมุติเป็นแขน ตกแต่งด้วยเสื่อและผ้าให้เหมือนกับ
หุ่นหรือตุ๊กตา

2. สากตำข้าว
3. ขันธห้า

จังหวัดลำพูน จะมีอุปกรณ์ที่ใช้คือ

1. ก๊วก
2. ไม้ชี้ดาว
3. ขันน้ำขมิ้นส้มป่อย

จังหวัดนครปฐม จะมีอุปกรณ์ที่ใช้คือ

1. ก๊วกที่ใช้ปั่นผ้า
2. สากมือสำหรับตำข้าว 2 อัน (ต้องใช้วิธีขโมยของพ่อหม้าย)
3. ถ้วยทองเหลือง
4. เงิน 6 สลึง

วิธีการละเล่น

เหมือนหรือแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่

จังหวัดกำแพงเพชร เริ่มต้นด้วยการเตรียมอุปกรณ์ให้พร้อมเมื่อได้เวลาพลบค่ำ ผู้นำการละเล่นก็ชักชวน
เพื่อนบ้านนำอุปกรณ์ทั้งหมดไปที่ทางสามแพร่ง ผู้เล่นผู้หญิงสองคนจะทำหน้าที่ถือก๊วกคนละด้าน ผู้นำจุดธูป
เชิญผีให้มาสิงในก๊วก จากนั้นก็จะร้องเพลงเชิญนางก๊วก จนกระทั่งก๊วกเริ่มเคลื่อนไหว ก็จะนำนางก๊วกกลับไป
ยังลานบ้านทุกคนนั่งล้อมวงนางก๊วกมีการซักถามนางก๊วกให้ทายทักเรื่องราวต่าง ๆ เช่น การทำมาหากิน
ดิน ฟ้า อากาศ เนื้อคู่ หรือบางครั้งก็จะถามเรื่องหวยใครประสงค์ที่จะถามก็จะต้องนำเงินใส่ลงไปพานขันธห้า

เป็นค่ากำนัล ตัวอย่างคำถาม มืออื่นซ้อยจะได้พบคนรักบ ถ้าพบให้นางกวักเคาะสากเด้อ” “ซ้อยมีเนื้อคู่บ ถ้ามีให้เคาะสาก” “ขอหวยสองโต เขียนลงบนดินให้เบิ่ง” เป็นต้น หากนางกวักจะตอบ ก็จะใช้แขนเคาะลงบนสาก ตำข้าวการละเล่นก็จะดำเนินไปเรื่อย ๆ บางครั้งก็จะมีกรร้องเพลงหรือเป่าแคนให้นางกวักได้สนุกสนานเต้นไปตามจังหวะจนกว่าจะได้เวลาหรือตีกลมากแล้วจึงเลิกเล่น ก็จะเชิญผีออกจากกวักด้วยการใช้นิ้วมือเหยงลงในตาของกวักผีก็จะออกไป (Surangchu, 2555)

จังหวัดลำพูน ผู้เล่นหรือผู้จับกวักมี 2 คน ส่วนมากเป็นผู้หญิง เนื่องจากมีความนุ่มนวล พุดจาติ เชื่อกันว่าผีชอบและเอ็นดู ที่สำคัญต้องเป็นคนขวัญอ่อน เพราะเชื่อว่าเมื่อทำพิธีอัญเชิญดวงวิญญาณผีเข้าประทับที่ตัวปากวักวิญญาณจะเข้าได้ง่ายและเร็วเมื่อผีลงมาในกวักแล้วก็จะแสดงอาการทำให้ตัวปากวักเหมือนมีชีวิต เคลื่อนไหวได้ด้วยการโยกแกว่งไกวเหมือนกับว่า ผู้ที่ถือไม่ได้ออกแรงทำอะไร เมื่อผีมาลงแล้วก็จะหยุดร้อง จากนั้นผู้เล่นจะตั้งคำถามเพื่อต้องการรู้ว่าผีที่มานี้เป็นใคร โดยจะตั้งคำถามว่า “เป็นน้อยหรือเป็นหนาน” (น้อย หมายถึง ผู้ชายที่เคยบวชเณร ส่วนคนที่บวชพระแล้วลาสิกขาเรียกว่า หนาน) จากนั้นก็จะเชิญผีปากวัก ต้มน้ำหรือเหล้าตามแต่ผีต้องการ ถือเป็นการต้อนรับ วิธีการต้มน้ำผีปากวักจะใช้ปลายแขนจุ่มลงในแก้วน้ำ แทนปากหรือนำน้ำไปเทรดลงบนหัวของปากวัก ตำแหน่งใกล้เคียงกับปาก จากนั้นคนจับกวักจะเชิญผีพ่อนหรือเต็นรำเพื่อความสนุกสนานก่อนเหมือนเป็นการสร้างความคุ้นเคยกันก่อน จากนั้นคนจับกวักก็จะชวนคุยซักถามตามแต่ที่มึคนต้องการถาม เช่น เรื่องการเรียน การงาน เหตุการณ์บ้านเมือง เนื้อคู่ เป็นต้น ผีจะตอบด้วยการโยกตัว โขกพื้นและเขียนบนพื้นดิน คำตอบจะมีแค่ใช่หรือไม่ใช่ เมื่อผู้เข้าร่วมพิธีไม่มีคำถามแล้ว ผู้จับปากวักจะกล่าวคำขอบคุณและขอภัยแทนผู้ถามคำถามทุกคน ที่อาจใช้คำพูดหรือกริยาไม่เหมาะสมหรือลบหลู่โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จากนั้นจะนำน้ำขมิ้นส้มป่อยไปประพรมที่ตัวปากวัก เมื่อผีปากวักออกไปแล้ว ปากวักจะนิ่ง ผู้ถือรู้สึกได้ว่าปากวักจะเบา ไม่นหนักเหมือนตอนที่ผีเข้าประทับ การละเล่นผีปากวักมักจะใช้เวลาเล่นราว 1-3 ชั่วโมงต่อครั้ง (ปณิตา สระวาสี, 2561)

จังหวัดนครปฐม การละเล่นพื้นถิ่นของชาวลาวครั้ง มีความเกี่ยวโยงเรื่องราวมาจากวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ โดยนิยมนำการละเล่นมาเล่นในช่วงเทศกาลสงกรานต์เพื่อความสนุกสนานของคนในชุมชน และมีความเชื่อว่าเป็นช่วงเทศกาล ดังกล่าวผีต่าง ๆ ที่ชาวลาวครั้งให้ความเคารพนับถือ จะถูกปลดปล่อยให้กลับมาพบกับ ลูกหลาน ลูกหลานจึงมีการทำบุญอุทิศส่วนบุญไปให้ การละเล่นดังกล่าวเป็นการส่งเสริมให้ชาวลาวครั้ง มีความ กตัญญูต่อบรรพบุรุษ มีความเชื่อว่าการเสี่ยงทายจากการละเล่นต่าง ๆ มีผลต่อจิตใจ ให้ต่อสู้มีกำลังใจ ให้ รมัตระวัง ตามคำเสี่ยงทาย นอกจากนี้ยังเป็นการเชื่อมโยงให้เห็นถึงระบบความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีผลต่อสภาพจิตใจ ความเชื่อ ความศรัทธา ของกลุ่มคนหรือบุคคล การละเล่นผีลอบและการละเล่นผีนางกวักที่สืบทอดมาในปัจจุบัน ช่วยให้เห็นวิถีการดำรงชีวิตประจำวัน ของคนในชุมชน เห็นวัฒนธรรมที่ดีงามมีคุณค่าของกลุ่ม (นิวส์รีพอร์ต, 2560)

บทสรุป

การละเล่นผีนางกวักจะมีลักษณะที่แตกต่างจากนางกวักที่เป็นรูปปั้น ในแต่ละพื้นที่จะมีความเชื่อในการละเล่นที่แตกต่างออกไป บางพื้นเล่นเพื่อขอโชคลาภ เพื่อสื่อสารกับดวงวิญญาณ เพื่อทำนายฝนฟ้าอากาศ เพื่อเสี่ยงทายการเจ็บไข้ ไม่สบาย และเล่นเพื่อการทำมาค้าขาย ทำมาหากิน ส่วนในเรื่องอุปกรณ์เครื่องเช่นไหว้ บทที่ใช้ร้องในการละเล่น รูปแบบ และวิธีการละเล่นที่แตกต่างออกไป

บรรณานุกรม

- เขาวนัมน์ส ประภักดี. (2558). *การวิเคราะห์วาทกรรม “พม่า” ในผลงานดนตรีของหลวงวิจิตรวาทการ*.
ใน ปัญญา เลิศไกร (บ.ก.), การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ “ราชภัฏวิจัย ครั้งที่ 3”
(น. 40-49). มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- ฐานข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย. (ม.ป.ป.). *เกี่ยวกับเรา*.
<https://www.sac.or.th/databases/ethnic-groups/site/about>
- ณภัทร ประศาสน์ศิลป์ และ ศราวุฒิ ปิ่นทอง. (2565). คติความเชื่อท้องถิ่นจากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
มลายูปัตตานีผ่านการออกแบบเสื้อในบริบทร่วมสมัย. *วารสารกระแสวัฒนธรรม*, 23(44). 47-57.
- ไทยรัฐออนไลน์. (16 พฤษภาคม 2564). ชาวบ้านกำแพงเพชรเล่น “ผีนางกวัก” เชื้อสื่อวิญญูณได้
หวังขอโชคลาภ (คลิป). *ไทยรัฐ*. <https://www.thairath.co.th/news/local/north/2093362>
- นิวส์รีพอร์ต. (15 เมษายน 2560). *นครปฐม การเล่นผีนางกวักในงานประเพณีสงกรานต์*.
<https://www.newsreportnakhonpathominside.com/archives/14234>
- ปณิตา สระวาสี. (21 กันยายน 2561). *การเล่นผีป่ากวัก*. ฐานข้อมูลประเพณีท้องถิ่นในประเทศไทย.
<https://www.sac.or.th/databases/rituals/detail.php?id=130>
- ปณิตศน์ มามีสุข. (15 เมษายน 2560). *นครปฐม การเล่นผีนางกวักในงานประเพณีสงกรานต์*.
นิวส์รีพอร์ต นครปฐม อินไซด์.
<https://www.newsreportnakhonpathominside.com/archives/14234>
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (ม.ป.ป.). *ชาวไทยพวน*. <https://www.stou.ac.th/offices/rdec/nakornnayok/main/onlineexhibitions/Thaiphun/believe.html>
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (11 ตุลาคม 2565). *ผี*. <https://th.wikipedia.org/wiki/ผี>
- ศรีณีย์ นักรบ. (2549). ดนตรีประกอบการรำแกลมอของชาวภูย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 24(3), 107-116.
- สมคิด จุมทอง. (26 กันยายน 2561). *การเล่นนางกวัก ไทยพวนบ้านทราย*. ฐานข้อมูลประเพณีท้องถิ่น
ในประเทศไทย. <https://www.sac.or.th/databases/rituals/detail.php?id=134>
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (ม.ป.ป.). *ผี*. <https://dictionary.orst.go.th/>
- อารีวรรณ หัสติน. (2562). *การดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของการละเล่นพื้นบ้านไทยพวนในพื้นที่ภาคกลาง
ตอนล่างของประเทศไทย* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์บัณฑิต]. DSpace JSUI.
<http://ir-ithesis.swu.ac.th/dspace/bitstream/123456789/665/1/gs571150046.pdf>
- Longdo Dict. (ม.ป.ป.). **การละเล่น**. https://dict.longdo.com/search/*การละเล่น*
- Plookpedia. (25 เมษายน 2560). *ความหมายของคำว่าการเล่นของไทย*. ทรูปลูกปัญญา.
<https://www.trueplookpanya.com/knowledge/content/58006>
- SiamSportTalk. (ม.ป.ป.). *ความหมายของการละเล่นพื้นบ้านไทย*.
<https://www.siamsporttalk.com/th/entertainment/menus-general/471-thaiskits.html>
- Surangchu. (16 ตุลาคม 2555). *ผีนางกวัก*. กระทรวงวัฒนธรรม.
<http://www.m-culture.in.th/album/164110/ผีนางกวัก>

หญิงตั้งครรภ์กับงานอวมงคลของคนพรานกระต่าย อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร

ชุตินธร ฉิมสุข¹, รัชนิกร แป้นจันทร์², หฤทัย เบ็ญญา³, รัตติกาลญจน์ ยะสาร⁴, อัจฉริยา ปินตา⁵,
รุ่งฤดี มณีนิล⁶ และ ศรวณีย์ ศรีชัย⁷

บทนำ

การตั้งครรภ์ ถือเป็นเรื่องน่ายินดีสำหรับหลายๆครอบครัว เพื่อเป็นการต้อนรับสมาชิกใหม่ ครอบครัวมักจะดูแลทั้งเรื่องอาหารการกินของหญิงตั้งครรภ์เป็นพิเศษ นอกจากนั้นยังต้องดูแลไปจนถึงสภาพแวดล้อมที่ผู้ตั้งครรภ์อาศัย นอกจากสภาพร่างกายแล้ว สภาพจิตใจของหญิงตั้งครรภ์ยังถือว่าละเอียดอ่อน ครอบครัวและผู้ที่อยู่ใกล้ชิดจึงต้องดูแลเป็นพิเศษ นั้นรวมถึงการเดินทางไปร่วมงานต่าง ๆ ด้วย บทความนี้ได้กล่าวถึงความเชื่อที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหญิงตั้งครรภ์ อาทิ ความเชื่อว่าหญิงตั้งครรภ์ห้ามไปงานศพ ห้ามหญิงมีครรภ์ลูบตัวในเวลาากลางคืน ห้ามหญิงตั้งครรภ์ตอกตะปู เป็นต้น

คำสำคัญ: หญิงตั้งครรภ์, งานอวมงคลของคนพรานกระต่าย, จังหวัดกำแพงเพชร

ความหมายเกี่ยวกับการตั้งครรภ์

ชฎารัตน์ เหลืองอร่าม และคณะ (2563) ได้กล่าวความหมายของการตั้งครรภ์ไว้ว่า “การตั้งครรภ์ คือ ภาวะที่เกิดจากการปฏิสนธิระหว่างไข่กับอสุจิแล้วได้ตัวอ่อนเกิดขึ้นมา ในการตั้งครรภ์ปกติ ตัวอ่อนจะไปฝังอยู่ที่เยื่อโพรงมดลูก และตัวอ่อนที่มีเพียงเซลล์เดียว จะแบ่งตัวและพัฒนาเป็นอวัยวะต่าง ๆ จนเจริญเติบโตเป็นทารก ซึ่งผู้หญิงโดยทั่วไปที่มีประจำเดือนปกติและมาสม่ำเสมอทุก ๆ 28-30 วัน จะมีอายุครรภ์ประมาณ 40 สัปดาห์ หรือประมาณ 280 วัน นับจากวันแรกของการมีประจำเดือนครั้งสุดท้าย” นอกจากนั้น กาญจนา ศรีสวัสดิ์ และคณะ (2561) ได้กล่าวถึงการตั้งครรภ์ไว้ว่า “การตั้งครรภ์ หมายถึง ภาวะปกติของสตรีวัยเจริญพันธุ์ เป็นช่วงของการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกายและจิตใจ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของบทบาทการเป็นมารดา การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของหญิงในระยะตั้งครรภ์ ซึ่งพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพเป็นการแสดงออกของหญิงตั้งครรภ์ถึงการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน มีจุดมุ่งหมายเพื่อดำรงไว้ซึ่งภาวะสุขภาพ เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ที่ดีของหญิงตั้งครรภ์ ครอบครัว และชุมชน รวมทั้งส่งเสริมให้หญิงตั้งครรภ์สามารถดูแลตนเองได้ในระยะตั้งครรภ์”

ละออง อันพา (การสัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2565) ชาวบ้านในชุมชนบึงสามัคคี อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร ได้ให้ความหมายของการตั้งครรภ์ไว้ว่า “การตั้งครรภ์ หมายถึง การที่เพศหญิงมีการตั้งครรภ์เป็นจำนวน 9 เดือน ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายโดยมีท้องที่ใหญ่ขึ้น มีขนาดเต้านมที่ขยาย มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ คือ มีอารมณ์ที่แปรปรวนง่าย และมีอาการคลื่นไส้ เวียนศีรษะ อยู่บ่อยครั้ง” ประเสริฐ ยาหอม (การสัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2565) ชาวบ้านในชุมชนเทศบาล อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ได้ให้ความหมายของการตั้งครรภ์ไว้ว่า ภาวะที่เพศชาย และ เพศหญิง มีเพศสัมพันธ์กัน แล้วเกิดการตั้งครรภ์ โดยในบางคนอาจจะมีการตั้งครรภ์ประมาณ 7-9 เดือน ซึ่งแต่ละบุคคลมีระยะเวลาของการตั้งครรภ์ที่ไม่เท่ากัน สุดท้ายคือ สุดารัตน์ เห็นเจริญสุข (การสัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2565) ชาวบ้านในชุมชนวัชรนคร อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ได้ให้ความหมายของการตั้งครรภ์ไว้ว่า คือ ภาวะที่ผู้หญิงขาด

¹ อาจารย์ สาขาวิชาภาษาจีน มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

²⁻⁷ นักศึกษา คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ประจำเดือนมากกว่า 15 วัน และร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านฮอร์โมนอย่างมาก คือ มีอาการคลื่นไส้อาเจียน เหน็บบางสิ่งบางอย่างผิดปกติ

ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่า การตั้งครรภ์คือภาวะที่เพศชายและเพศหญิงมีเพศสัมพันธ์กัน และเกิดการตั้งครรภ์เป็นระยะเวลา 9 เดือน ทำให้เพศหญิงมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจ และการเปลี่ยนแปลงของบทบาทการเป็นมารดา สิ่งเหล่านี้ถือเป็นสิ่งสำคัญของการเป็นแม่ การตั้งครรภ์นับเป็นช่วงเวลาที่สำคัญของชีวิตเพราะเป็นช่วงที่เกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของบทบาทการเป็นมารดา โดยปกติจะมีอายุครรภ์ประมาณ 40 สัปดาห์ หรือประมาณ 280 วัน นับ จากวันแรกของการมีประจำเดือนครั้งล่าสุดนั่นเอง

ความเชื่อเกี่ยวกับหญิงตั้งครรภ์

1. ความเชื่อเกี่ยวกับหญิงตั้งครรภ์ของคนไทย

คนไทยมีความเชื่อว่าการตั้งครรภ์ของผู้หญิงส่วนใหญ่มีความวิตกกังวลเกี่ยวกับคฤหาสน์ที่ว่าจะไปงานศพ เพราะคนสมัยก่อนมองว่างานศพเป็นงานที่มีแต่ความโศกเศร้า ซึ่งจะทำให้คนท้องที่ไปงานเกิดความหดหู่ อีกทั้งมีความเชื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับงานศพว่า

1. อาจจะทำให้เกิดสิ่งไม่ดี สิ่งชั่วร้าย ขึ้นกับทารกในครรภ์ได้ อาจมีวิญญาณมาอาศัยเกิด หรือวิญญาณเร่ร่อนที่อยู่ในวัดตามกลับบ้านมาด้วยได้

2. บางคนเชื่อว่า เด็กที่อยู่ในท้องจะถูกวิญญาณของผู้ตายหลอกล่อเอาไปอยู่ด้วย เพราะเด็กที่อยู่ในท้องนั้นยังไม่รู้อะไร ง่ายต่อการถูกผีชักชวนไปอย่างไรก็ได้ หรืออีกประการหนึ่งคือเด็กในท้องอาจจะถูกวิญญาณของผู้ตายนั่นทำร้ายเอา เมื่อเกิดมาจะทำให้เด็กพิการหรือไม่สมบูรณ์

แท้จริงแล้วในเรื่องนี้น่าจะเป็นกุศโลบายของคนเฒ่าคนแก่ที่ไม่ต้องการให้คนท้องไปร่วมงานที่มีบรรยากาศหดหู่ เศร้าหมอง ที่อาจทำให้รู้สึกไม่ดี ส่งผลต่ออารมณ์ของลูกในท้อง อีกทั้งในสมัยก่อนการจัดงานศพต้องเดินทางตอนกลางคืน บางที่จัดในพื้นที่โล่งซึ่งอาจไม่ได้เป็นที่วัด บางหมู่บ้านอาจจะไปเผากลางป่า หรือในป่าช้าที่ต้องเดินไปไกล มีการเดินทางลำบาก ซึ่งอาจจะเป็นอันตรายต่อหญิงตั้งครรภ์ได้ โดยเฉพาะคนท้องแก่ใกล้คลอด หากเกิดเจ็บท้องคลอดกลางทางก็จะยิ่งลำบาก เพราะการสาธารณสุขในสมัยก่อนยังไม่เจริญเท่าในปัจจุบันที่สามารถมาถึงตัวผู้ป่วยได้รวดเร็วกว่า อีกประการหนึ่งเพราะว่าร่างกายในขณะตั้งครรภ์มีภูมิคุ้มกันต่ำ อาจทำให้รับเชื้อโรคที่เกิดจากฝุ่นละอองที่สูดดมเข้าไป เป็นอันตรายต่อแม่และทารกในครรภ์ได้แต่ข้อห้ามในสมัยโบราณก็ยังต้องมีทางออกไว้ให้แก้ หากแม่ท้องมีความจำเป็นต้องไปงานศพ ตามความเชื่อของคนเฒ่าคนแก่คือ ให้คนท้องติดเข็มกลัด โดยนำเข็มกลัดซ่อนปลายมากลัดไว้ที่เสื้อบริเวณท้องเวลาที่ต้องไปงานศพ หรือเดินผ่านวัด หรือไปโรงพยาบาล เพื่อป้องกันวิญญาณที่อยากจะมาเกิดเข้ามาอยู่ในท้องแทนลูกของเรา ป้องกันสิ่งชั่วร้าย และเมื่อไปงานศพควรรีบไปรีบกลับ ซึ่งส่วนใหญ่ถ้าไม่ใช่ญาติสนิทก็จะไปฟังในวันพระสวด และจะไม่ไปในวันเนา เมื่อกลับมาแล้วให้ปล่อยวาง ทำใจให้สบาย เพื่อไม่ให้เกิดความหดหู่

ในปัจจุบันแม้ว่าวิวัฒนาการด้านความปลอดภัยทั้งการเดินทางหรือสถานที่ที่ถูกพัฒนาไปมาก แต่การเดินทางไปร่วมงานศพของหญิงตั้งครรภ์ยังเป็นที่น่ากังวลสำหรับครอบครัวอยู่เนื่องจากการไปงานศพในช่วงตั้งครรภ์ หญิงตั้งครรภ์จะต้องสูดดมกลิ่นธูป เทียน และ น้ำอบ หรือการไปในสถานที่ที่คนเยอะ ๆ อาจจะทำให้แม่ท้องสูดดม ทำให้เกิดอาการแพ้ หรือมีโอกาสดูดเชื้อโรคมาได้ง่าย และการโศกเศร้าเสียใจอาจทำให้ร่างกายหลังสารเอ็นโดรฟินออกมาลดลง ดังนั้น ในขณะตั้งครรภ์ควรดูแลสุขภาพตัวเองให้ดีทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพื่อไม่ให้กระทบกระเทือนต่อลูกน้อยในครรภ์มากที่สุด ส่วนความเชื่อหรือข้อห้ามนั้นถ้าเข้าใจเหตุผลของอุบายก็จะทำให้หญิงตั้งครรภ์ตระหนักถึงความไม่ประมาทในการใช้ชีวิตช่วงที่อุ้มลูกน้อยในครรภ์

2. ความเชื่อเกี่ยวกับหญิงตั้งครรภ์ของสตรีไทดำในประเทศไทย

กานต์ทิศา สีหมากสุก (ม.ป.ป.) กล่าวไว้ว่า ไทดำ เป็นกลุ่มชนที่มีถิ่นฐานอาศัยอยู่ในเขตสิบสองจุไท (บริเวณตอนเหนือของประเทศเวียดนามในปัจจุบัน) ปัจจุบันจึงมีลูกหลานของชนไทดำกลุ่มนั้น กระจาย และตั้งหลักแหล่งอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย เช่น จังหวัดเพชรบุรี ราชบุรี กาญจนบุรี และสุพรรณบุรี เป็นต้น

ไทดำรุ่นใหม่ในประเทศไทย ยังคงสืบทอดความเชื่อดั้งเดิมของกลุ่มชนในวิถีการดำเนินชีวิต ตั้งแต่วัยเด็ก วัยผู้ใหญ่ จนกระทั่งชราภาพและเสียชีวิตลง โดยเฉพาะความเชื่อในช่วงวัยผู้ใหญ่หลังแต่งงานแล้ว การมีบุตรเป็นเรื่องสำคัญอีกเรื่องหนึ่งที่ทำให้ชีวิตครอบครัวมีความสุขสมบูรณ์ บุตรจะเติบโตเป็นไทดำรุ่นใหม่ สืบทอดความเชื่อให้กลุ่มชนดำรงอยู่ต่อไป เหตุนี้สตรีที่แต่งงานแล้ว เมื่อทราบว่าตนกำลังตั้งครรภ์ แม้ยังคงปฏิบัติภารกิจประจำวัน และทำงานตามปกติ ก็ต้องเพิ่มความระมัดระวังตนเองให้มากขึ้น ซึ่งอาจส่งผลให้ภาวะจิตใจของสตรีตั้งครรภ์บางคนมีความกังวลไปในทางที่ไม่ค่อยดี เนื่องจากความกลัวในเรื่องต่าง ๆ เช่น กลัวผีไม่ดีจะมารบกวนให้ตนเสียชีวิต หรือทำให้บุตรในครรภ์แท้งก่อนเกิด ไม่ก็เกิดมาแล้วตาย ความกลัวที่ส่งผลให้สภาพจิตใจของสตรีไทดำที่กำลังตั้งครรภ์เป็นกังวล ซึ่งความกังวลต่าง ๆ เหล่านี้สามารถบรรเทาได้ หากปฏิบัติตามความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับข้อปฏิบัติและข้อห้ามต่าง ๆ เพื่อสตรีจะได้คลายความกังวล พร้อมปกป้องตนเองและลูกในท้องให้ปลอดภัย ซึ่งคนในรุ่นปู่ย่าจะมีผู้รู้ หรือผู้มีประสบการณ์ จะเป็นผู้แนะนำการดูแลและปฏิบัติตนในขณะตั้งครรภ์ให้กับสตรี ซึ่งในที่นี้จะยกความเชื่อบางส่วนจากการสัมภาษณ์สตรีไทดำในเขตตำบลหนองปรัง จังหวัดเพชรบุรี ที่มีอายุ 80 ปี ขึ้นไปมากแล้ว ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน เชื่อว่า สตรีตั้งครรภ์อาจมีการฝันแปลกๆ ที่เป็นกลางบอกเหตุได้ทั้งดีและร้าย เช่น ถ้าฝันว่าได้แหวนหรือฝันว่าได้พระอาทิตย์ เชื่อว่าทารกที่มากเกิดจะเป็นเพศชาย ถ้าฝันว่าได้แก้ว เชื่อว่าทารกที่มากเกิดจะเป็นเพศหญิง เป็นต้น

2. ความเชื่อเกี่ยวกับอาหารของสตรีตั้งครรภ์ เชื่อว่า อาหารบางชนิดเป็นพิษ เช่น อาหารที่มีรสเผ็ด เมื่อรับประทานเข้าไปจะทำให้เด็กในท้องเกิดอาการร้อนและอาจทำให้เด็กเสียชีวิตได้ จึงห้ามสตรีตั้งครรภ์รับประทานอาหารที่มีรสเผ็ดมาก

3. ความเชื่อเกี่ยวกับผีเรือน (ผีบรรพบุรุษ) เชื่อว่า เมื่อสตรีจะคลอดบุตร (ในอดีตจะนิยมคลอดบุตรที่เรือนของตนเอง) บรรดาญาติๆ ต้องเข้าไปบอกกล่าวผีเรือนที่กะล่อห้องให้ทราบก่อน (กะล่อห้อง คือ มุมห้องในจุดที่เชื่อว่าเป็นที่สถิตของผีเรือน ลูกหลานไทดำจึงแสดงความเคารพด้วยการจัดสำรับหมากพลูไว้บูชา)

4. ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง เชื่อว่า เมื่อเด็กคลอดออกมาแล้ว หากเอารกเด็กใส่กระบอกไม้ไผ่ฝังไว้ลึกๆ ตรงชายคาน้ำไหล จะทำให้เด็กโตขึ้นมาเป็นคนฉลาด (ปัจจุบันสตรีไทดำ นิยมไปคลอดบุตรที่โรงพยาบาล จึงทำให้การปฏิบัติตามความเชื่อนี้ค่อย ๆ หายไป)

5. ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง เชื่อว่า ของขลังบางชนิดจะช่วยป้องกันอันตรายให้กับบุตรที่คลอดออกมาแล้วได้ เช่น กระเป่าผ้าที่เย็บเป็นถุงผ้าเล็ก ๆ สำหรับใส่สะดือแห้ง เชื่อว่าจะเป็ยเครื่องรางช่วยคุ้มครองตัวเจ้าของสะดือ

นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อในเรื่องข้อห้าม ซึ่งเป็นคำสอนเกี่ยวกับสตรีมีครรภ์ จากการสัมภาษณ์สตรีไทดำในเขตตำบลหนองปรัง จังหวัดเพชรบุรี ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป คือ ห้ามหญิงครรภ์ไปงานศพ ถือว่าการไปงานศพนั้นไม่ดี เนื่องจากในงานศพจะมีบรรยากาศที่เศร้าสลด จึงไม่ต้องการให้คนมีครรภ์ได้เจอกับบรรยากาศอันน่าสลดนี้ เพราะอาจส่งผลต่อสภาพจิตใจของมารดา ไปสู่ทารกในครรภ์ได้

3. ความเชื่อเกี่ยวกับหญิงตั้งครรภ์ของชนเผ่ากะเหรี่ยงในประเทศไทย

การตั้งครรภ์ของหญิงชาวกะเหรี่ยงมีความเชื่อ ข้อปฏิบัติ (วิถีปฏิบัติ) ในเรื่องของความปลอดภัยไม่ต่างจากหญิงกลุ่มอื่น ๆ แต่เมื่อสตรีกะเหรี่ยงตั้งครรภ์ ก็จะต้องปฏิบัติอย่างระมัดระวังตั้งอย่างเคร่งครัด เพื่อให้คลอดบุตรอยากเป็นอันตรายแก่แม่และเด็ก อาหารจึงเป็นเรื่องสำคัญเนื่องจากสภาพภูมิประเทศและการอาศัยทำให้หญิงตั้งครรภ์ชาวกะเหรี่ยงต้องระมัดระวัง การใช้ชีวิต การรับประทานอาหารโดยเฉพาะอาหารที่ไม่คุ้นเคยหรือที่คนอื่นทำมาขาย การดื่มเหล้า เชื่อว่าจะทำให้แท้ง และการกินขนุนจะทำให้ทารกในครรภ์เกิดมาเป็นโรงผิวหนัง

นอกจากเรื่องอาหารการกินแล้ว ชาวกะเหรี่ยงยังมีความเชื่อว่าห้ามหญิงมีครรภ์ไปงานศพ เพราะเชื่อว่าวิญญาณผู้ตายสามารถมายังโลกได้ง่ายๆ เมื่อหญิงมีครรภ์หากเผชิญไปเห็นศพหรือคนตายเข้า ก็จะต้องทำพิธีเรียกขวัญกันอย่างด่วน และคนในหมู่บ้านก็จะช่วยกันระมัดระวังมิให้เกิดเหตุการณ์ใด ๆ มารังควานหญิงมีครรภ์ได้ เช่น ไม่ล้มต้นไม้ขวางทางเดินไว้ เพราะจะทำให้ผู้ไปพบคลอดบุตรยาก ต้องปัดรังควานหรือขอขมากันด้วยไก่หนึ่งตัวการดูแลสุขภาพของหญิงกะเหรี่ยงตั้งครรภ์ในด้านการดูแลสุขภาพให้มีความแข็งแรงนั้นได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้จากบรรพบุรุษเช่นเดียวกับเผ่าอื่น ๆ ซึ่งจะเห็นได้จากจะมีข้อห้ามและข้อพึงปฏิบัติทั้งบิดา และมารดาจะมีข้อห้ามและข้อปฏิบัติดังนี้

หญิงตั้งครรภ์กับความเชื่อในรูปแบบอื่น ๆ

คนไทยในอดีตได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับความเชื่อเกี่ยวกับหญิงตั้งครรภ์ในเรื่องต่าง ๆ นอกเหนือจากการห้ามไปงานศพ ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน หญิงเมื่อมีครรภ์ มักจะมีการฝันอย่างแปลกๆ ซึ่งถือกันว่าความฝันนั้นเป็นสิ่งที่สามารถบอกให้มารดาทราบว่าบุตรที่เกิดมานั้นจะเป็นชายหรือหญิง มีลักษณะเลวดีประการใดก็โดยที่ทำนายกันตามความฝันนั้น ๆ

นอกจากนี้ถ้ามารดาหญิงมีครรภ์ฝันว่าตนได้เครื่องประดับ อาทิ แหวน สร้อยคอ หรือของสวยงามก็ตาม ก็มักจะทำนายกันว่าจะได้บุตรเป็นหญิง ถ้ามารดาฝันว่าเห็นพระพุทธรูปก็ทายกันว่าจะมีบุตรเป็นชาย ความฝันเหล่านี้บางคนก็เชื่อถือ บางคนก็ไม่ค่อยเอาใจใส่นัก แต่ถ้าฝันไปในทางที่ไม่ค่อยดีก็จะมีผู้ทำนายฝันนี้ให้ร้ายกลายเป็นดี เพื่อที่จะไม่ให้มารดาวิตกกังวนไปเปล่า ๆ หญิงมีครรภ์ตามปรกติเป็นคนคิดมาก ชอบคิดเล็กคิดน้อย และคิดที่ค่อนข้างจะใจน้อย เจ้าอารมณ์หงุดหงิดอยู่เสมอ ความคิดนี้ก็มักคิดไปในทางไม่ค่อยดีเสียส่วนมากเขาจึงต้องมีของศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อกันว่าใช้เป็นเครื่องกันภัยได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับตัว เพราะในระยะเวลาตั้งแต่ตั้งครรภ์จนถึงเวลาคลอดหญิงมีครรภ์จะคิดหวาดกลัวต่าง ๆ นานา ถือว่าเป็นตอนมีภัยอันตรายอยู่รอบข้างและกว่าจะผ่านพ้นอันตรายเหล่านี้ไปได้ก็ทำให้จิตใจไม่สบายขวัญไม่ดีด้วยเหตุนี้เอง อุบายสีใช้ป้องกันเครื่องปิดเป่ารังควานจึงมีวิธีต่าง ๆ กันเป็นต้นว่า

วิธีแก้เคล็ดจากความฝัน คือ นำตะกรุดพิสมร (ซึ่งเป็นแผ่นใบลานลงอักขระพระคาทา หรือที่เรียกว่าลงคุณพระ) มาผูกข้อมือหรือคล้องเฉียงมากันตัวไว้ การผูกตะกรุดพิสมร ก็เพื่อปัดผีร้ายซึ่งอาจมากระทำให้ผู้มีครรภ์เป็นอันตรายได้ ถ้าแม่และเด็กตายตอนนี้คือตายก่อนคลอดเรียกว่าตายห้องกลมหรือตายทั้งกลมทั้งตายทั้งกลมนี้ถือว่าร้ายมาก คนที่มีความกลัวก็หาวิธีต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้เป็นเครื่องป้องกันแล้วแต่จะจัดทำได้ หญิงมีครรภ์เวลาคลอดเขามีเรื่องป้องกันผีที่จะมาทำอันตรายอยู่เหมือนกัน โดยจะกล่าวเป็นลำดับไป

2. ห้ามหญิงมีครรภ์อาบน้ำในเวลากลางคืน ตามความเชื่อโบราณได้กล่าวไว้ว่า ได้ความจากท่านรุ่นใหญ่ว่าเวลาคลอดเป็นแผ่นดินน้ำ หรือจะปวดน้ำคร่ำมากขณะคลอด แต่อันที่จริงพระยาอนุমানราชชนท่านเห็นว่า ผู้หญิงแต่ก่อนอาบน้ำไม่บ่อยนัก อย่างดีก็ใช้สบู่ตัวเอา รูปตัวในนี้ หมายถึง เอน้ำารร่างกายตอนบน

ให้เปียก เวลาจะลูปตัวให้ถลกชายผ้าพุ่งขึ้นสูงอย่างหยักรั้ง โค้งหลังให้มาก แล้วเอาน้ำรดลงไปให้พอดีกกลางหลัง ถ้าโค้งหลังไม่มากหรือราดน้ำไม่ตรงกลางขอดี น้ำอาจไหลลงไปเปียกผ้าพุ่งได้อันตรายจากสัตว์ร้ายข้อนี้ซึ่งเห็นด้วยที่ห้ามหญิงมีครรภ์ลูปตัวหรืออาบน้ำในเวลาค่ำคืนก็เพราะเขาเกรงว่าหญิงมีครรภ์อาจหกล้มหรือเป็นอันตรายดังที่กล่าวแล้วมากกว่าสาเหตุอื่นตามคติของญวน และของอินเดียก็ห้ามหญิงมีครรภ์มิให้อาบน้ำในเวลาค่ำคืนเหมือนกัน

3. ห้ามตอกตะปู ตรึงหรือหมุด ห้ามเย็บปากหมอน ปากที่นอน ปากเบาะ หลังจากที่ยัดนุ่นเสร็จแล้ว ตามความเชื่อโบราณนี้กล่าวไว้ว่า การตอกตะปูจะเป็นเหตุทำให้ไปเกี่ยวข้องถึงเวลาคลอด จะทำให้เกิดอุบัติเหตุปิด ของมีครุในทำนองเดียวกัน จะขึ้นลงบันไดก็ให้เสีจรวดเดียว นั่งนอนค้ำคาประตูดุไม่ได้ เหตุที่ห้ามเหล่านี้จะเห็นได้ง่ายว่าทำไมจึงห้าม อาจเป็นเพราะความหมายคำว่าคาเป็นคำไม่ดี ทำอะไรค้ำ ๆ คา ๆ มักไม่มีใครนิยมทำกัน ผู้ใหญ่จึงถือกันมาก แต่ในทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ การตอกตะปูนั้นเสี่ยงต่อการเกิดโรคบาดทะยัก โดยตั้งครุทุกคนที่ไปฝากครุต้องได้รับการฉีดวัคซีนเพื่อป้องกันโรคนี้ เนื่องจากโลหะแหลมคมอย่างตะปู สามารถเป็นที่สะสมของเชื้อชนิดนี้

4. นิยมให้หญิงมีครรภ์ออกกำลังกายโดยการทำงานอยู่เสมอ การออกกำลังกายโดยให้หญิงตั้งครุทำงานอยู่เสมอ ไม่ทำงานที่หนักมากนัก เช่น ตำข้าว หาบน้ำ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้ท้องหลวม และไม่ให้เกิดครุอันเกินไป มีฉะนั้นจะคลอดยาก บรรเทาอาการปวดหลัง ทำให้รู้สึกกระปี้กระเป่า ลดอาการอ่อนล้าอ่อนเพลีย และเป็นการเตรียมความพร้อมของกล้ามเนื้อให้แข็งแรงพร้อมสำหรับการคลอด มีความทนต่อการเจ็บปวดระหว่างการคลอด การออกกำลังกายที่ส่งผลต่อทารก ได้แก่

- การเจริญเติบโตของทารกในครรภ์เป็นไปตามเกณฑ์ปกติ พบว่าสตรีตั้งครุที่ออกกำลังกายระหว่างการตั้งครุอย่างสม่ำเสมอมีผลทำให้รกเพิ่มพื้นที่ผิวในการส่งผ่านสารอาหารไปยังทารก

- การไหลเวียนเลือดผ่านรกดีขึ้น นอกจากนี้ยังพบผลดีต่อสตรีตั้งครุในการควบคุมน้ำหนักซึ่งเป็นการลดความเสี่ยงต่อการคลอดทารกตัวโต

- ป้องกันการสะสมไขมันของทารก ผลดีต่อสุขภาพของทารกในระยะยาว พบว่า สตรีตั้งครุที่ออกกำลังกายระหว่างการตั้งครุอย่างสม่ำเสมอ ทำให้สามารถปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมที่ทำให้เกิดความเครียดได้ดียิ่งขึ้น

- ผลดีต่อการพัฒนาสมองของทารกในครรภ์ จากการศึกษาของ ลิมอัยนและคณะ (LeMoyne et al., 2012) เป็นการศึกษาในสัตว์ทดลอง พบว่า หนูที่มีแม่พันธุ์ออกกำลังกายระหว่างการตั้งครุลูกที่คลอดออกมาจะมีการสร้างเส้นใยประสาทบริเวณฮิปโปแคมปัส (Hippocampal neurogenesis) เพิ่มขึ้น มีความจำ และความสามารถในการเรียนรู้ได้ดีกว่า

นอกจากนั้นแล้วทางภาคเหนือของไทยยังปรากฏข้อห้ามเกี่ยวกับหญิงตั้งครุว่า

1. ห้ามลอดรื้อ การลอดรื้อจะทำให้เกิดยาก เมื่อวิเคราะห์แล้ว เหตุผลที่ห้าม คงเป็นเพราะว่าไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับคนท้องโต ที่จะลอดรื้อ รื้อสมัยก่อนนอกจากเป็นราวแล้ว บางแห่งยังเป็นรื้อตาแสงมีต้นหนามต่าง ๆ ปลูกไว้ อาจจะทำให้เกิดอันตราย แก่หญิง แม่มาได้ อีกประการหนึ่งคงจะถือคติตามประวัติของพระองค์ลีมาล ออกบิณฑบาต หญิงแม่มานมาตักบาตร เมื่อเห็นหน้าและจำได้ว่า เป็นองค์ลีมาลที่เคยเป็นโจรตัดนิ้วมือมาก่อนก็ตกใจ จึงวิ่งมุดรื้อ ทำให้ท้องติดอยู่กับรื้อ จึงได้เกิดลูก ณ ที่นั้น

2. ห้ามลอดรื้อวัวควาย รื้อทำด้วยไม้ไผ่ยาวหลายวา หมุนรอบตัวได้ ใช้สำหรับล่ามวัวควาย ห้ามแม่มานลอดรื้อ เชื่อว่าจะทำให้ลูกที่เกิดมาหลังโกงเหมือนการโกงของรื้อ ที่จริงคงเป็นเพราะถ้าลอดในเวลาที่กำลังผูกวัวควายอยู่ หากวัวควายตกใจ วิ่งชน แม่มานล้ม ก็จะทำให้เกิดอันตรายได้

3. ห้ามผ่ามะพร้าว เชื่อว่าเมื่อหญิงแม่มาผ่ามะพร้าว จะทำให้ลูกที่เกิดมา มีหัวโตตั้งลูกมะพร้าว ที่ห้ามคงเป็นเพราะการผ่า มะพร้าวถ้าไม่ระวังอาจเกิดอุบัติเหตุจากแรงเหวี่ยงของมีดที่ผ่าแฉลบ ทำให้เกิดอันตรายได้

4. ห้ามกินอาหารในหม้อขณะที่ยังไม่ได้ยกลงจากเตา เชื่อว่าจะทำให้เจ็บท้องคลอดเป็นเวลานาน ผุดลุกผุดนั่งเหมือนกับหม้อแกงที่กำลังเดือด หรือลักษณะที่ หม้อแกงยังค้างคาเตาอยู่ จะทำให้ลูกเกิดยาก ค้างคาอยู่อย่างนั้น ที่จริงการกินอาหาร ในหม้อที่คาเตาอยู่ เป็นลักษณะของการกระทำที่ไม่ดีอยู่แล้ว แม้แต่คนทั่วไปก็ไม่ควรกิน

5. ห้ามผู้เป็นสามีชูดหลุมฝังเสา ตอกตะปู ในระหว่างที่ภรรยาตั้งท้องมานลูก สามีจะไปชูดหลุมฝังเสา เช่น ฝังเสาล้อมรั้วบ้านไม่ได้ หรือจะไปตอกตะปูสิ่งใด ๆ ก็ไม่ได้ เชื่อว่าเด็กในท้องจะไม่ยอมออกจากท้องแม่ โดยง่าย คงถือตามความหมายของคำที่ว่าฝังเสา ให้แน่นให้มั่น ตอกตะปูเป็นการติดแน่นยึดไว้ ขณะที่เจ็บท้อง แต่ไม่ยอมเกิดง่าย ๆ ผู้เฒ่าผู้แก่จะให้สามีนึกทบทวนดูว่า เคยไปฝังไป ตอกอะไรไว้บ้าง ถ้าเคยชูดเคยฝังก็ให้ไปรื้อออกให้หมด ถ้าเคยได้ตอกตะปูก็ให้ไปงัดออก

6. ห้ามข้ามเชือกวัวเชือกควาย คงเป็นการห้ามข้ามเชือกเส้นที่กำลังใช้ผูกวัว ผูกควายอยู่ เป็นการมองเห็นโทษว่า ถ้าหากวัวควาย ดึงเชือกในจังหวะที่กำลังข้าม จะทำให้สะดุดหกล้มเป็นอันตรายแก่ลูกในท้องได้ คิดว่าคงไม่ใช่เชือกผูกวัวผูกควาย ที่ไม่อยู่ในระหว่าง ใช้งาน แต่คนในสมัยโบราณถ้าห้ามว่าไม่ดีแล้ว เขาจะไม่ยอมข้าม แม้กระทั่งเชือกที่วางไว้เฉยๆ

7. ห้ามใช้ไม้สอย การใช้ไม้สอยพืชผักผลไม้ที่อยู่สูง เพราะเกรงว่าไม้ที่ใช้สอยนั้นจะหลุดร่วงลงมาถูกท้องได้ การสอยผักหรือ ผลไม้ที่สูงๆ มักจะใช้ไม้ตอกกันเป็น 2 ท่อน ถ้าผูกไม้ดี ไม้ท่อนบนจะร่วงลงมาเป็นอันตรายต่อหญิงแม่มา

8. ห้ามนอนหงาย เวลานอนให้หญิงแม่มานอนตะแคงห้ามนอนหงาย ถ้านอนหงายเด็กจะดิ้นแรง ทำให้ท้องแตก ความจริง ที่ห้ามนอนหงาย เนื่องจากหญิงแม่มาท้องโต ทำให้อึดอัด นอนไม่สบาย

9. ห้ามจับถือยารักษาโรค ห้ามจับถือเครื่องยาทุกชนิด เชื่อว่าจะทำให้ยารักษาโรคเหล่านั้นหมดประสิทธิภาพ คุณไสยที่เสกเป่าใส่ ตวยาวัวจะเสื่อมไป ใช้รักษาโรคต่าง ๆ ไม่ได้ผล

10. ห้ามทักทายผู้อื่นที่กำลังไปทำมาหากิน การไปทำมาหากินในที่นี้ หมายถึง การไปหาปูหาปลา ไปค้าขาย ไปเพื่อการเลี้ยงชีพ เป็นต้น ถ้าหญิงแม่มาไปทักทายเขาแล้ว จะทำให้คนเหล่านั้นไม่พอใจ เพราะเชื่อว่าเมื่อถูกหญิงแม่มาทักแล้ว จะทำให้ไปทำมา หากิน "แค้น" (อับโชค) ถ้าไปค้าขายจะทำให้ค้าขายไม่ได้หรือไม่คล่อง ถ้าไปหาปลาตกปลาก็จะไม่ได้ปลาที่ตั้งใจไว้ ความเชื่อนี้ คงจะลากเข้าไปหาคำว่า "แม่มา" เป็น "แม่มาร" ที่คอยขัดขวางทุกอย่าง รวมทั้งขัดโชคขัดลาภด้วย

11. ห้ามผูกข้อมือบ่าวสาว เมื่อมีงานมงคลที่เรียกกันว่า "กินแขกแต่งงาน" ห้ามแม่มาร่วมผูกข้อมือ บ่าวสาวเด็ดขาด เชื่อกันว่าจะ ทำให้งานนั้นเสียความเป็นมงคล จะเกิดอุบาทว์แก่บ่าวสาวทั้ง 2 เป็นธรรมดา อยู่เองที่บ่าวสาวโดยเฉพาะสาว เมื่อได้เห็นแม่มา อุ้มท้องอู้อย่า ย่อมเกิดความกลัวเป็นกังวล เพราะตัวเองยังไม่เคย แต่เมื่อแต่งงานแล้วก็ต้องอุ้มท้องแบบนี้ อาจจะทำให้คิดมาก และไม่มีความสุข หรือ เป็นเพราะคำว่าแม่มา ถูกลากความหมายเป็น แม่มาร ที่ขัดขวางความสุข ก็ได้

12. ห้ามข้ามไม้ที่จะใช้ปลูกบ้าน ห้ามแม่มาข้ามไม้ที่เตรียมไว้สำหรับปลูกเรือน ยิ่งเป็นไม้ที่จะต้องอยู่สูงอย่างเครื่องไม้หลังคา ก็ยิ่งไม่สมควร แม้แต่หญิงที่ไม่ตั้งท้อง ก็ไม่ให้ข้ามอยู่แล้ว เป็นสิ่งที่ถูกต้องที่ท่านห้ามแม่มาข้ามไม้ที่จะนำไปปลูกเรือน แม้แต่ไม้ อย่างอื่นก็ไม่ควรข้ามด้วย เพราะแม่มาเวลาเดินข้ามสิ่งใดย่อมมองดูข้างล่างไม่ได้เต็มตา เนื่องจากท้องที่ใหญ่บังอยู่ ถ้าสะดุดหกล้มลง ย่อมจะทำให้เกิดอันตรายแก่ตัวเองและลูกในท้องได้

วิธีการแก้เคล็ดหลังจากไปร่วมงานศพ

งานศพ" เป็นพิธีและประเพณีเก่าแก่ที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน จัดขึ้นเพื่อระลึกถึงคุณงามความดี เมื่อครั้งที่ผู้ล่วงลับยังมีชีวิตอยู่และเป็นการทำสิ่งดี ๆ ให้ผู้ล่วงลับเป็นครั้งสุดท้ายก่อนที่ดวงวิญญาณจะมลายหายไปจากโลกนี้ ซึ่งส่วนมากจะมีครอบครัว ญาติสนิทมิตรสหายหรือคนใกล้ชิดที่คุ้นชินมาร่วมงาน แต่เพื่อน ๆ เคยได้ยินคำเตือนโบราณที่กล่าวไว้ว่าหญิงสาวที่ตั้งครรภ์ไม่ควรมาร่วมพิธีศพ เลี่ยงได้ก็ควรเลี่ยง พิธีมีแต่ความโศกเศร้าเสียใจ หากหญิงตั้งครรภ์ไปร่วมงานอาจทำให้เกิดความรู้สึกหดหู่และอาจส่งผลกระทบต่อลูกน้อยในครรภ์ แต่หลังจากกลับจากร่วมงานศพหญิงตั้งครรภ์ก็มีวิธีการแก้เคล็ดตามความเชื่อ คือ

1. พกกิ่งทับทิมไว้ในกระเป๋าเสื้อ โดยมีความเชื่อว่ากิ่งทับทิมสามารถช่วยป้องกันวิญญาณหรือสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ติดตามหลังจากกลับจากการร่วมงานศพ นอกจากนี้ยังสามารถใช้กิ่งมะนาวที่มีใบบนกิ่ง 7 ใบทดแทนได้ เพราะเชื่อกิ่งมะนาวจะช่วยไม่ให้สิ่งลี้ลับมองเห็น

2. ล้างหน้าด้วยน้ำที่แช่ใบทับทิม หลังกลับจากงานศพเพื่อป้องกันไม่ให้สิ่งชั่วร้ายตามมา มีความเชื่อว่าการล้างหน้าด้วยน้ำที่แช่ใบทับทิมสามารถช่วยได้

3. พกกิ่งมะนาวในขณะที่ร่วมงานศพเมื่อต้องไปงานศพ ควรจะพกกิ่งมะนาวที่มีใบอยู่บนกิ่ง 7 ใบใส่กระเป๋าไว้ ส่วนสาเหตุที่ต้องพกกิ่งมะนาวก็เพราะความเชื่อที่ว่ากิ่งมะนาวจะช่วยป้องกันเราจากสิ่งลี้ลับที่มองเห็นนั่นเองค่ะ ส่วนคนจีนเขาก็มีความเชื่อที่คล้ายๆ กันนั่นก็คือ ให้พกกิ่งทับทิมเพราะจะช่วยป้องกันอันตรายจากสิ่งลี้ลับให้เรา

4. คนท้องควรติดเข็มกลัด เป็นเพียงความเชื่อในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งแต่ละท้องถิ่นก็จะมีความเชื่อที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับการส่งต่อสืบทอดความคิดของคนในชุมชนนั้น ๆ สิ่งเหล่านี้จึงเป็นที่มาของแนวคิดหรือทัศนคติที่หลากหลาย แม้ว่าจะกระทำในสิ่งเดียวกันก็ตาม

4.1 ป้องกันการแท้ง ความเชื่อโบราณปรัมปราในข้อนี้เชื่อว่า การติดเข็มกลัดจะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดภาวะแท้งลูก เสมือนเป็นการแก้เคล็ดอย่างหนึ่ง เพราะอาจจะมาของชื่อ "เข็มกลัด" (เข็มกลัด = กันหลุด = กันเด็กหลุด) ที่จะช่วยกักเด็กในท้องไม่ให้หลุดออกมาก่อนเวลาอันควรนั่นเอง แต่ก็มีคุณแม่หลายคนบอกว่า ถึงแม้ตนเองจะติดเข็มกลัดตอนท้องก็ตามก็ไม่วายที่จะเกิดภาวะแท้งลูกได้เช่นเดียวกัน เนื่องจากการติดเข็มกลัดเป็นเพียงแค่ความเชื่อ หากแท้จริงแล้ว การดูแลตนเองในคุณแม่ตั้งครรภ์อย่างเหมาะสมเพื่อป้องกันความเสี่ยงในการแท้งบุตร นั้นต่างหากที่จะสามารถป้องกันการแท้งได้อย่างแท้จริง

4.2 ป้องกันสิ่งที่ไม่ดีมาทำร้ายเด็กในครรภ์ หลายความเห็นมักบอกเป็นเสียงเดียวกันว่าการกลัดเข็มกลัดนั้นจะช่วยป้องกันเด็กในท้องจากอันตรายต่าง ๆ ได้ โดยเฉพาะจากสิ่งที่มองเห็นหรือสิ่งเร้นลับต่าง ๆ บางความเชื่อก็อาจจะกลัดพระไว้ที่ท้อง ก็เพราะเชื่อว่าเหมือนเป็นการคล้องสร้อยพระให้กับลูกในท้องนั่นเอง

4.3 ป้องกันสิ่งเลวร้ายเข้ามาทำร้ายหญิงตั้งครรภ์ นอกจากความเชื่อที่ว่า การติดเข็มกลัดที่หน้าท้องจะช่วยปกป้องลูกน้อยจากสิ่งที่ไม่ดีต่าง ๆ แล้ว ยังมีบางความเชื่อที่ว่า เข็มกลัดยังสามารถช่วยปกป้องคุณแม่จากสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ได้ เช่น เชื่อว่าจะช่วยป้องกันผีหรือสิ่งเร้นลับต่าง ๆ ไม่ให้มาทรมานเด็กในท้อง

4.4 ป้องกันภูติเมื่อต้องไปงานศพ ฯลฯ เพราะคนโบราณเชื่อว่าคนท้องนั้นไม่ค่อยแข็งแรงและอ่อนแอ จึงเป็นที่มาของสิ่งไม่ดีที่เราไม่อาจมองเห็นได้

4.5 เป็นกุศโลบายของคนโบราณ แม้ว่าความเชื่อในแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกันไป แต่ถ้าหันกลับมามองดูกุศโลบายที่แสนชาญฉลาดที่ซุกซ่อนอยู่ภายใน ก็จะพบว่าแนวคิดเหล่านี้เกิดขึ้นมาเพื่อทำให้ทั้งคุณแม่และลูกน้อยปลอดภัยจากภัยทั้งปวง

สรุป

ดังนั้นเราจึงสามารถสรุปได้ว่า ความเชื่อเรื่องหญิงตั้งครรภ์ห้ามไปงานศพ เป็นความเชื่อโบราณที่เกิดจากการป้องกันไม่ให้เกิดหญิงตั้งครรภ์ได้พบกับอันตราย เนื่องจากในสมัยโบราณการเดินทางยังไม่สะดวกสบาย และปลอดภัยอย่างในปัจจุบัน โดยเฉพาะงานศพที่มักจะจัดพิธีในพื้นที่ทุรกันดารหรือในป่า ทำให้หญิงตั้งครรภ์เดินทางยากหรืออาจประสบอุบัติเหตุระหว่างการเดินทางได้ นอกจากอุบัติเหตุที่อาจจะเกิดระหว่างเดินทางแล้ว การจุดศพ กลับยังเป็นอันตรายต่อหญิงตั้งครรภ์อีกด้วย ในปัจจุบันแม้ว่าการเดินทางจะสะดวกสบายแต่การจัดพิธีศพมักจะกันในช่วงกลางคืน หญิงตั้งครรภ์ควรได้รับการพักผ่อนอย่างเพียงพอ และการเดินทางในตอนกลางคืนอาจจะเกิดอันตรายเนื่องจากแสงไม่เพียงพอได้

บรรณานุกรม

- กาญจนา ศรีสวัสดิ์, ชุติมา ปัญญาพินิจนุกร และณัฐธิดา สอนนาค. (2561). พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของหญิงตั้งครรภ์. *วารสารพยาบาลสงขลานครินทร์*, 38(2), 95-109.
- กานต์ทิศา สีหมากสุก. (ม.ป.ป.). *ความเชื่อเรื่องหยันและการบูที่นอนในพิธีแต่งงานของไทย*. ฝ่ายบริการเผยแพร่ทางไกล สำนักการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. [https://www.stou.ac.th/study/sumrit/4-59\(500\)/page1-4-59\(500\).html](https://www.stou.ac.th/study/sumrit/4-59(500)/page1-4-59(500).html)
- ชฎารัตน์ เหลืองอร่าม, สุกัญญา ศรีเจริญ และสุภาภรณ์ ผาจง. (15 มิถุนายน 2563). *รายงานบททวนวรรณกรรม เรื่อง การตั้งครรภ์*. DMKM ศูนย์อนามัยที่ 5. <https://apps.hpc.go.th/dmkm/item/283>
- LeMoyné, E.L., Curnier, D., St-Jacques, S., and Ellemberg, D. (2012). *The effects of exercise during pregnancy on the newborn's brain: study protocol for a randomized controlled trial* [Article]. BioMed Central Ltd. doi: 10.1186/1745-6215-13-68.

ร่างทรง เข้าทรง ความหวัง ความเชื่อและความศรัทธา

เบญจมาศ ผิวขาว¹, รณพร ศรีภุมมา², ทนเดช นิลพัทธ์³, มนต์วี ระวังภัย⁴, ยุภาพร แสนแก้วกาศ⁵, ศศิธร อนุสัตธรรม⁶, วนิตา ไต้ละเอ⁷

คำนำ

ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสภาพสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบันที่ผู้คนต่างแข่งขันกันในทุกด้าน เพื่อพัฒนาปรับปรุงตนเองให้ทันต่อทันในด้านการดำรงชีวิต การทำงานทุกขณะ ทำให้ผู้คนมากมายเกิดความท้อแท้ ขาดที่พึ่ง ขาดกำลังใจเพราะไม่สามารถปรับตัวได้การศึกษาเล่าเรียน ให้สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปในใหม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง สิ้นหวังที่จะต่อสู้และใช้ชีวิตในแต่ละวันได้อย่างเป็นสุข เกิดภาวะต้องการที่พึ่ง ต้องการกำลังใจ จนกระทั่งในบางครั้งคิดหวังพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรืออำนาจเหนือธรรมชาติ เพื่อให้ตนเองมีจิตใจที่เข้มแข็งเมื่อเกิดภาวะวิกฤติและมีกำลังใจที่จะสามารถเผชิญปัญหาที่กำลังประสบอยู่ให้ผ่านพ้นไปได้อย่างราบรื่น ดังจะสังเกตเห็นได้ทั้งในครัวเรือน เช่น ศาลพระภูมิ รูปเคารพ และในชุมชน เช่น ศาลเจ้า หรือในสถานที่ราชการ ที่ทำงาน เช่น รูปเคารพ เทวรูป เป็นต้น ที่ผู้คนสร้างไว้เพื่อก่อเกิดผลในด้านจิตใจ และมีความหวังว่าหากบบาน ขอร้อง หรือแสดงความเคารพบ่อน้อมต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น ผี หรือวิญญาณ ต่าง ๆ แล้ว สิ่งดังกล่าวจะให้ความช่วยเหลือต่อผู้ให้ความเคารพในทุกสิ่งตามที่ปรารถนาและหากเป็นไปได้ดังที่ปรารถนาย่อมก่อให้เกิดกำลังใจและรู้สึกปลอดภัย จนกระทั่งมีการตอบแทนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามที่ได้บบานไว้ต่อไป

ปัจจุบันการทรงเจ้าหรือการเข้าทรงได้มีการพัฒนาไปมาก โดยคนทรงมิได้ประกอบพิธีทรงเข้าเฉพาะในตำหนักทรงหรือหอดีเฉพาะในชุมชนตนเองเท่านั้น แต่ยังสามารถพบปะสังสรรค์และได้มีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันด้วยการเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมทรงเจ้าในงานประจำปีของคนทรงอื่นชัดเจนขึ้น เช่น งานไหว้ครูประจำปีของบรรดาร่างทรง ที่มีอยู่ทั่วประเทศตามแต่ที่ได้รับการเชื่อเชิญอย่างเป็นทางการเป็นประจำและสม่ำเสมอ การกระทำดังกล่าวนอกจากจะเป็นการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ต่อกันให้เกิดขึ้นในกลุ่มของคนทรงแล้วยังเป็นการถ่ายทอดและต่อข้อความเชื่อของคนที่มีความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติให้มั่นคงยิ่งขึ้นรวมทั้งยังเป็นการประชาสัมพันธ์แหล่งทรงเจ้าให้บุคคลภายนอกได้รับรู้ด้วยเช่นกัน

คำสำคัญ: ร่างทรง, เข้าทรง, ความเชื่อและความศรัทธา

ความหมายของพิธีกรรมการเข้าทรง

พิธีกรรมการเข้าทรง เป็นพิธีกรรมที่มีมานาน โดยมีหลายท่านให้ความหมายไว้ดังนี้ วิกีพีเดีย สารานุกรมเสรี (2564) กล่าวว่า คนทรง หรือ ร่างทรง หมายถึง คนที่ให้เจ้าหรือผีมาเข้าสิงในตัว การเข้าสิงนั้นเรียกว่า "การเข้าทรง" Lan Anh -VOV5 (2557) กล่าวว่า การทรงเจ้าเป็นพิธีการสื่อสารกับเทพเจ้าต่าง ๆ ผ่านร่างทรง ลักษณะของการเข้าทรงก็คือ การกลายร่างเดิมมาเป็นร่างใหม่ที่มีวิญญาณของเทพเจ้าหรือเทวดาชั้นสูงมาประทับร่างเพื่อประทานพรให้มนุษย์ นิชาพร จำเริญ และ อรพรรณ พิศลยบุตร (2565) กล่าวว่า พิธีกรรมเข้าทรง หรือ ร่างทรง ในความหมายของคนทั่วไปคือ บุคคลที่สามารถจะรับจิต วิญญาณของผู้อื่นที่จากไปแล้ว หรือ จากจิตวิญญาณของผู้อื่นที่เป็นเทพ เทวดา มาสิงสถิตอยู่ในร่างกายของตัวเองได้

¹ เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

²⁻⁷ นักศึกษา คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

สรุปความหมายของพิธีกรรมการเข้าทรง คือ การเข้าทรงเพื่อเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์และวิญญาณของเทพเจ้าต่าง ๆ ให้เข้ามาประทับร่างของมนุษย์เป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโลกของมนุษย์เข้ากับโลกของอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งมีร่างกายของร่างทรงในฐานะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทำหน้าที่ติดต่อสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การเชื่อมโลกสองโลกเข้าด้วยกัน

ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการเข้าทรงของคนไทย

พระครูโสภิตศิริธรรม (สิริโร ทาอ่อน), บุญส่ง สิ้นธนอก และ สมเดช นามเกต (2564) กล่าวว่า ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการเข้าทรงของคนไทยทุกภูมิภาคมีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ความเชื่อและพิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มีการถ่ายทอดซึ่งความเชื่ออันเป็นเรื่องนามธรรมที่เชื่อมโยงระหว่างบุคคลกับกลุ่มชนและระหว่างกลุ่มชนกับสภาพแวดล้อมแม้ว่าบุคคลแต่ละบุคคลจะมีความเชื่อเป็นของตนเองแต่ระบบความเชื่อของบุคคลก็เป็นพื้นฐานในการรองรับการอยู่ร่วมกันของกลุ่มเพราะบุคคลที่อยู่ในกลุ่มชนเดียวกันจะผ่านสถาบันแห่งการเรียนรู้ทางสังคมมาคล้ายคลึงกันและสื่อที่จะให้การเรียนรู้ทางสังคมก็จะนำจริยธรรมของศาสนาในสังคมนั้น ๆ มาให้การกลมเกลียวสมาชิกของกลุ่มชนเพื่อให้ความเชื่อที่คล้ายคลึงกันในทางวัฒนธรรมสำหรับในส่วนของพิธีกรรมนั้นเป็นสัญลักษณ์ที่ต่อยอดคุณค่าทางวัฒนธรรมที่แสดงออกโดยการกระทำและถ้อยคำซึ่งในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชนพิธีกรรมเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ความคิดเห็นความรู้สึกของสมาชิกในชุมชนนั้นด้วยการประกอบพิธีกรรมช่วยให้เข้าใจความสัมพันธ์ทางสังคมในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและมนุษย์กับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติความเชื่อภายในชุมชนประกอบไปด้วยความเชื่อแบบผีพราหมณ์พุทธซึ่งความเชื่อแบบนี้นับเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่เป็นรากฐานความเชื่อของคนชนบทและมีผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมากและยังคงยึดถือศรัทธามาจนถึงปัจจุบันเสมือนเป็นการให้คุณค่ากับธรรมชาติให้ความเคารพต่อบรรพบุรุษและความเชื่อความเกรงกลัวต่ออำนาจเหนือธรรมชาติโดยได้แสดงออกมาในรูปของพฤติกรรมที่ทำให้เห็นว่าคนในสังคมนั้นมีความเชื่อในเรื่องใดบ้างเช่นการแสดงออกมาในรูปของกฎข้อห้ามข้อนิยมต่าง ๆ คำสอนตลอดจนประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ จนกลายเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตและพัฒนาการของคนในสังคมนั้น ๆ ความเชื่อของในสังคมไทยแต่เดิมนั้นไม่ได้มีความแตกต่างจากชนชาติอื่น ๆ กล่าวคือ มีความเชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นว่ามีอำนาจเหนือคนและสามารถบันดาลให้ทั้งคุณและโทษโดยความเชื่อในที่นี้ปรากฏมาในรูปเฉพาะของความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีอาทิ การนับถือผีเป็นเทวดารักษ์ เช่น รุกขเทวดา เจ้าทุ่ง เจ้าป่าเจ้าเขา การนับถือผีปู่ตายายหรือผีบรรพบุรุษ การนับถือผีวีรบุรุษ เช่น ผีฟ้า การนับถือผีร้าย เช่น ผีห่า ผีกะ ผีปอบ เป็นต้น ถึงแม้ว่าในทางพุทธศาสนาจะถือว่าการเข้าทรงหรือการทรงเจ้าเป็นเดรัจฉานวิชาแต่กระนั้นความเชื่อเรื่องการเข้าทรงยังคงมีอยู่ในสภาพของสังคมในปัจจุบันที่เป็นสังคมแห่งการแข่งขันเป็นสังคมแห่งการแย่งชิงแบบมือใครยาวสาวได้สาวเอาความเจริญในด้านวัตถุความสะดวกสบายในการดำรงชีวิตเป็นสังคมแห่งเทคโนโลยีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ทำให้ส่งผลให้เกิดความแตกต่างของการดำรงชีวิตระหว่างสังคมชนบทและสังคมเมืองผู้คนในสังคมเริ่มเคยชินกับการอยู่คนเดียวหรือเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้นเวลามีปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตก็จะแก้ปัญหาด้วยตนเองหรือการที่หันไปพึ่งสิ่งที่ตนเองคิดว่าเป็นที่ปรึกษาที่รอบรู้และสามารถแก้ไขปัญหามาของตนเองได้อย่างเช่นการไปหา “ร่างทรง” เพื่อขอให้ประกอบพิธีกรรมการ “เข้าทรง” เพื่อต้องการปรึกษาหารือเกี่ยวกับเรื่องหน้าที่การงานเรื่องเงินเรื่องเกี่ยวกับชีวิตครอบครัวหรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของตนเองที่กำลังประสบปัญหาอยู่ในปัจจุบันอย่างเช่นบางคนเป็นโรคชนิดหนึ่งที่แพทย์ไม่อาจวินิจฉัยได้ว่าเป็นโรคอะไรหรือยังไม่มีวิธีการรักษาการเกิดภัยพิบัติที่ร้ายแรงที่ไม่สามารถหาคำตอบได้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้คนหันหน้าไปพึ่งการเข้าทรงมากขึ้นจะเห็นได้จากตำหนักของร่างทรงที่มีจำนวนมากไม่ว่าตำหนักทรงเจ้าเสด็จพ่อ ร.5 ตำหนักทรงเจ้าพระแม่อุมาตำหนัก

ทรงกุมารทองเป็นต้นกระจายไปในตามที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะอยู่ในเขตชนบทหรือในเมืองใหญ่แสดงให้เห็นถึงสถานะการอ่อนแอทางจิตความต้องการหาที่พักพิงผู้ที่ให้คำปรึกษาในด้านต่าง ๆ เพราะมีความเชื่อว่าเทพที่เข้ามาเข้าทรงโดยผ่านร่างทรงเป็นเทพที่อยู่บนสวรรค์ต้องการมาช่วยเหลือมนุษย์ยามที่เดือดร้อนเป็นผู้ที่มีอิทธิฤทธิ์สามารถดลบันดาลให้สิ่งที่ตนขอหรือร้องขอได้และเป็นผู้ที่ให้คำตอบทุกปัญหาโดยผ่านกระบวนการ “เข้าทรง”

ทำไมต้องเข้าทรง

ยโสธารา ศิริภาพระภากร (2557) กล่าวว่า เพื่อขอคำปรึกษาเกี่ยวกับเรื่องหน้าที่การทำงานเรื่องเงินเรื่องเกี่ยวกับชีวิตครอบครัวหรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของตนเองที่กำลังประสบปัญหาอยู่ในปัจจุบัน เช่น ปรึกษาเกี่ยวกับรักษาโรคภัยไข้เจ็บชาวบ้านปรึกษาเกี่ยวกับการพยากรณ์ดวงชะตาการสะเดาะเคราะห์การตั้งชื่อและหาฤกษ์ยามการให้ศีลให้พรเสริมบารมีเชื่อว่าร่างทรงคือตัวแทนของผู้เทพผู้มีอำนาจมีอิทธิฤทธิ์เชื่อว่าเจ้าทรงสามารถยกฐานะทางสังคมและฐานะทางเศรษฐกิจให้ดีขึ้นและเชื่อว่าเจ้าทรงสามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ให้หายได้

การเข้าทรงในแต่ละพื้นที่

พระครูโสภิตสิริธรรม (สิริโร/ทาอ่อน), บุญส่ง สิ้นธุ์นอก และ สมเดช นามเกตู (2564) กล่าวว่า การเข้าทรงเป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณ มีรากเหง้าก่อเกิดขึ้นมาพร้อมกับพัฒนาการทางจิตวิญญาณของมนุษย์สำหรับสังคมไทยการทรงเจ้าเริ่มปรากฏเป็นหลักฐานที่ชัดเจน แต่การทรงเจ้าถูกปลูกฝังไปพร้อมกับความเชื่อของไทยโบราณ ซึ่งในสังคมไทยโบราณนั้นมีการนับถือผีมาก่อน ไม่ว่าจะเป็นพลังเหนือธรรมชาติ พลังจากบรรพบุรุษ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ ความเชื่อแบบนี้อยู่ในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน และการทรงเจ้านั้นก็ยังถูกปลูกฝังไปพร้อมกับหลักธรรมคำสอนของศาสนาต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศาสนาฮินดู ที่นับถือเทพเจ้ามากมายจนหล่อหลอมเกิดเป็นวัฒนธรรมร่างทรงขึ้นมา การทรงเจ้าและร่างทรงนั้นมีมานานแล้ว ย้อนกลับไปในสมัยรัชกาลที่ ๔ บันทึกไว้ว่ามีการลงโทษคนทรงเจ้า เพราะว่าคนเหล่านี้ก่อให้เกิดความวุ่นวาย รวมถึงปล่อยข่าวลือก่อนเกิดเหตุไฟไหม้อยู่เสมอ เพื่อเป็นการข่มขู่ให้ราษฎรหวาดกลัวไม่กล้าเอาเยี่ยงอย่าง อีกทั้งคนกลุ่มนี้ยังอยู่ในกลุ่มผู้ต้องสงสัยคดีลอบวางเพลิง ดังคำกล่าวที่ว่า “เมื่อกลัวจะมีสมคำดั่งว่า ก็คิดอ่านการทุจริตทั้งไฟประกอบเหตุ”

1. การแต่งกายและเครื่องเซ่นประกอบพิธีกรรมการทรงเจ้าในภาคเหนือ

ก่อนวันงานจะมีการจัดเตรียม “ผาม” หรือ “ปะรำ” ขนาดผามแล้วแต่จำนวนคนในตระกูลและผู้เข้าร่วมพิธีหลังคามุงด้วยทางมะพร้าว หล้าคา หรือใบตองตึง ตกแต่งประดับผามให้สวยงามด้วยทางมะพร้าว ต้นกล้วย ขี้ผึ้ง หม่อน้ำ น้ำตัน ฯลฯ มีผ้าขาวยาวโยงอยู่ตรงกลางผามสำหรับให้ร่างทรงโหนเชิญผีมาเข้าทรง ด้านหน้าผามจะยกพื้นสำหรับวางเครื่องเซ่น เครื่องเซ่นก็จะมีหัวหมูต้ม ไก่ต้มทั้งตัว เหล้า ข้าวตอก ดอกไม้ ธูปเทียน ขนมผลไม้ เช่น กล้วย อ้อย มะพร้าว ฯลฯ ถัดจากอาหารคาวหวานจะมีที่สำหรับจัดวางเครื่องแต่งกายของร่างทรงจำพวก ผ้าโสร่ง ผ้าโพกหัวสีต่างๆ สำหรับผู้ที่จะพื่อนุ่งทับลงไปเวลาผีเข้าแล้ว

ภาพที่ 1 “ผีมดผีเม็ง” พิธีมอญล้านนา
(ไทยรัฐออนไลน์, 2561)

2. การแต่งกายและเครื่องเซ่นประกอบพิธีกรรมการทรงเจ้าในภาคอีสาน

ฟ้อนผีฟ้า เพื่อเป็นการเซ่นสรวงที่พระองค์เจ้าคือ ได้บันดาลให้พวกเขามีความร่มเย็น เป็นสุขในรอบปีที่ผ่านมาอีกด้วย นางเทียมทุกคนจะนั่งสงบในท่าสมาธิ และ ประนมมือ ในระหว่างทำพิธีจะมีหม้อแคนขับกล่อมนางเทียม เมื่อผีฟ้าเข้าสิงจะมีอาการตัวสั่น กระตืบเท้า แล้วสั่งให้หาเครื่องแต่งตัวตามที่ชอบมาสวมใส่ ซึ่งแต่ละคนจะทราบแล้วว่าแต่ละองค์นั้น ชอบแต่งตัว ชนิดใด เช่นผีฟ้าผาแดง ชอบผ้าสีแดง สไบแดงและดอกไม้แดง เป็นต้น บางคนก็โพกผ้าขามผ้าไหม เคี้ยวหมากพลู กินเหล้า บางคนก็สูบบุหรี่ ผสมพริกชี้หนู โดยปราศจากอาการไอหรือจาม เมื่อแต่งตัวเสร็จก็ลุกขึ้นรำ บางองค์ ก็ลุกขึ้นรำรำเป็นจังหวะเข้ากับเสียงแคน สุดแต่ทำนองแคนจะพาไป ซึ่งโดยมากเป็นพญาลอบทจรรย์ภาษาพื้นเมืองเรียกว่า "ล่องโขง" บ้าง "แมลงภู่มดดอกไม้" บ้าง ชาวบ้านตามแถบนั้นถ้าใคร เจ็บป่วยต้องการอยากรู้ข่าวถึงญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกลว่าเป็นอย่างไร โดยมากมักจะบอกได้เป็นที่ถูกต้อง แผ่นหินที่แกะสลักเป็นรูปพระเจ้าองค์เจ้าคือ แห่งภูพระได้เหลืออร่ามด้วยแผ่นเปลวที่ผู้คนนำมาปิด ยามลมอ่อนนโยมมาเกิดประกายระยิบระยับ อีกทั้งเบื้องหน้าตาด้วยพุ่มบายศรีขนาดเล็กที่ชาวบ้านทำมากับมืออย่างง่าย ๆ ด้วยวัสดุที่หาได้ ไม่ว่าจะเป็ใบตองที่นำมาจับพับเป็นรูปเสียงอยู่ด้วย ดอกกลั่นทมที่เก็บมาจากต้น ซึ่งขึ้นอยู่รอบภูพระ บ้างก็เป็นกระป๋องเก่าปักด้วยต้นไม้เงินต้นไม้เงินต้นไม้ทองที่ทำจากกระดาษสา พร้อมผ้าไตรที่นำมากราบกราน เนื่องจากพระเจ้าคือเป็นพระต้องมีการบวงสรวงด้วยผ้าไตร ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา ได้กล่าวไว้ว่า ถ้าต้องการเลิกพิธีผีฟ้ามีธรรมเนียมอยู่ว่า นางเทียมคนนั้นต้องเข้าไปกราบเครื่องสังเวทอาการสิ่งก็จะหายไปและกลับคืนเป็นปกติ

ภาพที่ 2 ขะจ้ำผีฟ้า
(ไทยรัฐออนไลน์, 2563)

3. การแต่งกายและเครื่องเซ่นประกอบพิธีกรรมการทรงเจ้าในภาคใต้

"ร่างทรง" หรือ "ม้าทรง" ถือเป็นกลุ่มบุคคลที่สำคัญและโดดเด่นที่สุดกลุ่มหนึ่งในเทศกาลถือศีลกินผักของ จ.ภูเก็ต ขบวนแห่งของแต่ละศาลเจ้าที่ประกอบไปด้วยม้าทรงในชุดจินหลากสีสัน ตามร่างกายมีของแหลมคมทิ่มแทงใส่ พร้อมเกี้ยวที่ห้ามรูปปั้นองค์เทพต่าง ๆ ผ่านท้องถนนที่คลาคล่ำด้วยผู้มีจิตศรัทธา ท่ามกลางเสียงดังและควันประทัดทั่วบริเวณ การอัญเชิญองค์เทพจีนเข้าประทับทรง จะต้องบวงสรวงในอ้อมโดยมีม้าทรงและพี่เลี้ยง 2-3 คน เป็นผู้ช่วย กล่าวบทอัญเชิญพระจีน ตีล่อโก๊ะ ตีกลอง จุดธูป เผาไม้หอม เช่น ไม้หวัดด้วยผลไม้บูชาหน้ารูปพระจีน เมื่อพระจีนเข้าทรง ม้าทรงตัวสั่นสะท้าน สายหน้าไปมา มือเกร็งสั่นเต็มตลอดเวลา ร่างของม้าทรงจะวิ่งไปที่หน้าแท่นบูชา หยิบธงและอาวุธประจำตัวของพระจีนองค์ที่เข้าทรงได้ถูกต้อง พี่เลี้ยงจะช่วยถอดเสื้อม้าทรงออก แล้วเอาเสื้อยันต์ประจำตัวของพระจีนนั้นมาผูกใส่ให้ การแสดงอิทธิฤทธิ์ของพระจีนเมื่อพระจีนเข้าทรงแล้ว บางครั้งจะคว้าวาฐ คู่มือ มีทั้งดาบจีน ง้าว ขวาน มีด เหล็กแหลม ลูกตุ้มเหล็ก เป็นต้น ออกมาร่ายรำ ฟาดฟัน ทิ่มแทงร่างกายตนเอง เช่น แก้ม ลิ้น แขน หน้าอก หลัง สีข้าง ตัดลิ้นออกมาเขียนยันต์ เขียนฐีให้ผู้เคารพเลื่อมใสเก็บไว้เป็นสิริมงคล การกระทำของพระจีนม้าทรงจะไม่รู้สึกตัวไม่มีความเจ็บปวด ซึ่งหลังจากพระจีนออกจากการเข้าทรงแล้ว ร่างม้าทรงจะมีร่องรอยบาดแผลอยู่เพียงเล็กน้อย ซึ่งจะหายไปเองโดยใช่ยันต์ปิดไว้ ร่องรอยที่แก้มก็เพียงเอาเก้าอี้รูปอุดรูไว้ก็จะหายสนิท

ภาพที่ 3 ภาพขบวนแห่ในเทศกาลกินเจภูเก็ต ปี 2558
(ทิมมี ทิมมี, ม.ป.ป.)

4. พิธีกรรมการทรงเจ้าในจังหวัดกำแพงเพชร

การเข้าทรงมีอยู่ทุกภาค ทุกพื้นที่ของประเทศไทย แต่การทรงจะมีความโดดเด่นหรือเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เช่นเดียวกับในจังหวัดกำแพงเพชร พิธีกรรมการทรงเจ้า หรือการเข้าทรงนั้น ไทยรัฐออนไลน์ (2564) กล่าวว่า ร่างทรงจะมี 2 แบบ กลุ่มแรก จะเป็นกลุ่มที่ไม่สืบทอดทางสายเลือด คือ อยากรจะอัญเชิญองค์ไหนมาลงก็ได้ (ส่วนมากเป็นสมัยใหม่) ส่วนอีกกลุ่ม คือ การสืบทอดทางสายเลือด (เหมือนกับในภาพยนตร์เรื่องร่างทรง) กลุ่มที่มีการสืบทอดทางสายเลือด ร่างทรงไม่ได้เข้าแบบสะเปะสะปะเหมือนสมัยนี้ แต่เขาจะเลือกคนที่จะเข้า เช่น เฉพาะคนในตระกูลนี้เท่านั้น นอกจากนั้นแล้ว ศรินยา ระวังภัย (แห่ม่ม) (การสัมภาษณ์, 5 ธันวาคม 2565) กล่าวว่า ไม่พบหลักฐานปรากฏว่าเกิดขึ้นเมื่อใดแต่ได้รับการถ่ายทอดจากพ่อแม่และบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งผู้ที่ให้ข้อมูลคือ นางสาวศรินยา ระวังภัย (แห่ม่ม) อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 72 หมู่ 3 บ้านสามเรือน ตำบลวังไทร อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร ได้ให้ข้อมูลว่า พิธีกรรมเข้าทรงเป็นพิธีกรรมที่มีการรับสืบทอดมาจากคนรู้จัก หรือคนในครอบครัว โดยเป็นพิธีกรรมที่ใช้บุคคลที่เป็นร่างทรงเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม ใช้เพื่อต้องการปรึกษาหารือเกี่ยวกับเรื่องหน้าที่การงานเรื่องเงินเรื่องเกี่ยวกับชีวิตครอบครัวหรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของตนเองที่กำลังประสบปัญหาอยู่ในปัจจุบัน เช่น คือการที่มีบุคคลในครอบครัวมีอาการป่วยเรื้อรังรักษาทางการแพทย์ไม่หายจึงหาที่พึ่งทางจิตใจโดยการทำพิธีกรรมเข้าทรงเพื่อหาหนทางรักษาให้หายป่วย ในปัจจุบันพิธีกรรมเข้าทรงมีการปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายในหลายภูมิภาค และเป็นที่รู้จักในหลายช่วงวัย แต่สำหรับบุคคลที่ไม่เชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมเข้าทรงก็จะมองว่าเป็นเรื่องงมงาย แต่ในทางวิทยาศาสตร์ยังไม่สามารถที่จะหาข้อพิสูจน์ได้ว่าการประกอบพิธีกรรมเข้าทรงทำให้หายจากอาการป่วยได้จริง

ความแตกต่างของพิธีกรรมการทรงเจ้าของแต่ละภูมิภาค

1. พิธีกรรมการทรงเจ้าในภาคอีสาน การเข้าทรง หมายถึง การที่สิ่งนอกเหนือธรรมชาติซึ่งได้แก่ ผีसाงเทวดาหรือที่เรียกกันทั่วไปว่าเจ้าหรือเทพ ทั้งที่เป็นชายหรือหญิง เด็กและผู้ใหญ่มาสั่งสู่หรือเข้าร่างของผู้ที่เรียกว่าร่างทรงเพื่อติดต่อกับมนุษย์รวมตลอดไปถึงการให้ความช่วยเหลือด้วยพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นต้นว่า รักษาความเจ็บป่วย ทำนายทายทักดวงชะตาราศีและแม้แต่การให้โชคลาภ โดยขณะที่ทำการเข้าทรงจะแสดงอาการให้เห็น เช่น การเปลี่ยนแปลงของเสียง และกิริยาอาการซึ่งจะแตกต่างไปจากเมื่อยังไม่มีการเข้า เป็นกระบวนการที่มนุษย์ที่เป็นสื่อ หรือ ตัวกลาง ถูกใช้เป็นเครื่องมือจากสิ่งทีเรียกว่าวิญญาณต่าง ๆ เพื่อนำเสนอ

ข่าวสาร หรือ ทำให้มองเห็นผีหรือการถ่ายทอดพลัง หรือแสดงตัวเพื่อทดสอบหรือชี้แจง ดังนั้น การเข้าทรง ประกอบด้วยการกระทำร่วมกันระหว่างบุคคลในโลกนี้ (ร่างทรงหมอทรง) กับวิญญาณ (ผู้ติดต่อ) ซึ่งมีพลังเกิดขึ้นร่วมด้วย ความแตกต่างระหว่างการติดต่อผ่านร่างทรง กับวิญญาณกระทำเอง อยู่ที่การพูดที่แตกต่างกัน การเข้าทรงนั้น ร่างทรงทำให้ร่างกายให้ว่างเปล่าเป็นเวลาสั้น ๆ เพื่อให้วิญญาณเข้าใช้ร่าง ใช้กลองเสียงในการติดต่อสื่อสาร ผ่านทางร่างทรงสู่จิตใจและพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปไม่สามารถควบคุมตัวเองได้สูญเสียความสามารถในการรับรู้และความจำบางครั้งการที่บุคคลหนึ่งถูกวิญญาณเข้าสิงเป็นร่างทรงทำให้บุคคลนั้นสามารถกำหนดหรือสร้างเอกลักษณ์ของตนเองขึ้นมาโดยการบอกเล่าถึงอาการที่ถูกวิญญาณเข้าที่ไม่เป็นเพียงการเสนอภาพของสิ่งที่เกิดขึ้นกับตัวบุคคลนั้นแต่ยังเป็นการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างเหตุการณ์เข้ากับประสบการณ์ที่ได้รับซึ่งจะกลายเป็นพื้นฐานของการกระทำต่อไปดังนั้นการเข้าทรงจึงเป็นหนทางหนึ่งของการนำเสนอเอกลักษณ์บางลักษณะของบุคคล

นางทรง (คนทรง) คือ ร่างทรงที่สามารถติดต่อกับเจ้าปู่ หรือเจ้าผู้ที่จะมาเป็นนางทรง จะเป็นผู้หญิงที่มีญาติพี่น้องที่เคยเป็นร่างทรงหรือนางทรงมาก่อนจึงจะเป็นร่างทรงได้และร่าง ทรงนี้เจ้าปู่หรือของรักษาจะเป็นผู้เลือกเอง ถ้าร่างทรงอ่อนแอเจ็บไข้ป่วยอยู่เสมอเมื่อเป็นร่างทรงก็จะแข็งแรงหายป่วยผู้ที่เป็ร่างทรงมักจะถูกทาบทามก่อนมิได้บังคับขืนใจ จะต้องสมัครใจเองนางทรงหรือ ร่างทรงนี้จะสามารถสื่อสารติดต่อกับของรักษาได้และจะเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านชาวบ้านจะให้เกียรตินางทรงมากเพราะว่าถือประหนึ่งเป็นตัวแทนในการติดต่อกับของรักษาที่ชาวบ้านนับถือ

2. พิธีกรรมทรงเจ้าในภาคเหนือ การทรงเจ้าเข้าผีในภาคเหนือออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ การทรงเจ้าเข้าผีแบบประเพณีดั้งเดิม (traditional spirit mediumship) และลัทธิพิธีทรงเจ้าเข้าผีสมัยใหม่ (modern spirit mediumship) ลัทธิพิธีแบบแรกเป็นการสืบทอดการเข้าทรงเจ้าเข้าผีที่มีมาแต่เดิมในชุมชนชนบท ส่วนแบบที่สองเป็นลัทธิพิธีทรงเจ้าเข้าผีในเมือง แม้ทั้งสองแบบจะไม่ค่อยแตกต่างกันมากนักในเรื่องของความเชื่อและพิธีกรรม แต่ลัทธิพิธีทรงเจ้าเข้าผีแบบสมัยใหม่มีองค์เจ้าที่มาจากอินเดีย จีน และวีรบุรุษวีรสตรี ในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและประวัติศาสตร์ชาติไทย รวมทั้งเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตกับการสนับสนุนอุดมการณ์ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ในชุมชนในเขตภาคเหนือว่ายังพบเห็น “คนทรง” หรือ “ม้าขี่” ที่ยังคงทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารกันระหว่างคนและผีอย่างเหนียวแน่น ด้วยตามพื้นฐานความเชื่อของชาวล้านนา เชื่อว่าพวกเขาเป็นลูกหลานของผีแถนและมีตำแหน่งแห่งที่สำหรับคนและผีในการอยู่ร่วมกันโดยคล้ายกับว่า ในหมู่บ้านหนึ่งภายในชุมชนได้มีทั้งโลกของชาวบ้านที่เป็นมนุษย์และโลกของผีที่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชนซ้อนกันอยู่ การจัดตำแหน่งความสำคัญของผีจึงเป็นไปตามระบบหน้าที่ผีที่มีความสำคัญกับชาวล้านนาที่มีส่วนในการควบคุมความประพฤติของคนในชุมชนและช่วยในการจัดระเบียบความสัมพันธ์ทั้งในระดับครอบครัวจนถึงระดับชุมชน ได้แก่ ผีปู่ย่าทำหน้าที่รักษาความสัมพันธ์และความสงบสุขของสังคมเครือญาติผีเสื้อบ้าน หรือ ผีเจ้าบ้านทำหน้าที่ บันดาลความอุดมสมบูรณ์และคุ้มครองความสงบสุขของคนในชุมชนตลอดจนเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่าง ตระกูลและเครือญาติให้ยอมรับกฎเกณฑ์ร่วมกันของชุมชน ผีเจ้าวัดทำหน้าที่ดูแลศาสนสถานและคุ้มครองพระเณรในวัดให้อยู่ในพระวินัย ผีขุนน้ำ ทำหน้าที่ดูแลแหล่งน้ำและบันดาลน้ำให้แก่เรือกสวนไร่นาของคนในชุมชน ผีเจ้านายหรือผีวีรบุรุษทำหน้าที่สำคัญที่คุ้มครองดูแลความสงบและปกป้องรักษาทุกสิ่งทุกอย่าง ตั้งแต่คน สัตว์ไร่นา ป่า และลำน้ำ มีกำลังอำนาจแผ่ไปไกลมากกว่าผีปู่ย่าหรือผีเจ้าบ้าน ดังนั้นการได้พบกับผีดังกล่าวจึงคงต้องอาศัยสื่อกลางที่ชาวล้านนาเรียกว่า “ม้าขี่” มาทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการติดต่อสื่อสารระหว่างคนและผีต่าง ๆ ซึ่ง “การเข้าทรง” หรือ “การลงผี” นี้เองได้กลายเป็นพิธีกรรมสำคัญที่พบเห็นได้ในทุกหมู่บ้านในเขตภาคเหนือที่จะทำให้คนในชุมชนสามารถได้พบปะติดต่อสื่อสารและขอความช่วยเหลือจากผีที่ชาวมุขชนให้ความสำคัญ รวมทั้งการเลี้ยงหรือเซ่นไหว้เป็นประจำทุกปีเพื่อให้ผีดังกล่าวมีความพึงพอใจและ

ทำหน้าที่คุ้มครองคนในชุมชนได้จึงจะได้ยกตัวอย่างการเข้าทรงของผีเจ้านายทางภาคเหนือผีเจ้านาย เป็นผีที่มีบทบาทต่อวิถีชีวิตมากขึ้น แม้ว่าจะอยู่ในสังคมสมัยใหม่ผีเจ้านาย คือผีที่มาจากศักราชของม้าขี่ เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวผ่านร่างม้าขี่สู่ลูกเลี้ยงและลูกหลานผีเจ้านาย อาจจะได้แก่ดวงวิญญาณของเจ้าเมือง นครบึงเมือง ผีเสื้อบ้าน ผีปู่ย่า หรือผีอารักษ์ต่าง ๆ ซึ่งถือว่าเป็นผีระดับชั้นเทพ ทั้งที่มีตัวตนจริงในประวัติศาสตร์หรือนิทานปรัมปราในปัจจุบัน ความเชื่ออัตลักษณ์ตัวตนของผีเจ้านายมีความหลากหลายมากขึ้น มนุษย์ปุถุชนหากทำคุณความดีไว้มาก เมื่อตายไปอาจจะกลายเป็นผีเจ้านายได้พระสงฆ์ที่บรรลุนิพพานสมบัติผีร้ายต่าง ๆ เช่น ผีกะ ยักษ์ ผีพราย รวมถึงสัตว์ที่มีอำนาจบางประเภท ก็อาจจะเป็นผีเจ้านายได้เช่นกัน เช่น เจ้าพญาจ้างเผือก เจ้าพญาเสือสมิง เจ้าหงพราย เจ้ากษัตริย์เจ้าผู้หนามจิว ขุนอินคา เป็นต้น ผีเจ้านายทำหน้าที่ช่วยเหลือมนุษย์ผู้ตกทุกข์ได้ยาก ปัดเป่าเคราะห์รักษาอาการเจ็บป่วย ช่วยเหลือด้านความเจริญรุ่งเรือง อำนวยความสุขสมบูรณ์ฯ ความร่มเย็นให้กับม้าขี่ ชุมชน และลูกเลี้ยง ปัจจุบันความเชื่อเรื่องผีเจ้านาย มีความหลากหลายและมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้นให้ความสงบสุขและบันดาลความอุดมสมบูรณ์ให้กับชุมชน

3. พิธีกรรมการทรงเจ้าในภาคใต้ ลักษณะความเชื่อว่าการเข้าทรงของพระจีนเป็นการแสดงอิทธิฤทธิ์ของพระจีนและสามารถปัด เป่าสิ่งชั่วร้าย บันดาลความสุขให้แก่ผู้เคารพเลื่อมใสพระจีน และเชื่อกันว่าผู้ที่เป่าทรง (คนทรง) ของพระจีนได้ จะต้องเป็นบุคคลที่มีลักษณะดังนี้

1. เป็นคนชะตาขาดกำลังจะดับ แต่ยังไม่ถึงเกณฑ์ที่จะต้องตาย พระจีนหรือเจ้าจะเข้าประทับทรงเป็นการช่วยเหลือต่ออายุให้ม้าทรง

2. โดยความสมัครใจของม้าทรงที่จะเสียสละอุทิศตนรับใช้พระจีน และพระจีนยอมรับว่า เป็นบุคคลที่เหมาะสมให้เป็นม้าทรงได้

4. พิธีกรรมการทรงเจ้าแบบพระจีน

ความสำคัญ การเข้าทรงของพระจีน จะมาช่วยขจัดปัดเป่าทุกข์ร้อน รักษาโรคร้ายไข้เจ็บ บันดาลความเจริญรุ่งเรืองในการประกอบอาชีพ และอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่เคารพเลื่อมใสพิธีกรรม

1. การอัญเชิญพระจีนเข้าประทับทรง จะต้องบวงสรวงในอำมโดยมีม้าทรงและพี่เลี้ยง 2-3 คน เป็นผู้ช่วย กล่าวบทอัญเชิญพระจีน ตีล่อโก๊ะ ตีกลอง จุตุรูป เผาไม้หอม เช่น ไม้ด้วยผลไม้บูชาหน้ารูปพระจีน เมื่อพระจีนเข้าทรง ม้าทรงตัวสั่นสะท้าน สายหน้าไปมา มือเกร็งสั่นเต็มตลอดเวลา ร่างของม้าทรงจะวิ่งไปที่หน้าแท่นบูชา หยิบธงและอาวุธประจำตัวของพระจีนองค์ที่เข้าทรงได้ถูกต้อง พี่เลี้ยงจะช่วยถอดเสื้อม้าทรงออกแล้วเอาเสื้อยันต์ประจำตัวของพระจีนนั้นมาผูกใส่ให้

2. การแสดงอิทธิฤทธิ์ของพระจีน เมื่อพระจีนเข้าทรงแล้ว บางครั้งจะคว่ำอาวุธ คู่มือ มีทั้งดาบจีน ง้าว ขวาน มีด เหล็กแหลม ลูกตุ้มเหล็ก เป็นต้น ออกมาร่ายรำ ฟาดฟัน ทิ่มแทงร่างกายตนเอง เช่น แก้ม ลิ้น แขน หน้าอก หลัง สีข้าง ตัดลิ้นออกมาเขียนยันต์เขียนอุให้ผู้เคารพเลื่อมใสเก็บไว้เป็นสิริมงคล การกระทำของพระจีนม้าทรงจะไม่รู้สึกตัวไม่มีความเจ็บปวด หลังจากพระจีนออกจากการเข้าทรงแล้ว ร่างม้าทรงจะมีร่องรอยบาดแผลอยู่เพียงเล็กน้อย ซึ่งจะหายไปเองโดยใช้ยันต์ปิดไว้ ร่องรอยที่แก้มก็เพียงเอาเอ้าชู้รูปอุดรูไว้ก็จะหายสนิท

3. การรับปรึกษาแก่ผู้เคารพเลื่อมใส โดยผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือจะเล่าเรื่องของตนซึ่งพระจีนก็จะให้คำปรึกษา แนะนำ ชี้แนะวิธีปฏิบัติตามแก่กรณี

4. ระหว่างทำพิธี จะมีการประโคม "ตัวก่อ" กลองใหญ่ "กิมก่อ" กลองเล็ก และโกก้อ "กลอง แห่งขบวน" และจุดประทัดอีกทีก็เร้าใจอยู่ตลอดเวลา

5. การออกจากร่างม้าทรง เมื่อเสร็จภารกิจ หรือตามเวลาอันสมควร พระจีนก็จะออกจากร่างม้าทรง โดยมีพี่เลี้ยงคอยช่วยเหลือ

ผู้ที่เป็นม้าทรงจะต้องปฏิบัติดังนี้

1. ต้องรักษาความสะอาดของร่างกาย รวมทั้งวิถีชีวิตของความเป็นอยู่โดยไม่รับประทานเนื้อสัตว์ต้องรับประทานผักอย่างเดียว
2. ต้องไปปฏิบัติกิจกรรมทำงานให้กับศาลเจ้าเป็นประจำ

บทสรุป

พระครูโสภิตสิริธรรม (สิริธโร/ทาอ่อน),บุญส่ง สิ้นธุ์นอก และ สมเดช นามเกตุ (2564) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อทางพระพุทธศาสนาพิธีกรรมของร่างทรง พบว่า ความเชื่อส่วนใหญ่ของร่างทรงที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา คือ ความเชื่อเรื่องการปฏิบัติธรรม ความเชื่อในเรื่องการสวดมนต์ไหว้พระ ความเชื่อในการถือศีลกินเจ เลี้ยงพระ ถวายสังฆทาน และความเชื่อในการทอดกฐิน ผ้าป่า ช่วยบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ถ้าจะแบ่งความเชื่อของร่างทรงออกเป็นความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและความเชื่ออื่น ๆ พบว่า ร่างทรงที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนา พิธีกรรมที่กระทำสูงสุดคือ การปฏิบัติธรรมสวดมนต์พระคาถาต่าง ๆ อาทิเช่น ก่อนการเริ่มพิธีกรรมนั้นร่างทรง และผู้ที่เข้าร่วมประกอบพิธีนั้นจะมีการสวดมนต์ นมัสการพระรัตนตรัย บทชุมนุมเทวดา บทเจริญคุณ พระคาถายอดพระกัณไตรปิฎกพระคาถาชินบัญชร พาหุฆมหากามลคลจกवाल เป็นต้น ซึ่งบทสวดเหล่านี้บรรดาร่างทรงที่มีการประกอบพิธีกรรมได้นำมาประยุกต์ใช้ในการประกอบพิธีรองลงมาคือ ทำบุญให้ทานตามโอกาสต่าง ๆ ร่างทรงที่มีความเชื่อด้านอื่น ๆ คือ พิธีกรรมไหว้ครูประจำปี รองลงมาคือ การรักษาโรค การถอนคุณไสย การทำพิธีสะเดาะเคราะห์ต่อชะตา

บรรณานุกรม

- ณิชชาพร จำเนียร และ อรพรรณ พิศลยบุตร. (20 กันยายน 2565). *ร่างทรง : ผี เพศ และการเมืองบนพื้นที่ ความเชื่อ*. สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
<http://ica.swu.ac.th/news/detail/2/156>
- ทิมมี่ ทิมมี่. (ม.ป.ป.). *ศรัทธา ฤา ปาฏิหาริย์ ผ่านร่างทรงในเทศกาลกินเจ*. Postjung.
<https://board.postjung.com/921190>
- ไทยรัฐออนไลน์. (10 พฤศจิกายน 2564). ขุดรากความเชื่อ "ร่างทรง" สืบทายาทเฉพาะ "ผู้หญิง" กับจารึก 1,800 ปี. *ไทยรัฐ*. <https://www.thairath.co.th/scoop/theissue/2238704>
- ไทยรัฐออนไลน์. (11 กรกฎาคม 2563). “จูน” สวมบทชะงัดผีฟ้า วาดลวดลาย ฟ้อนบูชาพญาแถน ใน “ปอบผีเจ้า” ภาคสอง. *ไทยรัฐ*. <https://www.thairath.co.th/entertain/news/1885540>
- ไทยรัฐออนไลน์. (5 สิงหาคม 2561). “ผีมดผีเหม็ง” พิธีมอญล้านนา ศรัทธา! ผีปู่ ผีย่า ผีตา ผียาย. *ไทยรัฐ*.
<https://www.thairath.co.th/lifestyle/life/1347917>
- พระครูโสภิตสิริธรรม (สิริธโร/ทาอ่อน), บุญส่ง สิ้นธุ์นอก และ สมเดช นามเกต. (2564). *การศึกษา วิเคราะห์ความเชื่อเรื่องการเข้าทรงของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี*. *Journal of Modern Learning Development* Vol, 6(2), 169-181.
- ยโสธารา ศิริภาพระภากร. (2557). *ศึกษาความเชื่อในพิธีกรรมการเข้าทรงของชาวพุทธ : กรณีศึกษาชุมชน บ้านศาลาสამัคคี ตำบลบ้านขบ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์*. *วารสารวรมัญจกแหงนพุทธศาสตร์ปริทรรศน์*, 1(1), 207-219.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (27 กันยายน 2564). *คนทรง*. <https://th.wikipedia.org/wiki/คนทรง>
- Lan Anh-VOV5. (24 ธันวาคม 2557). *พิธีเข้าทรงหนึ่งในพิธีสำคัญในการบูชาเจ้าแม่*. ส่วนกระจายเสียงต่างประเทศ วีโอวี5-สถานีวิทยุกระจายเสียงเวียดนาม. <https://vovworld.vn/th-TH/วัฒนธรรม/พธเขาทรงหนงในพธสำคัญในการบูชาเจ้าแม่-297527.vov>

ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อและข้อห้ามของหมู่บ้านวังกะสัง ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร

ประพัสสร บัวเดือน¹, พิมพ์ แซ่ม้า², วรดา แซ่ม้า³, ธนพัชร์ ลอยมา⁴, ณัฐพล แซ่ม้า⁵
และ กรรณิภา เอี้ยงเตจ๊ะ⁶

บทนำ

ชาวบ้านที่อาศัยในหมู่บ้านวังกะสัง ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร มีเชื้อสายเป็นชาวไทยกะเหรี่ยง (ปกากะญอ) ปัจจุบันตั้งถิ่นฐานในเขตอุทยานแห่งชาติคลองวังเจ้า ซึ่งชุมชนบ้านวังกะสังเป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นในหลายด้าน เช่น อาหาร การแต่งกาย ภาษา ความเชื่อ ประเพณี วิถีวัฒนธรรม บ้านเรือน ที่ยังคงรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของวิถีชาวกะเหรี่ยงได้อย่างดี รวมถึงมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ที่เป็นถ้ำ น้ำตก และต้นมะเดื่อยักษ์ ชุมชนบ้านวังกะสัง เป็นชุมชนยังคงรักษาประเพณี ความเชื่อ การแต่งกาย ภาษา อาหาร วิถีวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงแบบดั้งเดิม ซึ่งมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น และในปัจจุบันก็ยังคงปฏิบัติกันอยู่ และสามารถนำอัตลักษณ์ที่เป็นวิถีวัฒนธรรมของชุมชนไปเผยแพร่ ในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้ ทำให้ประชาชนมีงานและรายได้จากการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อให้เข้าใจวิถีชีวิตประเพณี ความเชื่อ และข้อห้ามหรือค่านิยมต่าง ๆ ภายในชุมชนชาวไทยกะเหรี่ยง(วังกะสัง) ผู้เขียนจึงขอเสนอประเพณีการเกิด การแต่งงาน รวมไปถึงประเพณีและพิธีกรรมอื่น ๆ ที่น่าสนใจของชาวบ้านวังกะสัง

คำสำคัญ: ประเพณี, พิธีกรรม, ความเชื่อ, หมู่บ้านวังกะสัง, จังหวัดกำแพงเพชร

ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

หมู่บ้านวังกะสังตั้งอยู่ที่ ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นชาวปกากะญอ หรือคนทั่วไปเรียกว่า ชาวกะเหรี่ยง ชาวกะเหรี่ยงอาศัยตัวอยู่ในหุบเขามามากกว่า 200 ปี หมู่บ้านวังกะสัง เดิมชาวปกากะญอที่วังกะสังเรียกตัวเองว่า “ทีล่อซู โวชะโกร” หมายความว่า น้ำตก คลองวังกะสัง ช่วยหล่อเลี้ยงคนทั้งหมู่บ้านวังกะสัง นับได้ว่าวังกะสังเป็นหมู่บ้านที่ยังคงรักษาวิถีเดิมๆ ไม่เปลี่ยนแปลงมากกว่าร้อยปี

ด้านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และข้อห้ามต่างๆ ของหมู่บ้านวังกะสังชน นั้นมีความเชื่อไปกับการนับถือผีของชาวบ้าน เช่นเดียวกับชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่อื่น ๆ โดยเฉพาะการนับถือเรื่องผีวิญญาณและสิ่งเหนือธรรมชาติ ส่วนใหญ่มีความเชื่อว่ามีผีเป็นผู้ดูแล กำกับพฤติกรรมทุกอย่างตั้งแต่เกิด เช่น ผีบ้านผีเรือน เป็นผีประจำบ้านเรือน ผีวิญญาณของปู่ ย่า ตา ยายที่วนเวียนภายในบ้านคอยป้องกันรักษาบุตรหลานให้อยู่อย่างสงบสุข ส่วนผีบ้านเป็นผีหรือ เทพารักษ์รักษาหมู่บ้าน บางที่เรียกว่า ผีเจ้าเมือง หรือผีเจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา ผีฝาย ผีนา ซึ่งมีความสำคัญมากโดยเฉพาะในพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกษตร การดำรงชีพและพิธีกรรมเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุขของคนในหมู่บ้าน เป็นต้น (มะลิ ทองคำ, การสัมภาษณ์, 14 ธันวาคม 2565)

¹ อาจารย์ สาขาวิชาการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

²⁻⁶ นักศึกษา สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมในชุมชนหมู่บ้านวังกะลั่ง

1. ประเพณีการเกิด

เมื่อสตรีกะเหรี่ยงตั้งครรภ์ ก็จะต้องปฏิบัติอย่างระมัดระวังตั้งอย่างเคร่งครัด เพื่อมิให้คลอดบุตรยาก เป็นอันตรายแก่แม่และเด็ก อาหารเป็นเรื่องสำคัญ หญิงมีครรภ์ต้องไม่รับประทานอาหาร ที่ไม่คุ้นเคยหรือที่คนอื่นทำมาขาย การดื่มเหล้า เชื่อว่าจะทำให้แท้งและการกินขนุนจะทำให้ทารกในครรภ์เกิดมาเป็นโรคผิวหนัง นอกจากนี้ยังห้ามหญิงมีครรภ์ไปงานศพ เพราะวิญญาณผู้ตาย ไปสู่โลกได้ง่ายๆ หากเผชิญไปเห็นศพหรือคนตายเข้า ก็จะต้องทำพิธีเรียกขวัญกันอย่างด่วน และคนในหมู่บ้านก็จะช่วยกันระมัดระวังมิให้เกิดเหตุการณ์ใดๆ มารังควานหญิงมีครรภ์ เช่นไม่ล้มต้นไม้ขวางทางเดินไว้ เพราะจะทำให้ผู้ไปพบคลอดบุตรยาก ต้องปัดรังควานหรือขอขมากันด้วยไก่หนึ่งตัว (มะลิ ทองคำ, การสัมภาษณ์, 14 ธันวาคม 2565)

การดูแลสุขภาพสุขภาพของหญิงกะเหรี่ยงตั้งครรภ์ในด้านการดูแลสุขภาพให้มีความแข็งแรงนั้น ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้จากบรรพบุรุษเดิมเช่นเดียวกับเผ่าอื่นๆ คือเริ่มตั้งแต่เด็กที่อยู่ในท้อง มารดาจนถึงวัยชราภาพ ซึ่งจะเห็นได้จากจะมีข้อห้ามและข้อพึงปฏิบัติทั้งบิดาและมารดาเช่น ห้ามกินตัวอ่อนของตัวต่อ ห้ามกินอาหารที่มียาง เช่น เผือก ขนุน ห้ามกินเนื้อหมูป่าและสัตว์ที่ถูกเสือกัดตาย ห้ามนอนหลับมากเกินไป และทำงานหนักเกินไป

นอกจากนั้น สตรีกะเหรี่ยงตั้งครรภ์จะต้องกินผักบำรุงร่างกาย รักษาความสะอาด ทำงานให้พอเหมาะ และรักษาอารมณ์ให้ดีอยู่เสมอ การคลอดตามปกติหญิงกะเหรี่ยงจะให้กำเนิดทารก ในบ้านของตนเองโดยมีสามี มารดา และญาติอื่น ๆ คอยช่วยเหลือ เวลาคลอดจะนั่งชันเข่าบนพื้นโดยโหนผ้าซึ่งผูกห้อยลงมาจากชื่อช่วยนวดต้นทารกออกจากครรภ์ขณะที่เธอเบ่งอยู่นั้น เมื่อทารกพ้นออกจากครรภ์ เขาจะตัดสายสะดือด้วยมีดไม้ไผ่และห่อรกด้วยผ้าบรรจุลงในกระบอกไม้ไผ่ จากนั้นจะให้พ่อของเด็กนำสะดือที่อยู่ในกระบอกไม้ไผ่ไปแขวนไว้บนต้นไม้ในป่า ต้นไม้ต้นนี้เรียกว่า "ป่าเดปอ" เป็นต้นไม้ที่ไซ้เก็บขวัญเด็ก ห้ามตัดต้นไม้ต้นนี้เพราะจะทำให้เด็กล้มป่วย หรือถึงแก่ชีวิตได้ ถ้ามีคนไม่รู้และไปตัดต้นไม้ต้นนั้น จะต้องทำการเรียกขวัญเด็กทันที โดยตามผู้เชี่ยวชาญมาประกอบพิธีสวดทำน้มน้มนต์รดทั่วตัวมารดา เสร็จแล้วสามี หรือบิดาของเธอจะทำพิธีเรียกขวัญให้มารดาและเด็ก เมื่อเด็กครบเดือนจึงจะทำพิธีตั้งชื่อ พ่อแม่จะผูกข้อมือเด็กและเจาะหู เพื่อแสดงว่าทารกนี้เป็นคนมิใช่वानร แล้วกล่าว "บัดนี้เจ้าเป็นคนแล้ว" หากเด็ก ล้มป่วยลงหลังจากคลอดออกมาเพียงไม่กี่วัน พ่อแม่ก็จะไปที่ฝังรกเด็กแล้วเรียกขวัญให้กลับเข้าร่าง หากป่วยเมื่ออายุมากกว่าสองสัปดาห์ขึ้นไป ก็จะต้องเช่นผีด้วยไก่เพื่อซื้อวิญญาณเด็ก เมื่อขึ้นบ้านก็จะเคาะบันไดลวงหน้าขึ้นไป แล้วรีบเข้าบ้านเพื่อดูให้แน่ใจว่าวิญญาณได้เข้าร่างเด็กแล้ว พิธีเรียกขวัญนี้คือพิธีผูกขวัญครั้งแรกของบุคคลผู้ที่เกิดมาลืมนตาอยู่บนโลก คนกะเหรี่ยงเชื่อว่าขวัญของคนมีอยู่ 37 ขวัญที่อยู่ในรูปของสัตว์ชนิดต่าง ๆ การผูกขวัญครั้งแรกของทารกนี้ก็จะทำให้ทารกได้รับขวัญที่ 37 ขวัญนี้ โดยครบถ้วน ซึ่งได้แก่

1. ขวัญหัวใจ	2. ขวัญมือซ้าย	3. ขวัญมือขวา
4. ขวัญเท้าซ้าย	5. ขวัญเท้าขวา	6. ขวัญหอย
7. ขวัญปู่	8. ขวัญปลา	9. ขวัญเขียด
10. ขวัญแย้	11. ขวัญจิ้งหรีด	12. ขวัญตุ๊กแตน
13. ขวัญตุ๊กแก	14. ขวัญแมงมุม	15. ขวัญนก
16. ขวัญหนู	17. ขวัญชะนี	18. ขวัญหมูป่า
19. ขวัญไก่ป่า	20. ขวัญแก่ง	21. ขวัญกวาง
22. ขวัญสิงห์	23. ขวัญเสื่อ	24. ขวัญช้าง

25.ขวัญข้าว	26.ขวัญงู	27.ขวัญตุ่น
28.ขวัญเม่น	29.ขวัญเลียงผา	30.ขวัญแรด
31.ขวัญเต่า	32.ขวัญตะกวด	33.ขวัญกิ้ง
34.ขวัญอีเห็น	35.ขวัญกระทิง	36.ขวัญต่อ
37.ขวัญนกแก้วกนกแกง		

(Widebase, 2549)

แต่เมื่อคลอดเรียบร้อยแล้ว มารดาก็จะต้องนั่งอยู่ไฟสามวันก่อนจะออกจากบ้าน หญิงที่พึ่งคลอด จะไม่สามารถนอนราบลงไปได้ เพราะเชื่อกันว่าจะทำให้โลหิตขึ้นสมองตาย บางรายก็จะนั่งกอดหินซึ่งเผาไฟร้อน แล้วห่อผ้าแนบท้องไว้ ระหว่างนี้อาหารที่กินได้ คือ ข้าวกับน้ำเปล่าหรือข้าวต้มเท่านั้น วันหลังคลอดมารดา จะเคี้ยวข้าวผสมกับเกลือและน้ำจุนละเอียดแล้วป้อนให้เด็กเป็นพิธิ เมื่อสายสะดือเด็กหลุดก็จะทำพิธิผูก ข้อมือเด็ก และผูกคอ ด้วยสร้อยกรวดเป็นการอวยพรให้แข็งแรงโตเร็ว

ปัจจุบัน แม้ว่าความเจริญเริ่มเข้าสู่ชนบทการพัฒนาเริ่มเกิดขึ้น จึงทำให้ความเชื่อ วัฒนธรรมต่าง ๆ เริ่มลดน้อยลงไป ส่วนใหญ่กะเหรี่ยงในสมัยนี้จะนิยมไปคลอดบุตรในโรงพยาบาล เพราะถือว่าสะดวกสบาย ไม่วุ่นวายเหมือนแต่ก่อน ยังมีเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามายังทำให้เข้ามา คลอดบุตรในเมืองกันมากขึ้นจนมาถึง ทุกวันนี้ (มะลิ ทองคำ, การสัมภาษณ์, 14 ธันวาคม 2565)

2. ประเพณีแต่งงาน

ประเพณีแต่งงานของชาวไทยกะเหรี่ยง (ปกากะญอ) ในหมู่บ้านวังกะสังมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “อ้อ มู” ซึ่งโดยทั่วไปแล้วชาวไทยกะเหรี่ยง (ปกากะญอ) ในหมู่บ้านวังกะสังไม่มีการกำหนดช่วงเวลาในการจัดงาน ที่ตายตัว แต่มักจะนิยมแต่งงานในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ โดยหนุ่มและสาวกะเหรี่ยง มักมีโอกาสพบปะสนทนากัน ในตอนกลางคืน หนุ่มกะเหรี่ยงจะไปหาสาวที่บ้าน และนั่งสนทนากันบนบ้านซึ่งอาจเป็นนอกห้องหรือในห้อง ส่วนใหญ่จะเป็นในห้อง เพราะมีเตาไฟที่ให้แสงสว่างอยู่กลางห้อง เนื่องจากบ้านของกะเหรี่ยงมีห้องเพียงห้องเดียว ในขณะที่สนทนากัน พ่อแม่ก็จะนอนอยู่ใกล้เตาไฟนั่นเอง นอกจากที่บ้านของหญิงสาวแล้ว โอกาสที่หนุ่มสาว กะเหรี่ยง จะได้พบกันก็คือ ในงานศพเวลากลางคืนพวกหนุ่มสาว จะเดินรอบ ๆ ศพ และกอดคอกันร้องเพลง (ระหว่างหญิงกับหญิง หรือชายกับชาย ระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงห้ามกอดคอกันเด็ดขาด) เพื่ออวยพรให้ผู้ตาย ไปสู่ที่สงบๆ โอกาสนี้เป็นโอกาสที่หนุ่มสาวจะได้ใกล้ชิดและสนิทสนมกันมากขึ้น การร้องเพลงในงานศพนี้ ทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชายจะได้ตอบบทเพลงกันและกันอย่างสนุกสนาน

หากหนุ่มสาวได้เสียกันก่อนแต่งงาน ก็จะต้องมีการขอขมาต่อผีเจ้าที่ ซึ่งเป็นผีบ้านไม่ใช่ผีเรือนและ ให้มีการขอขมาต่อผู้เฒ่า รวมทั้งหัวหน้าหมู่บ้านและหมอมืดด้วย วันต่อมาจึงจะจัดให้มีการแต่งงานกัน พิธีการ แต่งงานของหนุ่มสาวที่ได้เสียกันก่อนแต่งงานจะไม่มีการสนุกสนานรื่นเริงเหมือนงานแต่งที่เป็นหนุ่มสาวบริสุทธิ์ แต่ทำพอเป็นพิธีเท่านั้นกะเหรี่ยงหนุ่มสาวที่บริสุทธิ์ จะไม่ยอมไปร่วมในพิธีด้วย เพราะเกรงว่าจะเอาตัวอย่าง เหล่านี้ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ดีมาใช้ และถือว่าเป็นการผิดประเพณีกะเหรี่ยงทำให้วงศ์ตระกูลเกิดเรื่องน่าละอาย ถ้าหนุ่มสาว คู่ที่ได้เสียกันไม่ใช่หนุ่มสาวหรือสาวโสด ก็จะต้องถูกปรับเป็นเงินและสัตว์เลี้ยงได้แก่ หมู ไก่ และควาย เป็นต้น (บ้านจอมยุทธ, ม.ป.ป.)

หลักพิธีแต่งงานของชาวไทยกะเหรี่ยง (ปกากะญอ) ในหมู่บ้านวังกะสัง

เริ่มด้วยการให้ผู้เฒ่าผู้แก่มาทาบทามเพื่อถามความสมัครใจทั้งสองคนก่อน จากนั้นจะเป็นการสู่ขอโดย ฝ่ายหญิงได้ให้ผู้อาวุโสชาย 2 คนไปหาฝ่ายชาย (ประเพณีการสู่ขอของกะเหรี่ยงผู้หญิงจะเป็นผู้สู่ขอผู้ชาย) หลังจากยินยอมตกลงกันแล้ว ทั้งสองฝ่ายก็ได้นัดหมายกันว่า อีกเจ็ดวันจะทำพิธีแต่งงาน (การกำหนดวันแต่งงาน

ซึ่งจะจัดขึ้นภายใน 7-9 วัน หลังจาก วันสุขอและต้องเป็นวันที่ดี เช่น วันที่ 3 วันที่ 5 วันที่ 7 หรือวันที่ 9 หลังจากการสุขอ จะเป็นวันไหนก็ใช้วิธีปักกระดุกไก่อดูเอา เมื่อกำหนดวันแล้วก็บอกไปยังญาติมิตรทั้งหลาย จะได้เตรียมตัวช่วยเหลือ เช่น เตรียมหมู ไก่ หรือเหล้าสำหรับใช้ในพิธีแต่งงาน) เมื่อฝ่ายชายเต็มใจรับการสุขอ ก็จะมีผู้อาวุโสชายฝ่ายชาย 2 คนและหนุ่มโสด 1 คน ที่ไม่ใช่พี่น้องของเจ้าบ่าว รับการสุขอเพื่อนัดหมาย วันแต่งงาน ชายหนุ่มโสดคนนี้จะเป็นตัวประกันในการแต่งงาน หากเจ้าบ่าวตัวจริงเกิดขัดข้องด้วยเหตุใดก็ตาม ชายหนุ่มคนนี้จะต้องแต่งงานแทนเจ้าบ่าวตัวจริง ณ บ้านฝ่ายหญิงก็จะมีกรฆ่าไก่เพื่อต้มหรือแกงและมีการเตรียมเหล้าเลี้ยง เพื่อเป็นการยืนยันว่าจะไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดสัญญา หากมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งบิดพลิ้ว ฝ่ายนั้นจะหาคู่ครองยาก เพราะไม่มีสัจจะ

ในวันแต่งงาน ฝ่ายชายจัดขบวนแห่ซึ่งมีการร้องทำเพลง ตีฆ้องกลองกันอย่างสนุกสนาน เดินไปบ้านเจ้าสาว ทุกคนแต่งกายแบบกะเหรี่ยง เจ้าบ่าวจะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าเก่าๆ ในขบวนแห่ เจ้าบ่าว ต้องเตรียมสิ่งของใส่ตะกร้า แล้วให้หญิงอาวุโสพาตไป การพาดก็คือ การใช้สายคล้องสะพายอยู่ ตรงหน้าผากและตะกร้าอยู่ข้างหลัง ในตะกร้าจะมีของมีเครื่องมือ เช่น พร้า จอบเสียม เงินก้อน โบราณ เงินเหรียญซึ่งเป็นโลหะเงิน ผ้าโพกศีรษะ เสื้อและผ้าถุงใหม่ของแม่บ้าน เป็นต้น ฝ่ายเจ้าสาว จะจัดขบวนที่มีแต่ผู้ชายไปรับและนำเข้ามาในบ้าน ในขบวนของแต่ละฝ่ายจะมีผู้ร้ายเวทย์มนต์คาถา ไปด้วย (บ้านจอมยุทธ, ม.ป.ป.)

เมื่อขบวนเจ้าบ่าวไปถึงลานบ้านเจ้าสาว จะมีพิธีตีหม้อ โดยเจ้าสาวเอาหม้อที่เป็นหม้อขวดแรกจากการต้มครั้งแรก ซึ่งเรียกว่า "ซีโซ" หมายถึงหัวเกล้า แก้วสุดท้ายเรียกว่า "ซีคี" หมายถึงก้นเกล้า (เรียกพิธีกรรมนี้ว่า "แควะ ซี" หมายถึง พิธีหัวเกล้าและก้นเกล้า) เพื่อรินให้เจ้าบ่าว 1 แก้ว เจ้าบ่าวจะส่งให้หัวหน้าผู้รอบรู้เวทย์มนต์คาถาอาคม ทำการเสกเป่าและอวยพรให้อยู่ดีมีสุข เสร็จแล้ว หัวหน้าจะรินเหล้าลงพื้นดินนิดหน่อย แล้วจะส่งกลับให้เจ้าบ่าวดื่มจนหมด สุราที่เหลือในขวดก็ส่ง ให้ญาติพี่น้องดื่มกันจนหมด จากนั้นฝ่ายเจ้าบ่าวก็รินเหล้าของตนให้เจ้าสาวและทำพิธีเช่นเดียวกัน เมื่อทำพิธีดื่มเหล้าแล้ว พิธีต่อไปคือ **พิธีขึ้นบ้าน** ขณะขึ้นถึงหัวบันไดบ้านจะมีญาติอาวุโสฝ่ายหญิงเอาน้ำเย็นราดลงบนเท้าของคู่บ่าวสาวเพื่อล้างเสนียดจัญไร พร้อมกล่าวคำอวยพร และจะมีการรดน้ำที่เท้าให้แก่ผู้ที่ตามมาทุกคน จากนั้นทำ **พิธีป้อนข้าว** โดยเจ้าสาวเอาข้าวและอาหารใส่ถ้วยเล็ก ๆ เพื่อให้เจ้าบ่าวกินให้หมดในหนึ่งคำ จากนั้นญาติของทั้งสองฝ่ายก็จะทำแบบเดียวกัน แล้วจึงรับประทานอาหารกันตามปกติ เมื่อรับประทานอาหารเสร็จแล้ว พรรคพวกของทั้งสองฝ่ายจะดื่มเหล้า และร้องเพลงของเผ่า ตามบ้านญาติพี่น้องของเจ้าสาว แล้วหัวหน้าทั้งสองฝ่ายต่างอวยพรให้เจ้าบ่าวเจ้าสาว (บ้านจอมยุทธ, ม.ป.ป.)

ประเพณีของกะเหรี่ยงถือว่าข้าวเป็นชีวิต จึงให้ความสำคัญกับเหล้าที่ทำมาจากข้าวสำหรับทำพิธีกรรมทุก ๆ พิธีกรรม โดยเฉพาะในพิธีตีหม้อเจ้าสาวจะนำสายกระพวนมาคล้องคอเจ้าบ่าว และนำบุหรี่ยี่สองมวนมาให้ มวนที่หนึ่งจุดไฟให้เจ้าบ่าว มวนที่สองให้เจ้าบ่าวถือไว้ในมือ จากนั้นเจ้าสาวจะแจกสายกระพวนแก่เพื่อนบ้านที่มากับเจ้าบ่าว ระหว่างพิธีตีหม้อหัวเกล้า-ก้นเกล้า คนอื่น ๆ ก็ดื่มเหล้าด้วย พร้อมกับขับลำนำโต้ตอบกันอย่างสนุกสนาน เจ้าบ่าวกับแขกผู้มาเยือนจะรับเนื้อหาลำนำเป็นการถามไถ่กัน ถึงการเดินทางว่าเป็นอย่างไรบ้าง มีความทุกข์ยากลำบากใจอะไรบ้างไหม เจอะเจอกับอะไรบ้าง หลังจากนั้นจึงแยกย้ายกันในส่วนของเจ้าบ่าวนั้นคืนแรกเจ้าบ่าวจะไปนอนบ้านอีกหลังหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่บ้านเจ้าสาวแต่อาจบ้านของหัวหน้าผู้มาขอวันแต่งงานเจ้าบ่าวสาวหรืออาจจะไม่ได้นอน เพราะต้องไปกับผู้ใหญ่ซึ่งขับเสียงลำนำโต้ตอบกันทั้งคืน วันรุ่งขึ้นผู้ชายฝ่ายเจ้าสาวมารับเจ้าบ่าวเพื่อไปยังบ้านเจ้าสาว เพราะมีพิธีอีกขั้นตอนหนึ่งคือ **พิธีการผูกข้อมือ** โดยในพิธีจะให้เจ้าบ่าวกับเจ้าสาวนั่งลงใกล้กันและใกล้ขันโตก ผู้อาวุโสคนหนึ่งในหมู่บ้านนำด้ายขาวสองเส้นผูกข้อมือ เจ้าบ่าวก่อนแล้วผูกข้อมือเจ้าสาวต่อ ขณะผูกข้อมือท่านผู้อาวุโสจะอธิษฐานอวยพรแก่เจ้าบ่าวและเจ้าสาว จากนั้นแม่เจ้าสาวจะรินหัวเกล้าให้เจ้าบ่าวดื่มและก้นเกล้าให้เจ้าสาวดื่ม จากนั้นเจ้าบ่าวเจ้าสาวพร้อมกัน

พ่อแม่ญาติพี่น้องก็ลงมือกินข้าว เพื่อนบ้านของเจ้าบ่าวก็ขึ้นมากินข้าวในเวลานั้นด้วย เมื่อทุกคนกินข้าวอิ่มแล้ว เพื่อนบ้านของเจ้าบ่าวพากันกลับบ้าน ส่วนเจ้าบ่าวต้องนอนที่หมู่บ้านนี้อีกหนึ่งคืน ตกกลางคืนเจ้าสาวจะต้องเปลี่ยนเครื่องแต่งกายเป็นชุดแม่บ้านสีดำใหม่เอี่ยมที่ เรียกว่า “เซชู” (คือผ้าเสื้อท่อนบนของชุดแม่บ้านผู้ออกเหย้า ออกเรือนแล้ว หมายถึงเสื้อดำ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่า “เซเบอะ” หมายถึงเสื้อปักลูกเต๋อย ที่เรียกว่า เสื้อดำและเสื้อปักลูกเต๋อย เพราะ ท่อนล่างยังมีอีกเรียกว่า “หนีหรือชิน” เป็นพื้นสีแดงและมีลายมัดหมี่ตัดขวางตลอดทั้งผืน) ส่วนเจ้าบาวนั้นต้องใส่เสื้อแดงที่เรียกว่า “เซก้อ” ซึ่งเจ้าสาวเป็นผู้ทอให้เจ้าบาวย่นให้เจ้าบาว ด้วยมือของเจ้าสาวเอง (เซก้อ หมายถึงเสื้อผู้ชายเป็นผ้าสีแดง คำนี้มีความหมายสวยสดงดงามและมีความบริสุทธิ์ ผุดผ่อง) เวลานี้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวต่างอยู่ในชุดแต่งงานรอเวลาพิธีส่งเข้าเรือนหอต่อไป คำคินนี้ยังมี ข้าวเย็นอีกมื้อหนึ่ง ซึ่งญาติเจ้าสาวไปเชิญชวนผู้อาวุโส 3-4 ท่าน ที่นำทางเจ้าบ่าวไปเยี่ยมตามบ้านต่าง ๆ เมื่อตอนกลางวันให้มากินข้าวด้วย เพื่อมาเป็นพยานในการส่งเจ้าสาวเจ้าบ่าวสู่เรือนหอ ทุกคนกินข้าวพร้อมกัน ต้มเหล้าเสร็จจึงแยกย้ายกัน หลังจากเจ้าสาวเจ้าบ่าวต้มเหล้าและรับประทานอาหารเสร็จแล้ว เจ้าสาวจะเปลี่ยนเครื่องแต่งกายให้เจ้าบ่าว ใหม่ จากนั้นหัวหน้าฝ่ายเจ้าบ่าวจะแจกซองในตะกร้า ที่นำมาให้ญาติอาวุโสซึ่งเป็น หัวหน้าครอบครัว ของเจ้าสาว ส่วนเงินหล่อแห่งเก็บเอาไว้เป็นของประจำตระกูลต่อไปเป็นอันเสร็จพิธีการ แต่งงานที่บ้านเจ้าสาว

ชาวกะเหรี่ยงนิยมจัดงานแต่งงาน 2 วัน วันที่สองจะทำพิธีที่บ้านเจ้าบ่าว วันแรกเจ้าสาวยังไม่เปลี่ยนเครื่องแต่งกายชุดขาวทรงกระสอบที่แสดงความเป็นสาวพรหมจารีย์ แต่จะไปเปลี่ยนเป็นนุ่ง ผ้าถุงและสวมเสื้อ สำหรับหญิงมีเรือนในวันรุ่งขึ้น พิธีในวันที่สองดำเนินไปในลักษณะเดียวกับวันแรก เช่น หญิงอาวุโสฝ่ายหญิง จะเตรียมของใส่ตะกร้าร่วมขบวนแห่ไปยังบ้านเจ้าบ่าว เป็นต้น สองคืนกับ หนึ่งในที่ค้างอยู่ที่บ้านเจ้าสาว วันนี้ เจ้าบ่าวและเจ้าสาวต้องกลับไปยังบ้านเจ้าบ่าวพร้อมกับเพื่อนบ้าน ที่เป็นฝ่ายเจ้าสาวเป็นพยาน เมื่อรวมกันที่บ้านเจ้าสาวแล้ว จากนั้นออกเดินทางไปยังหมู่บ้านเจ้าบ่าว เมื่อถึงบ้านเจ้าบาวก็จะมีเพื่อนบ้านรอรับ เพื่อมาทำพิธีกันในฝ่ายของเจ้าบ่าวต่อ พ่อแม่ของเจ้าบาวยื่นรอกลูกชายและลูกสะใภ้ใหม่ที่เชิงบันได ในมือถือกระบอกไม้ไผ่ ตักน้ำคนละกระบอก มีก้อนหิน 1 ก้อน วางอยู่ข้างหน้าให้ลูกชายกับลูกสะใภ้เหยียบบนก้อนหิน เจ้าบ่าวเหยียบเท้าขวาเจ้าสาวเหยียบเท้าซ้าย พ่อแม่เหน็บลางไปบนเท้าของเจ้าบ่าวและเจ้าสาว พร้อมกับอธิษฐานว่า “มีแรงกิน มีแรงทำ มีอายุยืนดัง ก้อนหิน มีความร่มเย็นตั้งน้ำ อยาได้จะเจอกับความทุกข์ยากลำบากใจเลย” จากนั้น จึงขึ้นบนบ้าน รินเหล้าให้ผู้อาวุโสของหมู่บ้านและท่านก้อธิษฐานอวยพรให้ ตกตอนกลางคืนก็มีเสียงร้องเพลง กะเหรี่ยง ขับล่านำโต้ตอบกันดังระงมทั้งหมู่บ้านระหว่างแขกฝ่ายเจ้าสาวกับฝ่ายเจ้าบ่าวที่หมู่บ้านของเจ้าบ่าว

พิธีกรรมทั้งหมดอยู่ที่บ้านฝ่ายเจ้าสาว เพราะตามวัฒนธรรมกะเหรี่ยงพิธีกรรมภายในบ้านจะเป็นของผู้หญิง วันรุ่งขึ้นมีการเลี้ยงอาหารแขกและเพื่อนบ้านอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นเพื่อนบ้านของเจ้าสาวต่างพากันกลับบ้าน ในพิธีแต่งงานเจ้าสาวจะต้องแสดงฝีมือในการต้มและกลั่นเหล้าให้บิดามารดาฝ่ายเจ้าบ่าวต้ม โดยเจ้าสาวยังค้างอยู่ที่หมู่บ้านเจ้าบ่าวอีกประมาณ 7 วัน ตามประเพณีกะเหรี่ยง สิ่งที่ลูกสะใภ้ต้องทำให้กับพ่อแม่สามีอันดับแรก คือการต้มเหล้า ซึ่งจะเป็นการพิสูจน์ว่า ลูกสะใภ้เก่งกาจในหน้าที่ของสตรีหรือไม่ เมื่อเจ้าสาวต้มเหล้าเสร็จแล้ว พ่อแม่เจ้าบาวก็เรียกญาติพี่น้อง ทุกคนมาร่วมกันต้มและแสดงความคิดเห็น เช่น เหล้ามีรสชาติดีและอร่อย กล่าวชมเชยในฝีมือของเจ้าสาว เพราะนี่แสดงถึงนิมิตหมายอันดีที่ชีวิตครอบครัวของเจ้าบ่าวเจ้าสาวจะมีแต่ ความราบรื่นและอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข ในวันที่ 8 เขาทั้งสองคนต้อง กลับไปยังหมู่บ้านเจ้าสาว (ผู้ชาย กะเหรี่ยงเมื่อแต่งงานแล้ว ต้องไปอยู่อาศัยบ้านผู้หญิง) ก่อนกลับแม่เจ้าบ่าวจะเตรียมกระชุนึ่งไปให้ลูกสะใภ้ ใหม่แบกกลับไปด้วย ข้างในบรรจุเสื้อผ้าซึ่งเป็นชุดแม่บ้านหลายชุดด้วยกัน เป็นของที่แม่สามีต้องให้กับสะใภ้ ตามประเพณี เมื่อกลับไปหมู่บ้านเจ้าสาว สิ่งที่ลูกเขยและลูกสาวจะต้องทำร่วมกัน คือการไปหาของกินด้วยกัน การออกไปหาของกินด้วยกันครั้งแรก เรียกว่า “ซื่อ เออะ ชู ตา” การไปหาของกินร่วมกันครั้งแรกต้องมีสามี

ภรรยาหนึ่งคู่ไปเป็นพี่เลี้ยง ไม่เช่นนั้นจะถือว่าไม่ดี การไปหาของกินจะไปหาที่ห้วยหรือแม่น้ำที่ไม่ไกลจากหมู่บ้านมากนัก เมื่อได้กึ่ง ปู ปลามาแล้ว คนทำอาหารจะนำหิ้งก้อนเท่าหัวแม่มือสองก้อนใส่หม้อลงไปด้วย ซึ่งชาวกะเหรี่ยงเชื่อกันว่า การทำเช่นนี้เป็นการอวยพรเจ้าป่าเจ้าสาวทั้งสองให้มีอายุยืนดั่งก้อนหินสองก้อนนี้ และร่วมกันกินข้าว เจ้าสาวเก็บจะเก็บก้อนหินไว้อย่างดี หากก้อนหินนั้นหายก็ให้มันหายขอให้มันหายมันเอง นี่เป็นธรรมเนียม ประเพณีขั้นสุดท้ายสำหรับการแต่งงาน คนกะเหรี่ยงถือว่าชีวิตแต่งงานสำคัญมาก จึงมีขั้นตอนธรรมเนียมประเพณีมากมายและใช้เวลายาวนาน พิธีการแต่งงานที่สมบูรณ์แบบของกะเหรี่ยง สำหรับบางคนนั้น ต้องใช้เวลานานถึง 14-21 วัน คือนับตั้งแต่การไปสู่ขอจนถึงการไปหาของกินร่วมกันครั้งแรก (บ้านจอมยุทธ, ม.ป.ป.)

ความสำคัญของประเพณีแต่งงาน

การแต่งงานสำหรับชาวกะเหรี่ยงนั้น คือความหวังสูงสุดที่หนุ่มสาวกะเหรี่ยงรอคอย โดยการแต่งงานนั้นเกิดจากความรักรักความสมัครใจของทั้งสองฝ่าย เมื่อตกลงที่จะใช้ชีวิตคู่ร่วมกันก็จะส่งเต่าแก่ไปทาบทาม ชาวกะเหรี่ยงมีความเคร่งครัดเรื่องการแต่งงานแบบผัวเดียวเมียเดียว และมีการหย่าร้างเกิดขึ้นน้อยมาก หากหญิงสาวคนไหนที่ให้กำเนิดบุตรนอกสมรส หรือยังไม่ได้เข้าพิธีแต่งงานจะถูกคนในสังคมกะเหรี่ยงรังเกียจ และต้องทำพิธีขอขมาผีและชาวกะเหรี่ยงเชื่อว่าผู้นั้นจะประสบความลำบากและหาคู่ครองยากหรืออาจไม่มีคู่ครอง (เสาวลักษณ์ กาญจนธนสิน, 2559)

ประเพณีแต่งงาน เป็นพิธีศักดิ์สิทธิ์และสำคัญ นิยมแต่งในเดือนกุมภาพันธ์และห้ามแต่งในเดือนเมษายน “ในอดีตฝ่ายหญิงต้องไปขอฝ่ายชาย โดยมีพ้อสื่อไปสู่ขอด้วยเงินสินสอด 1 บาท 50 สตางค์ ผู้ชายเตรียมผ้าเช็ดหน้า 1 ผืนและของขวัญเป็นการตอบแทน ปัจจุบันในหมู่บ้านวังกะสังฝ่ายหญิงและฝ่ายชายออกค่าสินสอดกันคน ละครึ่ง บางครอบครัวไม่มีค่าสินสอด แต่มีค่าอาหารเลี้ยงแขก หมู ไก่ ช่วยกันออกทั้งสองฝ่าย (มะลิ ทองคำ, การสัมภาษณ์, 14 ธันวาคม 2565)

ภาพที่ 1 ขบวนแห่ประเพณีแต่งงาน
(Blogger, 2561)

ภาพที่ 2 อวยพรคู่บ่าว-สาว
(เชียงใหม่นิวส์, 2559)

นอกจากความเชื่อทั้งในเรื่องของการเกิด การแต่งงาน การดำเนินชีวิตต่าง ๆ ของชาวกะเหรี่ยงนั้น ชาวกะเหรี่ยงยังมีความเชื่อและข้อห้ามอื่น ๆ อีก

3. ความเชื่อ และข้อห้าม

1. ความเชื่อ

1. ศาลหน้าหมู่บ้านวันกะสัง เชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์ ทุกคนที่ผ่านไปมาต้องกราบไหว้ หรือบิ๊บแตรรถ เพื่อแสดงความเคารพ หากผู้ใดลบหลู่หรือล่วงเกินจะมีอันเป็นไป

ภาพที่ 3 ศาลพ่อปู่ใหญ่วังกะสัง

2. ในเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ แต่ละบ้านในหมู่บ้านต้องนำไก่ ข้าวเหนียว เหล้า มารวมกันแล้วนำไปเลี้ยงศาลเจ้า เพื่อเป็นกำบัง ขอขมา และให้คุ้มครองทุกคนในหมู่บ้าน

3. เวลาเข้าป่าทุกครั้งจะต้องขอเจ้าป่าเจ้าเขาให้คุ้มครองเราและห้ามมิให้เอาถั่วหรือซอ้น ตักน้ำจากลำธารมาดื่ม เพราะจะเห็นเสือหรือมีกิ้งก่าไม่ตกมา

4. อาหารจำพวกนก ไก่ ปลา ที่เอาไปย่าง ก่อนจะกินต้องเอาออกจากไม้เสียบมาวางไว้ในถ้วยจาน ให้เรียบริ้ว ฟืนในกองไฟต้องเอาออกให้หมด ถึงจะรับประทานได้ ถ้าไม่ทำเช่นนี้มีความเชื่อว่าจะเห็นเสือหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ (มะลิ ทองคำ, การสัมภาษณ์, 14 ธันวาคม 2565)

5. การแต่งกาย

5.1 เด็กหญิงและหญิงสาวพรหมจรรย์จะแต่งกายเป็นชุดทรงกระบอกสีขาว เป็นสัญลักษณ์แห่งความบริสุทธิ์สาวโสดยังไม่ได้แต่งงานตามจารีตของปกากะญอผู้ที่ยังมิได้แต่งงานจะสวมชุดขาว และไม่สามารถที่จะไปแต่งชุดสตรีที่แต่งงานแล้วได้เด็ดขาด หากมีหนุ่ม-สาวประพฤติผิดประเวณีก่อนแต่งงาน ผู้สาวโสดจะรีบจัดการให้มีการทำพิธีขอขมาเทพเจ้าศักดิ์สิทธิ์ หรือเรียกกันว่า “ต่าที่ต่าเต๊ะ” แล้วจัดการให้แต่งงานโดยเร็วที่สุดมิเช่นนั้นคนในชุมชนจะเกิดล้มป่วยไม่สบาย หรือทำมาหากินไม่ขึ้น ไม่ได้ผล สัตว์เลี้ยงจะล้มตาย เป็นต้น

5.2 การแต่งกายด้วยชุดขาวจะสิ้นสุดลงเมื่อแต่งงาน หญิงอยู่ในสถานภาพแต่งงานแล้ว จะแต่งตัวแบ่งออกเป็น 2 ท่อน ท่อนบนจะเป็นเสื้อดำประดับด้วยลูกเดือย นุ่งซิ่นสีแดงมีลวดลายที่ทำมาจากสีธรรมชาติเรียกว่า “หนี่คิ” ผู้ที่มีสถานภาพเป็นแม่บ้านแล้ว ห้ามมิให้กลับไปแต่งชุดสีขาวเป็นอันขาด แม้ว่าสามีจะเสียชีวิตหรือหย่าร้างกันไปแล้วก็ตาม แม้แต่จะลองแต่งชุดสาวโสดก็ไม่ได้เพราะชุดขาวจะใส่ได้เฉพาะผู้ที่ เป็นสาวโสดเท่านั้น

5.3 ผ้าโพกศีรษะของผู้หญิงปกากะญอในสมัยก่อนจะทอด้วยผ้าฝ้ายพื้นสีขาวเดินด้วยลายสีแดง มีปล้อยชายผ้าทั้งสองข้างยาวประมาณ 1 คืบ หรือจะเป็นผ้าฝ้าย ทั้งสาวโสดและหญิงที่แต่งงานแล้วจะโพกหัวเหมือนกัน (มะลิ ทองคำ, การสัมภาษณ์, 14 ธันวาคม 2565)

ภาพที่ 4 ชุดเด็กหญิงและหญิงสาวพรหมจรรย์
(รวิพร พิริยะพงศ์พาณิชย์, ปทิตตา ชื่นสุขเจริญกุล และ เสาวลักษณ์ เอี่ยมทอง, 2561)

ภาพที่ 5 ชุดสำหรับหญิงมีสามี-ชุดผู้ชาย
(จารุภา เฟื่องดี, 2560)

2. ข้อห้าม

การอยู่ร่วมกันในสังคมจะต้องยึดถือระเบียบข้อบังคับ กฎจารีตประเพณี และเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เพื่อให้ชุมชนดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

1. ข้อห้ามระหว่างคนกับธรรมชาติ

ก. ป่าช้า ป่าช้าจะเป็นป่าหวงห้ามสำหรับหมู่บ้าน ห้ามเข้าไปตัดต้นไม้และทำประโยชน์ใด ทุกคนต้องเคารพเพราะถือกันว่าเป็นแหล่งพักพิงของวิญญาณบรรพบุรุษ ซึ่งพวกท่านก็ต้องการความ สงบร่มเย็น เช่นเดียวกัน

ข. สัตว์ป่า เช่น ชะนี ชะนีตายหนึ่งตัว ป่าเจ็ดป่าต้องเจียบเหงา นกตกตายหนึ่งตัว ต้นโพธิ์เจ็ดต้น ต้องวังเวง เพราะเป็นนกที่เชื่อสัตย์ต่อคู่หากคู่มันตายมันก็จะฆ่าตัวตายตาม และสัตว์ป่าขนาดใหญ่หลายชนิด จะห้ามการล่า และเมื่อถึงฤดูวางไข่ผสมพันธุ์และเลี้ยงลูกอ่อนจะห้ามล่าสัตว์ป่าทุกชนิด เพราะเป็นช่วงที่สัตว์ป่าขยายพันธุ์ หากมีการล่าในช่วงนี้จะทำให้สัตว์สูญพันธุ์ได้ แม่น้ำลำธาร บริเวณต้นน้ำลำธารโดยเฉพาะตาน้ำผุด จะห้ามการตัดไม้ทำลายป่า ปลายที่อยู่ในตาน้ำผุดหรืออยู่ในถ้ำห้ามจับ เพราะเชื่อกันว่าปลาเหล่านี้มีเจ้าของเลี้ยงไว้ หากผู้ใดฝ่าฝืนข้อห้ามผู้นั้นเจ้าของธรรมชาติ เหล่านี้จะลงโทษ โดยการทำให้เจ็บป่วยได้

ค. ผักและต้นไม้ ห้ามโค่นต้นโพธิ์ต้นไทรเตี้ยนางพญาแมกไม้จะลงโทษ ผลไม้จะต้องรอให้มันสุกก่อนถึงจะเก็บมากินได้ ห้ามเก็บกินขณะยังเป็นลูกอ่อน พืชผักและต้นไม้ทุกชนิดห้ามตัดทิ้งโดย

เปล่าประโยชน์ ห้ามกัดต้นไม้ เพราะเชื่อว่าต้นไม้ก็มีชีวิต รู้จักเจ็บ รู้จักร้องไห้เช่นเดียวกับมนุษย์ ต้นไม้ ที่ให้ผลเป็นอาหารแก่มนุษย์ห้ามนำมาสร้างบ้าน (มะลิ ทองคำ, การสัมภาษณ์, 14 ธันวาคม 2565)

2. ข้อห้ามระหว่างคนกับชุมชน

ในสังคมกะเหรี่ยงจะมีกฎของชุมชนเพื่อให้คนในหมู่บ้านยึดถือปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้สังคมอยู่ได้อย่างปกติสุข ดังนั้นจึงมีกฎข้อห้ามหลายประการ เช่น

- ข้อห้ามที่เกี่ยวกับกาลเวลา ห้ามตั้งหมู่บ้านบนเนินน้ำล้อม(เกาะ) ห้ามเก็บหน่อไม้เถินกอละสามหน่อ ห้ามตัดไม้ไผ่เถินกอละสามลำ ห้ามเก็บชะอมกินในฤดูฝน ห้ามเก็บสมุนไพรมะเขือขินขนาด หากเก็บกินจะไม่เป็นยา

3. ข้อห้ามระหว่างคนกับคน

ก. ห้ามเกี่ยวกับคนที่มีกรรม อย่ากินเนื้อหมูป่าและสัตว์ที่ถูกเสือกัดตาย ห้ามเกี่ยวกับการเลือกคู่ครองและการแต่งงาน ห้ามทะเลาะกันบนขันโตก

ข. ห้ามข้ามหัวเหยียบเท้าผู้อาวุโส เรื่องราวของข้อห้ามในชีวิตคนกะเหรี่ยงมีมากมาย ที่บรรพบุรุษยึดถือปฏิบัติกันมายาวนาน เช่น ข้อห้ามเกี่ยวกับการกินอาหารเป็นกุศโลบายสอนเด็กให้เชื่อฟังพ่อแม่ผู้เฒ่าผู้แก่ เช่น หัวไก่ ห้ามเด็กกิน เด็กกินเด็กจะมีสมองไม่ใส คอไก่ ห้ามเด็กกิน เด็กกินเด็กจะชอบเถียงพ่อแม่ ปีกไก่ ห้ามเด็กกิน เด็กกินเด็กจะมีความเชื่องช้า ขาไก่ ห้ามเด็กกิน เด็กกินเด็กจะชอบเที่ยวเตร่ กิ่งไก่ ห้ามเด็กกิน เด็กกินเด็กจะดื้อ ตับไก่ ห้ามเด็กกิน เด็กกินเด็กจะขี้เกียจ ก้นไก่ ห้ามเด็กกิน เด็กกินเด็กจะพูดมาก หัวใจไก่ ห้ามเด็กกิน เด็กกินเด็กจะเกิดความอ่อนไหว เป็นต้น (บ้านจอมยุทธ, ม.ป.ป.)

สรุป

จากการศึกษาวิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทยกะเหรี่ยง (ปกากะญอ) ในหมู่บ้านวังกะสัง ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ชุมชนบ้านวังกะสังเป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นในหลายด้าน เช่น อาหาร การแต่งกาย ภาษา ความเชื่อ ประเพณี วิถีวัฒนธรรม บ้านเรือน ชาวไทยกะเหรี่ยง (ปกากะญอ) ในหมู่บ้านวังกะสังให้ความสำคัญกับการเกิดและการแต่งงานเป็นอย่างมาก สะท้อนได้จากจำนวนวันที่ยาวนานซึ่งในบางครั้งตั้งแต่การสู่ขอไปจนถึงการออกหาอาหาร ใช้เวลายาวนานถึง 21 วัน นอกจากจำนวนวันในการจัดพิธีต่าง ๆ จะกินเวลายาวนานแล้วขั้นตอนพิธีการในวันงานยังมีความละเอียดซับซ้อน อาทิ พิธีตีหม้อที่มีการแยกหัวหม้อเพื่อมอบให้เจ้าบ่าว ก้นหม้อเพื่อมอบให้เจ้าสาว พิธีสู่ขอชาวไทยกะเหรี่ยง (ปกากะญอ) ในหมู่บ้านวังกะสัง มีประเพณีสู่ขอที่แตกต่างจากคนไทยตรงที่ชาวบ้านในหมู่บ้านจะมีตัวแทนตัวบ่าว(ตัวประกัน) เพื่อเป็นหลักประกันว่า หากเกิดเหตุไม่คาดฝัน เจ้าบ่าวตัวจริง ๆ ไม่สามารถมาเข้าพิธีแต่งงานได้ เจ้าบ่าวตัวประกันจะต้องเป็นผู้แต่งงานแทน จากการให้ความสำคัญเหล่านี้ ส่งผลให้คู่แต่งงานของชาวไทยกะเหรี่ยง (ปกากะญอ) ในหมู่บ้านวังกะสังมีการหย่าร้างน้อยมาก ชาวบ้านจะให้ความสำคัญกับการอยู่แบบผัวเดียวเมียเดียว ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ดีที่มีการสืบทอดต่อกันมานั่นเอง

บรรณานุกรม

- จารุภา เพ็องดี. (27 กุมภาพันธ์ 2560). *ชุดตามสถานะ ผ่ากะเหรี่ยง*. ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ เพื่อเชื่อมโยงระบบฐานข้อมูลในจังหวัดกำแพงเพชร. https://arit.kpru.ac.th/ap/local-1/?nu=pages&page_id=620&code_db=DB0009&code_type=J003
- เชียงใหม่นิวส์. (27 เมษายน 2559). *หาชมยาก! งานแต่ง “ปกากะญอ”*. <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/478680>
- บ้านจอมยุทธ. (ม.ป.ป.). *กะเหรี่ยง*. <https://www.baanjomyut.com/library/karen/10.html>
- รวีพร พิริยะพงศ์พานิช, ปทิตตา ชื่นสุขเจริญกุล และ เสาวลักษณ์ เอี่ยมทอง. (1 มีนาคม 2561). *การแต่งกาย*. Blogger. <http://rawirawipornblog.blogspot.com/p/blog-page.html>
- เสาวลักษณ์ กาญจนธนสิน. (2559). *ประเพณีการแต่งงานของชาวกะเหรี่ยงโป: กรณีศึกษาบ้านขุนอมแฮดใน หมู่ที่ 5 ตำบลสบโขง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่* [รายงานการวิจัย]. Thammasat University Library. http://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2016/TU_2016_5900080127_7009_5254.pdf
- Blogger. (1 กุมภาพันธ์ 2561). *วิถีชีวิตชนเผ่ากะเหรี่ยง(Karen)*. <http://rawipornblog.blogspot.com/2018/02/4.html>
- Widebase. (25 ธันวาคม 2549). *ขวัญ*. http://www.widebase.net/widetour/enthic/karen/karen_beleave/karen_beleave_02.shtml

แกงขี้เหล็กวันลอยกระทง จังหวัดกำแพงเพชร

วันสนันท์ นุชนารถ¹, อติชาติ หมดใส² และ อารีรัตน์ โปธาธรรม³

บทนำ

ประเพณีกินแกงขี้เหล็กวันลอยกระทงเป็นอาหารโบราณที่มีการส่งรุ่มต่อรุ่มแกงขี้เหล็กเป็นอาหารที่จัดได้ว่าเข้าข่ายอาหารโบราณที่อีกไม่นาน แกงขี้เหล็กวันลอยกระทง สืบทอดประเพณีพื้นถิ่นของนครชุมโบราณ จดรูปขอมมาแล้วเก็บขี้เหล็กในเวลาเช้ามีดของวันเพ็ญเดือน 12 แกงวันนั้น และกินให้หมดในวันนั้น จะเป็นสุดยอดของยาอายุวัฒนะโดยหลังเที่ยงคืนเข้าสู่วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ชาวตำบลนครชุม จะออกจากบ้านไปเก็บใบขี้เหล็ก ซึ่งก่อนทำการเก็บนั้นจะต้องมีการจดรูปขอมมา บอกกล่าวกับต้นขี้เหล็กก่อน หรือชาวบ้านเรียกว่า พลียา หมายถึงขอยาไปรักษาโรคจากนั้นจึงลงมือเก็บยอดขี้เหล็กมาประกอบเป็นอาหารรับประทานในวันเพ็ญเดือน 12 ได้ ซึ่งเป็นความเชื่อของคนโบราณว่า ต้องเก็บวันนั้น แกงวันนั้น และกินให้หมดในวันนั้น จะเป็นสุดยอดของยาอายุวัฒนะ คนที่รู้จักกินแกงขี้เหล็ก ในปัจจุบันนี้มักจะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ชีวิตไม่น้อยกว่า 40 ปี ถ้าจะกินแกงขี้เหล็ก เราจะรอให้ขี้เหล็กแตกใบอ่อน และดอก ซึ่งต้องเก็บใบมารูดเอาเฉพาะส่วนใบหรือดอกหรือทั้งใบและดอก จากนั้นเอาไปต้ม เหน้าทิ้ง บีบกากให้แห้ง แล้วต้มซ้ำ 2-3 ครั้ง จนจืด จึงเอาไปแกงได้รสชาติของแกงขี้เหล็กนั้น เป็นที่ชื่นชอบโดยเฉพาะหมู่ผู้สูงอายุเท่านั้น บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ประวัติความเป็นมา 2) ความสำคัญของแกงขี้เหล็กวันลอยกระทง 3) เครื่องปรุงและขั้นตอนการทำ

คำสำคัญ: แกงขี้เหล็ก, แกงขี้เหล็กประเพณีชุมชนกำแพงเพชร

ประวัติความเป็นมา

แกงขี้เหล็ก มีส่วนประกอบของแกงขี้เหล็ก ใบขี้เหล็กเป็นสมุนไพรชนิดหนึ่ง คนโบราณเอาใบอ่อนและดอกมาปรุงเป็นของกิน ในวันเพ็ญ เดือน 12 ทำแกงขี้เหล็กกันทุกครัวเรือน คนนครชุมโบราณถือว่า วันเพ็ญเดือน 12 ยอดขี้เหล็กจะเป็นยารักษาสารพัดโรค แต่ต้องเก็บตอนเช้ามีด โดยมีความเชื่อที่ว่า การปรุงแกงขี้เหล็กเพื่อเป็นยาอายุวัฒนะ ก่อนหน้าการลอยกระทงเพียง 12 ชั่วโมง ก่อนพระอาทิตย์ขึ้นจะมีพิธีพลียาจากต้นขี้เหล็ก เพราะมีความเชื่อว่าต้นขี้เหล็กจะมีเทพเทวดาคอยรักษา จึงต้องทำพิธีนี้ขึ้นเพื่อขออนุญาตนำดอกขี้เหล็กและใบอ่อนไปปรุงเป็นอาหารและต้องแกงขี้เหล็กให้เสร็จภายในวันนั้น จะเก็บล่วงหน้าไม่ได้ มิฉะนั้นสรรพคุณจะไม่ขลัง การหักยอดดอกต้องทำด้วยความสุภาพและระมัดระวัง ให้ความเคารพต่อเทพเทวดาที่สถิตอยู่กับต้นขี้เหล็กนั้น ปัจจุบันจะมีแกงกันในวันเพ็ญดังกล่าว เฉพาะบ้านผู้รู้ในตำราแพทย์แผนไทย กล่าวว่า แก้วทองผูกนอนไม่หลับ บำรุงน้ำดี บำรุงโลหิต และทำให้เจริญอาหาร ส่วนคนที่มารับประทาน แกงขี้เหล็กได้ฟรี หรือจะทำบุญแล้วแต่กำลังศรัทธา จะนำเงินที่ได้ทั้งหมดไปถวายวัด (ไทยรัฐออนไลน์, 2557)

วีระ กรงทอง (การสัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2565) ได้เล่าว่า แกงขี้เหล็กนี้ เราได้อิทธิพลมาจากเขมรลงมาทางเหนือ และเข้าสู่ จ.กำแพงเพชร คือ ทางนครชุมบ้านเรา อาจจะช่วยสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมการกินมาตั้งแต่สมัยรุ่นก่อนจนถึงปัจจุบันด้วยและพบว่าการทำพิธีต่าง ๆ ต้องผ่านขั้นตอนหลายขั้นตอน เริ่มจากการเก็บขี้เหล็กแต่การเก็บขี้เหล็กมาทำแกงนั้น ต้องเก็บในช่วงเที่ยงคืนถึงตี 5 ห้ามให้แสงอาทิตย์โดนเพราะแสงอาทิตย์ จะทำให้คุณภาพของยาเสื่อม เพราะมีเรื่องเล่าจากรามเกียรติ์ แสงสว่างจะทำให้ดอกที่เริ่มจะโรยมันจะแห้ง และเริ่มโรยในที่สุด โดยการขอขี้เหล็กต้องมีการขอจากต้นเพราะชาวบ้านเชื่อว่ามีเทวดาอยู่เลยต้อง

¹ อาจารย์ สาขาวิชาศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

²⁻³ นักศึกษา สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

พิธีขอ ที่เรียกว่า (พิธีพลียา) แต่บทสวดขอเรื่องนี่ยังเป็นที่ถกเถียงกันที่ประชุม เพราะว่ามีบทสวด สำหรับชาวบ้าน จึงทำการ ปูเสื่อ จุดธูปเทียน ตั้งสวดมนต์ นะโม 3 จบ ช่วงเวลา 4-5 ก่อนพระอาทิตย์ขึ้น เพื่อจะเก็บใบขี้เหล็กก่อนแสงอาทิตย์และประเพณีนี้จะจัดขึ้น ย้อนยุคนครชุมรรวมถึงมีทอดผ้าป่าและมีเจ้าภาพจากเทศบาลทุกปี พิธีพลียาชาวบ้านตำบลนครชุมร จะมีพิธีพลียาจากต้นขี้เหล็ก เพราะมีความเชื่อว่าในวันลอยกระทงขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ยาทุกชนิดจะมาอยู่ที่ดอกและใบอ่อนของขี้เหล็ก และที่ต้นขี้เหล็กจะมีเทพเทวดาปกปักรักษา จึงมีพิธีพลียาจากต้นขี้เหล็กก่อนทำการเก็บในตอนเช้ามืดและแกงในวันเดียวกัน โดยเริ่มจากการเลือกหาต้นขี้เหล็กที่มีลำต้นที่ตรงงาม มีปราศรัยชาวบ้านที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่เป็นผู้ทำพิธีกรรม โดยนุ่งขาวห่มขาว ในเวลาตอนตี 4 หรือตี 5 เช้ามืด ของวันลอยกระทง มีบายศรีปากชาม หมากพลู ดอกไม้ ธูปเทียน ปูด้วยผ้าขาว เพื่อแสดงถึงความสะอาด บริสุทธิ์ เพื่อที่จะขอพรรุกเทวดา ให้ช่วยอำนวยความสะดวกให้ยออดยาขี้เหล็ก มีประสิทธิภาพ ให้ยามาเป็นยาวิเศษ เพื่อให้ลูกหลานชาวบ้านนครชุมร กินเป็นยารักษา ให้มีอายุยืนยาว สุขภาพแข็งแรง ไม่เจ็บไม่ป่วย การขอยอดขี้เหล็กเป็นยານี้ ทางเจ้าพิธีก็จะสวดมนต์และภาวนาจิตอธิฐาน ให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ในการทำพิธี และเกิดความเชื่อในการขอยาได้ผล (วีระ กรงทอง, การสัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2565)

ภาพที่ 1 สอย'ขี้เหล็ก'หลังเที่ยงคืนและพลียา
(ไทยรัฐออนไลน์, 2557)

คุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สำคัญ

ต้นขี้เหล็ก จะมีมากตามหมู่บ้านในตำบลนครชุมร ตำบลไตรตรังษ์ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งการปลูกต้นขี้เหล็กนั้นไม่ต้องลงทุนอะไรมากมาย และยังหาได้ง่ายในหมู่บ้านเพื่อใช้ประกอบอาหารในครัวเรือน อีกทั้งขี้เหล็กยังเป็นสมุนไพรที่มีสรรพคุณมากมาย หลายบ้านนิยมนำมาประกอบอาหารเพื่อรับประทานในครัวเรือน และในเทศกาลต่าง ๆ ตามหมู่บ้าน ชุมชน และวัด ขี้เหล็กเป็นพืชผักสมุนไพรที่หาได้ง่ายตามตลาด นอกจากนำมาใช้เป็นอาหารไว้รับประทานแล้ว ในตำราแพทย์แผนไทยยังได้มีการใช้ประโยชน์ของต้นขี้เหล็กในหลายๆด้าน เช่น ใช้แก้อาการท้องผูก บำรุงโลหิต บำรุงน้ำดี ช่วยเจริญอาหาร ช่วยกำจัดรังแคทำความสะอาดผมทำให้ชุ่มชื่นเงางาม เป็นต้น และนอกจากนี้ขี้เหล็กยังมีสาร "บาราคอล" (Baracol) ที่มีฤทธิ์ในการกล่อมประสาทและมีฤทธิ์เป็นยานอนหลับ อย่างอ่อนๆ ทำให้ออนหลับสบาย แต่ก็ถือว่ามันจะได้ผลอย่าง ที่หลายคนเข้าใจ เพราะในขบวนการปรุงอาหารให้ปลอดภัยต้องต้มน้ำทิ้งเสียก่อน เพื่อลดความขมและความเฝื่อน ทำให้ความเป็นพิษและออกฤทธิ์ดังกล่าวลดน้อยลงไปด้วย โดยส่วนที่นำไปใช้และมีสรรพคุณทางยา ได้แก่ ดอก ใบ ใบแก่ ฝัก เปลือกฝัก ลำต้น และราก การรับประทานแกงขี้เหล็กอย่างปลอดภัย ต้องเลือกใบเปสลาดหรือตั้งเต๋ยอดจนไปถึงใบกลางและนำไปต้มให้เดือดหนึ่งถึงสอง 2-3 น้ำ แล้วค่อยนำมาปรุงอาหารหรือทำเป็นยา ซึ่งวิธีการพื้นบ้านนี้จะช่วยฆ่าฤทธิ์และทำลายสารที่เป็นอันตรายต่อตับได้ และยังช่วยลดความขมอีกด้วย

แกงขี้เหล็กเป็นหนึ่งในแกงกะทิที่สำคัญในครัวไทย มีรสชาติ หวาน มัน เผ็ดเล็กน้อย เนื้อสัตว์ที่ใส่แกง อาจเป็นปลาอย่าง หรือหมูย่าง ใบขี้เหล็กที่ ต้มเสร็จแล้วนั้น ก่อนใส่ลงไปแกง แม่บ้านจะทำให้เป็นชั้นหยาบหรือละเอียด ขึ้นอยู่กับความชอบของแต่ละครอบครัว อย่างไรก็ตามไม่ว่าชั้นหยาบหรือละเอียด เราสังเกตได้ว่าวันรุ่งขึ้นเราก็จะถ่ายออกเป็นชั้นๆ ทั้งนี้เป็นเพราะใบขี้เหล็กย่อยยาก จึงทำให้มีกากเยอะ ถ่ายได้งายขึ้น จึงนับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาอันหนึ่งประชาชนในตำบลนครชุม อำเภอเมืองกำแพงเพชร ตั้งแต่โบราณมาเชื่อกันว่า ในวันที่พระจันทร์เต็มดวง (วันเพ็ญเดือน 12) จะทำให้สารอาหารและสรรพคุณทางยาดีงุดขึ้นไปที่ยอดต้นขี้เหล็ก เมื่อเก็บยอดขี้เหล็กมาประกอบอาหาร(แกงขี้เหล็ก) และรับประทานแล้วจะมีประโยชน์ที่สุด เนื่องจากสรรพคุณทางยา ในการแก้ท้องผูก แก้อาการนอนไม่หลับ บำรุงน้ำดี บำรุงโลหิต และทำให้เจริญอาหาร เป็นต้น และสิ่งที่สำคัญจะต้องประกอบพิธีการพลียาตอนเช้ามีดหรือก่อนพระอาทิตย์ขึ้น ประมาณตี 4 ตี 5 ของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 เพราะมีความเชื่อที่ว่าดอกและยอดของต้นขี้เหล็กนั้นเปรียบเสมือนลูกของต้นขี้เหล็กจะไปเก็บเฉยๆไม่ได้ ต้องทำการบอกกล่าวกับต้นขี้เหล็ก ซึ่งเปรียบเสมือนแม่ก่อน (มีความเชื่อว่าต้นขี้เหล็กมีเทวดาปกปักรักษา) ก่อนจะนำไปปรุงอาหาร โดยจุดธูปสามดอกและตั้งนะโมสามจบ ต่อจากนั้นก็ทำการเก็บยอดไปประกอบอาหาร (แกงขี้เหล็ก) พร้อมขอพรจากต้นขี้เหล็ก ขอให้มีความสุขแข็งแรง อาการเจ็บป่วยนั้นหายไป (กาญจนา จันทร์สิงห์, 2565)

ภาพที่ 2 แกงขี้เหล็ก
(ไทยรัฐออนไลน์, 2557)

ภาพที่ 3 แกงขี้เหล็ก
(ไทยรัฐออนไลน์, 2557)

ความสำคัญของแกงขี้เหล็กวันลอยกระทง

แกงขี้เหล็กวันลอยกระทง ชาวบ้านที่ตำบลนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร ลุกขึ้นมาแกงขี้เหล็กในวันเพ็ญเดือน 12 ซึ่งเป็นประเพณีประจำถิ่นของตำบลนครชุม โดยมีความเชื่อว่าต้องเก็บแล้วแกงให้เสร็จในวันเดียว ในคืนวันเพ็ญเดือน 12 งานประเพณีลอยกระทง ที่วัดพระบรมธาตุ ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ชาวบ้านร่วมใจสืบทอดประเพณีวิถีถิ่นของนครชุมเมือง ด้วยการ “แกงขี้เหล็ก” ซึ่งเป็นความเชื่อของคนโบราณว่าเป็นสุดยอดของยาอายุวัฒนะ โดยเมื่อนครชุมเป็นเมืองแห่งความหลากหลายทางวัฒนธรรมในด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณี เอกลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น “ชาวนครชุมโบราณซึ่งเอาใบอ่อนและดอกขี้เหล็กมาปรุงเป็นของกินในวันเพ็ญเดือน 12 แกงขี้เหล็กกันทุกครัวเรือน กินเป็นกับข้าวและเท่ากับกินยาไปพร้อมกัน มีผู้รู้ตำรายากล่าวว่า ในวันเพ็ญเดือนสิบสองถ้วยจากต้นขี้เหล็กจะหนีขึ้นสู่ยอด คนนครชุมโบราณจึงมีพิธีพลีจากต้นขี้เหล็กก่อนทำการเก็บในตอนเช้ามืดและแกงในวันเดียวกัน” (กาญจนา จันทร์สิงห์, 2565)

เครื่องปรุงแกงขี้เหล็กและขั้นตอนการทำเพื่อจะคัดสรรวัตถุดิบ ดังนี้

- ใบเพสลาดและดอก
- พริกแกง (พริกแห้งเม็ดใหญ่ มะกรูด ข่า ตะไคร้ กะปิ กระชาย กระเทียม หัวหอม ปลាយ่าง)
- กะทิ
- ปลาย่าง
- น้ำปลาร้า หรือปลาอินทรีเค็ม
- เนื้อและหนังหมูย่าง
- น้ำปลา
- เกลือป่น

ภาพที่ 3 ใบเพสลาด
(บ้านสวนอเนกสมบูรณ์, 2560)

ภาพที่ 4 พริกแกง
(Sai, 2564)

ภาพที่ 5 กะทิ
(บริษัท เอเชียติค อุตสาหกรรมเกษตร จำกัด, ม.ป.ป.)

ภาพที่ 6 ปลาอย่าง
(เส้นทางเศรษฐกิจ, 2562)

ภาพที่ 7 น้ำปลาร้า
(Mybest, ม.ป.ป.)

ภาพที่ 8 เนื้อหมู
(CPF, 2563)

ภาพที่ 9 น้ำปลา
(ท็อปส์ ออนไลน์, ม.ป.ป.)

ภาพที่ 10 เกลือเพชรสาคร
(เกลือเพชรสาคร, ม.ป.ป.)

ส่วนการเลือกเตรียมวัสดุปลูกเพื่อคั่นหาวัสดุปลูกที่มีคุณภาพและสะอาดปลอดภัยต่อร่างกายดังนี้

ดอก

- นำดอกที่เก็บมาเด็ดและล้างให้สะอาด
- ต้มดอกซีเหล็กแยก เพราะดอกจะสุกช้ากว่าใบ (จะได้สุกและไม่แข็ง)
- ดอกจะใสในอัตราส่วนประมาณ 1 ต่อ 10

ต้มใบซีเหล็ก

- นำใบล้างน้ำให้สะอาด (แยกดอก กับใบ)
- นำใบใส่หม้อ ใส่น้ำและโรยเกลือเม็ด
- คนให้เกลือกระจายทั่วหม้อและกดให้ใบมิดน้ำ
- ต้มด้วยไฟกลางให้เดือดประมาณ 30 นาที (รอบแรก)
- เมื่อครบเวลา 30 นาที ตักน้ำต้มออกจนแห้ง แล้วใส่น้ำใหม่ลงไป
- โรยเกลือ แล้วคนเกลือให้ทั่วหม้อ ต้มอีก 30 นาที (รอบสอง)
- เมื่อครบเวลา 30 นาที ให้ลองชิมใบว่ายังมีรสชาติขมอยู่ไหม (ถ้าขมให้ต้มจนกว่าจะเบาขม)
- ถ้าไม่ขมให้ตักน้ำออกจนแห้ง แล้วใส่น้ำเย็นลงไป
- คั้นเอาน้ำออกให้หมด แล้วใส่ภาชนะพักไว้

ปลាយ่าง

- นำมาปลាយ่าง ฆ่าอย่างไฟอ่อนๆ ให้มีกลิ่นหอม
- ถ้าปลาตัวใหญ่ ให้แกะเอาก้างออก
- แบ่งเนื้อบางส่วนโขลกกับพริกแกง
- ที่เหลือนำมาตำให้ละเอียดจนป่น

ปลาอินทรีเค็ม

- นำมาฆ่าไฟอ่อนๆ ให้สุกและมีกลิ่นหอม
- นำมาแกะก้างออก แล้วบีบน้ำปลาเป็นชิ้นเล็ก ๆ

พริกแกง

เครื่องพริกแกง คือ พริกแห้งเม็ดใหญ่ มะกรูด ข่า ตะไคร้ กะปิ กระชาย กระเทียม หัวหอม ปลាយ่าง (กาญจนา จันทรสิงห์, 2565)

ขั้นตอนทำพริกแกงมีดังนี้

- ล้างพริกแห้งเม็ดใหญ่ มะกรูด ข่า ตะไคร้ กระจายให้สะอาด
- หั่นเปลือกมะกรูด กระจาย ข่า ตะไคร้
- ปอกกระเทียม หัวหอม แล้วหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ
- เด็ดก้านพริกแห้งออกและพริกแห้ง หั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ
- ตำพริกแห้ง ข่า มะกรูด ตะไคร้ กะปิ ให้ละเอียด (ตำของแข็ง ๆ ก่อน)
- ใส่หัวหอม กระเทียม กระจาย ลงไปตำให้ละเอียด (ตำเพิ่มทีหลังเพราะจะได้ไม่กระเด็น)
- เมื่อตำเริ่มละเอียด ให้ใส่น้ำเปล่าอย่างต่ำให้เข้ากัน

กะทิ

- นำกะทิตั้งอุ่นบนไฟอ่อนๆ หัวกะทิ 1 หม้อ หาง 1 หม้อ ต้องไฟอ่อนอย่าให้กะทิแตกมัน
- อัตราส่วนกะทิ ขึ้นอยู่กับปริมาณซี่เหล็ก (ต้องสอบถามเพิ่ม)

เนื้อหมูและหนัง

- ล้างให้สะอาด โขยเกลือป่น (แค่ปลายนิ้ว)
- ย่างเนื้อสะโพก ด้วยไฟอ่อนๆ (ต้องใจเย็น) จนแห้ง
- เมื่อสุกแล้วหั่นเป็นชิ้นบาง ๆ ยาวประมาณ 1 นิ้ว
- หนังหมู ย่างไฟอ่อนๆ จนเหลืองอมส้ม
- เมื่อสุก หั่นหนังหมูเป็นชิ้นบาง ๆ ยาวประมาณ 1 นิ้วครึ่ง

การเลือกวัตถุดิบที่เตรียมไว้ในการแกงซี่เหล็กเพื่อให้รสชาติอร่อยกลมกล่อมดังนี้

ต้นซี่เหล็ก ซี่เหล็กมี 2 พันธุ์ คือ

1. ซี่เหล็กยอดแดง (ซี่เหล็กเลือด) จะมีรสชาติขมมาก ไม่นิยมนำมาทำอาหาร
2. ซี่เหล็กยอดขาว จะมีรสชาติขมน้อย เหมาะแก่การทำอาหาร

ใบ เลือกเอายอดอ่อน (ใบเพสลาด) ใบอ่อน จนถึงใบกลาง เป็นการรับประทานซี่เหล็กอย่างปลอดภัย จะไม่ใช่ใบแก่ เพราะอาจทำให้เกิดภาวะตับอักเสบ เกิดเป็นโรคตับได้

ดอก เลือกดอกอ่อนมีสีเขียวอ่อนและดอกตูมมีสีเขียวอมเหลืองดอกแก่จะเลือกออกเพราะจะมีรสเปรี้ยว (ดอกที่มีปีก เริ่มบานมีสีเหลืองอมเขียว)

ปลาย่าง ปลาที่ใช้ คือ ปลาดุก ปลาช่อน ปลากด ปลาสร้อย เลือกปลาย่างที่เพิ่งย่างใหม่ จะได้ไม่มีกลิ่นเหม็น (เวลาเลือกต้องดมกลิ่นด้วย)

ปลาอินทรีเค็ม เลือกปลาที่มีเนื้อสีแดง เพราะจะเป็นปลาอินทรีใหม่ จะมีกลิ่นหอมเมื่อนำไปทำอาหาร สูตรนครชุมจะใช้เนื้อปลาอินทรี (ถ้าไม่ใส่น้ำปลาร้า) ส่วนที่ใช้ขึ้นอยู่กับปริมาณซี่เหล็ก แต่จะไม่ใช้เยอะ ใส่พอแค่มีกลิ่นหอม

กะทิ เลือกใช้กะทิดันสด (คั้นเอง หรือ ซื้อแบบสำเร็จแยกหัวกะทิ หางกะทิ) ไม่ใช้กะทิแบบกล่อง อัตราส่วนหัวกะทิ หางกะทิ (ต้องสอบถามเพิ่ม)

หมู เนื้อหมูช่วงสะโพกเนื้อแดงสด ขนาดกว้าง 1 ฝ่ามือ หนา 1 นิ้ว ส่วนหนังหมู ตัดมัน (หนังหมูที่ใช้ทำลาบ) ขนาดกว้าง 1 ฝ่ามือ (กาญจนา จันทร์สิงห์, 2565)

การเลือกเตรียมวัตถุดิบมีดังนี้

ดอก

- นำดอกที่เก็บมาเด็ดและล้างให้สะอาด
- ต้มดอกซีเหล็กแยก เพราะดอกจะสุกช้ากว่าใบ (จะได้สุกและไม่แข็ง)
- ดอกจะใส่ในอัตราส่วนประมาณ 1 ต่อ 10

ต้มใบซีเหล็ก

- นำใบล้างน้ำให้สะอาด (แยกดอก กับใบ)
- นำใบใส่หม้อ ใส่น้ำและโรยเกลือเม็ด
- คนให้เกลือกระจายทั่วหม้อและกดให้ใบมิดน้ำ
- ต้มด้วยไฟกลางให้เดือดประมาณ 30 นาที (รอบแรก)
- เมื่อครบเวลา 30 นาที ตักน้ำต้มออกจนแห้ง แล้วใส่น้ำใหม่ลงไป
- โรยเกลือ แล้วคนเกลือให้ทั่วหม้อ ต้มอีก 30 นาที (รอบสอง)
- เมื่อครบเวลา 30 นาที ให้ลองชิมใบว่ายังมีรสชาติขมอยู่ไหม (ถ้าขมให้ต้มจนกว่าจะเบาขม)
- ถ้าไม่ขมให้ตักน้ำออกจนแห้ง แล้วใส่น้ำเย็นลงไป
- คั้นเอาน้ำออกให้หมด แล้วใส่ภาชนะพักไว้

ปลาอย่าง

- นำมาปลาอย่าง มาย่างไฟอ่อนๆ ให้มีกลิ่นหอม
- ถ้าปลาตัวใหญ่ ให้แกะเอาก้างออก
- แบ่งเนื้อบางส่วนโขลกกับพริกแกง
- ที่เหลือนำมาตำให้ละเอียดจนป่น

ปลาอินทรีเค็ม

- นำมาย่างไฟอ่อนๆ ให้สุกและมีกลิ่นหอม
- นำมาแกะก้างออก แล้วบิให้เนื้อปลาเป็นชิ้นเล็ก ๆ

พริกแกง

เครื่องพริกแกง คือ พริกแห้งเม็ดใหญ่ มะกรูด ข่า ตะไคร้ กะปิ กระชาย กระเทียม หัวหอม ปลาอย่าง (กาญจนา จันทร์สิงห์, 2565)

ขั้นตอนทำพริกแกงมีดังนี้

- ล้างพริกแห้งเม็ดใหญ่ มะกรูด ข่า ตะไคร้ กระชายให้สะอาด
- หั่นเปลือกมะกรูด กระชาย ข่า ตะไคร้
- ปอกกระเทียม หัวหอม แล้วหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ
- เด็ดก้านพริกแห้งออกและพริกแห้ง หั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ
- ตำพริกแห้ง ข่า มะกรูด ตะไคร้ กะปิ ให้ละเอียด (ตำของแข็งๆก่อน)
- ใส่หัวหอม กระเทียม กระชาย ลงไปตำให้ละเอียด (ตำเพิ่มทีหลังเพราะจะได้ไม่กระเด็น)
- เมื่อตำเริ่มละเอียด ให้ใส่น้ำปลาอย่างตำให้เข้ากัน

กะทิ

- นำกะทิตั้งอุณหภูมิต่ำๆ หัวกะทิ 1 หม้อหาง 1 หม้อ ต้องไฟอ่อนอย่าให้กะทิแตกมัน
- อัตราส่วนกะทิ ขึ้นอยู่กับปริมาณซีเหล็ก (ต้องสอบถามเพิ่ม)

เนื้อหมูและหนัง

- ล้างให้สะอาด โรยเกลือปน (แค่ปลายนิ้ว)
- ย่างเนื้อสะโพก ด้วยไฟอ่อนๆ (ต้องใจเย็น) จนแห้ง
- เมื่อสุกแล้วหันเป็นชิ้นบาง ๆ ยาวประมาณ 1 นิ้ว
- หนังหมู ย่างไฟอ่อนๆ จนเหลืองอมส้ม
- เมื่อสุก หั่นหนังหมูเป็นชิ้นบาง ๆ ยาวประมาณ 1 นิ้วครึ่ง

ขั้นตอน/วิธีการ

ขั้นตอนวิธีการการทำอาหารแกงซี่เหล็กมีดังนี้

วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ชาวตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ได้ร่วมใจกันรื้อฟื้นตำนานแกงซี่เหล็ก ที่หายไปจากตำบลนครชุม กว่า 50 ปีแล้ว เพื่อสืบทอดประเพณีวิถีถิ่นของนครชุมเมืองโบราณ โดยหลังเที่ยงคืนเข้าสู่วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ชาวตำบลนครชุมจะออกจากบ้านไปเก็บซี่เหล็ก ซึ่งก่อนทำการเก็บนั้นจะต้องมีการจุดธูปขอขมา บอกกล่าวกับต้นซี่เหล็ก เพื่อนำมาประกอบเป็นอาหารรับประทาน ในวันเพ็ญเดือน 12 ได้ ซึ่งเป็นความเชื่อของคนโบราณว่า ต้องเก็บวันนั้น แกงวันนั้น และกินให้หมดวันนั้น จะเป็นสุดยอดของยาอายุวัฒนะ

ใบซี่เหล็กเป็นสมุนไพรชนิดหนึ่ง คนโบราณเอาใบอ่อนและดอกมาปรุงเป็นของกิน ในวันเพ็ญเดือน 12 ทำแกงซี่เหล็กกันทุกครัวเรือน คนนครชุมโบราณถือว่า วันเพ็ญเดือน 12 ยอดซี่เหล็กจะเป็นยารักษาสารพัดโรค แต่ต้องเก็บตอนเช้ามีดและแกงให้เสร็จภายในวันนั้น จะเก็บล่วงหน้าไม่ได้ มิฉะนั้น สรรพคุณจะไม่หลง ปัจจุบันจะมีแกงกันในวันเพ็ญดังกล่าวเฉพาะบ้านผู้รู้เท่านั้น ซึ่งในตำราแพทย์แผนไทย กล่าวว่า ซี่เหล็กแก้ท้องผูกนอนไม่หลับ บำรุงน้ำดี บำรุงโลหิต และทำให้เจริญอาหาร (กาญจนา จันทรสิงห์, 2565)

ขั้นตอนการแกงที่สมบูรณ์

- ตั้งหัวกะทิด้วยไฟกลาง พอกะทิเริ่มร้อนให้ใส่พริกแกงลงไป ให้เติมลงไปทีละน้อย ผัดกับพริกแกงจนหอม ไม่ให้กะทิแตกมันพอประมาณ

- ใส่ปลาอย่าง ปลาอินทรีฯ เติมหางกะทิลงไป เพื่อช่วยในการคลุกเคล้าให้เข้ากัน
- ใส่หมูย่างและหนังหมู เติมหางกะทิลงไปคลุกเคล้าให้เข้ากัน
- พอเริ่มเดือด ใส่ใบและดอกซี่เหล็กที่เตรียมไว้ คลุกเคล้าให้เข้ากัน
- เติมหางกะทิลงไปค่อยๆ ใส่กะทิเพิ่มจนหมด เคี่ยวด้วยไฟอ่อนๆ ให้เดือด
- เมื่อเดือดดีแล้ว ให้ปรุงรสใส่น้ำปลา เกลือ ลงไป ชิมรสตามชอบ
- ตั้งไฟอ่อนไว้สักพัก รอให้เครื่องปรุงเข้ากัน แล้วตักรับประทานได้

แกงซี่เหล็กต้องกะทิข้นน้อย เค็มนำ เผ็ดน้อยจึงจะอร่อย โดยขั้นตอนตั้งแต่เริ่มต้มจนถึงแกงเสร็จใช้เวลาประมาณ 5-6 ชั่วโมง ซี่เหล็กจึงจะยุ่นำรับประทาน (กาญจนา จันทรสิงห์, 2565)

บทสรุป

จากการศึกษาเรื่อง แกงซี่เหล็กวันลอยกระทงกำแพงเพชร มีวัตถุประสงค์ 1) ประวัติความเป็นมาและความสำคัญของประเพณีแกงซี่เหล็กวันลอยกระทงของชุมชนนครชุม แกงซี่เหล็ก มีส่วนประกอบของแกงซี่เหล็ก ใบซี่เหล็กเป็นสมุนไพรชนิดหนึ่ง คนโบราณเอาใบอ่อนและดอกมาปรุงเป็นของกิน ในวันเพ็ญเดือน 12 ทำแกงซี่เหล็กกันทุกครัวเรือน คนนครชุมโบราณถือว่า วันเพ็ญเดือน 12 ยอดซี่เหล็กจะเป็นยารักษาสารพัดโรค แต่ต้องเก็บตอนเช้ามีด โดยมีความเชื่อที่ว่า ก่อนหน้าการลอยกระทงเพียง 12 ชั่วโมง ก่อนพระอาทิตย์ขึ้น จะมีพิธีพลีจากต้นซี่เหล็ก เพราะมีความเชื่อว่าต้นซี่เหล็กจะมีเทพเทวดาคอยรักษา จึงต้องทำพิธีนี้ขึ้นเพื่อขอ

อนุญาตนำดอกขี้เหล็กและใบอ่อนไปปรุงเป็นอาหารจากการสัมภาษณ์คุณตา วีระ กรงทองได้เล่าว่าแกงขี้เหล็กนี้ เราได้อิทธิพลมาจากเขมร ลงมาทางเหนือ และเข้าสู่ จ.กำแพงเพชร คือทางนครชุมบ้านเราสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมการกินมาตั้งแต่สมัยรุ่นก่อนๆจนถึงปัจจุบันรวมถึงมีพิธีพลียาที่ชาวบ้านตำบลนครชุมเชื่อว่าในวันลอยกระทง ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ยาทุกชนิดจะมาอยู่ที่ดอกและใบอ่อนของขี้เหล็ก และที่ต้นขี้เหล็กจะมีเทพเทวดาปกปักรักษาเป็นคุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สำคัญขี้เหล็กยังเป็นสมุนไพรที่มีสรรพคุณมากมาย เช่น ใช้แก้อาการท้องผูก บำรุงโลหิต บำรุงน้ำดี 2) แกงขี้เหล็กวันลอยกระทงชาวบ้านที่กำแพงเพชร ลูกขึ้นมาแกงขี้เหล็กในวันเพ็ญเดือน 12 ประเพณีประจําถิ่นของนครชุมเมืองโบราณ ที่วัดพระบรมธาตุ ต.นครชุม อ.เมือง จ.กำแพงเพชร สืบทอดประเพณีวิถีถิ่นของนครชุมเมือง 3) เครื่องปรุงและขั้นตอนการทำโดยมีวัตถุดิบ ดังนี้ 1.ใบเพสลาดและดอก 2.พริกแกง 3.กะทิ 4.ปลาอย่าง 5.น้ำปลาร้าหรือปลาอินทรีเค็ม 6.เนื้อและหนังหมูย่าง 7.น้ำปลา 8.เกลือป่น และการเลือกวัตถุดิบต้นขี้เหล็ก ขี้เหล็กมี 2 พันธุ์ คือ 1. ขี้เหล็กยอดแดง (ขี้เหล็กเลือด) จะมีรสชาติขมมาก 2. ขี้เหล็กยอดขาว เหมาะแก่การทำอาหาร 1.ใบเลือกเอายอดอ่อนจนถึงใบกลาง 2.ปลาอย่าง 3.กะทิ เลือกใช้กะทิคั้นสด 4.หมู เนื้อหมูช่วงสะโพกเนื้อแดงสดส่วนการเตรียมวัตถุดิบ 1.ดอกนำดอกที่เก็บมาเด็ดและล้างให้สะอาด ดอกจะใส่ในอัตราส่วนประมาณ 1 ต่อ 10 2.ต้มใบขี้เหล็ก นำใบล้างน้ำให้สะอาดนำไปใส่หม้อ ใส่ไฟและโรยเกลือเม็ดต้มด้วยไฟกลางให้เดือดประมาณ 30 นาที เมื่อครบเวลา 30 นาที ตักน้ำต้มออกจนแห้ง แล้วใส่น้ำใหม่ลงไปโรยเกลือแล้วต้มอีก 30 นาที (รอบสอง) 3. ปลาอย่าง นำมาปลาอย่าง มาย่างไฟอ่อนๆ 4.ปลาอินทรีเค็มนำมาย่างไฟอ่อนๆ 5.พริกแกงเพื่อนำมาประกอบเป็นอาหารรับประทาน ในวันเพ็ญเดือน 12 พอกะทิเริ่มร้อนให้ใส่พริกแกงลงไป ให้เต็มลงไปทีละน้อย ผัดกับพริกแกงจนหอมเต็มทางกะทิลงไปคลุกเคล้าให้เข้ากันพอเริ่มเดือด ใส่ใบและดอกขี้เหล็กที่เตรียมไว้ คลุกเคล้าให้เข้ากันเต็มทางกะทิลงไปค่อยๆใส่กะทิเพิ่มจนหมดเคี่ยวด้วยไฟอ่อนๆ ให้เดือดเมื่อเดือดดีแล้ว ให้ปรุงรสใส่น้ำปลา เกลือ ลงไป ชิมรสตามชอบตั้งไฟอ่อนไว้สักพัก รอให้เครื่องปรุงเข้ากัน แล้วตักรับประทานได้แกงขี้เหล็กต้องกะทิขุ่นน้อย เค็มนำ เผ็ดน้อยจึงจะอร่อย โดยขั้นตอนตั้งแต่เริ่มต้มจนถึงแกงเสร็จใช้เวลาประมาณ 5 ชม ขี้เหล็กจึงจะนำรับประทาน

บรรณานุกรม

- กาญจนา จันทร์สิงห์. (4 สิงหาคม 2565). *ประเพณีกินแกงซี่เหล็กในวันเพ็ญเดือน 12*. ฐานข้อมูลท้องถิ่นจังหวัดกำแพงเพชร-ตาก. https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=2150&code_db=610004&code_type=01
- เกลือเพชรสาร. (ม.ป.ป.). *เกลือเพชรสาร*. <https://www.เกลือเพชรสาร.com/เกี่ยวกับเรา-28968.page>
- ท็อปส์ ออนไลน์. (ม.ป.ป.). *ทิพรสน้ำปลาแท้ 1.5ลิตร*. <https://www.tops.co.th/th/tiparos-fish-sauce-1500cc-8850545715554>
- ไทยรัฐออนไลน์. (6 พฤศจิกายน 2557). *ชาวนครชุมพื้นตำนาน 'แกงซี่เหล็ก' กินวันลอยกระทง*. ไทยรัฐ. <https://www.thairath.co.th/news/local/north/461643>
- บริษัท เอเชียติค อุตสาหกรรมเกษตร จำกัด. (ม.ป.ป.). *ผลิตภัณฑ์ ตรากระทือัมพวา*. <https://www.ampawacoconutmilk.com/>
- บ้านสวนอเนกสมบูรณ์. (10 สิงหาคม 2560). *เริ่มไปเทศกาล ราวสารแพคโค ให้ต้นเขียวสวย...* [Image]. Facebook. <https://m.facebook.com/AnekSomboonFarm/posts/1936235293297993/>
- เส้นทางเศรษฐกิจ. (6 กรกฎาคม 2562). *"ป่าแก้ว ปลาย่าง" ของดีริมน้ำสะแกกรัง รายได้ไม่แน่นอน แต่ทำแล้วสุขใจ*. <https://today.line.me/th/v2/article/Y9mzOp>
- CPF. (4 มีนาคม 2563). *คุณภาพของเนื้อหมูที่ดี*. <https://www.cpfworldwide.com/th/media-center/healthyfood-1342>
- Mybest. (ม.ป.ป.). *10 อันดับ น้ำปลาร้า ยี่ห้อไหนอร่อย ปี 2023 รวมเจ้าดัง สูตรปรุงสำเร็จ*. <https://my-best.in.th/48872>
- Sai. (25 มกราคม 2564). *พริกแกงแดง ทำกินเองได้ง่าย ประหยัด อดแน่นด้วยสมุนไพรเพื่อสุขภาพ*. รวบรวมอาหาร BLOG. <https://sou-dai.com/2021/01/25/พริกแกงแดง-ทำกินเองได้>

เทศกาลกินก๋วยเตี๋ยว

วนัสนันท์ นุชนารถ¹, รุ่งอรุณ จุลมุลิก² และ กิตติกา ศรีสุกใส³

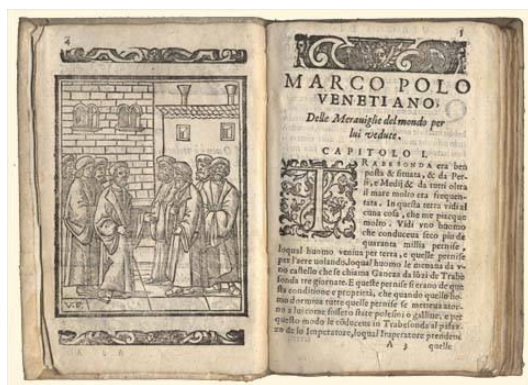
บทนำ

งานเทศกาลกินก๋วยเตี๋ยว เที้ยวเมืองกำแพงเพชร เป็นงานมหกรรมอาหารพื้นบ้านของจังหวัดกำแพงเพชร ที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงปัจจุบันเพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจ สร้างรายได้ให้กับประชาชน และสร้างภาพลักษณ์ในอัตลักษณ์ด้านการกินอาหารเส้นของจังหวัดกำแพงเพชร โดยบทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา 1) ประวัติความเป็นมาของเทศกาลกินก๋วยเตี๋ยว 2) ความสำคัญของเทศกาลกินก๋วยเตี๋ยว

คำสำคัญ: มหกรรมอาหารพื้นบ้าน, เทศกาลกินก๋วยเตี๋ยว, เที้ยวเมืองกำแพงเพชร

ประวัติความเป็นมาของเทศกาลกินก๋วยเตี๋ยว

ก๋วยเตี๋ยวเกิดขึ้นเริ่มต้นมาจากจีน แต่เป็นแค่ข้อสันนิษฐานจากหนังสืออิลมีลิโอเน หรือ บันทึกการเดินทางของมาโค โปโล ที่ได้กล่าวถึง เส้น (Common team, 2561)

ภาพที่ 1 | Milione บันทึกการเดินทางของมาโค โปโล (Common team, 2561)

โดยเริ่มต้นในราชวงศ์ ช่วง 200 ปี ยุคที่จีนเริ่มมีการติดต่อค้าขายกับเอเชียกลาง และตอนนั้นก๋วยเตี๋ยวเป็นอาหารที่ได้รับความนิยม ต่อมาสมัยราชวงศ์ซ่ง ก๋วยเตี๋ยวนั้นได้มีการแพร่หลายกว่าเดิม โดยว่ากันว่าเมืองจีนในสมัยราชวงศ์ซ่ง ค.ศ 960-1279 ได้ตั้งร้านก๋วยเตี๋ยวยุ่ทั่วไป ทำให้ก๋วยเตี๋ยวจึงได้เป็นอาหารที่สามารถรับประทานได้ง่ายในชีวิตประจำวัน สมัยนั้นเป็นการปกครองภายใต้อาณาจักรสุโขทัยและนั่นคือจุดเริ่มต้นของ “ก๋วยเตี๋ยว” ในประเทศไทย มีหลักฐานการค้าขายกับประเทศจีนจริง ก๋วยเตี๋ยวจึงอาจเข้ามาในสมัยนั้น แต่ไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนพอ และตอนนั้นอาหารหลักของคนไทย คือ ข้าว (มาลี เพชรพิพัฒน์, 2552)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า ก๋วยเตี๋ยวเริ่มต้นมาจากจีน ในราชวงศ์ซ่ง ซึ่งอยู่ในสมัยสุโขทัยที่เป็นจุดเริ่มต้นของ “ก๋วยเตี๋ยว” ในประเทศไทย แต่หลักฐานนั้นยังไม่ชัดเจนพอ สมัยนั้นคนไทยนั้นยังไม่นิยมกินก๋วยเตี๋ยว เพราะคนนิยมทานข้าวมากกว่าทานก๋วยเตี๋ยวเพราะข้าวในสมัยนั้นคืออาหารหลักของคนไทย

¹ อาจารย์ สาขาวิชาศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

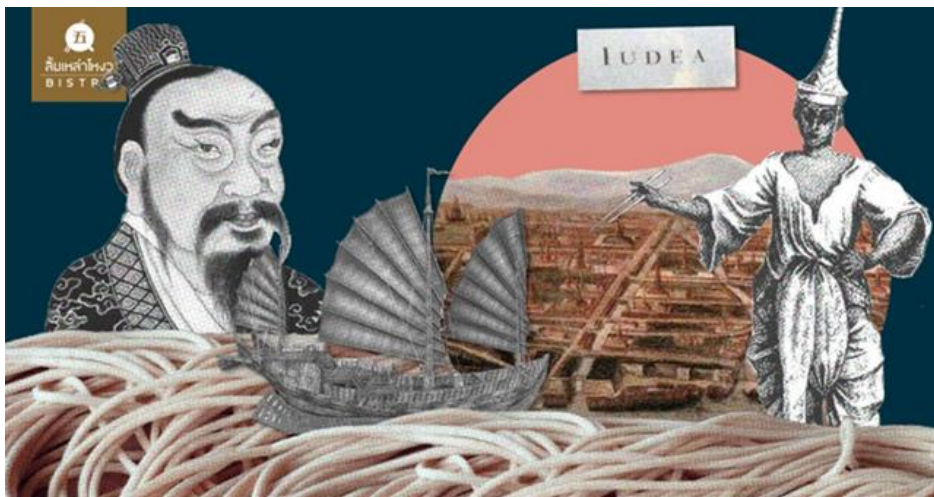
²⁻³ นักศึกษา สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ภาพที่ 2 ข้าวสอย
(มาลี เพชรพิพัฒน์, 2552)

ข้อมูลทางประวัติศาสตร์เห็นไปในทางเดียวกัน คือสมัยอยุธยา ยุคสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ค.ศ 1656-1688 ได้มีข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับก๋วยเตี๋ยวข้อแรก คือ การเข้ามาในสมัยพระนารายณ์มหาราช เนื่องจากมีการค้าขายกับต่างชาติ จีนก็เข้ามาในช่วงนั้นด้วย อีกทั้งยังได้ชื่อว่าเป็นยุครุ่งเรืองของอาหาร ส่วนก๋วยเตี๋ยวนั้น เป็นเพียงคำบอกเล่ามาจากพ่อค้าจีนที่นำบะหมี่มาต้มกิน คนไทยจึงได้รู้จักกับอาหารประเภทบะหมี่ แต่ตอนนั้น ไม่มีหลักฐานที่ชัดเจน (มาลี เพชรพิพัฒน์, 2552)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า ทางประวัติศาสตร์ ในสมัยอยุธยาได้มีข้อสันนิษฐานในเรื่องของการเกิดขึ้นมาของก๋วยเตี๋ยว ว่ามีความเป็นไปได้ว่า คนไทยอาจจะรู้จักเส้นบะหมี่เพราะพ่อค้าจีนได้มีการนำบะหมี่มาต้มกิน แต่หลักฐานนั้นยังไม่ชัดเจนพอ

ภาพที่ 3 ถนนเส้นก๋วยเตี๋ยว
(ยุวดี ศิริ, 2558)

ส่วนอีกข้อสันนิษฐานคือ เข้ามาหลังจากช่วงปลายอยุธยา ที่ได้ตัดความสัมพันธ์กับต่างชาติตะวันตก หลังจากนั้นจีนได้เริ่มมีอิทธิพลมากขึ้น ประกอบกับความชัดเจนในบันทึกที่เกี่ยวกับเส้นบะหมี่ จึงได้ข้อสันนิษฐานว่า ก๋วยเตี๋ยวมานจากจีนและเป็นคนจีนนั่นเองที่เป็นคนเริ่มสัมผัสกับก๋วยเตี๋ยว และจีนได้ก่อตั้งรกรากในประเทศไทยตั้งแต่สมัยอยุธยา (มาลี เพชรพิพัฒน์, 2552)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า จากข้อสันนิษฐานอีกข้อ คนไทยรู้จักกล้วยเดี่ยวเพราะคนจีนเป็นคนนำเข้ามาให้คนไทยได้สัมผัสกับกล้วยเดี่ยว เพราะตอนนั้นคนจีนเริ่มมีอิทธิพลมากขึ้น จึงทำให้คนจีนได้มีการมาตั้งถิ่นฐานที่ประเทศไทยในช่วงสมัยอยุธยา

ภาพที่ 4 บันทึกเรื่องอาหารชาวสยามในหนังสือ Du Royaume de Siam ของลาลูแบร์ (Common team, 2561)

ต่อมายุคหลังสมัยรัตนโกสินทร์ ก่อนเกิดการปฏิรูปประเทศสมัยรัชกาลที่ 5 มีการพบหลักฐานที่กล่าวถึงการกินเส้นกล้วยเดี่ยวของไทย ปรากฏอยู่ในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 4 กล่าวถึงเหตุการณ์เมื่อ “พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวจะเสด็จสวรรคต มีผู้สงสัยว่าทรงพระประชวรด้วยมีผู้ลอบกระทำความไสย ในพระกระยาหารที่เรียกว่า แกงกล้วยเดี่ยว” และก็ได้มีการพูดถึงอาหารประเภทเส้นอีกเลย (มาลี เพชรพิพัฒน์, 2552)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า สมัยในช่วงรัชกาลที่ 5 มีการพบหลักฐานว่ามีการกินเส้นกล้วยเดี่ยวของคนแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ไม่ได้มีการพูดถึงเส้นกล้วยเดี่ยวปรากฏขึ้น เพราะเนื่องจากว่า “พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวจะเสด็จสวรรคต มีผู้สงสัยว่าทรงพระประชวรด้วยมีผู้ลอบกระทำความไสย ในพระกระยาหารที่เรียกว่า แกงกล้วยเดี่ยว” จึงทำให้ไม่ปรากฏอาหารประเภทเส้น

ภาพที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ไทยโพสต์, 2564)

ต่อมาสมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการปรากฏหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรว่า “ทรงโปรดหมี่กรอบและหมี่ผัด” เป็นสูตรที่คนจีนคิดค้นเพื่อให้ถูกลิ้นคนไทย และสมัยนั้นคนไทยเริ่มหันมาสนใจนิยมอาหารประเภทเส้นมากขึ้น รายการอาหารประเภทเส้นก็เพิ่มขึ้นมากมาย (กาญจนา จันทร์สิงห์, 2565)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า รัชกาลที่ 5 ทรงโปรดหมี่กรอบและหมี่ผัด เพราะคนจีนนั้นคิดค้นสูตรมาเพื่อถูกปากคนไทย เลยทำให้คนไทยสนใจอาหารประเภทเส้นมากขึ้น

ภาพที่ 6 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
(วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2548)

ต่อมาในสมัย จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นคนที่ทำให้ก๋วยเตี๋ยวแพร่หลายไปทั่วประเทศไทย เล่าย้อนความในช่วงที่ประเทศไทยเข้าสู่ภาวะข้าวยากหมากแพง เกิดจากสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงทำให้เศรษฐกิจตกเหมือนช่วงสงครามโควิด 19 ทำให้จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ออกนโยบายรัฐนิยมที่สนับสนุนให้คนไทยหันมากินก๋วยเตี๋ยว เพื่อที่จะกระตุ้นเศรษฐกิจให้กับคนไทยได้กินอาหารราคาถูก มีคุณค่าต่อสุขภาพและที่สำคัญคืออยากให้คนไทยหันมาทำอาชีพค้าขายมากขึ้น เพราะสมัยนั้นคนไทยไม่นิยมค้าขาย จึงทำให้การค้าขายตกไปอยู่ในกำมือของคนจีน และได้มีการแจกจ่ายให้เร่ขาย ตั้งชื่อว่า “ก๋วยเตี๋ยวสามัคคีชัย” ตามชื่อของทำเนียบรัฐบาลตอนนั้น โดยสูตรก๋วยเตี๋ยวสามัคคีชัย จะใส่ถั่วงอกแทนผักจีน เพราะถั่วงอกเพาะง่ายจากถั้วเขียว (กาญจนา จันทร์สิงห์, 2565)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า ได้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในช่วงข้าวยากหมากแพง จึงทำให้มีการตั้งนโยบายรัฐนิยมเพื่อสนับสนุนให้คนไทย หันมาสนใจกินก๋วยเตี๋ยว เพื่อที่จะกระตุ้นเศรษฐกิจ และส่งเสริมให้คนไทยกินอาหารราคาถูก ที่ดีต่อสุขภาพ

ภาพที่ 7 จอมพล แปลก พิบูลสงคราม
(Tattharit Rathee, 2554)

ต่อมาสมัยจอมพล แปลก ได้มีการเริ่มพัฒนาเป็นบะหมี่ซากังราว จังหวัดกำแพงเพชร เพื่อสนับสนุนให้คนไทยกินก๋วยเตี๋ยวมากขึ้น สมัยสงครามครั้งที่ 2 มีชื่อร้านก๋วยเตี๋ยวที่มีชื่อเสียง คือ ร้านเจ๊กเท่ง ร้านเจ๊กฮ้อ และร้านเจ๊กเซียง ซึ่ง “บะหมี่ซากังราว” เป็นบะหมี่ชิ้นหนึ่งคู่เมืองจังหวัดกำแพงเพชร และปัจจุบันได้มีการจัดเทศกาลกินก๋วยเตี๋ยว ประจำเดือนธันวาคมของต้นเดือน เพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจของจังหวัดกำแพงเพชร (ชมนำพา, 2562)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า จอมพล แปลก ได้มีการพัฒนาบะหมี่ซากังราว ของจังหวัดกำแพงเพชรขึ้น และปัจจุบันได้มีการจัดเทศกาลกินก๋วยเตี๋ยวขึ้น เพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจของจังหวัดกำแพงเพชร

ภาพที่ 8 บะหมี่ซากังราว
(ชมนำพา, 2562)

ภาพที่ 9 บะหมี่ซากังราว
(ชมนำพา, 2562)

จังหวัดกำแพงเพชร เป็นเมืองที่ได้รับการขึ้นทะเบียนจาก UNESCO เป็นมรดกโลกคือ อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ได้รับความนิยม อีกเรื่องที่สำคัญคือ อาหารการกิน หอการค้าจังหวัดกำแพงเพชรจึงได้จัดงาน เทศกาลกินกล้วยเดี่ยวเที่ยวเมืองกำแพงเพชรขึ้น เรียกสั้น ๆ ว่า “งานกล้วยเดี่ยว” จัดครั้งแรก เมื่อวันที่ 3-5 ธันวาคม 2542 ในปีประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ส่งผลกระทบต่อแรงงานที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรม ภาคบริการถูกเลิกจ้าง ทำให้นายพิทักษ์ ประธานหอการค้า ได้ร่วมกันจัดกิจกรรมนี้ขึ้น เพื่อเป็นการกระตุ้นการใช้จ่ายให้มีเงินหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจของจังหวัด ผู้เขียนได้รวบรวมข้อมูลตั้งแต่ปี 2560-2564 เทศกาลกินกล้วยเดี่ยว เที่ยวเมืองกำแพงเพชร ปี พ.ศ.2560 จัดขึ้นวันที่ 1-3 ธันวาคม ณ ลานอนุรักษ์วัฒนธรรม ถนนเลียบบแม่น้ำปิง อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร กิจกรรมภายในงานประกอบด้วย การออกร้านจำหน่ายอาหารและกล้วยเดี่ยวที่ขึ้นชื่อของจังหวัดกำแพงเพชร ให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวเลือกได้ตามใจชอบ รวมทั้งมีการออกร้านจำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ซึ่งในจังหวัดกำแพงเพชรมีร้านกล้วยเดี่ยวอร่อยๆ หลายร้านที่อร่อยแบบไม่ต้องเติมเครื่องปรุงอีกด้วย ต่อมาปี พ.ศ.2561 จัดขึ้นเมื่อวันที่ 1 ถึงวันที่ 5 ธันวาคม 2561 ที่ลานอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยสิริจิตอุทยานริมแม่น้ำปิง อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร โดยปี 2561 มีการจัดแสดงจากโรงเรียนเทศบาล 1 เกริกกฤตยาอุปถัมภ์ โรงเรียนเทศบาล 2 วัดทุ่งสวน และการแสดงของเด็กนักเรียน ว.วิชการดนตรี และวงดนตรีของเด็กนักเรียน โรงเรียนกำแพงเพชรพิทยาคม ร่วมสร้างสรรค์บนเวทีให้ความบันเทิงกับผู้ที่มาร่วมงาน ต่อมาปี พ.ศ.2562 จัดขึ้นระหว่างวันที่ 1 ถึงวันที่ 5 ธันวาคม 2562 ที่ลานอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยสิริจิตอุทยาน ริมแม่น้ำปิง อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร โดยภายในงานมีการแสดงจากนักเรียนปัทมรุณวิทย์ ร่วมสร้างสรรค์บนเวทีให้ความบันเทิงกับผู้ที่มาร่วมงาน และร้านอาหารที่หลากหลายมาเปิดบริการให้ชิมกันถึงที่เกือบทุกชนิด และอาหารประเภทอื่น ๆ อีกมากมาย ต่อมาปี พ.ศ.2563 จัดขึ้นระหว่างวันที่ 8-13 ธันวาคม 2563 ณ บริเวณหน้าลานอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย สิริจิตอุทยาน ริมแม่น้ำปิง โดยภายในงานจะพบกับซุ้มจำหน่ายอาหารพื้นบ้าน อาหารนานาชาติ การแสดงจากสถาบันการศึกษา โรงเรียนต่าง ๆ การประกวดวงดนตรีเยาวชน และกิจกรรมอื่น ๆ และปี พ.ศ. 2564 จัดขึ้นระหว่างวันที่ 1 ธันวาคม 2564 - 5 ธันวาคม 2564 ณ ลานวัฒนธรรมสิริจิตอุทยาน ริมแม่น้ำปิง อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร โดยภายในงานประกอบด้วย การออกร้านจำหน่ายกล้วยเดี่ยวจากร้านที่มีชื่อเสียงในจังหวัดกำแพงเพชร ผลิตภัณฑ์ OTOP ขึ้นชื่อ และการแสดงจากเยาวชนใน

จังหวัดกำแพงเพชร อีกทั้ง ยังเป็นการช่วยส่งเสริมประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวในจังหวัด ให้เป็นที่รู้จักให้มากขึ้น เพราะก๋วยเตี๋ยวเป็นอาหารจานด่วนและเป็นที่ยอดนิยมของชนกำแพงเพชรอีกด้วย (วิทยา จตุรภาค, 2562)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า จังหวัดกำแพงเพชร ได้มีการจัดเทศกาลกินก๋วยเตี๋ยวขึ้นทุกปีของต้นเดือนธันวาคม โดยภายในงานแต่ละปีจะมีการออกร้านจำหน่ายก๋วยเตี๋ยวจากร้านที่มีชื่อเสียงในจังหวัดกำแพงเพชร ผลิตภัณฑ์ OTOP ขึ้นชื่อ และการแสดงจากเยาวชนในจังหวัดกำแพงเพชรของทุกปี โดยสถานที่ในการจัดเทศกาลกินก๋วยเตี๋ยวของทุกปีก็จะเป็น ณ ลานวัฒนธรรมสิริจิตอุทยาน ริมน้ำปิง อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร โดยการจัดเทศกาลกินก๋วยเตี๋ยวมุ่งจุดประสงค์ขึ้นเพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับประชาชน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดกำแพงเพชร และเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจของจังหวัด ภายใต้ชื่อ “เทศกาลกินก๋วยเตี๋ยว”

ภาพที่ 11 เทศกาลกินก๋วยเตี๋ยวเที่ยวเมืองกำแพง ครั้งที่ 19 (สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, 2561)

ภาพที่ 10 เทศกาลกินก๋วยเตี๋ยวเที่ยวเมืองกำแพง ครั้งที่ 22 (TimeNews, 2565)

ความสำคัญเทศกาลกินก๋วยเตี๋ยว

จุดประสงค์หลักที่มีการจัดเทศกาลกินก๋วยเตี๋ยวขึ้นเป็นประจำทุกเดือนธันวาคม เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับประชาชน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดกำแพงเพชร และเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจในจังหวัดกำแพงเพชร โดยมหรณมาอาหารพื้นบ้านหรือเทศกาลกินก๋วยเตี๋ยว เป็นอาหารจานด่วนยอดนิยมของคนจังหวัดกำแพงเพชร ทั้งยังขึ้นชื่อในเรื่องของ ก๋วยเตี๋ยวชากังราว ก๋วยเตี๋ยวไก่ ก๋วยเตี๋ยวโบราณ ผัดไท และอาหารพื้นบ้านอื่น ๆ เพื่อเป็นการสร้างโอกาสให้กับคนในของจังหวัดกำแพงเพชรได้มีการโชว์ฝีมือการทำก๋วยเตี๋ยวขึ้นชื่อของจังหวัด และสินค้าขึ้นชื่อของจังหวัดกำแพงเพชร และยังเป็นเปิดโอกาสให้กับคนจังหวัดอื่น ได้มาออกร้านเพื่อเป็นการโชว์สินค้าขึ้นชื่อของจังหวัดตนเองด้วย จึงทำให้เกิดมหรณมาอาหารพื้นบ้าน เทศกาลกินก๋วยเตี๋ยวเที่ยวเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ขึ้นเป็นประจำทุกต้นเดือนธันวาคมของแต่ละปี ภายในงานก็จะประกอบด้วยการแสดงของนักเรียนและนักศึกษา อาหารพื้นบ้านของจังหวัดกำแพงเพชรและจังหวัดอื่น ๆ และร่วมไปถึงก๋วยเตี๋ยวที่ขึ้นชื่อของจังหวัดกำแพงเพชร เพื่อให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวได้เลือกตามใจชอบได้เลย

ภาพที่ 11 มหรณมาอาหารพื้นบ้าน เทศกาลกินก๋วยเตี๋ยวเที่ยวเมืองกำแพงเพชร
(วิทยา จตุรภาค, 2562)

บทสรุป

จากการศึกษาเทศกาลกินก๋วยเตี๋ยว เที่ยวเมืองกำแพงเพชร วัตถุประสงค์ที่ 1) ประวัติความเป็นมาเทศกาลกินก๋วยเตี๋ยว พบว่า ก๋วยเตี๋ยวเริ่มต้นมาจากจีน ในราชวงศ์ซ่ง ซึ่งอยู่ในสมัยสุโขทัยที่เป็นจุดเริ่มต้นของ “ก๋วยเตี๋ยว” ในประเทศไทย และได้มีข้อสันนิษฐานในเรื่องของการเกิดมาขึ้นมาของก๋วยเตี๋ยว ว่ามีความเป็นไปได้ว่าคนไทยอาจจะรู้จักเส้นบะหมี่ เพราะพ่อค้าจีนได้มีการนำบะหมี่มาต้มกิน แต่หลักฐานนั้นยังไม่ชัดเจนพอ ต่อมาจากข้อสันนิษฐานอีกข้อ คนไทยรู้จักก๋วยเตี๋ยวเพราะคนประเทศจีนเป็นคนนำเข้ามาให้คนไทยได้สัมผัสกับก๋วยเตี๋ยว เพราะตอนนั้นคนจีนเริ่มมีอิทธิพลมากขึ้น จึงทำให้คนจีนได้มีการมาตั้งถิ่นฐานที่ประเทศไทย แต่สมัยนั้นคนไทยนั้นยังไม่นิยมกินก๋วยเตี๋ยว เพราะคนไทยนิยมนานข้าวมากกว่าทานก๋วยเตี๋ยว เนื่องจากข้าวในสมัยนั้นคืออาหารหลักของคนไทย ต่อมาในช่วงรัชกาลที่ 5 มีการพบหลักฐานว่ามีการกินเส้นก๋วยเตี๋ยว แต่สมัยรัชกาลที่ 4 ไม่ได้มีการพูดถึงเส้นก๋วยเตี๋ยวปรากฏขึ้น แต่รัชกาลที่ 5 ทรงโปรดให้มีรอบและหมี่ผัด เพราะคนจีนนั้นคิดค้นสูตรมาเพื่อถูกปากคนไทย เลยทำให้คนไทยสนใจอาหารประเภทเส้นมากขึ้น พอเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้นได้มีการเกิดข้าวยากหมากแพง จึงทำให้มีการตั้งนโยบายรัฐบาลนิยมเพื่อให้คนไทยหันมาสนใจกินก๋วยเตี๋ยว

เพื่อที่จะกระตุ้นเศรษฐกิจ และส่งเสริมให้คนไทยกินอาหารราคาถูก ที่ดีต่อสุขภาพ ต่อมาจอมพลแปลก ได้มีการพัฒนาบะหมี่ชากังราว ของจังหวัดกำแพงเพชรขึ้น จนทำให้มีชื่อเสียงและปัจจุบันได้มีการจัดเทศกาลกินก๋วยเตี๋ยวขึ้น เพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจของจังหวัดกำแพงเพชร โดยได้มีการจัดขึ้นทุกปีของต้นเดือนธันวาคม ภายในงานแต่ละปีก็จะมีออกร้านจำหน่ายก๋วยเตี๋ยวจากร้านที่มีชื่อเสียงในจังหวัดกำแพงเพชร ผลิตภัณฑ์ OTOP ขึ้นชื่อ และการแสดงจากเยาวชนในจังหวัดกำแพงเพชรของทุกปี วัตถุประสงค์ที่ 2) ความสำคัญเทศกาลกินก๋วยเตี๋ยว พบว่า ก๋วยเตี๋ยวเป็นอาหารจานด่วนที่ยอดนิยมของคนจังหวัดกำแพงเพชร และยังขึ้นชื่อในเรื่องของ ก๋วยเตี๋ยวชากังราว ก๋วยเตี๋ยวไก่ ก๋วยเตี๋ยวโบราณ ผัดไท และอาหารพื้นบ้าน ในจุดประสงค์หลักที่มีการจัดเทศกาลกินก๋วยเตี๋ยวขึ้นเป็นประจำทุกเดือนธันวาคม เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับประชาชน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดกำแพงเพชร และเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ ภายใต้ชื่อ “เทศกาลกินก๋วยเตี๋ยว”

บรรณานุกรม

- กาญจนา จันทร์สิงห์. (21 มิถุนายน 2565). *พะหมี่เชียงใหม่ทั้งรายกำแพงเพชร*. ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก. https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=2110&code_db
- ชมณาพา. (3 มีนาคม 2562). *ถวิลหา 'พะหมี่ชาทั้งราย' พะหมี่ชั้นหนึ่งคู่มือกำแพง*. *มติชนออนไลน์*. https://www.matichon.co.th/lifestyle/food-travel/news_1389513
- ไทยโพสต์. (16 มิถุนายน 2564). พ.ศ. 2408: มีคนปล่อยข่าวลือว่ารัชกาลที่สี่เป็นกษัตริย์สมบูรณ์ญาติทิราชนย์. *ไทยโพสต์*. <https://www.thaipost.net/main/detail/106585>
- มาลี เพชรพิพัฒน์. (2 มกราคม 2552). *พะหมี่เชียงใหม่ทั้งราย*. Gotoknow. <https://www.gotoknow.org/posts/233110>
- ยุวดี ศิริ. (2558). *ถนนเส้นก๋วยเตี๋ยว*. มติชน.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (7 มีนาคม 2548). *พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. <https://th.wikipedia.org/wiki/พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว>
- วิทยา จตุรภาค. (2 ธันวาคม 2562). *กำแพงเพชร-เปิดงาน "มหกรรมอาหารพื้นบ้าน เทศกาลกินก๋วยเตี๋ยวเที่ยวเมืองกำแพง" ครั้งที่ 20 (มีคลิป)*. Vsport. <https://www.vsportkamphaeng.com/post/7059>
- สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร. (3 ธันวาคม 2561). *เทศกาลกินก๋วยเตี๋ยวเที่ยวเมืองกำแพง ครั้งที่ 19*. https://acc.kpru.ac.th/main/?page_id=141&lang=TH
- Common team. (15 ตุลาคม 2561). *ตามรอยเส้น กว่าจะมาเป็น 'ก๋วยเตี๋ยว' ตอนที่ 1: คนไทยกิน 'เตี๋ยว' ตั้งแต่เมื่อไหร่?*. <https://becommon.co/culture/noodle-history-1/#accept>
- Tattharit Rathee. (25 กรกฎาคม 2554). *จอมพล แปลก พิบูลสงคราม*. Google Sites. <https://sites.google.com/site/doqfiqht/home/cxmphl-paelk-phibul-sngkhram>
- TimeNews. (9 ธันวาคม 2565). *ยกทัพรับลมหนาว!!อาหารพื้นบ้าน กินก๋วยเตี๋ยวเที่ยวเมืองกำแพง*. <https://timenews.in.th/2022/12/09/102146>

รำแม่ศรีจังหวัดกำแพงเพชร

ธนัฐธนสร ชัยรักษณีธิภัทร¹, ศรสวรรค์ เอี่ยมพันธ์² และ นันทวัฒน์ รอดย้อย³

บทนำ

รำแม่ศรี เป็นชื่อที่ใช้เรียกการรำ ที่ได้นำการละเล่นการเข้าทรงในสมัยโบราณมาประยุกต์ให้เข้ากับ ศิลปะการรำของภาคกลางของชาวบ้านปากคลองสวนหมากหรือในปัจจุบันคือนครชุม โดยเป็นการเข้าทรงแม่ศรี หลักเมือง ดำเนินการร่วมกันว่าที่เวียงจันทน์มีสตรีนามว่าสีได้ตั้งครุฑทอ้งแก่ได้ยอมสละชีวิตตัวเองลงไปฝังอยู่ กับเสาหลักเมืองเพื่อเป็นผีบรรพบุรุษคอยปกป้องคุ้มครองลูกหลาน คนสมัยก่อนจึงมีความเชื่อเรื่องการเข้าทรง เพื่อให้แม่ศรีหลักเมืองอยู่คุ้มครองลูกหลาน จนความเชื่อเรื่องการเข้าทรงถูกแพร่กระจายไปตามกาลเวลาและ เข้ามาสู่ประเทศไทยและได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นการละเล่นจนมาเป็นการรำแม่ศรี โดยบทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของรำแม่ศรีจังหวัดกำแพงเพชร บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ประวัติ ของรำแม่ศรี 2) อุปกรณ์/ขั้นตอน/วิธีการรำแม่ศรี 3) ท่าการแสดงจำเพาะของรำแม่ศรี 4) เพลงที่ใช้ในการแสดง รำแม่ศรี และ 5) จำนวนผู้แสดง การแต่งกาย เครื่องประดับรำแม่ศรี

คำสำคัญ: รำแม่ศรี, ครุฑมาลัย, ชูพินิจ, เรื่องเล่าชาวปากคลอง, ทุ่งมหาราช “เรียมเอง”, นครเวียงจันทน์,

ประวัติและความเป็นมา

ในอดีตประมาณพุทธศักราช 2107 เวียงจันทน์มีความเชื่อเกี่ยวกับบรรพบุรุษเสาหลักเมือง โดยการให้ มนุษย์ลงไปฝังในเสาเพื่อเป็นผีบรรพบุรุษคอยปกป้องลูกหลานหรือบ้านเมือง จึงมีสตรีนามว่า “สาวสี” เป็นหญิง ตั้งครุฑทอ้งแก่สละชีวิตตนเองเพื่อฝังร่างพร้อมกับเสาหลักเมืองเพื่อเป็นผีบรรพบุรุษ ต่อมาในปีพุทธศักราช 2369 ชาวเวียงจันทน์เข้ามาอาศัยในประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี พ.ศ.2310-2325 ได้มีการโยกย้ายตั้งแต่ สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เหตุครั้งนี้เป็นเพราะเนื่องจาก การก่อกบฏของเจ้าอนุวงศ์ พ.ศ.2369-2371 เมื่อมีการต่อสู้สิ้นสุดลงและกรุงเทพเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์ให้ตอนผู้คนจากเวียงจันทน์กลับมาให้มากที่สุด ชาวลาว ที่ย้ายถิ่นเข้ามาทั้งที่ถูกกวาดต้อนและอพยพ ถูกส่งไปยังเมืองต่าง ๆ ในเขตหัวเมืองชั้นในทิศตะวันตก หรือ เรียกว่า ชาวบ้านปากคลอง โดยอยู่รวมกลุ่มกับชาวลาวที่มาอยู่ก่อน ชาวบ้านปากคลองมีหลายชนชาติมาอาศัย อยู่มาก นอกจากลาวเวียงจันทน์แล้วยังมีชาวกะเหรี่ยง รวมถึงชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ชาวจีนแผ่นดินใหญ่อพยพ มาอยู่กันมากมาย คนที่มาอยู่บ้านปากคลองได้ ต้องเป็นคนเข้มแข็ง และแกร่งจริง ๆ เพราะเล่ากันว่า เมื่อจะขึ้น ล่องจากปากน้ำโพ ไปเมืองตาก ต้องผ่านบ้านปากคลอง ว่าต้องหันหน้าไปมองทางฝั่งกำแพง ถ้ามองมาทางบ้าน ปากคลองจะเป็นไข้ป่าตายเป็นสิ่งที่คนกลัวกันมากจนลือกันไปทั่วกำแพง ปากน้ำโพ และเมืองระแหง การละเล่น รำแม่ศรีมีถิ่นกำเนิดมาจากลาวหรือในสมัยก่อนเรียกชาวเวียงจันทน์ตามชื่อเมือง ไม่มีข้อมูลปรากฏว่าใครเป็นผู้ ริเริ่ม ซึ่งได้รับอิทธิพลการใช้ชื่อเรียกจากเขมรผสมผสานกัน หลังจากชาวลาวได้อพยพและบางส่วนถูกต้อนมา จากเวียงจันทน์ ได้นำวัฒนธรรมการละเล่นตามความเชื่อติดตัวมาตั้งรกรากที่หัวเมืองชั้นในและได้กระจาย วัฒนธรรมการละเล่นไปตามพื้นที่ต่าง ๆ และชุมชนปากคลองก็ได้สืบทอดการละเล่นต่อมา การเล่น เข้าฝึนิยมเล่นในเทศกาลตรุษสงกรานต์ของทุกภาค แต่จะแพร่หลายมาก ในภาคกลาง ภาคเหนือ เรียกว่า ฟ้อนผี ซึ่งจะมีผีหลายชนิด ภาคใต้ เรียกว่า การเล่นเชื้อ อุปกรณ์การเล่นขึ้นอยู่กับการเล่นเข้าฝึชนิดใด เช่น ฝึสุ่ม

¹ อาจารย์ สาขาวิชาการเป็นผู้ประกอบการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

²⁻³ นักศึกษา สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ก็ใช้ส้อม ฝีกะลา ก็ใช้กะลา มีเครื่องประกอบ การเล่น เช่น ฐูป เทียน สำหรับจุดเทียน และ ผ้าผูกตา เป็นต้น ส่วนที่สำคัญคือ คนรับอาสา ให้ผีเข้า มีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ หญิงและชาย มัก เล่นในเวลาเย็นหรือย่ำค่ำ ผีที่นิยมเล่นคือ ผีคน ได้แก่ เล่นแม่ศรี ผีแจ็ก ผีนางกวัก ผีสัตว์ ได้แก่ ผีลิงลม ผีควาย ผีช่าง ผีหงส์ ผีมดแดง ผีอึ่งอ่าง ผีปลา ฯลฯ ผีที่เป็นสิ่งของเครื่องใช้ ได้แก่ ผีกระดิ่ง ผีส้อม ผีกะลา ผีจวัก จึงทำให้นำไปเผยแพร่ให้กับผู้คนในเมืองต่าง ๆ ชาวลาวที่ถูกส่งไปซึ่งแต่ละเมืองก็จะแตกต่างกันเช่น ภาคอีสาน ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคเหนือ เป็นต้น โดยแต่ละภาคนั้นจะมีการละเล่นที่คล้ายกันแต่ก็ต่างกัน อาจจะต่างกันตรงที่วัสดุหรืออุปกรณ์ ภูมิภาคหรือการกินหรือการเป็นอยู่ของประชากร ดังนี้ ภาคอีสาน (ผีนางด้ง) ภาคกลาง (เข้าผีแม่ศรีเรือน) ภาคใต้ (แม่ศรี-ผีฟุ้งใต้) ภาคเหนือ (การละเล่นผีนางด้ง) (กาญจนา จันทรสิงห์, 2563)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า เมื่อในอดีตเวียงจันทน์มีความเชื่อเกี่ยวกับบรรพบุรุษเสาหลักเมือง โดยการให้มนุษย์ลงไปฝังในเสาเพื่อเป็นผีบรรพบุรุษคอยปกป้องลูกหลานบ้านเมือง ต่อมาชาวเวียงจันทน์เข้ามาอาศัยในประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี ได้มีการย้ายตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะเนื่องจากการก่อกบฏของเจ้าอนุวงศ์ เมื่อมีการต่อสู้สิ้นสุดกรุงเทพฯเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์ให้ต้อนรับผู้คนจากเวียงจันทน์มาให้มากที่สุดและตั้งถิ่นฐานอยู่ที่นครชุมในปัจจุบัน

ภาคอีสาน ผีนางด้ง ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมมาช้านานถึงการนำอุดมการณ์แห่งความรักความสามัคคี ความอบอุ่นความเข้าใจและการอยู่ร่วมกันในกลุ่มชนอย่างผาสุกมาใช้ได้อย่างเหมาะสมแนบเนียนในชีวิตประจำวันทำให้สังคมไทยอยู่อย่างมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในชีวิตความเป็นอยู่ที่สมฐานะเรียบง่ายและไม่เน้นกฎเกณฑ์ที่ตายตัวยึดหยุ่น รักสงบ มีความสุขในการทำกิจกรรมร่วมกัน การเข้าทรงนางด้งหรือผีนางด้ง เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สำคัญของคนไทย มีใช้เรื่องไร้สาระ กิจกรรมทุกกิจกรรมล้วนแฝงไว้ด้วยความลึกซึ้งของสังคมและวัฒนธรรมในเกือบทุกภาคที่มีอาชีพทำไร่ทำนา แต่ไม่มีหมู่บ้านใดดำรงความเป็นไทยและภูมิปัญญาไทยไว้ได้ (อัจฉราภรณ์ สียา, 2560) ที่หมู่บ้านทุ่งตาฟูก ตำบลอ่างทอง อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ประชาชนในหมู่บ้านไร้ร้อยพื้นประเพณี การละเล่นพื้นบ้านที่หายสาบสูญไปนับครั้งศตวรรษกลับคืนมาด้วยความสามัคคีของคนในหมู่บ้านได้อย่างน่าชื่นชม เครื่องมือประกอบการแสดงการเข้าทรงล้วนเป็นเครื่องมือทำเกษตรอย่างเช่น ก ร ะ ด ิ่ง ส ี่ า ห รั บ ฝ ี ด ั้ า ว สากสำหรับนำข้าว ผ้าขาวม้า เพลงที่มีเนื้อร้องน่าสนใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างลึกซึ้งและกลมกลืน นำฟังอุปกรณ์ที่สำคัญของการเข้าทรงคือ กะดิ่งของและสากตำข้าวของแม่มาย มีข้อพิเศษคือ ต้องเอาของสองสิ่งมาโดยไม่บอกให้เจ้าของทราบ คือ ขโมยนั่นเอง การเข้าทรงหญิงจะนั่งอยู่ตรงกลาง มีผู้ช่วยนั่งอยู่ตรงหน้า ในระหว่างสากทั้งสอง นำกระดิ่งหุ้มด้วยผ้าขาวม้า เมื่อไหว้ครูและเชิญวิญญาณมาเข้าทรงท่ามกลางเสียงเพลงที่เยือกเย็น แต่แฝงด้วยความเชื่อมั่น ในความเชื่อเรื่องทรงเจ้าเข้าผีของพวกเขา เมื่อวิญญาณมาเข้าแล้วนางด้งจะสั่นไปทั้งร่างกาย ผีที่เข้าทรงจะเรียกกันว่า ผีนางด้ง จะเริ่มลุกขึ้นร่ายรำอย่างสนุกสนาน ไม่ลืมความเหน็ดเหนื่อย หากผีนางด้งจะนำกระดิ่งไปกวักใคร่หรือไปแตะใคร ผู้นั้นต้องออกมารำ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาแห่งการมีส่วนร่วม ชาวบ้านจะร้องเพลงตีกลองให้จังหวะอย่างสนุกสนานในที่สุดก็จะรำกันทั้งหมู่บ้าน ซึ่งแสดงถึงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ความสามัคคีในหมู่คณะเมื่อรำไปได้สักพัก ชาวบ้านที่รักสนุกอยากจะหยอกผู้เข้าทรงนางด้งก็จะลักสากตำข้าวไปซ่อน นางก็จะโหมและไล่ นำกระดิ่งไปพาดผู้นั้น ผู้นั้นจะต้องนำมาคืนหรือหาสากพบก็จะนำความสนุกสนาน ครั้นครบมาสู่หมู่บ้านนั้นอย่างกลมกลืนและแนบเนียน เมื่อสนุกสนานกันได้ครู่หนึ่งก็จะมีการทำนายทักเรื่องราวต่าง ๆ ในหมู่บ้านหรือเรื่องทั่วไป เพื่อช่วยสร้างความสามัคคีและความอบอุ่นใจ โดยมีชาวบ้านที่ร่วมกิจกรรมการเข้าทรงมาถามเรื่องที่ตนเองสงสัย หรือถามเรื่องที่ทำความครึกครื้นในหมู่บ้าน อันเกิดความเข้าใจและเกิดกำลังใจให้ชาวบ้านในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิต เมื่อเห็นว่านางด้งสนุกสนานช่วงระยะเวลาหนึ่งที่ไม่น่าเบื่อ

ก็จะเชิญนางตั้งออก ผู้เข้าทรงจะไม่ทราบเรื่องราวที่ตนเองเข้าทรงเลย การเข้าทรงนางตั้งจึงเป็นภูมิปัญญาในภาคอีสาน ภาคเหนือ ภาคกลาง ที่ประกอบอาชีพทำไร่ทำนา ที่นิยมเล่นในวันสงกรานต์นั่นเอง (กาญจนา จันทร์สิงห์, 2561)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า การเข้าทรงแม่ศรีของภาคอีสานเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมมาช้านาน พื้นประเพณีการเล่นที่หายสาบสูญไปในบั้งครั้งศตวรรษกลับคืนมาด้วยความสามัคคีของคนในหมู่บ้านได้อย่างน่าชื่นชม

ภาคกลาง เข้าผีแม่ศรีเรือนของชาวจังหวัดปทุมธานี เข้าผีแม่ศรีหรือเข้าผีแม่ศรีเรือนเป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวจังหวัดปทุมธานีมานานแล้ว ปัจจุบันประเพณีการเล่นพื้นบ้านของชาวปทุมธานีแต่โบราณมีหลายอย่างด้วยกัน เช่น การเข้าผีแม่ศรี เข้าผีอึ่งอ่าง เข้าผีสาก เข้าผีสิงลม เข้าผีสู่ม เล่นระบำ เล่นช่วงรำ การเล่นดังกล่าวนี้ส่วนมากจะเล่นในเวลาตอนเย็นหรือกลางคืน ในเทศกาลนักษัตรฤกษ์ ตรุษสงกรานต์ เพราะในระหว่างเดือนเมษายน ชาวนาจะหมดจากฤดูกาลทำนาแล้ว เป็นเวลาพักผ่อนหาความสนุกสนาน ไม่ว่าจะเด็ก หนุ่มสาว เฒ่าแก่ จะมารวมกันเป็นการสามัคคีและสนุกด้วย เพราะแต่ก่อนอาชีพอื่น ๆ ไม่ค่อยมี นอกจากทำอาชีพทำนาอย่างเดียว การเล่นเข้าผีแม่ศรีไม่กำหนดจำนวนผู้เล่น ผู้หญิงผู้ชายเล่นรวมกันได้ แต่ไม่ควรเล่นน้อยกว่า 5 คน ถ้ายิ่งมากคนยิ่งสนุก ก่อนเล่นให้ผู้หญิงนั่งตรงกลางแล้วเอาผ้าผูกตาไว้ วิธีผูกให้ปิดหูด้วย อย่าให้มองเห็นส่วนหูกก็ได้ยินแต่น้อย นั่งประนมมือมีธูปสามดอก นอกนั้นยื่นล้อมวงแล้วเดินวนไปทางซ้ายรอบตัวผู้นั่งในวงปรบมือพร้อมกันแล้วร้องเพลงแม่ศรี การปรบมือต้องให้เข้าจังหวะกับทำนองด้วย เดินวงร้องเพลงจนกว่าผีจะเข้าแม่ศรี ถ้าผีเข้าแม่ศรีมือจะสั่นแล้วล้มลง ตอนนั้นเราจะถามแม่ศรีว่า มาจากไหน มาทำไม หรือถามอะไรก็ได้ แล้วก็เชิญแม่ศรีเล่นด้วย โดยจะให้รำหรือร้องเพลงอะไรก็ได้ เป็นการสนุกครึกครื้น ถ้าจะเลิกเล่นจะให้ผีแม่ศรีออกก็จะแก้ผ้าผูกตาออกแล้วเป่าหูแม่ศรีก็จะล้มลง ผีก็ออกทันที (Author, 2554) การเล่นแม่มางตั้งนั้นมีมาแต่สมัยโบราณ คนรุ่นเก่าได้เล่าต่อ ๆ กันว่า นิยมเล่นในเทศกาลสงกรานต์ ซึ่งถือกันว่าเป็นวันปีใหม่ของไทย โดยจะเล่นกันในตอนกลางคืน ที่วัดหรือที่บ้านก็ได้ การเล่นแม่มางตั้งนี้จะนิยมเล่นกันทั่วไปในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยเฉพาะ อำเภอหล่มเก่า อำเภอหล่มสัก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ ตลอดทั้งอำเภอใกล้เคียง ลักษณะเครื่องแต่งกายในการเล่นแม่มางตั้ง ผู้จับกระดังส่วนมากจะเป็นผู้สูงอายุ จะแต่งกายตามแบบชาวบ้าน ไม่มีแบบแผนที่แน่นอน บางครั้งก็แต่งกายยุคปัจจุบัน หรือในบางโอกาสจะสวมเสื้อแขนสามส่วน นุ่งผ้าถุงยาว หรือไม่ก็นุ่งโจงกระเบน วิธีการเล่น เริ่มทำการแสดง จะมีพิธียกครูเสียก่อน มีผู้จับกระดัง 2 คน โดยจับกระดังคว่ำลง และจะมีผู้กล่าวนำเชิญแม่มางตั้งเข้าสิงสู่กระดัง เมื่อเริ่มเข้ากระดังที่อยู่ในมือของผู้จับกระดังก็จะสั่นแรงขึ้นเรื่อย ๆ สักครู่เมื่อกระดังหยุด ถ้าต้องการถามเรื่องอะไร หรือทำนายทายทักอะไร ก็จะถามแม่มางตั้ง เช่น ปีนี้ปลูกข้าวจะได้ผลดีหรือไม่ เป็นต้น หรือไม่ชายหนุ่มก็ถามเกี่ยวกับเรื่องของความรัก เช่น เขารักใคร หรือใครแอบชอบเขา กระดังก็จะสั่นและไปหาผู้หญิงคนนั้น (เสกสรร ครูเศก แสงจินดาวงศ์เมือง, 2550)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า การเข้าทรงแม่ศรีของภาคกลางมักจะเล่นกันในวันสงกรานต์ที่วัดหรือที่บ้านในเวลากลางคืนจะมาร้องเล่นเต้นร่วมกันเป็นการสามัคคีสนุกสนานปรบมือเข้าจังหวะกับทำนองพร้อมกันร้องเพลงแม่ศรีอย่างครื้นเครงหรือทำนายทายทักอะไรเช่น ปีนี้ปลูกข้าวจะได้ผลดีหรือไม่ เป็นต้น

ภาคใต้ “แม่ศรี-ผีฟุ้งไต้” เป็นประเพณีเก่าแก่ของชาวหัวหินที่หาดูได้ช่วงสงกรานต์ “ผีฟุ้งไต้” เป็นการละเล่นพื้นบ้านที่เก่าแก่มานานตั้งแต่เด็กวัยรุ่นจำความได้ จากความเชื่อในการขจัดสิ่งชั่วร้ายเพื่อให้ปีใหม่ไทยที่จะเข้ามามีแต่สิ่งดีสิ่งที่เป็นมงคลให้มีความสุขปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บทั้งปวง เมื่อตรุษสงกรานต์มาถึง ช่วงเช้าชาวบ้านจะหอบหิ้วลูกหลานเพื่อนำอาหาร ขนม ไปทำบุญที่วัด เวลาบ่ายจะทำการรดน้ำดำหัวคนเฒ่าคนแก่ พลบค่ำชาวบ้านจะออกมารวมตัวกันตามชายหาดหัวหินรวมทั้งการละเล่น “ผีฟุ้งไต้” มีการตั้งขบวนเป็นแถวยาว 30 - 40 คน ผู้เล่นจะมีทั้งชาย-หญิงแต่งกายแบบชาวบ้านพื้นเมือง คนเป็นหัวหน้าอยู่หัวแถวถือไต้ที่จุดสว่างไสว

คนที่สอง คนที่สาม ที่สี่...จนกระทั่งคนสุดท้ายปลายแถวถือได้หนึ่งอัน ทุกคนจะจับมือกันแน่นแบบมัดข้าวต้ม เพื่อให้แถวไม่ขาดง่าย หัวหน้าผู้ถือได้เป็นผู้ร้องเพลงนำ ซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้านมีหลายท่อนหลายตอน เมื่อหัวหน้าร้องนำ ลูกแถวก็จะร้องรับตาม หัวหน้าจะถือได้ออกวงนำ ลูกแถวก็จะวิ่งตามกันเป็นพรวนเป็นแถวยาว บางครั้งในช่วงกลางแถว ลูกแถวสองคนจะชูขึ้นให้สูง เพื่อให้หัวหน้าลอดแล้วลูกแถวคนอื่น ๆ ก็จะลอดตามกันไปจนหมดแถว ส่วนประเพณีเล่น “แม่ศรี” นางอรุณ คงดี อดีตครูโรงเรียนเทศบาลบ้านหัวหิน ประธานชมรมคนรักในหลวง ประธานชมรมวัยสดใสให้ผู้สูงอายุ อำเภอหัวหิน เปิดเผยว่าประเพณีดังกล่าวมีมานานกว่า 100 ปีแล้ว สมัยก่อนคนหัวหินส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพชาวประมงจะรวมตัวกันง่าย แต่สมัยนี้มีการเปลี่ยนแปลงไป โอกาสที่จะพบกันน้อยลงจึงถือเอาวันสงกรานต์นี้เป็นวันรวมตัวกัน เพื่อที่จะได้ร่วมรำลึกถึงประเพณีการเล่นพื้นบ้านเก่าแก่ของชาวหัวหิน เช่น “แม่ศรี” และ ผีอึ่งอ่าง รำโทน พร้อมร่วมรดน้ำดำหัวขอพรจากผู้ใหญ่ในชุมชน ถือเป็นพิธีกรรมให้แม่ศรีหรือผีดั้งเดิม เข้ามาสิงร่างบุคคลเพื่อร้องเล่นเต้นรำตามเพลงด้วยกัน แต่สมัยนี้จะเป็นการจำลองผีเข้า เนื่องด้วยอายุแต่ละคนก็มากขึ้นแต่ความสนุกสนานก็ยังเหมือนเดิม เพื่อที่จะอนุรักษ์สืบทอดประเพณีเก่าๆของชาวหัวหินที่หาได้ยากไว้ให้คนรุ่นลูกหลานได้ดู และเกิดสำนึกรักประเพณีบ้านเกิดของตนเอง และในช่วงค่ำวันที่ 12 เมษายนนี้ นักท่องเที่ยวจะได้ชมการเล่นเก่าแก่ ผีฟุ้งใต้ และ แม่ศรี ประเพณีเก่าแก่ ของชาวหัวหินในช่วงตรุษสงกรานต์ เพื่อสร้างความสามัคคีและสืบสานวัฒนธรรมประเพณี ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษสู่รุ่นลูกหลาน เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้รู้จักและรักษาไว้ให้คงอยู่คู่มืองหัวหินถิ่นมนต์ขลังตลอดไป (บ้านเมือง, 2562)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า การเข้าทรงแม่ศรีของภาคใต้นิยมกันในวันตรุษสงกรานต์ ทำบุญตักบาตร เข้าวัดฟังธรรม ทำบุญที่วัด เวลาบ่ายจะทำการรดน้ำดำหัวคนเฒ่าคนแก่ พลบค่ำชาวบ้านจะออกมารวมตัวกันตามชายหาด โดยมีความเชื่อในการขจัดสิ่งชั่วร้ายเพื่อให้ปีใหม่ไทยที่จะเข้ามามีแต่สิ่งดีสิ่งที่เป็นมงคลให้มีความสุขปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บทั้งปวง

ภาคเหนือ การเล่นผีนางดั่ง ชาวบ้านชมภู อ.เนินมะปราง ช่วงค่ำของวันที่ 18 เม.ย. ผู้สื่อข่าวรายงานว่าที่บ้านชมภู ม.3 ต.ชมภู อ.เนินมะปราง จ.พิษณุโลก ชาวบ้านกว่า 100 คน ได้ออกมาร่วมการเล่นพื้นบ้านที่เรียกว่า “นางดั่ง” การเล่นแต่ครั้งสมัยโบราณ ซึ่งผู้สืบทอดมาตั้งแต่ครั้งสมัย ปู่-ย่า ตา-ยาย จนกลายเป็นประเพณีที่ต้องจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เพื่อสืบทอดไม่ให้เลือนหายไป จากการสอบถาม คุณลุงแวงสนใจ อายุ 68 ปี ผู้สูงอายุคนเฒ่าคนแก่ของหมู่บ้านเล่าให้ฟังว่า การเล่นนางดั่ง เป็นการเล่นที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน เล่นกันตั้งแต่เด็กไปจนถึงผู้ใหญ่ นางดั่งจะเล่นกันในเวลากลางคืนยกเว้นวันพระ และจะเล่นกันในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ซึ่งวันสงกรานต์ของชาวบ้านชมภูจะเล่นกันทั้งหมด 7 วัน นางดั่งจะเล่นใน 3 วันสุดท้ายของวันสงกรานต์ คือวันที่ 16-18 เมษายน ซึ่งในวันส่งท้ายวันสงกรานต์ก็จะมีพิธีรดน้ำดำหัวคนเฒ่าคนแก่และสงฆ์พระจะทำสืบทอดกันมาทุกปี การเล่นนางดั่งจะเล่นในเวลากลางคืนที่ลานกลางบ้านซึ่งเป็นศูนย์กลางหรือบริเวณที่มีพื้นที่กว้างขวางเหมาะที่จะเล่นด้วยคนจำนวนมาก ๆ การเล่นนางดั่ง จะเล่นสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันและจะเล่นกันทุกปี เป็นการเล่นที่ทุกเพศทุกวัยชอบได้รับความสนุกสนานถึงจะเจ็บตัวกันเป็นแถว ๆ แต่ก็ไม่มีใครว่าอะไรกัน นางดั่งจะมีคนเข้าทรงครั้งละ 2 คน เป็นผู้หญิง เมื่อเข้าทรงได้แล้วจะถือกระดิ่งเป็นอาวุธคอยเฝ้าสาก จากการสอบถามคนเข้าทรงหลังจากออกจากทรงแล้ว คนเข้าทรงเล่าว่าจะซาในช่วงแขนเหมือนมีอะไรบีบคั้นซึ่งตัวเองก็ไม่รู้เหมือนกัน และจะรู้สึกหวงสากมากที่สุด เพราะสากที่วางอยู่คู่กันจะเห็นเป็นทองคำ เมื่อมีใครเข้ามาจะเอาสากก็จะไล่ตี ส่วนคนที่ไม่ได้เข้าทรงก็คือคนดูไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิงจะเข้าไปแย่งสาก เมื่อมีคนเข้ามาแย่งสากก็จะถูกนางดั่งไล่ตี บางคนหลบไม่ตีถูกตีหัวแตกก็มี บางคนก็แขนขาหน้าถลอกเป็นแผลก็มี แต่ก็ไม่มีใครถือโทษโกรธอะไรเพราะเป็นการเล่นมีแต่เสียงหัวเราะ เสียงฮา อยากรู้มีความสุขสนุกสนาน เวลานางดั่งจะออกจากทรงนั้น ก็จะโยนหรือวางกระดิ่งที่ถือหงายขึ้น ถ้ากระดิ่งคว่ำจะตอง

หญิงใหม่เพราะไม่อย่างนั้น ผีสาม เทวดา ไม่ยอมออก พอนางตั้งออกจากร่างทรงก็จะเริ่มทำพิธีบวงสรวงอัญเชิญเข้าทรงอีก ก็จะมีกลุ่มคนคอยเคาะไม้ไผ่เป็นจังหวะและก็จะร้องเพลงของนางดังไปด้วย อีกกลุ่มก็จะไปยืนมองดูการทรง ล้อมวงและก็จะร้องเพลงนางดังไปด้วย จะมีคนเฒ่าผู้สูงอายุเป็นคนคอยเช่นบวงสรวงเจ้าลงมาประทับเข้าทรงนางตั้ง คืบหนึ่งก็จะเล่นกันประมาณ 2 ชั่วโมง ขึ้นอยู่กับคนเข้าทรงว่ามีเยอะหรือน้อย และขึ้นอยู่กับคนเล่นและคนดูว่าเล่นกันสนุกหรือไม่ ถ้าเล่นกันไม่ดีไม่สนุกก็จะเลิกเล่นกันทันที คุณลุงแะฯ เเล่ให้ฟังต่ออีกว่าชาวบ้านชมภูส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม วิถีชีวิตต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ หากปีใดฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาลเกษตรกรก็จะได้รับความเดือดร้อนลำบาก จึงจำเป็นต้องพึ่งพาอ้อนวอนร้องขอต่อเทพยดาสิ่งที่ตนเคารพ เชื่อถือ เรียกว่าทำพิธีขอฝน หากปีใดฝนแล้งชาวบ้านจะมาปรึกษากันว่าควรประกอบพิธีขอฝนด้วยวิธีใด เช่น การแห่นางแมว การเล่นนางตั้ง การเล่นนางซ้อง การเล่นนางควาย หรือการเล่นนางสุม เป็นต้น ขั้นตอนและวิธีการแห่นางตั้งนั้นมีรูปแบบลักษณะเป็นการเสี่ยงทายด้วย “ผีนางตั้ง” ที่จะมาเข้าทรงกับผู้หญิงซึ่งเป็นร่างทรง โดยมีอุปกรณ์การเล่น คือ กระจดผัดข้าว 2 ใบ สากไม้ตำข้าว 2 อัน และอุปกรณ์ในการเชิญผีนางตั้ง ได้แก่ หมากพลู ดอกไม้ ฐูปเทียน น้ำ แป้งหอม ข้าวสุก พริก เกลือ ส่วนวิธีการเล่นเริ่มด้วยการนำสาก 2 อันวางกลับกันไว้ตรงกลางวง สมมุติให้เป็นเจ้าบ่าวของนางตั้ง มีคนทรง 2 คน ซึ่งเป็นคนพิเศษที่เคยทำพิธีมาแล้ว หรือมีการถ่ายทอดการเป็นคนทรงเจ้า จากนั้นก็ยื่นจับกระจดไว้คนละใบ มีชาวบ้านหญิงชายยืนล้อมวงคนทรงแล้วมีคนทรงซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน ซึ่งเคยทำพิธีนี้มาก่อนแล้ว เป็นผู้มาทำพิธีเชิญและนำการร้องเพลงเชิญ (นำเซ็ด) ส่วนชาวบ้านที่ยืนล้อมวงจะช่วยกันร้อง เพื่อเชิญให้ผีนางตั้งมาเข้าสิงที่กระจด ซึ่งคนทรงจะจับเอาไว้ เมื่อผีนางตั้งมาเข้าสิงที่ร่างคนทรงก็จะจับกระจดสั้นและพากระจดร้อนไปเรื่อย ๆ ดังกล่าว (พิชญ์โลกฮอตนิวส์, 2559)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า การเข้าทรงแม่ศรีของภาคเหนือเป็นการละเล่นสมัยโบราณ ซึ่งสืบทอดมาตั้งแต่ครั้งสมัยปู่-ย่า ตา-ยาย จนกลายเป็นประเพณีที่ต้องจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เล่นกันในเวลากลางคืน ยกเว้นวันพระ และจะเล่นกันในช่วงเทศกาลสงกรานต์ซึ่งในวันสงกรานต์วันสงกรานต์ก็จะมีพิธีรดน้ำดำหัวคนเฒ่าคนแก่และสงฆ์พระ การละเล่นนางตั้งจะเหมาะที่จะเล่นด้วยคนจำนวนมาก ๆ

การเข้าทรงแม่ศรีปากคลอง กำแพงเพชร วันที่ 24 ตุลาคม 2565 การเข้าทรงแม่ศรีที่บ้านปากคลอง แตกต่างจากการเข้าทรงแม่ศรี หรือการรำแม่ศรีที่อื่น ๆ ครุมาลัย ชูพินิจ เขียนไว้ในนวนิยายทุ่งมหาธาตและ มีเรื่องเล่าในบ้านปากคลองว่า สาวงามที่ชาวบ้านคัดเลือก ให้เป็นแม่ศรีในวันสงกรานต์จะนั่งท่าทั้งสองเหยียบอยู่บนกะลาตาเดียวที่หยายไว้ มือทั้งคู่แตะอยู่ที่พื้นดิน เสียงเพลง ร้องจากผู้เล่นร่วมรอบวงว่า

แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีสาวหงส์เชิญเจ้ามาลงแม่นางสร้อยทอง เชิญพี่เชิญน้อง เชิญแม่ทองศรีเอ๋ย วนไปหลาย ๆ รอบ เสียงเย็นจับใจ เมื่อกะลาหมุนแสดงว่าแม่ศรีเข้าแล้ว เมื่อกะลาหยุดหมุนแม่ศรีจะลุกขึ้นรำโดยไม่รู้ตัว รำไปอย่างไร้จักเหน็ดเหนื่อย ตามเสียงเพลงที่แว่วเข้าไปในโสตประสาท เพลงร้องต่อไปว่า แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีสาวสะ ยกมือไหว้พระว่าจะมีตนชม คิ้วเจ้าก็ต่อคอเจ้าก็กลม ซักผ้าปิดนมชมแม่ศรีเอ๋ย (แม่ศรีรำแบบไม่รู้ตัว จนผ้าสไบหลุดออกมาเห็นนม แม่ศรีได้ยินเสียงแว่วมา จึงซักผ้ามาปิดนมเสีย) แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีเอวกลม ห่อผ้าสีตอง (ทอง) เจ้าลอยละล่อง เข้าในห้องใครเอ๋ย เจ้าลอยละล่องเข้าในห้องไหนเอ๋ย เจ้าพวงมาลัยควรหรือจะไปจากห้อง เจ้าลอยละล่อง เข้าในห้องไหนเอ๋ย แม่ศรีจะรำจนเหนื่อย และสนุกสนานทั้งวงแม่ศรี เพื่อนสนิทเห็นว่ามันเกินไป จะเข้าไปจับไหล่ แล้วร้องว่ากระตุ้วข้างหู แม่ศรีจะออก คนเข้าทรงจะไม่ทราบเลยว่า ตัวเองทำอะไรลงไปบ้าง การเข้าทรงแม่ศรีเป็นภูมิปัญญาที่สำคัญของชาวปากคลอง ในการคัดเลือกสาวงามและการเลือกคู่ครองในวันสงกรานต์ ปัจจุบันยังมีการสืบทอดอยู่บ้าง แต่เป็นการละเล่นเสียแล้ว มิใช่เป็นการเข้าทรงเหมือนสมัยก่อน นับว่าบ้านปากคลองยังสามารถรักษาภูมิปัญญาการรำแม่ศรีไว้ได้ ตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป (กาญจนา จันทร์สิงห์, 2563)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า การเข้าทรงแม่ศรีของชาวปากคลองว่า คัดเลือกสาวงามที่ชาวบ้านให้เป็นแม่ศรีในวันสงกรานต์จะนั่งเก้าอี้ทั้งสองเหยียบอยู่บนกะลาตาเดียวที่หงายไว้มีมือทั้งคู่แตะอยู่ที่พื้นดินเสียงเพลงร้องจากผู้เล่านรอมวงและร้องเชิญแม่ศรีลงมา แม่ศรีจะรำจนเหนื่อย และสนุกสนาน

ภาพยนตร์ชีวิตต่อสู้ยิ่งใหญ่ประจำปี 2513 จากวรรณกรรมอันยิ่งใหญ่ในชีวิตของ ‘เรียมเอง’ คณะอชชาวดี โดย จีราภา ปัญจศีล เสนอเป็นละครวิทยุฟังเพลงในระบบ 35 ม.ม. จากการขับร้องของ สมบัติ เมทะนี, ชรินทร์ นันทนาคร, สวลี ผกาพันธุ์, ฉลอง สิมะเสถียร, รong เค้ามูลคดี, ประสานศรี สิงหนานท์

ภาพยนตร์เรื่องนี้สร้างจากบทประพันธ์ของเรียมเอง (มาลัย ชูพินิจ) เคยดัดแปลงเป็นละครวิทยุของคณะอชชาวดี โดย จีราภา ปัญจศีล

เพลงประกอบในภาพยนตร์เรื่องนี้ประพันธ์โดย ซาลี อินทรวิจิตร-อ.กวี สัตโกวิท และขับร้องโดยสมบัติ เมทะนี, ชรินทร์ นันทนาคร, สวลี ผกาพันธุ์, ฉลอง สิมะเสถียร, รong เค้ามูลคดี, ประสานศรี สิงหนานท์ ภาพยนตร์เรื่องนี้ได้เพิ่มสีสันด้วยการใส่ฉากเพลง 35 มม. ประกอบเรื่องเอาไว้ ซึ่งเป็นธรรมเนียมนิยมของหนังไทยหลายเรื่องในยุคก่อนที่จะกลายเป็นยุคฟิล์ม 35 มม. อย่างเต็มตัว โดยเวลาฉายในโรงภาพยนตร์ ตัวหนังซึ่งเป็นฟิล์ม 16 มม. จะฉายด้วยเครื่องฉาย 16 มม. โดยมีนักพากย์คอยพากย์เสียงสดๆ แต่เมื่อถึงฉากเพลงซึ่งมีเสียงเพลงในฟิล์ม จะสลับไปฉายด้วยเครื่องฉาย 35 มม. บางครั้งหนัง 16 มม. ที่มีฉากเพลง 35 มม. แบบนี้มักเรียกล้อเล่นกันในวงการว่า หนัง 51 มม. (16+35) ภาพยนตร์เรื่องนี้เป็นผลงานการแสดงภาพยนตร์เรื่องแรกของ มาลาริน บุณนาค เป็นบุตรของ ธิดา บุณนาค (เปี้ย, 2562)

จากการสัมภาษณ์นางนิชรา พรประไพ (การสัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2565) พบว่า นางนิชรา พรประไพ เป็นวิทยากรท้องถิ่นสอนนักเรียน มีพื้นเพเป็นคนนครชุมตั้งแต่เกิดได้เห็นงานวิจัยการรำแม่ศรี ทำให้เกิดความสนใจและไม่อยากให้การรำแม่ศรีของชาวนครชุมหายไป นางนิชรา พรประไพ จึงนำการรำแม่ศรีมาสอนเด็กที่โรงเรียนวชิรปราการวิทยาคม และยังพาเด็ก ๆ ไปร่วมโชว์ในงานต่าง ๆ ของจังหวัดหรือชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้กับเด็ก ๆ ปัจจุบันที่การรำแม่ศรีไม่เป็นที่นิยม นางนิชรา พรประไพ จึงนำการรำแม่ศรีมาประยุกต์เป็นการรำเปิดการแสดงที่มีการแสดงต่าง ๆ รวมอยู่ อาทิ ระบายกลองข้าง ลิเกป่า รำโทน เพื่อไม่ให้ทุกคนลืมนิสัยวัฒนธรรมที่สวยงามอ่อนช้อย และคณะคีตคีตของเสียงทิพย์ชมรมของมหาวิทยราชภัฏกำแพงเพชรยังมีการอนุรักษ์ โดยนำการแสดงมาโชว์ในงานมหรสพและงานประจำปีที่มีมุ่งเน้นทางวัฒนธรรม

ขั้นตอน/ วิธี /กระบวนการ

การรำแม่ศรีฉบับปัจจุบัน เป็นการเข้าทรงแม่ศรีที่บ้านปากคลอง แตกต่างจากการเข้าทรงแม่ศรีหรือการรำแม่ศรีที่อื่น ๆ ครูมาลัยชู พินิจ เขียนไว้ในนวนิยายทุ่งมหาราชและมีเรื่องเล่าในบ้านปากคลองว่า สาวงามที่ชาวบ้านคัดเลือกให้เป็นแม่ศรีในวันสงกรานต์ จะนั่งเก้าอี้ทั้งสองเหยียบอยู่บนกะลาตาเดียวที่หงายไว้ มือทั้งคู่แตะอยู่ที่พื้นดิน เสียงเพลงร้องจากรอบวงว่า แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีสาวหงส์เชิญเจ้ามาลงแม่นางสร้อยทอง เชิญพี่เชิญน้องเชิญแม่ทองศรีเอ๋ย วนไปหลายหลายรอบ เสียงเย็นจับใจ เมื่อกะลาหมุนแสดงว่าแม่ศรีเข้าแล้ว เมื่อกะลาหยุดหมุนแม่ศรีจะลุกขึ้นรำโดยไม่รู้ตัว รำไปอย่างไร้จักเหน็ดเหนื่อยตามเสียงเพลง จะรำจนเหนื่อยและสนุกสนานทั้งวงเมื่อเพื่อนสนิทเห็นว่านานเกินไปจะเข้าไปจับไหล่ แล้วร้องว่ากระตุ้วข้างหู แม่ศรีจะออก คนเข้าทรงจะไม่ทราบเลยว่า ตัวเองทำอะไรลงบ้าง การเข้าทรงแม่ศรี เป็นภูมิปัญญาที่สำคัญของชาวปากคลอง ในการคัดเลือกสาวงามและการเลือกคู่ครองในวันสงกรานต์ ปัจจุบันยังมีการสืบทอดอยู่บ้างแต่เป็นการเล่าเรื่องเสียแล้วมิใช่เป็นการเข้าทรงเหมือนสมัยก่อน (กาญจนา จันทร์สิงห์, 2563)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า การเข้าทรงแม่ศรีที่บ้านปากคลองนั้นต่างจากการเข้าทรงแม่ศรีที่อื่น ๆ ที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัยแต่จะเหมือนกันตรงที่ใช้สาวงามในหมู่บ้านมารำหรือหญิงสาวที่สวยที่สุดในหมู่บ้าน

วิธีเล่น เมื่อจุดธูปเชิญผีแล้ว ก็ผูกผ้าปิดตาผู้อาสาเชิญผีเข้า ต่อมาจึงร้องเพลงเชิญผีเชิญผีชนิดใดก็ร้องเพลงของผีชนิดนั้น ๆ เนื้อความของเพลงที่ร้อง จะร้องกันมาแต่โบราณ ร้องซ้ำ ๆ กัน หลาย ๆ ครั้ง จนผู้อาสาให้ผีเข้าเริ่มโง่งงแสดงว่า ผีมาแล้ว ผู้ร่วมเล่นจะร้องเพลงเชิญชวนให้รำรำกระโดดโลดเต้น และวิ่งไปมาหรือไล่ จับกันไปตามอริยาบถของลักษณะผี เมื่อเล่นเป็นที่พอใจแล้วประสงค์จะให้ผีออก ก็ร้องตะโกนที่หูหรือผลึกให้ลัมกระโดดข้ามตัวผู้อาสาเชิญไปมา 3 เที้ยว ผู้อาสาเชิญผีเข้าก็จะรู้สึกตัวเป็นปกติ (สายไหม จบกาศึก, ม.ป.ป.)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า วิธีเล่นจุดธูปเชิญผีแล้ว ก็ผูกผ้าปิดตาผู้อาสาเชิญผีเข้าแล้วร้องเพลงเชิญผีวิวนซ้ำ ๆ จนผีเข้าร่างแล้วก็ร้องรำจนเหนื่อย จึงร้องตะโกนให้ผีออกจากร่าง

ทำการแสดงจำเพาะ

ในการประดิษฐ์ท่ารำ ผู้คิดประดิษฐ์ท่ารำต้องมีความสามารถในการตีความหมายของบทร้อง บทประพันธ์ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถประดิษฐ์ท่ารำได้สัมพันธ์กับบทร้อง ขั้นตอนที่ใช้ประดิษฐ์เริ่มจาก

1. ศึกษาบทที่แสดง โดยการอ่านบทละคร พิจารณาเรื่องราวและบทบาทของตัวละคร ความรู้สึก อารมณ์แล้วนำมาประดิษฐ์เป็นท่ารำ

2. การเลือกใช้ท่ารำสอดคล้องกับความหมาย เป็นการเลือกใช้ท่ารำในแม่บทมาประดิษฐ์เป็นท่ารำเพื่อสื่อความหมายตามบทร้องให้เป็นแบบแผนทางนาฏศิลป์ ในการเลือกใช้ท่ารำ มีรูปแบบดังนี้

2.1 ท่ารำตามแม่บท เป็นการนำท่ารำในแม่บทมาประดิษฐ์ท่ารำเพื่อสื่อความหมายถึง ความเจริญรุ่งเรือง อุดมสมบูรณ์ ทำเจริญ สื่อความหมายถึงความงามเช่น ทำพนมมือ บ่งบอกถึงการเข้าทรงของแม่ศรี ทำจีบคว่ำ จีบหงาย บ่งบอกถึงการแสดงทางร่างกายและความสวยงามท่ารำแล้วหมุนเป็นวงกลม บ่งบอกถึงการลอยละล่องตามเนื้อเพลงข้างต้น ทำขึ้นนี้บ่งบอกทิศทาง ผู้สืบค้นคือ แม่เพี้ยมกิตติขจร แสดงโดยแม่บ้านตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร (กาญจนา จันทร์สิงห์, 2561)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า การเลือกใช้ท่ารำสอดคล้องกับความหมายเป็นการเลือกใช้ท่ารำในแม่บทมาประดิษฐ์เป็นท่ารำ เพื่อสื่อความหมายตามบทร้องให้เป็นแบบแผนทางนาฏศิลป์

ภาพที่ 1 แม่เพี้ยม กิตติขจร ผู้คิดค้นรำแม่ศรี

เพลงที่ใช้ในการแสดง

ในสมัยนั้น มีวงดนตรี 3 ประเภท เช่นเดียวกับสมัยอยุธยา คือ วงปี่พาทย์ วงมโหรี และวงเครื่องสาย แต่มีเครื่องดนตรีของชาติต่าง ๆ เข้ามาในประเทศไทยหลายชนิด ดังปรากฏในหมายเหตุกำหนดการของพระมหากษัตริย์

ในสมัยนั้นว่า “ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิณพาทย์ไทย พิณพาทย์รามัญ มโหรีไทย ฝรั่งเศส มโหรีญวน เขมร ผลัดเปลี่ยนกันสมโภช 2 เดือนกับ 12 วัน” ในงานสมโภชพระแก้วมรกตเป็นต้น

เนื้อร้อง/ทำนอง

แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีสาวหงส์ เชิญเจ้ามาลง แม่นางสร้อยทอง ขวนพี่เชิญน้อง ขวนแม่ทองศรีเอ๋ย (หญิงสาว นั่งรำล้อมร้องเพลงปรบมือเป็นจังหวะ แม่ศรีนั่งพนมมือถือกรวยดอกไม้ธูปเทียน เริ่มสั่นเมื่อวิญญาณเข้าทรง) แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีสาวสะ ยกมือไหว้พระ เอยว่าจะมีคนชม ขนคิ้วเจ้าก็ต่อ คอเจ้าก็กลม ชักผ้าปิดนม ชมแม่ศรีเอ๋ย (แม่ศรีวางกรวยลงแล้วลุกขึ้นรำตามเนื้อเพลง ยกมือไหว้ ชี้ไปที่คิ้ว คอ จับสไปปิดนม) แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีเอวกลม ห่มผ้าสีทอง เจ้าลอยละล่องจะเข้าในห้องไหนเอ๋ย (แม่ศรีใช้มือทั้งสองแตะที่เอว แล้วหมุนตัวตามเนื้อเพลง) เจ้าพวงมาลัยควรหรือจะไปจากห้อง เจ้าลอยละล่องจะเข้าในห้องไหนเอ๋ย เจ้าลอยละล่องจะเข้าในห้องใครเอ๋ย (ร้องซ้ำตั้งแต่ท่อนแม่ศรีเอ๋ยแม่ศรีสาวสะ) (แม่ศรีทำท่าถือพวงมาลัยแล้วหมุนตัวตามเนื้อเพลง) (กาญจนา จันทร์สิงห์, 2563)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า เนื่องจากในสมัยนี้เป็นช่วงระยะเวลาอันสั้นเพียง 15 ปี และเป็น สมัยแห่งการก่อสร้างเมืองและการป้องกันประเทศเสียโดยมากวงดนตรีไทยในสมัยนี้จึงไม่ปรากฏหลักฐาน ใ้ว่า ได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงขึ้น สันนิษฐานว่า ยังคงเป็นลักษณะและรูปแบบของ ดนตรีไทย ในสมัย กรุงศรีอยุธยานั่นเอง คนในสมัยนั้นจึงเลือกเครื่องดนตรีที่ เล่นง่ายและเข้าถึงง่ายอย่าง ฉิ่ง ฉาบและกลองโทน

การแต่งกายผู้แสดง/เครื่องประดับ

แม่ศรีนุ่งโจงกระเบน ห่มสไบ ผู้ร้อง แต่งกายพื้นบ้าน เช่น นุ่งโจงกระเบนหรือผ้าซิ่น ใส่เสื้อสวยงามแบบไทย แต่ละยุค

แม่ศรีจะเลือกจากหญิงสาวที่มีหน้าตาสวยงาม 1 คน (เฉพาะผู้หญิงที่เป็นผู้รำแม่ศรี) นุ่งโจงกระเบน ห่มสไบโดยผู้เป็นแม่ศรีต้องใส่เสื้อผ้าสีแดง และมีผ้าปิดตาตอนเริ่มเชิญแม่ศรีเข้าทรง (บางที่จะมีการใช้ผ้า ปิดตา) และคนที่นั่งล้อมเป็นวงกลมจำนวนกี่คนก็ได้รำสวดยที่สุดในหมู่บ้าน ผู้รำแม่ศรีจะถือกรวยดอกไม้ธูปเทียน นั่งอยู่กลางวง ผู้เล่นคนอื่นจะร้องเพลงเชิญแม่ศรีร้องซ้ำไปมาจนแม่ศรีเข้าร่างทรงจะวางดอกไม้และเริ่มลูกรำ (นิชรา พรหมประไพ, การสัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2565)

ภาพที่ 2 ภาพตัวอย่างของการแต่งกายรำแม่ศรี (Aepowerae, 2564)

ภาพที่ 3 ภาพตัวอย่างของการแต่งกายรำแม่ศรี
(Aepowerae, 2564)

เครื่องประดับการแต่งกายของแม่ศรี

1. กำไลข้อมือ 2. ที่รัดแขน 3. สังกวาล 4. ปั้นเหน่งหรือเข็มขัด 5. กำไลข้อเท้า 6. ต่างหู 7. สร้อยคอ
ทับทรวง (Vanus Culture, 2021)

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า การแต่งของแม่ศรีมักจะใส่เสื้อผ้าสีแดงและมีผ้าปิดตา ใส่กำไล
ข้อมือข้อเท้า ที่รัดแขน สังกวาล ปั้นเหน่งหรือเข็มขัด ต่างหู สร้อยคอทับทรวง และจะถือกรวยดอกไม้รูปเทียน

บทสรุป

จากการศึกษาเรื่องรำแม่ศรี วัตถุประสงค์ที่ 1) ประวัติและความเป็นมา เมื่ออดีตเวียงจันทน์มีความเชื่อ
เรื่องเสาหลักเมืองโดยให้มนุษย์ลงไปฝังกับเสาเป็นผีบรรพบุรุษปกป้องบ้านเมือง ต่อมาชาวเวียงจันทน์เข้ามา
ประเทศไทยสมัยกรุงธนบุรีจากการก่อกบฏของเจ้าอนุวงศ์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ตั้งนคร
เวียงจันทน์มาให้มากที่สุดและตั้งถิ่นฐานกระจายแต่ละภาค โดยภาคอีสานประเพณีการเล่นหายสาบสูญไป
ครึ่งศตวรรษกลับคืนมาได้ด้วยความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน ส่วนภาคกลางและภาคเหนือมักจะเล่นเพื่อความ
สนุกสนานและทำนายพืชผลทางการเกษตร ภาคใต้นิยมในวันสงกรานต์ทำบุญตักบาตรเข้าวัดฟังธรรม มีความเชื่อ
ในการขจัดสิ่งชั่วร้ายให้ปีใหม่ไทยมีแต่สิ่งดีสิ่งที่เป็นมงคลปลอดภัยไร้ภัยไข้เจ็บทั้งปวง ส่วนชาวปากคลอง
จะคัดเลือกสาวงามที่ชาวบ้านให้เป็นแม่ศรีในวันสงกรานต์รอบวงร่วมร้องเชยแม่ศรีลงมาร่า นิชรา พรหมประไพ
(การสัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2565) ปัจจุบันรำแม่ศรีไม่เป็นที่นิยมจึงประยุกต์เป็นการรำเปิดการแสดงในงาน
มหรสพต่าง ๆ เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรม วัตถุประสงค์ที่ 2) ขั้นตอน/วิธี /กระบวนการ การเข้าทรงแม่ศรี
บ้านปากคลองต่างจากที่อื่นแต่จะเหมือนกันตรงใช้สาวงามที่สุดในหมู่บ้านมาร่า จากนั้นจุดธูปเชิญผี ผูกผ้าปิดตา
ผู้อาสา เชิญผีเข้าแล้วร้องเพลงเชยผี จนผีเข้าร่างแล้วก็ร้องรำจนเหนื่อย จึงตะโกนขังหูให้ผีออกจากร่าง
วัตถุประสงค์ที่ 3) ทำการแสดงจำเพาะ เลือกใช้ทำรำสอดคล้องกับความหมายเลือกใช้ทำรำในแม่บทมา
ประดิษฐ์เป็นทำรำ เพื่อสื่อความหมายตามบทร้องให้เป็นแบบแผนทางนาฏศิลป์ วัตถุประสงค์ที่ 4) เพลงที่ใช้
ในการแสดงไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีการพัฒนาเปลี่ยนแปลง สันนิษฐานว่ายังคงเป็นลักษณะและรูปแบบของ
ดนตรีไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นเครื่องดนตรีที่เล่นง่ายและเข้าถึงง่ายอย่าง ฉิ่ง ฉาบ และกลองโทน
วัตถุประสงค์ที่ 5) การแต่งกายผู้แสดง/เครื่องประดับ การแต่งของแม่ศรีมักจะใส่เสื้อผ้าสีแดงและมีผ้าปิดตา
กำไลข้อมือข้อเท้า ที่รัดแขน สังกวาล ปั้นเหน่งหรือเข็มขัด ต่างหู สร้อยคอทับทรวง และถือกรวยดอกไม้รูปเทียน

บรรณานุกรม

- กาญจนา จันทร์สิงห์. (13 กุมภาพันธ์ 2561). *รำแม่ศรี*. ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก. https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=121&code_db=610004&code_type=01
- กาญจนา จันทร์สิงห์. (14 กุมภาพันธ์ 2561). *การเข้าทรงนางดั่งของลาวคั่ง*. ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก. https://arit.kpru.ac.th/ap/local/?nu=pages&page_id=138&code_db=DB0001&code_type=002
- กาญจนา จันทร์สิงห์. (17 เมษายน 2563). *การเข้าทรงแม่ศรี ที่บ้านปากคลอง*. ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก. https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=1418&code_db=610004&code_type=01
- บ้านเมือง. (8 เมษายน 2562). “แม่ศรี-ผีฟุ้งไต้” ประเพณีเก่าแก่ของชาวหัวหินที่หาได้ช่วงสงกรานต์. *บ้านเมือง*. <https://www.banmuang.co.th/news/region/147389>
- เปี้ย. (23 สิงหาคม 2562). *เทวีกายสิทธิ์ (2513)*. ไทยบันเทิง. [https://thaibunterneg.fandom.com/th/wiki/ทุ่งมหาธาต_\(2513\)](https://thaibunterneg.fandom.com/th/wiki/ทุ่งมหาธาต_(2513))
- พิษณุโลกฮอตนิวส์. (18 เมษายน 2559). *ชาวบ้านชมภู อ.เนินมะปราง สืบสานการละเล่นผีนางดั่ง*. <https://www.phitsanulokhotnews.com/2016/04/18/84379>
- เศกสรร ครูเศก แสงจินดาวงศ์เมือง. (25 สิงหาคม 2550). *การเล่นแม่นางดั่ง*. GotoKnow. <https://www.gotoknow.org/posts/122072>
- สายไหม จบกมลศึก. (ม.ป.ป.). *ชนิดของการละเล่นพื้นเมืองของไทย*. มุลินธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. <https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=23&chap=3&page=t23-3-infodetail02.html>
- อัจฉราภรณ์ สียา. (15 กุมภาพันธ์ 2560). *การเข้าทรงนางดั่ง ของลาวคั่ง*. ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ เพื่อเชื่อมโยงระบบฐานข้อมูลในจังหวัดกำแพงเพชร. https://arit.kpru.ac.th/ap/local-1/?nu=pages&page_id=75&code_db=DB0008&code_type=A003
- Aepowerae. (7 มิถุนายน 2564). *รำแม่ศรี* [Video]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=BvTtdrDp5h4>
- Author. (4 เมษายน 2554). *ประเพณีเล่นเข้าผี:เข้าผีแม่ศรีเรื่อน*. <https://www.silpathai.net/ประเพณีเล่นเข้าผีเข้าผ/>
- Vanus Couture. (20 กุมภาพันธ์ 2565). *เติมลुकบ่าวสาวให้ดูแพง งามอย่างมีเอกลักษณ์แบบไทยด้วยเครื่องประดับชุดไทยโบราณ*. <https://www.vanuscouture.com/post/jewelry-for-thai-traditional-dress>

ศาลเจ้าพ่อแห่งเจีย จังหวัดกำแพงเพชร

ศุภโชคชัย นันทศรี¹, สุชัยญา หม่อมขุนทด², ตรัยรัตน์ ทองภู³ และ พิเชษฐไชย พิไลรัมย์ชัย⁴

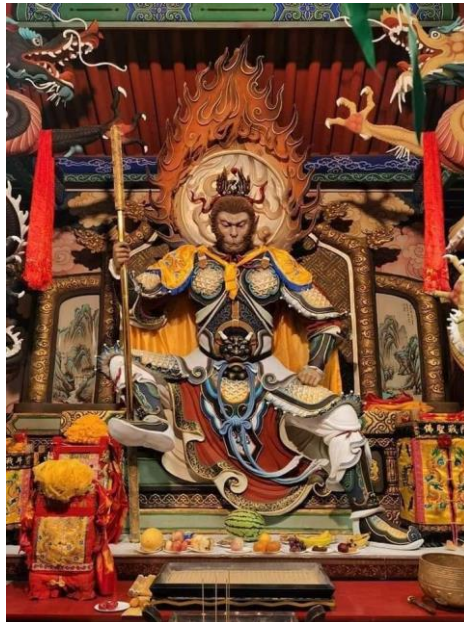
บทนำ

“แห่งเจีย (ฉีเทียนต้าเล็ง) ลิงในวรรณกรรมที่กลายเป็นเทพเจ้า” เป็นวรรณกรรมจากปลายปากกาของ “จรัสศรี จิรภาส” อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาจีน มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งได้ค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับวานรตั้งแต่สมัยโบราณกาล โดยมนุษย์เชื่อว่า ลิงเป็นสัตว์ลึกลับ สามารถปกปักรักษา ป้องภัยให้ และเพื่อสืบทอดความเชื่อเหล่านี้ มนุษย์จึงอาศัยการบอกเล่าเป็นนิทานเพื่อทำให้บอกเล่าง่ายและจดจำง่าย ซึ่งนิทานที่ว่า อาจเกิดจากเค้ามูลของความจริงหรือไม่ก็ได้ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ประวัติความเป็นมา 2) ขั้นตอนการสักการะ

คำสำคัญ: ศาลเจ้าพ่อแห่งเจีย, จังหวัดกำแพงเพชร

ประวัติความเป็นมาของศาลเจ้าพ่อแห่งเจีย

แห่งเจีย หรือซุนหงอคง หนึ่งในปญาวานรที่เป็นที่รู้จักมากที่สุดในโลก และมีผู้คนนับถือศรัทธาในด้านของความมีปฏิภาณไหวพริบ เฉลียวฉลาดรอบรู้ รอดพ้นจากทุกอุปสรรคปัญหาที่เข้ามา ซึ่งในเมืองไทยเองก็มีศาลเจ้าพ่อแห่งเจียอยู่หลายแห่งด้วย (เรียกว่า ไต่เสี่ยฮุกโจ้ว หรือเจ้าพ่อแห่งเจีย) เป็นการบ่งบอกถึงความนิยมและศรัทธาเลื่อมใสได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 1 แห่งเจีย หรือซุนหงอคง
(BSW, 2564)

¹ รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

²⁻⁴ นักศึกษา สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

“เหิงเจีย (ฉีเทียนต้าเล็ง) ลิงในวรรณกรรมที่กลายเป็นเทพเจ้า” เป็นวรรณกรรมจากปลายปากกาของ “จรัสศรี จิรภาส” อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาจีน มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งได้ค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับวานรตั้งแต่สมัยโบราณกาล โดยมนุษย์เชื่อว่า ลิงเป็นสัตว์ลึกลับ สามารถปกปักษ์รักษา ปกภัยให้ และเพื่อสืบทอดความเชื่อเหล่านี้ มนุษย์จึงอาศัยการบอกเล่าเป็นนิทานเพื่อให้บอกเล่าง่ายและจดจำง่าย ซึ่งนิทานที่ว่า อาจเกิดจากเค้ามูลของความจริงหรือไม่ก็ได้

เหิงเจียเป็นตัวละครหนึ่งใน “ไซอิ๋ว” เท่านั้น แต่ในปัจจุบันตัวละครนี้เสมือนมีตัวตนดำรงอยู่ในโลกความเป็นจริงและเป็นทีเฝ้าของกุ่มคน แต่ก่อนที่จะกล่าวถึงเหิงเจีย อาจต้องย้อนถึงต้นฉบับวรรณคดีที่ตัวละครนี้ปรากฏอยู่ นั่นคือ ไซอิ๋ว ซึ่งเดิมที่เชื่อกันว่าเป็นวรรณกรรมสมัยราชวงศ์หมิง เคยเล่ากันว่า “อู่ ฉิงเอน” นักประพันธ์ (ค.ศ. 1500-1582) เป็นผู้รวบรวมเรื่องเล่าจากท้องถิ่นต่างๆ มาผสมผสานเป็นวรรณกรรม

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาค้นคว้าของจรัสศรี จิรภาส ผู้เขียนหนังสือ “เหิงเจีย (ฉีเทียนต้าเล็ง)” อธิบายว่า ผู้แต่งที่แท้จริงนั้นจะใช่ “อู่ ฉิงเอน” หรือไม่ ยังไม่สามารถบ่งชี้ชัดเจนน แต่ที่ศึกษากันจนยอมรับกันนั้นคือ เรื่องไซอิ๋วเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ่ง อันเป็นรอยต่อระหว่างราชวงศ์ถัง ภายหลังจากพระถังซัมจั๋งกลับมาจากประเทศอินเดียและแปลคัมภีร์พุทธศาสนาเผยแพร่ในประเทศ เมื่อเวลาผ่านไปสักกระยะ ลูกศิษย์ของท่านแต่งหนังสือเรื่อง “ต้าถังซานจิ้งชวีจิงซือฮว่า” (บันทึกการเดินทางไปอาราธนาพระไตรปิฎกของพระตรีปิฎกแห่งมหาราชวงศ์ถัง) ซึ่งเชื่อกันว่าผลงานนี้เป็นจุดเริ่มต้นของวรรณกรรมไซอิ๋ว และเล่มนี้เช่นกันที่ “เหิงเจีย” ปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรก แน่แน่นอนว่าลิงเทพเจ้าที่โด่งดังอย่างเหิงเจีย ก็สืบเนื่องมาจากฉบับไซอิ๋วมากกว่า และกลายเป็นเทพ “ฉีเทียนต้าเล็ง” ที่ผู้คนบูชา สำหรับเนื้อเรื่องในไซอิ๋ว นั้น ชาวไทยและผู้คนหลายประเทศทั่วโลกน่าจะคุ้นเคยกันดี แต่ในที่นี้ผู้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเหิงเจีย ตั้งข้อสังเกตกันว่า ในวรรณกรรมจีนไม่เคยมีตัวละครที่ถูกเขียนให้ทำทลายอาละวาดสวรรค์อย่างหนักหน่วงเช่นนี้ อาจเป็นไปได้ว่า ผู้เขียนแฝงแนวคิดต่อต้านระบอบศักดินาในช่วงเวลานั้น ซึ่งอาจสะท้อนถึงแนวคิดก้าวหน้าของผู้คนในยุคสมัยหมิงเช่นกัน เมื่อมีกำเนิดตัวละครแล้ว พัฒนาการมาสู่ความศรัทธาในภายหลังนั้น อาจต้องเริ่มต้นที่คำอธิบายว่า การนับถือลิงหรือสัตว์อื่นไม่ใช่เรื่องแปลก ประวัติศาสตร์จีนปรากฏพฤติกรรมการบูชาลิงมาก่อน เนื่องจากเป็นสัตว์ที่มีรูปร่างคล้ายมนุษย์ คนยุคโบราณจึงกราบไหว้ลิงเป็นเทพเจ้า แต่ความคิดเห็นของผู้ศึกษาเกี่ยวกับเหิงเจียอย่างจรัสศรี มองว่า การบูชาลิง-เหิงเจีย ซึ่งกำเนิดจากวรรณกรรมเป็นเรื่องแปลก (ณิชน อินกันยา, 2563)

การบูชาลิงจากวรรณกรรมนี้ไม่ใช่แค่ชนชาติอื่นอาจไม่เข้าใจ ชนชาติจีนเองและต้นกำเนิดตัวละครก็ยังไม่เข้าใจสาเหตุ ดังเช่นบันทึกของฝิง กวางโต้ว ชาวจีนสมัยราชวงศ์ซิง เขาบันทึกการเดินทางไปเมืองฝูเจี้ยน (ฮกเกี้ยน) ว่า เมืองแห่งนี้มีเรื่องประหลาด 3 เรื่อง หนึ่งในนั้นย่อมมีเรื่อง “การบูชาเหิงเจีย” อย่างไรก็ตามสำหรับชาวจีนทางใต้เองมองว่าการบูชาลิงเหิงเจียเป็นเรื่องธรรมดา เนื่องจากทางใต้ของจีนบูชาลิงกันมายาวนานจึงอาจพอสันนิษฐานได้ว่า เมื่อไซอิ๋วเริ่มแพร่หลายโด่งดังไปทั่วประเทศ ชาวจีนในท้องถิ่นที่มีการบูชาลิงจึงผนวกการบูชาลิงที่มีมาแต่โบราณเข้ากับการบูชาเหิงเจีย

บันทึกของฝิง กวางโต้ว ยังสะท้อนให้เห็นอีกว่า การกราบไหว้บูชาลิงไม่ได้เป็นเรื่องปกติทั่วไปในจีนแต่นิยมอยู่ในบางท้องถิ่น โดยเฉพาะทางตอนใต้ อาทิ มณฑลหนิงเซี่ยะ กว่างตง (กวางตุ้ง) หูเป่ย์ และฝูเจี้ยน (ฮกเกี้ยน) พื้นที่เหล่านี้อยู่ในลุ่มน้ำตอนใต้ โดยเฉพาะฝูเจี้ยน ซึ่งน่าจะเป็นพื้นที่ซึ่งมีการกราบไหว้เหิงเจียกันมากและเก่าแก่ที่สุด มีวัดบูชาเทพเจ้าลิงที่เก่าแก่ในฝูเจี้ยนชื่อ “วัดเหนิงเหียนชื่อ” อีกทั้งยังมีบันทึกโบราณหลายชิ้นบ่งชี้ว่า ทางตอนใต้ของจีนเป็นแหล่งที่อยู่ของฝูงลิง วิถีชีวิตของคนท้องถิ่นย่อมคุ้นเคยกับลิงมาแต่เดิมจรัสศรี ยังสืบค้นต่อไปว่า ชาวจีนภาคใต้มีความเชื่อเรื่องลิงมีจิตวิญญาณคล้ายมนุษย์ โดยมนุษย์โบราณเชื่อว่าลิงชราอายุร้อยปี กลายเป็นลิงวิเศษ หากอายุพันปีจะกลายเป็นมนุษย์ เรื่องเล่าเช่นนี้ทำให้ชาวจีนบางส่วนไม่กล้าทำร้ายลิง และอาจเรียกกันว่า “ซือฟู” (อาจารย์) สำหรับลิงพวกก็จะได้รับการยกย่องในหมู่ชาวจีนบางท้องถิ่น

และกราบไหว้ลึงขาวเป็น “ไปเจี้ยงจวิน” หรือ จอมพลขาว เป็นเทพอารักษ์ในหมู่บ้าน ยิ่งประกอบกับผู้เจี้ยน เป็นแหล่งโรงพิมพ์ขนาดใหญ่ การเผยแพร่และค่านิยมเรื่อง “ไซอิ๋ว” น่าจะแพร่กระจายได้ไม่ยาก ส่วนหนึ่ง ก็อาจเป็นปัจจัยทำให้เกิดค่านิยมความเชื่อบูชาหิ้งเจี้ยด้วย

แต่ในยุคปัจจุบัน ร่องรอยการบูชาหิ้งเจี้ยในจินตอนใต้โดยเฉพาะผู้เจี้ยนในมุมมองของชาวต่างชาติ ยังปรากฏหลากหลาย นักวิชาการได้หวนเคยเขียนบทความว่าเขตเมืองผู้โจว ในมณฑลผู้เจี้ยน ไม่ปรากฏศาลเจ้า ฉีเทียนต้าเลิ่ง อย่างไรก็ตาม จากการลงพื้นที่ศึกษาของจรัสศรี เมื่อพ.ศ. 2546 ได้พบว่า เมืองผู้โจวส่วนหนึ่งยัง นิยมกราบไหว้หิ้งเจี้ย มีสถานบูชาหิ้งเจี้ยหลายแห่ง แต่เมื่อสำรวจรอบเมืองผู้โจว ในพื้นที่ซึ่งเป็นเมืองโบราณ เก่าแก่กลับไม่มีการบูชาหิ้งเจี้ยเทียบเท่า ส่วนการแพร่ความเชื่อความศรัทธามาสู่ดินแดนอื่นนั้น เห็นได้ว่า ชาวจีน ที่แผ่นดินใหญ่ที่ไปตั้งรกรากในที่ต่าง ๆ จะปรากฏร่องรอยความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าไปอยู่ด้วย ดินแดนโพ้นทะเล ที่มีชาวจีนหรือลูกหลานชาวจีนอาศัยอยู่มากและมีร่องรอยการเคารพบูชาหิ้งเจี้ยก็มีตั้งแต่ฮ่องกง ไต้หวัน สิงคโปร์ มาเลเซีย และไทย ในแง่เส้นทางประวัติศาสตร์ ผู้สืบค้นเกี่ยวกับหิ้งเจี้ยมองว่า ชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งหลัก แหล่งในไทยมาจากมณฑลผู้เจี้ยน (ฮกเกี้ยน) และกวางตุ้ง (กวางตุ้ง-แต้จิ๋ว) มากพอสมควร กลุ่มนี้นับถืออานรเทพ และหิ้งเจี้ยอย่างแพร่หลาย จึงสันนิษฐานได้ว่า ความศรัทธาในหิ้งเจี้ยเข้ามาในไทยพร้อมเรือสำเภาทะเล ผ่านการล่องเรือจากทางตอนใต้ของจีน มาสู่ท่าเรืออ่าวไทย เช่น ชลบุรี สงขลา ภูเก็ต สำหรับภูเก็ตแล้วเป็น พื้นที่ซึ่งมีชาวฮกเกี้ยนอาศัยอยู่มาก เมื่อไปสำรวจพื้นที่เหล่านี้จะพบเห็นศาลเจ้าหิ้งเจี้ยจำนวนมาก

สิ่งเหล่านี้ย่อมสะท้อนคุณค่าทางความคิดของชาวบ้านและยังแสดงถึงความศรัทธาและความแพร่หลาย ของเจ้าพ่อหิ้งเจี้ยในเมืองไทยอีกด้วย สำหรับพื้นที่ที่ปรากฏเทพเจ้าหิ้งเจี้ยอย่างแพร่หลายย่อมมีชื่อภูเก็ตด้วย โดยจรัสศรี อธิบายว่า หิ้งเจี้ยเป็นเทพขวัญใจของคนหนุ่ม คนทรงหิ้งเจี้ยมักเป็นกลุ่มวัยรุ่น (จรัสศรี จิรภาส, 2547)

ผศ.ดร. อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เล่าอดีตที่มาของศาลเจ้าว่า “ศาลเจ้าที่พบเห็นในเมืองไทยส่วนใหญ่เป็นเรื่องของความเชื่อ ซึ่งผูกอยู่กับกลุ่มคนจีน สันนิษฐานว่ามีมาตั้งแต่เมื่ออพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย หากแต่หลักฐานเด่นชัด มากขึ้นสมัยอยุธยา ดังจารึกบันทึกว่ามีศาลเจ้าภาคใต้ และกรุงเทพฯ แล้ว โดยพงศาวดารสมัยอยุธยา ก็ได้มี บรรยายถึงตลาดคนจีน และพูดถึงศาลเจ้าปูนเกล้าฯ ซึ่งเป็นหนึ่งในเทพเจ้าที่คนจีนแต่จีนนับถือด้วย (OOM, 2561)

จากที่มีหลักฐานเด่นชัดมากขึ้นในสมัยอยุธยา สันนิษฐานได้ว่าเมื่อชาวจีนฮกเกี้ยน และชาวจีนแต้จิ๋ว ได้มีการตั้งถิ่นฐานมากขึ้นในไทย ในหลาย ๆ จังหวัดเริ่มถูกแพร่หลาย และจังหวัดกำแพงเพชรก็เป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีคนจีนฮกเกี้ยน และจีนแต้จิ๋ว อาศัยอยู่อย่างมาก จึงมีการเผยแพร่ในเรื่องของไซอิ๋ว และการไหว้ลึง หรือองค์หิ้งเจี้ยนเอง ทำให้คนหลาย ๆ พื้นที่เริ่มเลื่อมใส ศรัทธา และมีการตั้งศาล (ตั้งเจ้) กราบไหว้กัน และศาลหิ้งเจี้ยในจังหวัดกำแพงเพชรก็ได้ก่อตั้งมานานกว่า 40 ปีแล้ว ในส่วนของผู้ดูแลผู้เขียนได้สัมภาษณ์ ป้าเรียม (นางจันเรียม จอลเกิด) และลุงอ้วน (นายศิริวัฒน์ จอลเกิด) พี่ชายของป้าเรียม ตามความเชื่อ คือ ได้รับเลือกจากอากง ส่วนใหญ่จะมีความผูกพันกับศาล ซึ่งมักจะวนเวียนหรือมากราบไหว้อยู่บ่อย ๆ และ ได้รับเมตตาเป็นลูกหลานของอากง ป้าเรียมได้เริ่มดูแลศาลมาประมาณ 10 ปี ส่วนลุงอ้วนเริ่มมาดูแลศาลได้ ประมาณ 4 ปี ซึ่งการก่อตั้งจากที่เราได้สัมภาษณ์ ป้าเรียมได้บอกว่าคนที่สร้างศาลเจ้าหรือร่างทรงก็ไม่ได้อยู่ในจังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งร่างทรงของอากงหิ้งเจี้ยจะทำงานอยู่ที่ภาคใต้ มีการไปมาที่ศาลบ้างบางครั้ง แต่ไม่เคย เล่าให้ใครฟังในเรื่องของที่มาอย่างแน่ชัด (จันเรียม จอลเกิด และ ศิริวัฒน์ จอลเกิด, การสัมภาษณ์, 23 ตุลาคม 2565)

ทั้งนี้ศาลเจ้าที่มีอยู่ทั่วไปในประเทศไทยนับหมื่นศาลนั้น มีการแบ่งไปตามลักษณะความเชื่อที่สะท้อนผ่านงานสถาปัตยกรรม จิตรกรรม และประติมากรรม ชาวจีน 5 กลุ่ม ภาษาที่ได้ใช้สำเภามาแผ่นดินสยาม ซึ่งได้แก่ จีนแต้จิ๋ว จีนแคะ ฮกเกี้ยน ไทหลำ และกวางตุ้ง

โดยศาลเจ้าจีนแต้จิ๋ว และกวางตุ้ง นิยมสะท้อนสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นผ่านหน้าบันตัวอาคาร ซึ่งส่วนใหญ่ทำเป็นรูปทรงเรขาคณิตแบบต่าง ๆ เช่น อาจจะเป็นรูปทรงโค้งมน หรือรูปทรง 5 เหลี่ยม ที่เกิดจากความเชื่อเกี่ยวกับธาตุทั้ง 5 ของคนจีนทั้งสองเชื้อสายนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ศิลปะในศาลเจ้า ก็ได้มีการแบ่งเป็นศิลปะเหมือนศิลปะไทย คือ แบ่งเป็นศิลปะกระแสหลัก และศิลปะท้องถิ่น ศาลเจ้าที่พบเห็นส่วนใหญ่จึงมีการผสมผสานระหว่างศิลปะจีนกระแสหลัก และศิลปะจีนพื้นถิ่น นั้นหมายความว่าศิลปะในศาลเจ้ามีทั้งงานศิลปะสถาปัตยกรรมส่วนที่เหมือนกัน และต่างกันไปตามความเชื่อพื้นถิ่นที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน เป็นต้นว่า มีการวางผังในงานสถาปัตยกรรม ที่มีลักษณะเดียวกันกับวัดในพุทธศาสนานิกายมหายานของจีน และมีการใช้หลักของความสมมาตร โดยจัดตำแหน่งอาคารเป็นแกนกลาง รวมถึงการจัดวางสัญลักษณ์มงคล จำพวกงานประดับต่าง ๆ (OOM, 2561)

ขั้นตอนการสักการะบูชา

เมื่อเดินทางมาถึงศาลเจ้าพ่อแห่งเจีย เราสามารถซื้อเครื่องบูชาที่ถูกจัดเตรียมไว้กับทางศาลเจ้า โดยชุดบูชาเทพเจ้าแห่งเจียนั้น ถูกแบ่งออกเป็นชุด ที่ประกอบไปด้วย รูป 1 ห่อ เทียนแดง 2 เล่ม และน้ำมัน 1 ขวด การบูชาเจ้าพ่อแห่งเจียนั้น เราใช้รูปทั้งหมด 60 ดอก และมีจุดให้เราสักการะเทพเจ้าของทั้งศาล รวมแล้ว 14 จุด ด้วยกัน เกือบทุกองค์ที่จะเป็นการนำของเจมากราบไหว้ และจะมีบางองค์ที่สามารถนำเนื้อสัตว์หรือเหล้ามาถวายได้ ในศาลแห่งเจียในจังหวัดกำแพงเพชรจะมีการกราบไหว้แบ่งเป็น 3 โชน โชนด้านหน้าของตัวศาลเจ้า โชนด้านในของตัวศาลเจ้า และมีโชนด้านหลังจะแบ่งเป็นชั้นบนและชั้นล่าง

ภาพที่ 1 ทางเข้าศาลแห่งเจีย

(Loveอากงแห่งเจีย Love Sun Wukong, 2562)

โดยเริ่มจากการไหว้ด้านหน้าของศาล ใช้รูปทั้งหมด 19 ดอก ขั้นตอนการไหว้จะเริ่มจาก

จุดที่ 1 องค์ที่ตี

จะจุดธูปไหว้ 5 ดอก เราต้องไหว้องค์ที่ตีเป็นองค์แรก (ตีใหญ่) และยังถือว่าท้องฟ้าเป็นธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่แผ่ขยายอาณาเขตออกไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 องค์ที่ดี

จุดที่ 2 องค์ฉีเทียนต้าเสี้ยน

จะจุดธูปไหว้ 3 ดอก และไหว้เป็นองค์ที่สอง (พีรอง) นับเป็นผู้ยิ่งใหญ่เสมอฟ้าดิน ภาพที่ 3

ภาพที่ 3 องค์ฉีเทียนต้าเสี้ยน

จุดที่ 3 องค์หลักฮี้เก้า

จะจุดธูปไหว้ 3 ดอก และไหว้เป็นองค์ที่สาม (พีสาม) จะทำในเรื่องพิธีกรรมที่เกี่ยวกับไฟทั้งหมดของไหว้หรือเหล่าจะเป็นสีแดงเท่านั้น ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 องค์หลักฮี้เก้า

จุดที่ 4 องค์หู่เทียนต้าเสี้ยน

จะจุดธูปไหว้ 3 ดอก และไหว้เป็นองค์ที่สี่ (น้องรอง) สามารถขอในเรื่องการงานได้ ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 องค์หู่เทียนต้าเสี้ยน

จุดที่ 5 องค์แปะกง

จะจุดธูปไหว้ 5 ดอก และไหว้เป็นองค์ที่ห้า (น้องเล็ก) แปะกงถือว่าเป็นเจ้าที่ที่คอยดูแลศาลแห่งนี้ สามารถนำเนื้อสัตว์มาไหว้ได้ ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 องค์แปะกง

(Loveอากงเหิงเจีย Love Sun Wukong, 2562)

เมื่อไหว้ทางด้านหน้าของศาลเรียบร้อยแล้ว เราจึงเข้ามาไหว้ด้านในของศาล จะใช้ธูปไหว้ทั้งหมด 17 ดอก ก่อนจะเริ่มไหว้เราต้องนำเทียนทั้ง 2 เล่ม จุดแล้วนำไปปักในกระถางซ้ายและขวา แล้วนำน้ำมันไปเติมให้ครบ ทั้ง 4 ตะเกียง จากนั้นเราจึงเริ่มไหว้โดยเริ่มจาก

จุดที่ 6 องค์ใต้เสี่ยฮุกโจ้ว

ตั้งอยู่ตรงกลาง จุดธูปไหว้ 9 ดอก ถือว่าเป็นองค์หลักที่มีปฏิภาณไหวพริบ เฉลียวฉลาดรอบรู้ รอดพ้นจากทุกอุปสรรคปัญหาที่เข้ามา ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 องค์ใต้เสี่ยฮุกโจ้ว

จุดที่ 7 องค์ไฉซึ่งเอี้ยะ

ตั้งอยู่ด้านซ้าย จุดรูปไหว้ 3 ดอก ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 องค์ไฉซึ่งเอี้ยะ

จุดที่ 8 องค์กวงเสี้ยตี่กง

ตั้งอยู่ด้านขวา จุดรูปไหว้ 3 ดอก ดังภาพที่ 9

ภาพที่ 9 องค์กวงเสี้ยตี่กง

จุดที่ 9 องค์หิมิ่งซิ่ง

เราจะไหว้ทั้งสองฝั่ง ซ้ายและขวาของหน้าประตูศาล จุดธูปไหว้ 1 ดอก ดังภาพที่ 10

ภาพที่ 10 องค์หิมิ่งซิ่ง

เมื่อไหว้ทางด้านหน้าประตูเรียบร้อยแล้ว เราจะจุดธูปที่เหลือทั้งหมด 24 ดอก แล้วไปไหว้ด้านหลังของศาล โดยจะขึ้นไปไหว้ด้านบนก่อน แล้วจึงมาไหว้ด้านล่างตามลำดับ

จุดที่ 10 พระยูไลฮุกโจ้ว

ตั้งอยู่ตรงกลางชั้นบน จุดธูปไหว้ 9 ดอก เป็นเทพเจ้าแห่งเทศกาลกินเจ ในแต่ละปีจะมีเทศกาลกินเจเพื่อสักการะพระยูไลฮุกโจ้ว ดังภาพที่ 11

ภาพที่ 11 พระยูไลฮุกโจ้ว

จุดที่ 11 พระแม่กวนอิมพันมือ

(พระโพธิสัตว์) ตั้งอยู่ด้านซ้ายชั้นบน จุดรูปไหว้ 3 ดอก นับถือช่วยให้พ้นจากภัยพิบัติ นับถือการกินเจ
ดังภาพที่ 12

ภาพที่ 12 พระแม่กวนอิมพันมือ

จุดที่ 12 องค์ไท่เสียงเล่ากง

ตั้งอยู่ด้านขวาชั้นบน จุดรูปไหว้ 3 ดอก เป็นเทพเจ้าแห่งสุขภาพและความสมดุล ผู้ที่ต้องการให้
สุขภาพแข็งแรงจะนิยมกราบไหว้ขอพร ดังภาพที่ 13

ภาพที่ 13 องค์ไท่เสียงเล่ากง

จุดที่ 13 พระสังฆาย

(พระอรหันต์) ตั้งอยู่ตรงกลางด้านล่าง จุดรูปไหว้ 3 ดอก สามารถขอขบารมี ด้านโชคลาภ ความเจริญ รุ่งเรือง ดังภาพที่ 14

ภาพที่ 14 พระสังฆาย

จุดที่ 14 18 เซียน

จะอยู่ฝั่งด้านซ้ายและขวาของด้านล่าง จะมีเซียนฝั่งละ 9 องค์ จุดรูปไหว้ 3 ดอกทั้งสองฝั่ง อรหันต์ทั้ง 18 องค์ มีดังนี้ ดังภาพที่ 15

1. เจียวเข้าชินชื่อ ฉายา ภิกษุในรังนก
2. จ้อใจชินชื่อ เป็นภิกษุอินเดีย ชื่ออิศวร
3. เค้าทงชินชื่อ อยู่ที่เขายกมอง
4. ฮงกันชินชื่อ ฉายาผู้ปราบเสื่อให้เซื่อง
5. ฮุยเอียงชินชื่อ
6. ชิบติดจ้อ ฉายาผู้เก็บตก
7. ฮั่นซัวจ้อ ฉายาอยู่ในถ้ำ
8. ฮุยซางชินชื่อ
9. กูตีฮั่วเสียง เป็นภิกษุอินเดีย ชื่อคณมติ
10. เต่าง้วยชินชื่อ อยู่เกาะทอง
11. ซีจ้อปักคูนเจี้ย เป็นภิกษุอินเดีย ชื่อสิงหลบุตร
12. ซ่งซัวะชินชื่อ
13. ส่อฮูลอดันจุนเจี้ย นามเป็นบาลี คือ ราหุล
14. เซ่งจันชินชื่อ
15. จี้โมโลจ๊ับ นามเป็นบาลี คือ กุมารชีพ

16. โมโหเกียเหยจุนเจีย นามเป็นบาลี คือ มหากัสสป
 17. ม้าเม็งจุนเจีย นามเป็นบาลี คือ อัศวโฆษ
 18. ปัดไต้ฮั่วเสียง ฉายาพระทอ้งพลุ้ย

(Raponsan, 2555)

ภาพที่ 15 18 เซียน หรือ 18 อรหันต์

จากที่กล่าวมา ไม่ได้มีเพียงแค่นี้ทั้ง 16 จุด แต่ยังมีเสียงเซียมซี และยังมีปี่ หรือว่าการเสียงทนายด้วยไม้คู่ประกบ นอกจากนี้ ในบางครั้งยังมีร่างทรงที่คอยลงมาเยี่ยมและช่วยเหลือลูกหลานของอากง และทุก ๆ ปี จะมีการจัดงานเทศกาลกินเจ และมีการอาบน้ำมนต์ปีละครั้งเพื่อปัดเป่าสิ่งไม่ดี และสิ่งชั่วร้าย ตามความเชื่อของคนที่เคยรพูซาอากง

บทสรุป

จากการศึกษาเรื่อง ศาลเจ้าพ่อหั่งเจีย มีวัตถุประสงค์ 1) ประวัติความเป็นมาของเจ้าพ่อหั่งเจีย พบว่า เจ้าพ่อหั่งเจีย หรือไต้เสี่ยฮุกโจ้ว หนึ่งในพญาวานรที่เป็นที่รู้จักมากที่สุดในโลก และมีผู้คนนับถือศรัทธาในด้านของความมีปฏิภาณไหวพริบ เฉลียวฉลาดรอบรู้ รอดพ้นจากทุกอุปสรรคปัญหาที่เข้ามา ซึ่งในเมืองไทยเองก็มีศาลเจ้าพ่อหั่งเจียอยู่หลายแห่งด้วย เป็นการบ่งบอกถึงความนิยม และศรัทธาเลื่อมใสได้เป็นอย่างดี โดยมนุษย์เชื่อว่า ลิงเป็นสัตว์ลี้ลับ สามารถปกปักษ์รักษา ป้องภัยให้ และเพื่อสืบทอดความเชื่อเหล่านี้ มนุษย์จึงอาศัยการบอกเล่าเป็นนิทานเพื่อทำให้บอกเล่าง่ายและจดจำง่าย สันนิษฐานได้ว่าเมื่อชาวจีน ได้มีการตั้งถิ่นฐานมากขึ้นในไทย ในหลาย ๆ จังหวัดเริ่มถูกแพร่หลาย และจังหวัดกำแพงเพชรก็เป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีคนจีนอาศัยอยู่อย่างมาก จึงมีการเผยแพร่ในเรื่องของไซอิ๋ว ทำให้หลาย ๆ คนในพื้นที่เริ่มเลื่อมใส ศรัทธา และมีการตั้งศาล (ตั้งจู๊) กราบไหว้กัน และศาลเจ้าเจียก็ได้ก่อตั้งมากกว่า 40 ปีแล้ว ในส่วนของผู้ดูแลผู้เขียนได้สัมภาษณ์ป้าเรียม (นางจันเรียม จอลเกิด) และลุงอ้วน (นายศิริวัฒน์ จอลเกิด) พี่ชายของป้าเรียม ตามความเชื่อคือ ได้รับเลือกจากอากง มักจะได้รับเมตตาเป็นลูกหลานของอากง ซึ่งการก่อตั้งจากที่เราได้สัมภาษณ์ ป้าเรียมได้บอกว่า คนที่สร้างศาลเจ้าหรือร่างทรงไม่ได้อยู่ในจังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งร่างทรงของอากงหั่งเจียจะทำงานอยู่ที่ภาคใต้ มีการไปมาที่ศาลบ้างบางครั้ง แต่ไม่เคยเล่าให้ใครฟังในเรื่องของที่มาอย่างแน่ชัด วัตถุประสงค์ 2) ขั้นตอนสักการะบูชา พบว่า การสักการะบูชาของไต้เสี่ยฮุกโจ้ว (เจ้าพ่อหั่งเจีย) จังหวัดกำแพงเพชร จะแบ่งเป็นขั้นตอน โดยมีการกำหนดจุดการไหว้เทพเจ้าต่าง ๆ ภายในศาลเจ้าทั้งหมด 16 จุด ก่อให้เกิดความสะดวกและความเข้าใจกับผู้ที่มาสักการะ คือจุดที่ 1 องค์ที่ตี (เทพฟ้า-ดิน) จะจุดธูปไหว้ 5 ดอก จุดที่ 2 องค์ฉีเทียนต้าเสี้ยน (มหาเทพฉีเทียนต้าเสี้ยน) จะจุดธูปไหว้ 3 ดอก จุดที่ 3. องค์หลี่กฮี้เก๊า (เทพแห่งไฟ) จะจุดธูปไหว้ 3 ดอก จุดที่ 4 องค์หวู่เทียนต้าเสี้ยน (เทพเรื่องการทำงาน) จะจุดธูปไหว้ 3 ดอก จุดที่ 5 องค์แปะกง (เจ้าที่) จะจุดธูปไหว้ 5 ดอก จุดที่ 6 องค์ไต้เสี่ยฮุกโจ้ว (เจ้าพ่อหั่งเจีย) จุดธูปไหว้ 9 ดอก จุดที่ 7 องค์ไฉ่ซิ่งเอี้ยะ (เทพเจ้าเงินตรา) จุดธูปไหว้ 3 ดอก

จุดที่ 8 องค์กวงเสี้ยตี่กง (เจ้าพ่อกวนอู) จุดรูปไหว้ 3 ดอก จุดที่ 9 องค์หมิงซิ่ง (เทพเจ้าหน้าประตู) จะมีซ้ายและขวาของหน้าประตูศาล จุดรูปไหว้ 1 ดอกทั้งสองฝั่ง จุดที่ 10 พระยูไลฮุกโจ้ว (พระพุทธเจ้า) จุดรูปไหว้ 9 ดอก จุดที่ 11 พระแม่กวนอิมพันมือ (พระโพธิสัตว์) จุดรูปไหว้ 3 ดอก จุดที่ 12 องค์ไทเสียงเล่ากง จุดรูปไหว้ 3 ดอก จุดที่ 13 พระสังฆจาย (พระอรหันต์) จุดรูปไหว้ 3 ดอก จุดที่ 14 18 เซียน (18 อรหันต์) จะมีเซียนฝั่งละ 9 องค์ จุดรูปไหว้ 3 ดอกทั้งสองฝั่ง โดยแต่ละจุด จะมีการใช้รูปไหว้ที่ไม่เท่ากัน เพราะเป็นการแบ่งชนชั้น หรือยศศักดิ์ของแต่ละองค์ อีกทั้งยังมีเครื่องเซ่นไหว้ที่สามารถนำมาถวาย บางองค์ก็มีข้อจำกัดในการไหว้ อย่างเช่น องค์แปะกงที่สามารถถวายเนื้อสัตว์ได้ แต่องค์อื่น ๆ ต้องเป็นของเจเท่านั้น หรืออย่างองค์หลักฮี้เก้า ที่จะต้องถวายของแดงเท่านั้น เพราะถือว่าเป็นองค์ไฟ ถึงแต่ละองค์จะไหว้ไม่เหมือนกัน หรือมีความสามารถที่แตกต่างกัน ก็สามารถขอพรในเรื่องอื่นได้ ไม่จำกัดว่าจะต้องขอเพียงเรื่องนั้นเรื่องเดียว ขึ้นอยู่กับตัวเราศรัทธามากแค่ไหน และอยากขอในเรื่องอะไรมากกว่า

บรรณานุกรม

- จรัสศรี จิรภาส. (2547). *หังเจีย (ฉีเทียนต้าเล็ง) ลิงในวรรณกรรมที่กลายเป็นเทพเจ้า*. สำนักพิมพ์มติชน
- ณิชน อินกันยา. (2563). *รูปแบบและประติมานวิทยาเจ้าพ่อหังเจีย จากศาลเจ้าพ่อหังเจีย วัดไตรมิตรวิทยาราม เยาวราช* [รายงานการวิจัย]. คลังปัญญา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
http://www.sure.su.ac.th/xmlui/bitstream/id/249e82cb-bcd2-4b28-bc3c-4598687b5ca3/BA_Nichon_Inkanya.pdf?attempt=2
- BSW. (15 เมษายน 2564). *ขอทราบสถานที่ประดิษฐาน องค์ปู่ชาเจ้าพ่อหังเจีย ครับ*. Pantip.
<https://pantip.com/topic/40643501>
- Loveอากงหังเจีย Love Sun Wukong. (10 มกราคม 2562). *ศาลใต้เสี่ยฮุกโจ้ว กำแพงเพชร เป็นอีกศาลหนึ่งที่คุณไม่ควรพลาด #Loveอากงเฮ้งเจีย...* [Image]. Facebook.
<https://m.facebook.com/452923245126746/posts/646956825723386/>
- OOM. (4 กุมภาพันธ์ 2561). *ศาลเจ้า “พื้นที่ศิลปะ ตำนาน ความงดงามแห่งศรัทธา”*. THE LEADER BILINGUAL MAGAZINE.
<https://lifeandhomemag.com/th/2018/02/04/ศาลเจ้า-พื้นที่ศิลปะ-ตำ->
- Raponsan. (3 มกราคม 2555). *Re: อยากทราบประวัติ 18 พระอรหันต์ ค่ะ*. เว็บไซต์ดสนทนาธรรม.
<http://www.madchima.org/forum/index.php?topic=6131.0>

การเขียนบรรณานุกรม รูปแบบ APA 7th

การเขียนบรรณานุกรมตามหลักการเขียนตามรูปแบบ APA 7th ในที่นี้เราแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วนหลัก ๆ คือ การอ้างอิงในเนื้อหา การอ้างอิงในบรรณานุกรมท้ายเล่ม และการอ้างอิงรูปภาพและตารางในเนื้อหา โดยแต่ละส่วนมีรายละเอียดดังนี้

1. การอ้างอิงในเนื้อหา

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหานั้นผู้เขียนสามารถเขียนอ้างอิงได้ 2 รูปแบบคือ การอ้างอิงก่อนข้อความ และการอ้างอิงหลังข้อความ ไม่ว่าจะการอ้างอิงนั้นจะมาจากแหล่งใด อาทิ หนังสือ รายงานการประชุม เว็บไซต์ หนังสือพิมพ์ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย วารสารทางวิชาการหรือสื่อสังคมออนไลน์ต่างผู้เขียนสามารถใช้รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหารูปแบบเดียวกัน คือ ชื่อผู้แต่งและปีที่พิมพ์ แต่หากไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ ให้ใส่ (ม.ป.ป.) สำหรับการอ้างอิงภาษาไทยและ (n.d.) สำหรับการอ้างอิงภาษาอังกฤษ กรณีที่มีปรากฏเฉพาะ พ.ศ. หรือ ค.ศ. ให้ใส่แค่ (ปี) เท่านั้น และถ้าชื่อผู้เขียนหรือชื่อเว็บไซต์เป็นชื่อเดียวกัน ให้ตัดชื่อเว็บไซต์ออก โดยมีรายละเอียดดังนี้

- การอ้างอิงในเนื้อหา (ก่อนข้อความ)

กรณี	ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ
ผู้แต่ง 1 คน	ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง (ปีที่พิมพ์) วรวิทย์ จันทรสุวรรณ (2563)	Lastname (Year) Miyake (2008)
ผู้แต่ง 2 คน	ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง ¹ และชื่อ นามสกุลผู้แต่ง ² (ปีที่พิมพ์) ชลลดา มงคลวนิช และ วัตนาภรณ์ ชาติวงศ์ (2551)	Lastname ¹ and Lastname ² (Year) Wegener and Petty (1994)
ผู้แต่ง 3 คน ขึ้นไป	ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง ¹ และคณะ (ปีที่พิมพ์) สรญา แสงเย็นพันธ์ และคณะ (2565)	Last Name ¹ et al., (Year) Harris et al., (2022)

- การอ้างอิงในเนื้อหา (หลังข้อความ)

กรณี	ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ
ผู้แต่ง 1 คน	(ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง, ปีพิมพ์) (จอมพงศ์ มงคลวนิช, 2555)	(Lastname, Year) (Tracy, 2014)
ผู้แต่ง 2 คน	(ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง ¹ และ ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง ² , ปีที่พิมพ์) (ชลลดา มงคลวนิช และ วัตนาภรณ์ ชาติวงศ์, 2555)	(Lastname ¹ and Lastname ² , Year) (Wegener and Petty, 1994)
ผู้แต่ง 3 คน ขึ้นไป	(ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง ¹ และคณะ, ปีพิมพ์) (สรญา แสงเย็นพันธ์ และคณะ, 2565)	(Last Name ¹ et al., Year) (Harris et al., 2018)

2. การอ้างอิงในบรรณานุกรม

2.1 หนังสือ (รูปเล่ม)

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)./ชื่อหนังสือ/(พิมพ์ครั้งที่)./สำนักพิมพ์.

Author. (Year)./Title of the book/(Edition ed.)/ Publisher.

ตัวอย่าง

วรวิทย์ จันทร์สุวรรณ. (2565). *เคมีวิเคราะห์ : หลักการและเทคนิคการคำนวณเชิงปริมาณ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Covey, S. R. (2013). *The 7 Habits of Highly Effective People: Powerful lessons in personal change*. Simon & Schuster.

2.2 หนังสือ (อิเล็กทรอนิกส์: E BOOK)

2.2.1 หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ไม่มี DOI

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)./ชื่อหนังสือ./ (พิมพ์ครั้งที่)./URL

Author/(Year)./Title of the book/(Edition ed.)/ URL

ตัวอย่าง

องอาจ มหานิยม. (2007). *ประวัติศาสตร์ไทย โดยสังเขป*. <http://www.museum-press.com>

O' Keefe, E. (n.d.). *Egoism & the crisis in Western values*.

<http://www.onlineoriginals.com/showitem.asp>

2.2.2 หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ มี DOI

รูปแบบ

ชื่อ นามสกุล./ (ปีพิมพ์)./ชื่อหนังสือ./ (พิมพ์ครั้งที่)./https://doi.org/xxxxxxx

Author, A. A. (Year)./Title of the book./ (Edition ed.)/https://doi.org/xxxxxxx

ตัวอย่าง

Brück, M. (2009). *Women in early British and Irish astronomy: Stars and satellites*. Springer

Nature. <https://doi.org/10.1007/978-90-481-2473-2>

2.3 หนังสือ (แปล)

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)./ชื่อเรื่องหนังสือภาษาต้นฉบับ/[ชื่อหนังสือภาษาไทย]/ (พิมพ์ครั้งที่)./สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

ฮอว์คิง เอส. (2552). *The illustrated: A Brief History of Time* [ประวัติย่อของกาลเวลาฉบับภาพประกอบ] (พิมพ์ครั้งที่ 17). สำนักพิมพ์มติชน.

2.4 บทความในหนังสือ

2.4.1 บทความในหนังสือ (รูปเล่ม)

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน/ชื่อบรรณาธิการ/(บ.ก.), ชื่อหนังสือ/(น./เลขหน้า)./สำนักพิมพ์.
Author. /(Year)./Title of the chapter./In Editor/(Eds.),/Title of the book./ (pp./xx-xxx)./
Publisher.

ตัวอย่าง

วัลลภ สุขสวัสดิ์. (2561). แนวความคิดเรื่องชนชั้นนำทางการเมืองของกิตาโน มอสกา กับชนชั้นนำทางการเมืองไทยในยุคมาลามาไทย. ใน วัชรพล ศุภจักรวัฒนา และวัชรพล พุทธิรักษา (บ.ก.), *ว่าด้วยทฤษฎีรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ร่วมสมัย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). (น. 47-68). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.

2.4.2 บทความในหนังสือ (อิเล็กทรอนิกส์ : E-Book)

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่งในบท./ (ปีพิมพ์)./ชื่อบท./ใน/ชื่อบรรณาธิการ/(บรรณาธิการ), ชื่อหนังสือ/(พิมพ์ครั้งที่, หน้าแรก-หน้าสุดท้ายของบท)./URL
Author./ (Year)./Title of the chapter./In Editor/(Eds.),/Title of the book/(Edition ed.,/pp./xx-xxx)./URL

ตัวอย่าง

Starke, J. R. (2011). Tuberculosis: Mycobacterium tuberculosis. In R. M. Khegman, B. F. Stanton, J. W. Geme, N. F. Schor, R. E. Behrman (Eds). *Nelson textbook of pediatrics* (9th ed., pp. 996-1011). <http://www.clinicalkey.com>

2.5 วิทยานิพนธ์

2.5.1 วิทยานิพนธ์ (รูปเล่ม)

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่เผยแพร่)./ชื่อวิทยานิพนธ์/[วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์หรือวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]./ชื่อมหาวิทยาลัย.
Author./ (Year)./Thesis title/[Unpublished doctoral dissertation or Unpublished master's thesis]./University.

ตัวอย่าง

อลิษา มิตรานนท์. (2556). *ปัจจัยที่กำหนดการตัดสินใจซื้อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ กรณีศึกษานักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

2.5.2 วิทยานิพนธ์ (หนังสืออิเล็กทรอนิกส์)

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่เผยแพร่)./ชื่อวิทยานิพนธ์/[วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต หรือวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]./ชื่อเว็บไซต์./URL
Author./ (Year)./ชื่อวิทยานิพนธ์/[Doctoral dissertation or Master's thesis]./ชื่อเว็บไซต์./URL

ตัวอย่าง

วันชนะ จুবรจง. (2560). ระบบสนับสนุนการประมาณการสัมผัสแคดเมียมผ่านการบริโภคอาหาร [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. ThaiLIS. https://tdc.thailis.or.th/tdc/search_result.php

2.6 รายงานการวิจัยรูปแบบต่าง ๆ ที่มีใช้วิทยานิพนธ์

2.6.1 รายงานการวิจัย (รูปเล่ม)

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง/(ปีที่เผยแพร่)/ชื่อเรื่อง/[รายงานการวิจัย]/สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

จური วิจิตรวาทการ. (2553). การศึกษาแนวทางส่งเสริมการบูรณาการมิติหญิงชายเพื่อการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง [รายงานการวิจัย]. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

2.6.2 รายงานการวิจัย (อิเล็กทรอนิกส์)

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง/(ปีที่เผยแพร่)/ชื่อเรื่อง/[รายงานการวิจัย]/ชื่อเว็บไซต์./URL

ตัวอย่าง

จური วิจิตรวาทการ. (2553). การศึกษาแนวทางส่งเสริมการบูรณาการมิติหญิงชายเพื่อการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง [รายงานการวิจัย]. สำนักงาน ก.พ..
<https://www.ocsc.go.th/sites/default/files/document/research-juree-2553.pdf>

2.7 วารสาร

2.7.1 วารสารแบบรูปเล่ม/อิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่มีเลข DOI

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร,/ปีที่(ฉบับที่),/หน้าแรก-หน้าสุดท้าย.

ตัวอย่าง

วรวิทย์ จันทร์สุวรรณ. (2014). การออกแบบเซนเซอร์ทางเคมีสำหรับตรวจวัดไอออนปรอทด้วยตาเปล่า. *วารสารวิทยาศาสตร์ มช.*, 42(4), 748-760.

2.7.2 วารสาร (อิเล็กทรอนิกส์) กรณีมีเลข DOI

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์).ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร,/ปีที่(ฉบับที่),/เลขหน้า./<http://doi.org/เลข doi>

ตัวอย่าง

Herbst-Damm, K. L., & Kulik, J. A. (2005). Volunteer support, marital status, and the survival times of terminally ill patients. *Health Psychology*, 24(4), 225-229.
<https://doi.org/10.1037/0278-6133.24.2.225>.

2.8 รายงานการประชุมเชิงวิชาการ (Proceeding)

2.8.1 รายงานการประชุมเชิงวิชาการ (รูปแบบรูปเล่ม)

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง./ (ปี)./ชื่อบทความ./ใน/ชื่อบรรณาธิการ/(บ.ก.),/ชื่อหัวข้อการประชุม./ชื่อการประชุม/(น./เลขหน้า)./
ฐานข้อมูล.

Author./ (Year)./Title./In/ Editor / (Ed. หรือ Eds.), Title of conference./Title of conference/
(pp./xx-xxx)./database.

ตัวอย่าง

พัชรภา ตันติชูเวช. (2553). การศึกษาทั่วไปกับคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ในประเทศมาเลเซียและ
สิงคโปร์ ศึกษาโดยเปรียบเทียบกับประเทศไทย. ใน ศิริชัย กาญจนวาสิ (บ.ก.), การขับเคลื่อนคุณภาพ
การศึกษาไทย. การประชุมวิชาการและเผยแพร่ผลงานวิจัยระดับชาติ (น. 97-102). คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Katz, I., Gabayan, K., & Aghajan, H. (2007). *A multi-touch surface using multiple cameras*.
In J. Blanc-Talon, W. Philips, D. Popescu, & P. Scheunders (Eds.), *Lecture notes in
computer science: Vol. 4678. Advanced concepts for intelligent vision systems*
(pp. 97-108). Springer-Verlag.

2.8.2 รายงานการประชุมเชิงวิชาการ (อิเล็กทรอนิกส์)

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง./ (ปี)./ชื่อบทความ./ใน/ชื่อบรรณาธิการ/(บ.ก.),/ชื่อหัวข้อการประชุม./ชื่อการประชุม/(น./เลขหน้า)./
ฐานข้อมูล. URL

ตัวอย่าง

พัชรสกันธ์ โพธิ์. (2563). ศึกษาความต้องการและแนวทางการจัดกิจกรรมนันทนาการของผู้สูงอายุ
อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. ใน วิทวัส ดิษยะศริน สัตยารักษ์ (บ.ก.), การประชุมมหาดใหญ่วิชาการ
ระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 11 (น. 193-201). สำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
[https://www.hu.ac.th/Conference/proceedings2020/doc/G2/G2-12-170Hu-OP_พัชร
สกันธ์%20โพธิ์%20\(P193-201\).pdf](https://www.hu.ac.th/Conference/proceedings2020/doc/G2/G2-12-170Hu-OP_พัชรสกันธ์%20โพธิ์%20(P193-201).pdf)

2.8.3 รายงานการประชุมเชิงวิชาการ (รูปแบบวารสาร)

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง./ (ปี)./ชื่อเรื่อง:/ชื่อเรื่องย่อ./ชื่อวารสาร,/เลขของปีที่(เลขของฉบับที่),/เลขหน้า./URL

Author./ (Year)./Title:/Sub-title./Journal,/เลขของปีที่(เลขของฉบับที่),/เลขหน้า./URL

ตัวอย่าง

Chaudhuri, S., & Biswas, A. (2017). External terms-of-trade and labor market imperfections in
developing countries: Theory and evidence. *Proceedings of the Academy of
Economics and Economic Education*, 20(1), 11-16. [https://search-proquest-
com.elibrary.jcu.edu.au/docview/1928612180?accountid=16285](https://search-proquest-com.elibrary.jcu.edu.au/docview/1928612180?accountid=16285)

2.9 รายงานประจำปีหรือรายงานจากหน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรอื่น

2.9.1 รายงานประจำปีหรือรายงานจากบุคคล หน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรอื่น (รูปเล่ม)

รูปแบบ

ชื่อหน่วยงานหรือชื่อบุคคล./(ปีที่เผยแพร่)/ชื่อเรื่อง./สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

กรมชลประทาน. (2564). *รายงานประจำปี 2564*. สำนักพิมพ์กรมชลประทาน.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2561). *รายงานประจำปี 2561*. สำนักพิมพ์ 21 เช่นจู้.

2.9.2 รายงานประจำปีหรือรายงานจากบุคคล หน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรอื่น (อิเล็กทรอนิกส์)

รูปแบบ

ชื่อหน่วยงานหรือชื่อบุคคล./(ปีที่เผยแพร่)/ชื่อเรื่อง./สำนักพิมพ์./URL

ตัวอย่าง

กรมชลประทาน. (2564). *รายงานประจำปี 2564*. สำนักพิมพ์กรมชลประทาน.

https://www1.rid.go.th/_data/annual-conclusion/RID-Annual/RID_Annual_2021.pdf

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2561). *รายงานประจำปี 2561*. สำนักพิมพ์ 21 เช่นจู้.

https://www.ocsc.go.th/sites/default/files/document/ocsc_annual_report_2561.pdf

2.10 เอกสารประกอบการเรียน (เอกสารที่ตีพิมพ์หรือเอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์)

รูปแบบ

ชื่อ/สกุล./(ปีที่เผยแพร่)/ชื่อเอกสาร [เอกสารที่ตีพิมพ์หรือเอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์]./คณะ, มหาวิทยาลัย.

Author, A./(ปีที่เผยแพร่)/ชื่อเอกสาร [Manuscript / Unpublished manuscript]./คณะ, มหาวิทยาลัย.

ตัวอย่าง

วรวิทย์ จันทร์สุวรรณ. (2559). *หลักการวิเคราะห์ด้วยเครื่องมือโดยอาศัยกราฟมาตรฐาน*

[เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์]. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.

2.11 หนังสือพิมพ์

2.11.1 หนังสือพิมพ์ (ฉบับพิมพ์)

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง./(วัน/เดือน/ปี)/ชื่อคอลัมน์./ชื่อหนังสือพิมพ์./เลขหน้า.

ตัวอย่าง

ทิมาวาไรตี้. (21 กุมภาพันธ์ 2565). จับตามลกระทบโควิดระลอกสามทำคนไทยหนักท่วม. *เดลินิวส์*. 1.

2.11.2 หนังสือพิมพ์ (อิเล็กทรอนิกส์)

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง./(วัน/เดือน/ปี)/ชื่อคอลัมน์./ชื่อหนังสือพิมพ์./URL

ตัวอย่าง

พรไพลิน จุลพันธ์. (29 ตุลาคม 2564). ท่องเที่ยวเดิหน้า "Reopen Thailand" จ่อตั้งเมกะอีเวนท์หวังสะพัด "แสนล้าน". บทนำ-บทวิเคราะห์. *กรุงเทพธุรกิจ*.

<https://www.bangkokbiznews.com/business/business/968731>

2.12 เว็บไซต์

รูปแบบ

ชื่อ ผู้เขียน./ (วัน/เดือน/ปีที่เผยแพร่)./ชื่อบทความ./ชื่อเว็บไซต์./URL

Author, A. A./ (day/month/year)./Title of the work: Subtitle./Website name./URL

ตัวอย่าง

สรญา แสงเย็นพันธ์. (18 กันยายน 2561). *มาทำความเข้าใจระบบสี CMYK กับ RGB*. สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. <https://www.nupress>.

2.13 แผ่นพับและจุลสาร

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)./ชื่อเรื่อง [แผ่นพับ/จุลสาร]./สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

กรมศิลปากร. (ม.ป.ป.). *แนะนำกรมศิลปากร* [แผ่นพับ]. <https://www.finearts.go.th/promotion/view/7294-แผ่นพับแนะนำกรมศิลปากร>

ศูนย์โบบลานศึกษา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. (ม.ป.ป.). *วัฒนธรรมโบบลาน* [แผ่นพับ]. สำนักพิมพ์สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

2.14 Social media

2.14.1 Twitter (เนื้อหา)

รูปแบบ

Author, A. A./[@username]./ (date/Month/Year หรือ n.d.)./เนื้อหาของโพสต์ 20 คำแรก./[Tweet].
Twitter./URL

ตัวอย่าง

หางานราชการ.NET. [@Govjobnews]. (11 กันยายน 2565). สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ จังหวัดปทุม. [Tweet]. Twitter. <https://twitter.com/Govjobnews/status/1568918817757339651?cxt=HHwWhoDR3cXW9cUrAAAA>

Ardern, J. [@jacindaardern]. (15 October 2018). *I salute you, @Kereru4PM #BirdOfTheYear*. [Tweet]. Twitter. <https://twitter.com/jacindaardern/status/1051569120066469889>

2.14.2 Twitter (รูปภาพและวิดีโอ)

รูปแบบ

Author, A. A./[@username]./ (date/Month/Year หรือ n.d.)./เนื้อหาของโพสต์ 20 คำแรก./[Image or Video attached] [Tweet]. Twitter./URL

ตัวอย่าง

Figure.NZ [@figurenz]. (15 October 2019). *Looking forward to resting up over the holidays?* [sleeping face emoji] [beach with umbrella emoji] NZ #Health Survey figures show about 70% of adults meet sleep duration... [Image attached] [Tweet]. Twitter. <https://twitter.com/FigureNZ/status/1207422765986279424>

ช่อง Workpoint กต 23. [@Workpoint_Ent]. (12 กันยายน 2565). *อิตาลี ชนะ โปแลนด์ ครัวแชมป์ วอลเลย์บอลชาย ชิงแชมป์โลก 2022.* [Video attached] [Tweet]. Twitter. https://twitter.com/Workpoint_Ent/status/1569124305145065474?cxt=HHwWhMDTib6P08YrAAAA

2.14.3 Facebook post

รูปแบบ

Author, A. A./[date/Month/Year หรือ n.d.]/*เนื้อหาของโพสต์ 20 คำแรก.*/[Video or Image attached]. Facebook./URL

ตัวอย่าง

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร. [Book Overview] *ศิลปะและวิทยาศาสตร์ของการลงทุนเน้นคุณค่าโดย ผศ. ดร.สัมพันธ์ เนตยานันท์...* [Video]. Facebook. <https://www.facebook.com/NU.publishing.house/videos/500261141462779>

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร. (9 สิงหาคม 2565). *พิธีใส่บาตรเพื่อขอพระราชทานถวายเป็นพระราชากุศลเฉลิม...* [Image]. Facebook. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=5406367659451083&set=a.123329937754908>

2.14.4 Instagram

รูปแบบ

Author, A. A./[@username]/[date/Month/Year หรือ n.d.]/*เนื้อหาของโพสต์ 20 คำแรก.*/[Photograph]. Instagram./URL

ตัวอย่าง

New Zealand Police [newzealandpolice]. (15 November 2019). *Class of 2019 // Wellington dog section* [paw prints emoji] #fridayfloof [Photograph]. Instagram. https://www.instagram.com/p/B43Cl_-J9pN/

rp_rotjana [@rp_rotjana]. (15 กันยายน 2565). *บุพเพสันนิวาส2 ทำรายได้ล่าสุดจากการเข้าฉาย 49 วัน ราย.* [Photograph]. Instagram. <https://www.instagram.com/p/Cig0JwPjpkf/>

2.14.5 YouTube หรือ streaming video

รูปแบบ

Uploader, U. U./[date/Month/Year]./Title of work/[Video]./YouTube.URL

ตัวอย่าง

MSNBC. (7 January 2020). *Julián Castro endorses Elizabeth Warren* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=Uk2Tzc8H5po>

2.15 ราชกิจจานุเบกษา

รูปแบบ

ชื่อกฎหมาย/(วัน/เดือน/ปี)/ราชกิจจานุเบกษา./เล่ม/ตอนที่/หน้า/เลขหน้า.

ตัวอย่าง

ประกาศ ก.พ.อ. เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ พ.ศ. 2564. (7 มกราคม 2565). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 139 ตอนพิเศษ 4 ง หน้า 22-50.

2.16 การอ้างอิงเอกสารทุติยภูมิ (อ้างอิงใน)

- การอ้างอิงในเนื้อหา (ก่อนข้อความ)

ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ
Bazzano (2011 อ้างถึงใน วิโรจน์ สารรัตน์, 2556, หน้า 47)	Bennett (2000 as cited in Stone, 2013)

- การอ้างอิงในเนื้อหา (หลังข้อความ)

ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ
(Bazzano, 2011 อ้างถึงใน วิโรจน์ สารรัตน์, 2556, หน้า 47)	(Bennett, 2000 as cited in Stone, 2013)

* การอ้างอิงบรรณานุกรม ให้ทำการอ้างอิงตามรูปแบบของแหล่งข้อมูลนั้นๆ เช่น ถ้ามาจากหนังสือก็ให้ทำการอ้างอิงรูปแบบของหนังสือ หรือมาจากเว็บไซต์ก็ให้ทำการอ้างอิงรูปแบบของเว็บไซต์

2.17 การติดต่อสื่อสารส่วนบุคคล

- การอ้างอิงในเนื้อหา (ก่อนข้อความ)

ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ
ณัฐพงษ์ จารุวรรณพงศ์ (การสัมภาษณ์, 9 สิงหาคม 2559)	G. A. Smith (Interview, 5 October 2012)

- การอ้างอิงในเนื้อหา (หลังข้อความ)

ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ
(ณัฐพงษ์ จารุวรรณพงศ์, การสัมภาษณ์, 9 สิงหาคม 2559)	(G. A. Smith, Interview, 5 October 2012)

* การติดต่อสื่อสารส่วนบุคคลให้ทำการอ้างอิงในเนื้อหาโดยไม่ต้องลงรายการในบรรณานุกรม

3. การอ้างอิงรูปภาพและตารางในเนื้อหา

3.1 การอ้างอิงจากหนังสือ

รูปแบบ

(ชื่อหนังสือ, ปีที่พิมพ์)

ตัวอย่าง

ภาพที่ 1 ระดับเอกสารคุณภาพ

(การจัดทำระบบคุณภาพ ISO 17025 & GLP สำหรับห้องปฏิบัติการเคมี, 2559)

3.2 การอ้างอิงจากเว็บไซต์

รูปแบบ

(ชื่อเว็บไซต์, ปีที่เผยแพร่)

ตัวอย่าง

ภาพที่ 1 นาบุญ

(นาบุญวัดทุ่งสนุนรัตนาราม, 2561)